

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНЕ НЕКОМЕРЦІЙНЕ ПІДПРИЄМСТВО
«ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЖИЛІН Сергій Вікторович

351.82:336.71:004(477)

ДИСЕРТАЦІЯ
ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ
УСТАНОВ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Галузь знань 28: Публічне управління та адміністрування

Подається на здобуття ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ С.В. Жилін

Науковий керівник: Лелеченко А. П., доктор наук з державного управління,
професор

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Жилін С.В. «Державне регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства». – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Державне некомерційне підприємство «Державний університет «Київський авіаційний інститут», Київ, 2026.

У першому розділі – *«Теоретичні засади державного регулювання діяльності банківських установ у контексті формування інформаційного суспільства»* – визначено сутність і зміст діяльності банківських установ, розкрито теоретичні основи та особливості державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства в Україні та зарубіжних країнах.

Здійснено системний аналіз наукових джерел, який забезпечив уточнення та систематизацію ключових понять і їхніх наукових дефініцій. Особливу увагу приділено конкретизації категорії «державне регулювання діяльності банківських установ», що розглядається як комплекс цілей, функцій, форм, принципів і механізмів, спрямованих на забезпечення стабільності та безпеки банківської системи, створення сприятливих умов для економічного зростання, формування конкурентного середовища на фінансовому ринку та захист законних інтересів банківських установ, їхніх партнерів і клієнтів.

У межах дослідження обґрунтовано та виокремлено основні механізми державного регулювання: нормативно-правовий, що функціонує на основі системи законодавчих і підзаконних актів та забезпечує правове

регламентування діяльності банківських установ; адміністративно-організаційний, який охоплює управлінські заходи, інструменти ліцензування, контролю, нагляду та санкцій, спрямовані на створення сприятливого інституційного середовища; фінансово-економічний, що включає інструменти економічного впливу – облікову ставку, валютне регулювання, податкові та бюджетні важелі; інформаційно-моніторинговий, який забезпечує інформаційні потреби регулюючих інституцій, формує систему комунікації між державними органами та учасниками фінансового ринку, сприяє оперативному реагуванню на виклики інформаційного суспільства.

Визначено особливості сучасних зарубіжних підходів до державного регулювання банківської діяльності в умовах становлення інформаційного суспільства, що вирізняються комплексним підходом до визначення пріоритетів та інструментів їх реалізації. Вони передбачають:

- поєднання контролю та інноваційного розвитку шляхом посилення державного нагляду задля зниження ризиків, гарантування кіберзахисту та фінансової стабільності поєднується з підтримкою впровадження новітніх фінансових технологій. Регуляторні рамки формуються так, щоб забезпечити рівновагу між розвитком FinTech, високими стандартами захисту даних та якістю банківських послуг;

- міжнародну взаємодію через тісну співпрацю з глобальними інституціями, зокрема FATF, спрямована на укріплення світових фінансових стандартів, підвищення економічної безпеки та протидію відмиванню коштів і фінансуванню тероризму. Це реалізується через удосконалення систем моніторингу транзакцій та запровадження вимог до прозорості й звітності банківських установ;

- використання штучного інтелекту, зокрема, інтеграцію AI-технологій для автоматизації аналізу документів, створення цифрових сервісів (зокрема чат-ботів), розробки комп'ютеризованих систем та формування алгоритмів банківської діяльності. Такий підхід дозволяє підвищити ефективність регуляторних процесів і виробити пропозиції щодо вдосконалення державної

політики у фінансовій сфері України з урахуванням політичних, соціально-економічних та воєнних викликів.

Другий розділ – *«Сучасний стан та результативність державного регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства»* – присвячено дослідженню сучасного рівня розвитку банківської сфери та результативності державного регулювання діяльності банківських установ в Україні, здійснено комплексне дослідження нормативно-правового забезпечення регуляторних процесів, а також окреслено основні проблеми й суперечності, що виникають у цій сфері в умовах становлення інформаційного суспільства.

Здійснено комплексний аналіз сучасного розвитку банківської сфери та ефективності державного регулювання, що базується на багатовимірному підході. Дослідження охоплює макроекономічний, фінансово-інституційний, нормативно-правовий, інформаційно-технологічний та соціально-безпековий виміри функціонування банківської системи.

У макроекономічному аспекті оцінено вплив загальноекономічних процесів на стабільність банківської системи, включно з динамікою ВВП, інфляційними тенденціями, інвестиційною активністю та станом фінансових ринків, із врахуванням кризових чинників, зокрема воєнних дій. Фінансово-інституційний аналіз дозволив дослідити структуру банківського сектору, рівень його капіталізації, прибутковості та ліквідності, а також здатність банків адаптуватися до нових викликів, де ключовим показником визначено ефективність управління ризиками та підтримання довіри клієнтів.

Результативність державного регулювання розглянуто крізь призму дієвості інструментів, що застосовуються Національним банком України та іншими регуляторними органами, зокрема монетарної політики, валютного регулювання, наглядових і контрольних механізмів. Оцінено їхню здатність забезпечувати стабільність банківської системи, підтримувати конкурентне середовище та захищати інтереси учасників фінансового ринку.

Нормативно-правове забезпечення досліджено з точки зору відповідності

законодавчої бази сучасним потребам банківської сфери та вимогам інформаційного суспільства. Виявлено проблеми фрагментарності, недостатньої правової визначеності щодо цифрових технологій та окреслено необхідність гармонізації з європейськими стандартами. Інформаційно-технологічний аспект охоплює оцінку рівня цифровізації банківських процесів, впровадження фінтех-рішень, розвиток електронних сервісів та систем захисту даних, а також визначає роль держави у створенні безпечного та інноваційного інформаційного середовища для банківської діяльності.

Соціально-економічні та безпекові виклики проаналізовано з урахуванням впливу війни, глобальних криз та кіберзагроз. Доведено, що сучасна банківська система України функціонує в умовах значних викликів, однак здатна забезпечувати стабільність і розвиток завдяки комплексному державному регулюванню, яке потребує подальшого вдосконалення відповідно до вимог інформаційного суспільства та європейських інтеграційних стандартів.

У третьому розділі – *«Шляхи вдосконалення механізмів державного регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства»* – охарактеризовано концептуальні засади стратегії державного регулювання, обґрунтовано напрями її трансформації та запропоновано практичні шляхи удосконалення механізмів впливу на банківську сферу в умовах розвитку інформаційного суспільства.

Здійснено концептуальний аналіз ролі банківської системи у забезпеченні сталого розвитку держави, її інтеграції у реалізацію Цілей сталого розвитку України до 2030 року. Доведено, що банківська сфера розглядається як стратегічний чинник інклюзивного економічного зростання, формування сучасної інфраструктури, підтримки індустріалізації та інноваційного розвитку, зменшення соціально-економічних диспропорцій та посилення глобального партнерства. Установлено, що реалізація цих завдань можлива завдяки комплексному використанню нормативно-правових, адміністративно-організаційних, фінансово-економічних та інформаційно-моніторингових

інструментів державного регулювання в умовах цифровізації суспільства.

Обґрунтовано напрями трансформації державного регулювання банківської діяльності в умовах європейської інтеграції України. Показано необхідність переходу від традиційного сприйняття банків як інструменту задоволення економічних і соціальних потреб до позиціонування їх як стратегічних акторів, що забезпечують стійкість держави у різних вимірах національної безпеки. Визначено потребу нормативного закріплення статусу банківських установ як елементів критичної інфраструктури та формування державної політики розвитку фінансово-кредитного сектору з урахуванням його ключової ролі у гарантуванні безпеки країни.

Розроблено концептуальну модель державного регулювання банківської системи в умовах цифрової трансформації, яка поєднує інституційні елементи (Національний банк, законодавчу базу, стратегію цифровізації), багатовимірні напрями регуляторного впливу (правовий, технологічний, інституційний, інноваційний, ризик-орієнтований, соціальний) та сучасні інструменти (гармонізація норм із європейськими стандартами, механізми захисту прав споживачів, регуляторні «пісочниці», інтероперабельність). Модель спрямована на формування інформаційного суспільства, що ґрунтується на стабільності, інноваціях, довірі та інклюзивності.

Визначено інтегровані стратегічні орієнтири державної політики у сфері банківського регулювання, які відрізняються від попередніх фрагментарних підходів і базуються на комплексній взаємодії нормативно-правових, адміністративно-організаційних, фінансово-економічних та інформаційно-моніторингових механізмів. Такий підхід забезпечує стійкість інституційних основ розвитку банківської системи з урахуванням цифрових трансформацій, підвищених вимог до безпеки, умов воєнного стану та потреб відновлення економіки у післявоєнний період.

Запропоновано практичні шляхи вдосконалення механізмів державного регулювання, серед яких: модернізація традиційних інструментів з урахуванням цифрових трансформацій; запровадження меморандумів між НБУ,

професійними асоціаціями та фінансовими установами як механізму саморегуляції; розвиток миттєвих переказів через СЕП НБУ; створення спеціалізованих установ фінансової інклюзії для забезпечення доступу до банківських послуг у малих населених пунктах і прифронтових територіях.

У межах системного підходу передбачено адаптацію національного законодавства до правової системи ЄС, інтеграцію української банківської системи в європейську цифрову економіку та приєднання до платіжної системи SEPA. Це забезпечує узгодження регуляторних інструментів із європейськими принципами, підтримку фінтех-стартапів, розвиток відкритих банківських платформ і перехід до моделі, орієнтованої на дані, довіру та цифрові компетенції користувачів.

Науково-практичне значення одержаних результатів полягає в поглибленні та доповненні існуючих знань, теоретико-методичних підходів щодо обґрунтування напрямів удосконалення державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства в Україні.

Ключові слова: публічне управління та адміністрування, державне регулювання, механізми державного регулювання, банківські установи, державне регулювання діяльності банківських установ, банківська сфера, інформаційне суспільство, європейська інтеграція, європейська цифрова економіка, технології штучного інтелекту, цифровізація, стратегічні орієнтири державної політики у сфері банківського регулювання, стабільність, інноваційний розвиток, довіра, інклюзивність, європейські стандарти, механізми захисту прав споживачів, технологічний супровід, регуляторні «пісочниці», інтероперабельність, цифрові сервіси, стратегічне планування, оперативне реагування, ліцензування, стандартизація, державний нагляд, аудит, застосування адміністративних обмежень і санкцій.

ANNOTATION

Zhylin S.V. State regulation of banking institutions in Ukraine in the context of the formation of an information society. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in the specialty “Public Management and Administration”. – State Non-Profit Enterprise “State University “Kyiv Aviation Institute”. – Kyiv, 2026.

The first chapter – “*Theoretical Foundations of State Regulation of Banking Institutions in the Context of the Formation of an Information Society*,” defines the essence and content of banking institutions' activities and reveals the theoretical foundations and features of state regulation of banking institutions in the context of the formation of an information society in Ukraine and foreign countries.

A systematic analysis of scientific sources was carried out, which ensured the clarification and systematization of key concepts and their scientific definitions. Particular attention is paid to the specification of the category “state regulation of banking institutions,” which is considered as a set of goals, functions, forms, principles, and mechanisms aimed at ensuring the stability and security of the banking system, creating favorable conditions for economic growth, the formation of a competitive environment in the financial market, and the protection of the legitimate interests of banking institutions, their partners, and customers.

The study substantiates and identifies the main mechanisms of state regulation: regulatory, which operates on the basis of a system of legislative and subordinate acts and ensures the legal regulation of banking institutions; administrative and organizational, which covers management measures, licensing, control, supervision, and sanctions instruments aimed at creating a favorable institutional environment; financial and economic, which includes instruments of economic influence—accounting rate, currency regulation, tax and budgetary levers; information and monitoring, which meets the information needs of

regulatory institutions, forms a system of communication between state bodies and financial market participants, and facilitates a rapid response to the challenges of the information society.

The features of modern foreign approaches to state regulation of banking activities in the context of the emergence of the information society have been identified, which are distinguished by a comprehensive approach to determining priorities and instruments for their implementation. They provide for:

- combining control and innovative development by strengthening state supervision to reduce risks, ensure cyber security, and financial stability, while supporting the introduction of the latest financial technologies. The regulatory framework is designed to ensure a balance between FinTech development, high data protection standards, and the quality of banking services;

- international cooperation through close collaboration with global institutions, in particular the FATF, aimed at strengthening global financial standards, enhancing economic security, and combating money laundering and terrorist financing. This is achieved through the improvement of transaction monitoring systems and the introduction of transparency and reporting requirements for banking institutions;

- the use of artificial intelligence, in particular, the integration of AI technologies to automate document analysis, create digital services (including chatbots), develop computerized systems, and form algorithms for banking activities. This approach makes it possible to increase the effectiveness of regulatory processes and develop proposals for improving state policy in the financial sector of Ukraine, taking into account political, socio-economic, and military challenges.

The second section - *“The Current State and Effectiveness of State Regulation of Banking Institutions in Ukraine in the Context of the Formation of an Information Society,”* is devoted to researching the current level of development of the banking sector and the effectiveness of state regulation of banking institutions in Ukraine. A comprehensive study of the regulatory and legal framework for regulatory processes was conducted, and the main problems and contradictions arising in this area in the context of the formation of an information society were outlined.

A comprehensive analysis of the current development of the banking sector and the effectiveness of state regulation based on a multidimensional approach has been carried out. The study covers the macroeconomic, financial and institutional, regulatory and legal, information and technological, and social and security dimensions of the banking system.

From a macroeconomic perspective, the impact of general economic processes on the stability of the banking system was assessed, including GDP dynamics, inflation trends, investment activity, and the state of financial markets, taking into account crisis factors, in particular military actions. Financial and institutional analysis made it possible to examine the structure of the banking sector, its level of capitalization, profitability, and liquidity, as well as the ability of banks to adapt to new challenges, where the key indicator is the effectiveness of risk management and maintaining customer confidence.

The effectiveness of state regulation was examined through the prism of the effectiveness of the instruments used by the National Bank of Ukraine and other regulatory bodies, in particular monetary policy, currency regulation, and supervisory and control mechanisms. Their ability to ensure the stability of the banking system, maintain a competitive environment, and protect the interests of financial market participants was assessed.

The regulatory framework was examined in terms of the legislative base's compliance with the current needs of the banking sector and the requirements of the information society. Problems of fragmentation and insufficient legal certainty regarding digital technologies were identified, and the need for harmonization with European standards was outlined. The information technology aspect covers the assessment of the level of digitization of banking processes, the implementation of fintech solutions, the development of electronic services and data protection systems, and defines the role of the state in creating a secure and innovative information environment for banking activities.

Socio-economic and security challenges are analyzed taking into account the impact of war, global crises, and cyber threats. It has been proven that the modern

banking system of Ukraine operates in conditions of significant challenges, but is capable of ensuring stability and development thanks to comprehensive state regulation, which needs further improvement in line with the requirements of the information society and European integration standards.

The third section - *“Ways to improve the mechanisms of state regulation of banking institutions in Ukraine in the context of the formation of an information society,”* describes the conceptual foundations of the state regulation strategy, justifies the directions of its transformation, and proposes practical ways to improve the mechanisms of influence on the banking sector in the context of the development of the information society.

A conceptual analysis of the role of the banking system in ensuring the sustainable development of the state and its integration into the implementation of Ukraine's Sustainable Development Goals until 2030 has been carried out. It has been proven that the banking sector is considered a strategic factor in inclusive economic growth, the formation of modern infrastructure, support for industrialization and innovative development, reduction of socio-economic disparities, and strengthening of global partnerships. It has been established that the implementation of these tasks is possible through the comprehensive use of regulatory, administrative, organizational, financial, economic, and information and monitoring instruments of state regulation in the context of the digitalization of society.

The directions of transformation of state regulation of banking activities in the context of Ukraine's European integration are substantiated. The need to move from the traditional perception of banks as an instrument for satisfying economic and social needs to positioning them as strategic actors ensuring the stability of the state in various dimensions of national security is demonstrated. The need to legally establish the status of banking institutions as elements of critical infrastructure and to form a state policy for the development of the financial and credit sector, taking into account its key role in ensuring the country's security, is identified.

A conceptual model of state regulation of the banking system in the context of digital transformation has been developed, combining institutional elements (the

National Bank, the legislative framework, the digitalization strategy), multidimensional areas of regulatory influence (legal, technological, institutional, innovative, risk-oriented, social), and modern tools (harmonization of regulations with European standards, consumer protection mechanisms, regulatory sandboxes, interoperability). The model aims to build an information society based on stability, innovation, trust, and inclusiveness.

Integrated strategic guidelines for state policy in the field of banking regulation have been defined, which differ from previous fragmented approaches and are based on the comprehensive interaction of regulatory, administrative, organizational, financial, economic, and information and monitoring mechanisms. This approach ensures the stability of the institutional foundations for the development of the banking system, taking into account digital transformations, increased security requirements, martial law conditions, and the needs of economic recovery in the post-war period.

Practical ways to improve state regulation mechanisms have been proposed, including: modernization of traditional instruments, taking into account digital transformations; introducing memoranda between the NBU, professional associations, and financial institutions as a self-regulation mechanism; developing instant transfers through the NBU's electronic payment system; creating specialized financial inclusion institutions to ensure access to banking services in small settlements and frontline territories.

The systemic approach provides for the adaptation of national legislation to the EU legal system, the integration of the Ukrainian banking system into the European digital economy, and accession to the SEPA payment system. This ensures the harmonization of regulatory instruments with European principles, support for fintech startups, the development of open banking platforms, and the transition to a model focused on data, trust, and digital user competencies.

The scientific and practical significance of the results obtained lies in the deepening and supplementation of existing knowledge and theoretical and methodological approaches to substantiating directions for improving state

regulation of banking institutions in the context of the formation of an information society in Ukraine.

Keywords: public management and administration, state regulation, mechanisms of state regulation, banking institutions, state regulation of banking institutions, banking sector, information society, European integration, European digital economy, artificial intelligence technologies, digitalization, strategic guidelines for state policy in the field of banking regulation, stability, innovative development, trust, inclusiveness, European standards, consumer protection mechanism, technological support, regulatory sandboxes, interoperability, digital services, strategic planning, rapid response, licensing, standardization, state supervision, audit, application of administrative restrictions and sanctions.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

А. В яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Жилін С.В. Перспективи розвитку державного регулювання щодо забезпечення безпеки банківських установ у контексті формування інформаційного суспільства. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*: зб. наук. пр. Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2024. Вип. 1 (20). С. 215-228. (Серія «Державне управління»). URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/20353/1/26Zhylin.pdf>. DOI 10.52363/2414-5866-2024-1-26.

2. Жилін С.В. Оцінка результативності державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства та в умовах воєнного стану в Україні. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*: зб. наук. пр. Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2024. Вип. 2 (21). С. 110-120. (Серія «Державне управління»). URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/23503/1/Zhylin.pdf>. DOI 10.52363/2414-5866-2024-2-12.

3. Zhylin S. Directions of improving the state regulation of the activities of banking institutions in the context of the formation of the information society and in the conditions of European integration of Ukraine. *Collection of scientific papers "Public administration and state security aspects"*. Vol. 2/2 2024. P.186-192. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/24617/1/Zhylin.pdf>. DOI: 10.52363/passa-2024.2-28.

4. Жилін С.В. Теоретико-методичні засади державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства. *Вісник Національного університету цивільного захисту України* : зб. наук. пр. – Черкаси : Вид-во НУЦЗУ, 2025. Вип. 1 (22). С. 12-21. (Серія «Державне управління»). URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/25209/1/Zhylin.pdf>. DOI 10.52363/2414-5866-2025-1-2.

Б. Які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Жилін С.В. Забезпечення функціонування банківської сфери України

у воєнний час. *Публічне управління в умовах воєнного стану*: матеріали І наук.-практ. конф. «Публічне управління та адміністрування: реалії та перспективи» / за заг. ред. Л. М. Мельничук; ННІНО НАУ (м. Київ, 14 груд. 2023 р.). Київ, 2023. С. 118-122.

6. Жилін С.В. Особливості державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : тези доп. XIII Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 30-річчю Харк. нац. ун-ту внутр. справ у статусі університету (м. Вінниця, 22 листоп. 2024 р.). Вінниця : ХНУВС, 2024. С. 154-156.

7. Жилін С.В. Сучасні проблеми державного регулювання діяльності банківських установ в Україні. *Економіка та публічне управління: нові виклики та рішення*: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., Харків, 23-24 січня 2025 р. / Редкол.: В.В. Лебедченко та ін. Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ», 2025. С. 175-179.

8 Жилін С.В. Шляхи трансформації державного регулювання діяльності банківських установ в умовах європейської інтеграції України. *Публічне управління у сфері цивільного захисту: освіта, наука, практика*: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Черкаси, 27 березня 2025 р. / за заг. ред. С. М. Домбровської. Черкаси : НУЦЗУ, 2025. С. 220-223.

9. Zhylin Sergiy. The concept of public administration: background and influence into the banking sector. *Eurasian Academic Research Journal*. 2023. № 40. С. 52-61. URL: http://www.earj.org/wp-content/uploads/2023/09/%D0%95%D0%90_2023_40_6.pdf

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АМКУ	Антимонопольний комітет України
АУБ	Асоціація українських банків
БРРЄ	Банк розвитку Ради Європи
ВВП	Валовий внутрішній продукт
ДС НБУ	Депозитні сертифікати Національного банку України
ЄС	Європейський Союз
ЄЦБ	Європейський центральний банк
КМУ	Кабінет міністрів України
МВФ	Міжнародний валютний фонд
МФО	Міжнародна фінансова організація
НАБУ	Національна асоціація банків України
НБУ	Національний банк України
ОКІ	Об'єкт критичної інфраструктури
ОВДП	Облігації внутрішньої державної позики та боргові цінні папери, що рефінансуються НБУ
ООН	Організація Об'єднаних Націй
США	Сполучені Штати Америки
ФГВФО	Фонд гарантування вкладів фізичних осіб
ФРС	Федеральна резервна система
ШІ	Штучний інтелект
CIR	Cost-to-Income Ratio: співвідношення операційних витрат і операційних доходів
CoR	Cost of risk: вартість ризику – загальна сума витрат, пов'язаних з управлінням ризиками та покриттям збитків
EDIS	Європейська єдина схема страхування депозитів (European Deposit Insurance Scheme)
FATF	Міжнародна група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей
FDIC	Федеральна корпорація зі страхування депозитів
FinTech	Фінансові технології
IMF	Міжнародний валютний фонд (International Monetary Fund)
NPL	Non-performing loan: непрацюючі кредити
PayPal	Міжнародна електронна платіжна система та сервіс для онлайн-платежів
ROE	Return on equity: рентабельність власного капіталу
SEPA	Європейська платіжна система (Single Euro Payments Area – єдина зона платежів у євро, яка об'єднує країни єврозони)
SWIFT	Міжнародна міжбанківська система для обміну фінансовими повідомленнями та здійснення платежів
UIRD	Ukrainian Index of Retail Deposit Rates: Український індекс ставок за депозитами фізичних осіб

ЗМІСТ

ВСТУП.....	19
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	30
1.1. Сутність і зміст діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства як об'єкту державного регулювання	30
1.2. Теоретичні основи державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства	46
1.3. Особливості державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства в зарубіжних країнах.....	70
Висновки до розділу 1.....	95
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	98
2.1. Сучасний рівень розвитку банківської сфери та результативність державного регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства	98
2.2. Аналіз нормативно-правового забезпечення державного регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства	116
2.3. Проблеми та суперечності державного регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства.....	133
Висновки до розділу 2.....	148
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	151
3.1. Концептуальні засади стратегії державного регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного	

суспільства.....	151
3.2. Напрями трансформації державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства в умовах європейської інтеграції України.....	170
3.3. Шляхи вдосконалення механізмів державного регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства.....	188
Висновки до розділу 3.....	206
ВИСНОВКИ	210
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	216
ДОДАТКИ	246

ВСТУП

Актуальність теми дисертаційного дослідження визначається необхідністю вдосконалення системи державного регулювання діяльності банківських установ України в умовах цифровізації економіки та формування інформаційного суспільства. Сучасні тенденції розвитку фінансових технологій, використання великих масивів даних, поширення електронних платіжних систем, онлайн-банкінгу та цифрових валют створюють нові можливості для підвищення ефективності банківської сфери, але водночас актуалізують ризики, пов'язані з кіберзлочинністю, витоком конфіденційної інформації, шахрайством та нестабільністю цифрових фінансових ринків.

Конституція України закріплює провідну роль держави у регулюванні банківської сфери (статті 32, 92, 99), що безпосередньо пов'язано із завданнями цифрової трансформації та захисту персональних даних у контексті інформаційного суспільства. Важливим орієнтиром виступають Цілі сталого розвитку України до 2030 року, які передбачають сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню (ціль 8), а також розвиток стійкої інфраструктури та інновацій (ціль 9). Це відповідає національним пріоритетам щодо фінансової доступності, цифровізації та зміцнення інституцій банківської сфери.

Разом із тим, сучасні виклики військово-політичного та соціально-економічного характеру, спричинені російською агресією та запровадженням воєнного стану, істотно ускладнюють реалізацію зазначених пріоритетів. Система державного регулювання банківських установ в Україні не завжди адекватно відповідає на новітні виклики та стримує вирішення проблем і суперечностей у даній сфері.

У цьому контексті виникає об'єктивна потреба у теоретичному осмисленні, методичному обґрунтуванні та практичному вдосконаленні

механізмів державного регулювання діяльності банківських установ в умовах формування інформаційного суспільства. Це підтверджує актуальність теми дисертаційного дослідження, визначає її наукову новизну та практичну значущість, а також зумовлює постановку мети, завдань, предмета й об'єкта дослідження.

Теоретико-методичними та науково-практичними аспектами публічного управління та адміністрування займалися такі вчені, як О. Амосов [2], Г. Андрусенко [3], В. Бакуменко [51], С. Бєлай [21], К. Ващенко [54], В. Воронкова [183], В. Воротін [37], Н. Гавкалова [2], Л. Головка [57], А. Дегтяр [56], Л. Дідківська [57], Ю. Древаль [61], З. Залога [50], В. Князєв [51], Ю. Ковбасюк [54], М. Корецький [119], М. Крупка [50], О. Лазор [128], М. Латинін [130], В. Мартиненко [138], А. Мельник [50], І. Михасюк [50], А. Михненко [67], В. Мороз [145], П. Надолішній [8], Г. Одінцова [49], А. Помаза-Пономаренко [148], В. Ребкало [55], Ю. Сурмін [205], В. Тертичка [207], О. Тодощак [209], В. Трошинський [67], Є. Фролова [209], С. Чернов [183], О. Ястремська [244] та ін.

Дослідженням питань правового, адміністративно-організаційного, економічного, антикризового, ресурсного та іншим аспектам державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства присвячені публікації таких науковців, як Л. Алексеєнко [1], С. Антоняк [4], О. Ареф'єва [5], В. Бабенко-Левада [12], Н. Блащук-Девяткіна [11], О. Волох [36], І. Вядрова [13], А. Гальчинський [39], І. Грищенко [43], О. Гура [47], Н. Демчук [12], О. Драчевська [60], В. Дудченко [62], Ю. Дятлова [63], М. Житар [71], Т. Журавльова [12], О. Зелінська [97], М. Зубок [99], О. Іваницька [101], О. Іващук [102], Л. Катан [12], Г. Карчева [106], В. Коваленко [109], М. Коваленко [111], Я. Коваль [112], В. Коверза [110], А. Косов [120], А. Котенко [121], М. Кочеров [122], С. Майстро [135], О. Неізнєстна [110], Л. Петик [11], Б. Самородов [13], В. Степанов [194], Н. Стукало [203], Н. Ситник [11], А. Стасишин [11], О. Тридід [13], Н. Трусова [211], О. Хмелярська [224], І. Чкан [211],

І. Шевченко [110], М. Шендригоренко [110], Н. Юрчук [241] та ін.

Однак чимало теоретичних та практичних питань стосовно розв'язання існуючих проблем та визначення напрямів удосконалення державного регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства залишаються недостатньо дослідженими. Тому потреба у теоретико-методичному і науково-практичному вирішенні окреслених завдань підтверджує актуальність дисертаційної роботи, її наукову новизну, зумовлює мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, апробацію і практичне впровадження результатів наукового дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано на кафедрі публічного управління та адміністрування Державного некомерційного підприємства «Державний університет «Київський авіаційний інститут» в межах науково-дослідної роботи на тему: «Теоретико-методологічні засади трансформації публічного управління в умовах дії воєнного стану та післявоєнного відновлення» (НДР № 0125U002024). Доробок автора полягає в обґрунтуванні напрямів удосконалення механізмів державного регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретичних положень і розробка практичних рекомендацій щодо шляхів удосконалення механізмів державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства в Україні.

Для досягнення мети визначені такі завдання:

- узагальнити теоретико-методичні підходи до визначення сутності та змісту державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства;
- визначити особливості сучасних зарубіжних підходів до практики державного регулювання банківської діяльності в умовах формування інформаційного суспільства;

- охарактеризувати сучасний рівень розвитку банківської сфери та визначити результативність державного регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства;
- з'ясувати проблеми та суперечності державного регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства;
- сформулювати системний підхід до ідентифікації ключових векторів трансформації державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства в умовах європейської інтеграції України;
- обґрунтувати стратегічні пріоритети державного регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства;
- визначити шляхи вдосконалення механізмів державного регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства та воєнних викликів.

Об'єктом дослідження є державна політика у банківській сфері в контексті формування інформаційного суспільства.

Предметом дослідження є державне регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дисертаційного дослідження становлять фундаментальні положення теорії публічного управління та адміністрування, а також концепції гуманітарних і соціальних наук. Використано наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, присвячені проблематиці державного регулювання діяльності банківських установ у контексті становлення та розвитку інформаційного суспільства.

Дослідження ґрунтується на системному підході, що передбачає комплексне вивчення процесів державного регулювання банківської сфери в умовах цифрової трансформації та формування інформаційного суспільства в Україні. Для досягнення поставлених цілей застосовано низку методів, що

використовуються як на теоретичному, так і на емпіричному рівнях, а саме:

Логіко-семантичний метод – для уточнення понятійного апарату, визначення сутності та змісту державного регулювання діяльності банківських установ у контексті інформаційного суспільства.

Метод порівняльного аналізу – для дослідження методологічних підходів, концепцій і практик провідних учених, а також для виявлення закономірностей, відмінностей і спільних характеристик регуляторних моделей у зарубіжних країнах.

Системно-аналітичний метод – для аналізу законодавчих актів та інших нормативних документів, що визначають особливості державного регулювання банківської діяльності в Україні.

Методи аналізу та синтезу – для оцінки динаміки та результативності державного регулювання банківських установ у сучасних умовах.

Метод спостереження та теоретичного узагальнення – для розкриття причин і суперечностей, що дестабілізують діяльність банківських установ у контексті інформаційного суспільства.

Абстрактно-логічний метод – для узагальнення теоретичних положень, встановлення причинно-наслідкових зв'язків та формування висновків і практичних пропозицій.

Інформаційну базу дослідження становлять: закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативні акти Національного банку України, документи міністерств та відомств, програмні матеріали державних органів, офіційні дані Державної служби статистики України, а також монографії, наукові статті вітчизняних і зарубіжних авторів та результати власних досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних положень і розробці практично-прикладних рекомендацій щодо напрямів удосконалення державного регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства.

Новизна наукових результатів конкретизована в наступних положеннях:

у перше:

—обґрунтовано концептуальну модель державного регулювання банківської системи в умовах цифрової трансформації, що інтегрує інституційні компоненти (банківську систему з центральним регулятором - Національним банком України, нормативно-правову базу та стратегічні орієнтири розвитку, зокрема Стратегію цифрового розвитку інноваційної діяльності України до 2030 року), багатовекторні напрями регуляторного впливу (інституційний, правовий, технологічний, ризиковий, інноваційний, соціальний) та інструменти регулювання (гармонізацію норм із європейськими стандартами, механізми захисту споживачів, технологічного нагляду, регуляторних «пісочниць» і інтероперабельності), забезпечуючи формування інформаційного суспільства з очікуваними ефектами стабільності, інноваційності, довіри та інклюзії;

- обґрунтовано сформовано цілісні, інтегровані стратегічні пріоритети державного регулювання діяльності банківських установ у контексті формування інформаційного суспільства, що на відміну від існуючих фрагментарних та переважно галузево орієнтованих підходів ґрунтуються на комплексній взаємодії нормативно-правового, адміністративно-організаційного, фінансово-економічного та інформаційно-моніторингового механізмів і передбачають визначення стратегічної мети, ієрархії цілей, принципів та умов реалізації регуляторної політики, спрямованої на формування стійких інституційних засад розвитку банківської системи з урахуванням цифрової трансформації, посилення вимог безпеки, специфіки її функціонування у період повномасштабної російської військової агресії проти України та потреб післявоєнного відновлення національної економіки;

- наукові підходи до вдосконалення та розвитку механізмів державного регулювання діяльності банківських установ України в умовах становлення інформаційного суспільства та воєнних викликів, що охоплюють нормативно-правовий, адміністративно-організаційний, фінансово-економічний

та інформаційно-моніторинговий рівні, передбачаючи перегляд традиційних інструментів регуляторного впливу з урахуванням цифрових трансформацій, змін інституційного середовища та зростання ролі інформаційних ресурсів, зокрема через зменшення частки державної власності у банківському секторі, укладання меморандумів як інструменту саморегуляції, виваженого впровадження технологій штучного інтелекту, забезпечення миттєвих переказів через СЕП, створення банків фінансової інклюзії у прифронтових регіонах, а також гармонізацію законодавства з міжнародними стандартами, розвитку системи банківської безпеки й управління ризиками, підтримку кредитування економіки, стимулювання Cashless економіки, цифрову трансформацію Національного банку, підвищення якості обслуговування та системний моніторинг кіберзагроз із проведенням просвітницьких кампаній для формування довіри до цифрових послуг.

– системний підхід до ідентифікації ключових векторів трансформації державного регулювання діяльності банківських установ України в контексті формування інформаційного суспільства та європейської інтеграції, що передбачає гармонізацію національного законодавства з правовою системою ЄС шляхом адаптації регуляторних інструментів до його принципів і вимог та узгодження плану законотворчої діяльності України з програмою вдосконалення правових актів ЄС, що забезпечує чітке визначення цілей і завдань, а також оцінку ефективності та результативності механізмів державного регулювання, інтеграцію української банківської системи в європейську цифрову економіку та банківський простір через використання державних цифрових сервісів і регуляторних інновацій, включно з дистанційним обслуговуванням, підтримкою фінтех-стартапів та взаємодією з відкритими банківськими платформами, що означає перехід до інформаційно-орієнтованої моделі, заснованої на даних, довірі та цифрових компетенціях користувачів, а також приєднання України до європейської платіжної системи SEPA як чинника підвищення конкурентоспроможності

банківських установ, їх відкритості до інновацій та економічної стійкості в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів.

дістали подальшого розвитку:

– науково-термінологічний інструментарій в частині уточнення сутності поняття «державне регулювання діяльності банківських установ» зумовлений необхідністю актуалізації його змістового наповнення відповідно до сучасних соціально-економічних та безпекових викликів і, на відміну від усталених трактувань, пропонує розглядати цю категорію як комплекс цілей, функцій, форм, принципів і механізмів, за допомогою яких держава як суб'єкт регулювання здійснює вплив на об'єкти регулювання з метою гарантування стабільності, безпеки та стійкого розвитку банківської системи, створення сприятливих умов для економічного зростання і формування конкурентного середовища на фінансовому ринку, а також забезпечення належного захисту законних інтересів банківських установ, їхніх партнерів і клієнтів;

- поглиблене узагальнення та систематизація теоретико-методичних підходів до визначення сутності й змісту державного регулювання діяльності банківських установ, що дозволило концептуально обґрунтувати його роль як інституційного інструменту забезпечення сталого розвитку держави у контексті реалізації Цілей сталого розвитку України до 2030 року, спрямовану на поступальне інклюзивне економічне зростання, продуктивну зайнятість і гідну працю, формування стійкої інфраструктури, підтримку індустріалізації та інновацій на засадах інклюзивності, скорочення нерівності, перехід до раціональних моделей виробництва і споживання та зміцнення механізмів глобального партнерства, що забезпечується комплексним застосуванням нормативно-правового, адміністративно-організаційного, фінансово-економічного та інформаційно-моніторингового механізмів державного регулювання банківських установ України в умовах формування інформаційного суспільства.

- підходи до визначення проблем та суперечностей державного регулювання діяльності банківських установ України в умовах формування

інформаційного суспільства та воєнних викликів у вигляді комплексного поєднання аналізу традиційних фінансово-економічних дисфункцій (недостатня роль банків як кредитних інститутів, непередбачуване підвищення рівня оподаткування прибутковості) з новими загрозами цифрової доби (залежність від іноземного програмного забезпечення, кіберризиків, зростання інформаційних атак), що дало змогу сформувати цілісне бачення сучасних викликів для банківського сектору, обґрунтувати необхідність інтеграції фінансової, правової та кібербезпекової складових у систему державного регулювання та визначити концептуальні орієнтири для розробки нових механізмів і інструментів, спрямованих на забезпечення стійкого розвитку банківської сфери України у період війни та післявоєнного відновлення., а також обґрунтувати потребу концептуальної трансформації банківської сфери від традиційного трактування її як інструменту задоволення економічних та соціальних потреб до позиціонування як стратегічного суб'єкта, що опосередковано формує стійкість держави у всіх вимірах національної безпеки та нормативного закріплення статусу банківських установ як об'єктів критичної інфраструктури шляхом внесення відповідних змін до законодавства України;

– положення щодо визначення особливостей сучасних зарубіжних підходів до практики державного регулювання банківської діяльності в умовах формування інформаційного суспільства, які, на відміну від існуючих, характеризуються системним окресленням ключових напрямів та інструментів їх реалізації, що передбачає поєднання жорсткого державного контролю, спрямованого на мінімізацію ризиків, посилення кібербезпеки та забезпечення фінансової стабільності, із стимулюванням впровадження фінансових інновацій та адаптацією банківських інституцій до цифрових трансформацій шляхом створення регуляторних рамок, які забезпечують баланс між розвитком фінансових технологій (FinTech), дотриманням високих стандартів захисту даних, кіберзахистом та якістю обслуговування клієнтів, активну співпрацю з міжнародними організаціями, зокрема FATF, з

метою зміцнення глобальних фінансових стандартів, економічної безпеки та стабільності, а також протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму через вдосконалення систем моніторингу фінансових операцій та встановлення вимог до прозорості й звітності банківських установ, а також сприяння інтеграції технологій штучного інтелекту для автоматизації аналізу документів, створення чат-ботів, запровадження комп'ютеризованих систем, формування власних баз знань і алгоритмів банківської роботи, що у комплексі дозволяє сформулювати пропозиції щодо удосконалення державного регулювання банківської сфери України з урахуванням політичних, соціально-економічних та воєнних викликів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в поглибленні та доповненні існуючих знань, теоретико-методичних підходів щодо обґрунтування напрямів удосконалення державного регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства в сучасних умовах.

Основні положення, висновки та пропозиції можуть бути використані в практичній діяльності органів публічної влади для подальшого удосконалення державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства в Україні, зокрема:

- АТ «КОМІНБАНК» у ході формування та реалізації державної політики розвитку банківської сфери з урахуванням її визначальної ролі у забезпеченні національної безпеки та включення банківських установ до переліку об'єктів критичної інфраструктури з внесенням відповідних змін у чинне законодавство України (довідка про впровадження № 46-907/1 від 22.01.2026);

- АТ «КРЕДІТ АГРІКОЛЬ БАНК» у ході переходу до інформаційно-орієнтованої банківської моделі, що базується на даних, довірі та цифрових навичках користувачів; приєднання України до європейської платіжної системи SEPA, що сприятиме посиленню конкурентоспроможності українських банківських установ, їх відкритості для інновацій та економічної стійкості в умовах євроінтеграційних процесів (довідка про впровадження № 123/5-11 від 22.01.2026).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною науковою працею і містить одержані здобувачем особисто нові результати в галузі науки публічне управління та адміністрування, які у сукупності сприяють розв’язанню науково-прикладного завдання, що полягає в обґрунтуванні напрямів удосконалення державного регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства. Усі теоретичні напрацювання, практичні рекомендації, висновки та пропозиції, які одержані в ході дисертаційного дослідження, розроблені здобувачем самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї, висновки, пропозиції, отримані в дисертації, оприлюднені на наукових та науково-практичних конференціях, у тому числі міжнародних, всеукраїнських та за міжнародною участю: «Публічне управління та адміністрування: реалії та перспективи» (м. Київ, 2023); «Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави» (м. Вінниця, 2024); «Економіка та публічне управління: нові виклики та рішення» (м. Харків, 2025); «Публічне управління у сфері цивільного захисту: освіта, наука, практика» (м. Черкаси, 2025).

Публікації. Основні положення і результати дослідження висвітлено в 9 публікаціях, в тому числі: 4 статтях у вітчизняних наукових фахових виданнях, що включені до категорії Б, 5 тезах конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації становить 249 сторінок, із них 212 сторінки основного тексту. Робота містить 16 рисунків, 13 таблиць, 2 додатки. Список використаних джерел налічує 301 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

1.1. Сутність і зміст діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства як об'єкту державного регулювання

Сучасний етап соціально-економічного розвитку людства характеризується переходом до інформаційного суспільства, де ключовим ресурсом виступає інформація, а ефективність функціонування будь-якої сфери, зокрема банківської системи, визначається рівнем її цифрової трансформації. В цих умовах банківські установи змінюють не лише інструментарій надання послуг, але й концептуальні підходи до своєї діяльності, інтегруючи інноваційні фінансові технології (FinTech), системи електронних платежів, мобільний банкінг та дистанційні канали обслуговування.

Банківська сфера, яка охоплює банки та інші фінансові установи, є одним із ключових системних елементів, що забезпечують стабільне функціонування соціально-економічної системи суспільства та держави загалом. Від того, наскільки ефективно працюють банки, залежить стабільність економіки, платоспроможність населення та якість життя громадян.

Не випадково, що у 2019 році Генеральна Асамблея ООН, ухваливши резолюцію A/RES/74/245, встановила Міжнародний день банків (International Day of Banks), який щорічно відзначається 4 грудня. Цей день покликаний підкреслити важливий внесок банків у підвищення рівня доходів та покращення умов життя різних спільнот у світі [142].

При цьому Генасамблея ООН, засновуючи цю пам'ятну дату, звертає увагу на роль банків у виконанні Програми сталого розвитку до 2030 року. Основні завдання цієї програми – подолання бідності, зменшення соціальної та майнової нерівності, а також боротьба з глобальними екологічними проблемами. Банківські установи є ключовими гравцями у реалізації цієї програми, оскільки вони інвестують фінансові ресурси у довгострокові глобальні проєкти, навіть за умов нестабільності світової фінансової системи [142].

Одним із пріоритетних завдань Програми сталого розвитку є боротьба з бідністю в усіх її проявах. У цьому контексті банки виконують важливу, а часто й вирішальну роль. Крім того, глобальні виклики включають соціальну та майнову нерівність, а також екологічні проблеми. Їх вирішення належить до довгострокових завдань, і ООН підкреслює необхідність інвестування банківських коштів у такі проєкти, навіть коли економічна ситуація є непередбачуваною та мінливою [142].

У контексті вивчення теоретико-методичних основ функціонування банківських установ у період формування інформаційного суспільства важливо розглянути різні наукові підходи та визначення ключових категорій.

Оскільки визначення сутності понять банк, банківська установа, банківська сфера, банківська система є складним, багатогранним і відображає різні підходи дослідників, можна виокремити кілька концептуальних напрямів (наукових підходів), а саме: функціональний підхід, макроекономічний підхід, правовий підхід до визначення змісту вищезазначених категорій нашого дослідження.

Так, функціональний підхід акцентує увагу на посередницькій ролі банків у перерозподілі фінансових ресурсів між кредиторами і позичальниками.

Наприклад, на думку Mishkin F., банківська установа виступає ключовим суб'єктом фінансового посередництва, що забезпечує перерозподіл фінансових ресурсів між економічними агентами, які мають тимчасово вільні кошти, та тими, хто потребує фінансування, тобто у нього

переважає погляд з позицій макроекономічної стабільності та забезпечення кредитно-депозитних операцій [21].

А Бланк І. наголошує на комерційній основі діяльності банків та їх функціонуванні в межах фінансового ринку, тобто акцентує увагу на ринковій функції банків, підкреслюючи їх інтеграцію у фінансовий ринок [139].

Сайфулін С. наголошує на тому, що основними функціями банківських установ (банків) є залучення депозитів, надання кредитів, здійснення платіжних і розрахункових операцій, а також управління ризиками, пов'язаними з рухом грошових коштів [148].

Так, за визначенням Блашук-Девяткіної Н.З., Петика Л.О., Ситника Н.С., Стасишина А.В., банк – це фінансова установа-посередник із правовим статусом юридичної особи, яка на підставі ліцензії має виключне право виконувати банківські операції, визначені законом. Банківська діяльність є специфічною комерційною активністю, яку можуть здійснювати лише державним чином зареєстровані банки після отримання ліцензії від Національного банку України [11].

Гальчинський А. в межах макроекономічного підходу підкреслює значення банківської установи, як складової грошово-кредитної системи держави, приділяючи головну увагу мобілізації та перерозподілу капіталу на рівні національної економіки [39].

Він вважає, що з економічної точки зору діяльність банків визначається через їхню здатність акумулювати заощадження, трансформувати їх у кредити й інвестиції та забезпечувати ефективність розподілу ресурсів. При цьому, як підкреслює Гальчинський А.С., банки виступають стратегічними інститутами економічного розвитку, оскільки їхня діяльність безпосередньо впливає на макроекономічну стабільність і динаміку економічного зростання [39].

Правовий підхід до визначення категорії «банківська установа» («банк») закріплений у Законі України «Про банки і банківську діяльність», який встановлює критерії віднесення установ до банків і визначає правові та регуляторні рамки їх діяльності і визначає банки з нормативної точки зору,

вказуючи на наявність банківської ліцензії та включення до Державного реєстру банків і чітко окреслює регуляторні вимоги та умови, за яких організація може вважатися банківською установою [83].

Згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність», банк – це юридична особа, що на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги [83].

Закон також визначає банківську діяльність як процес залучення коштів фізичних і юридичних осіб у вигляді депозитів та їхнє розміщення від власного імені, на власних умовах та під власний ризик, а також відкриття й ведення банківських рахунків для клієнтів [83].

Тобто правове тлумачення поняття банківської установи (банку) передбачає розуміння цієї категорії, як юридичної особи, яка має виключне право здійснювати у сукупності три базові операції: залучення коштів у депозити, їх розміщення на власний ризик та відкриття і ведення банківських рахунків [83].

Водночас, Castells M. відзначає, що інформаційна економіка базується на мережевій логіці, де кожен інститут (банківська установа, банк) стає вузлом у глобальній комунікаційній структурі [255].

A Webster F. підкреслює, що в умовах інформаційного суспільства ключовою цінністю стає не просто капітал, а інформація про його рух, доступність та прозорість, тобто банківські установи у цьому контексті функціонують не лише як фінансові посередники, а й як інститути довіри, здатні забезпечити захист інформаційних потоків і гарантію безпеки трансакцій у цифровому просторі [296].

Останні два твердження зарубіжних вчених суттєво розширюють сутність та зміст поняття банківська установа (банк), як інститутів із чітко регламентованими повноваженнями та функціями, що одночасно інтегрують приватні, публічні та регуляторні інтереси у фінансовій сфері.

Таким чином, різні науковці пропонують власні теоретико-методичні підходи до визначення поняття «банк», «банківська установа» (табл. 1.1).

Визначення поняття «банк», «банківська установа»
за різними науковими підходами

Автор	Визначення	Ключові акценти
Mishkin F. S.	Фінансовий посередник, який приймає депозити та надає кредити, виконуючи ключову роль у перерозподілі капіталу.	Фінансове посередництво, кредитно-депозитна функція
Сайфулін С. С.	Організація, що залучає депозити, надає кредити, здійснює платіжні і розрахункові операції, управляє ризиками, пов'язаними з рухом грошових коштів	Фінансове посередництво, кредитно-депозитна, розрахункова функції
Гальчинський А. С.	Організація, що забезпечує мобілізацію, розподіл та використання грошових ресурсів у межах грошово-кредитної системи країни.	Макроекономічна роль, мобілізація капіталу.
Бланк І. О.	Спеціалізований суб'єкт фінансового ринку, що здійснює банківські операції на комерційних засадах.	Ринковий підхід, комерційна основа діяльності.
Castells M.	Банківська установа є важливим елементом у глобальній комунікаційній структурі.	Елемент інформаційної економіки, мережево-комунікаційний підхід.
Webster F.	Банківські установи – не лише фінансові посередники, а й інститути довіри.	Фінансове посередництво, захист інформаційних потоків, гарантія безпеки трансакцій.
Закон України «Про банки і банківську діяльність»	Юридична особа, що має право надавати банківські послуги на підставі ліцензії НБУ та внесена до Державного реєстру банків.	Юридична ознака, регуляторний аспект.

Аналізуючи наведені у таблиці 1 визначення банківської установи, можна відзначити, що різні автори акцентують увагу на різних аспектах її

функціонування: функціонально-економічна роль, макроекономічне значення, комерційна основа діяльності та правові критерії. Ці підходи взаємодоповнюють один одного та формують цілісне уявлення про сутність категорії «банківська установа», «банк».

Таким чином, узагальнене визначення банківської установи (банку) можна сформулювати так: банківська установа – це ліцензована юридична особа, яка функціонує в межах банківської системи держави, здійснює комплекс банківських операцій з метою фінансового посередництва, мобілізації та ефективного розподілу грошових ресурсів, забезпечуючи виконання економічних, правових та соціальних функцій у суспільстві, діє на підставі банківської ліцензії, здійснює комплекс банківських операцій, передбачених законодавством, і водночас виконує посередницькі функції між власниками вільних коштів та їхніми споживачами. Саме банківські установи (банки) виконують критично важливу функцію посередництва між власниками заощаджень і позичальниками, забезпечуючи циркуляцію фінансових потоків у глобалізованому середовищі. У цьому сенсі їхня роль виходить далеко за межі класичних кредитних операцій, охоплюючи формування фінансової стабільності, розвиток платіжної інфраструктури та підтримку інноваційних бізнес-моделей.

Водночас діяльність окремих банківських установ (банків) не може повною мірою забезпечити стабільність та координацію фінансової системи в цілому. Узгоджена взаємодія банківських установ формує банківську систему, яка розглядається як цілісна організована структура, здатна виконувати системні функції, такі як регулювання грошового обігу, забезпечення ліквідності економіки та інтеграція з іншими фінансовими інститутами [25; 40].

Іншими словами, якщо банк є окремим елементом фінансового механізму, то банківська система – це сукупність взаємопов'язаних банківських установ, здатних забезпечувати стабільність і розвиток економіки на національному та регіональному рівнях.

Банківська система є ключовим елементом фінансової структури держави та визначається як організована сукупність банківських установ, що взаємодіють між собою та з іншими фінансовими інститутами. Вона виконує комплекс функцій, які забезпечують ефективне грошово-кредитне регулювання, організацію платіжного обороту, мобілізацію та перерозподіл фінансових ресурсів, а також здійснює функції фінансового посередництва [277; 39].

Різні науковці визначають банківську систему з урахуванням функціональних, макроекономічних і структурних аспектів.

Так, Гальчинський А.С. підкреслює системну роль банків як складової національної грошово-кредитної системи, яка забезпечує мобілізацію капіталу та його ефективний розподіл у межах економіки, а Mishkin F. визначає банківську систему, як механізм фінансового посередництва, що сприяє перерозподілу ресурсів між кредиторами і позичальниками, забезпечуючи стабільність фінансового ринку [277; 39].

Слід зазначити, що сучасні тенденції цифровізації банківської сфери не можна розглядати ізольовано, адже вони є результатом тривалого історичного процесу еволюції банківських установ. Для розуміння специфіки нинішнього етапу розвитку необхідно простежити генезу банківської системи, яка формувалася під впливом соціально-економічних і технологічних змін. Саме історичний контекст дозволяє пояснити, чому в умовах інформаційного суспільства банки набули нових функцій та можливостей, зберігши водночас базові риси фінансових посередників [40].

Формування та еволюція банківських установ завжди відбувалися у тісному зв'язку з економічними, соціальними та технологічними трансформаціями суспільства.

Загалом, банківська сфера розвивалася у декілька етапів [255;295]:

1. Класичний етап розвитку банківської сфери (XIX – середина XX ст.).

Класичні банки XIX – середини XX століття діяли переважно як локальні фінансові посередники, які здійснювали операції з матеріальними активами та використовували паперові технології обліку. У цей період банки

виконували обмежену кількість функцій, а доступ до фінансових послуг був переважно локальним, що формувало основи банківської культури та фінансової системи держави. На цьому етапі банки функціонували переважно, як традиційні фінансові посередники, основними характеристиками яких були: матеріальна форма активів, паперові технології обліку та комунікацій, обмежений доступ до банківських послуг. При цьому, банківські операції мали локальний характер, а швидкість фінансових транзакцій залежала від фізичних каналів комунікацій [277].

2. Перехід банківської сфери до індустріального суспільства та електронізації (середина XX ст.).

З середини XX століття розпочався етап електронізації банківської діяльності, коли впровадження обчислювальної техніки, банкоматів і перших електронних платіжних систем у 1950-1970-х рр. суттєво прискорило фінансові операції та стало передумовою цифрової трансформації банків, що дозволило значно підвищити швидкість і масштабність фінансових операцій. Саме в цей період з'являється феномен «електронних грошей», що започатковує цифрову трансформацію банківських установ [252].

3. Інформаційна революція в банківській сфері (кінець XX – початок XXI ст.).

Наступний етап, пов'язаний з інформаційною революцією 1980–2000-х років, характеризувався розвитком глобальних комп'ютерних мереж, насамперед Інтернету, що радикально змінило природу банківських операцій. Поширюються дистанційні канали обслуговування: інтернет-банкінг, мобільний банкінг, електронні платіжні системи (PayPal, SWIFT, Visa, Mastercard), що сприяло глобалізації фінансових ринків і підвищенню доступності фінансових послуг.

Основними характеристиками цього етапу стали інтеграція банківських послуг із цифровими платформами, зростання доступності банківських послуг для широких верств населення, посилення конкуренції між банками та небанківськими фінансовими структурами [255; 247].

4. Сучасний етап розвитку банківської сфери – пов'язаний з розвитком фінтеху та цифрових екосистем.

Сучасний етап розвитку банківської системи у XXI столітті відзначається формуванням цифрових екосистем, інтеграцією фінтех-компаній, мобільних додатків, блокчейн-технологій та використанням штучного інтелекту у фінансових процесах. Банки перестають бути лише класичними посередниками та стають багатофункціональними учасниками інформаційного та фінансового середовища, що забезпечує персоналізацію послуг, підвищення безпеки фінансових операцій і розвиток інноваційної культури клієнтів.

При цьому, одним із ключових чинників, що визначає специфіку функціонування банківських установ у XXI столітті, виступає формування інформаційного суспільства, тобто банківські установи й інформаційне суспільство перебувають у взаємозв'язку: банки забезпечують фінансову інфраструктуру цифрової економіки, тоді як інформаційне середовище визначає їхні функціональні та технологічні можливості.

Так, Castells M. підкреслює, що саме інформаційні технології стають базовою інфраструктурою нової економіки, формуючи мережеву логіку розвитку [255].

Подібної позиції дотримується Webster F., який наголошує, що інформація та знання у цій формації перетворюються на стратегічний ресурс, що визначає не лише економічну, але й соціальну динаміку [296].

У цьому контексті, як зазначає Toffler A., перехід від індустріальної до інформаційної стадії розвитку супроводжується трансформацією ролі фінансових інститутів, які стають не лише посередниками у русі капіталу, а й активними учасниками глобального інформаційного середовища [295].

Отже, в умовах формування інформаційного суспільства банки перетворюються на багатофункціональні цифрові екосистеми, інтегровані з ринками електронної комерції, мобільними сервісами та блокчейн-технологіями. Характерними рисами цього етапу є масове впровадження

штучного інтелекту у банківську діяльність (скоринг, чат-боти, аналіз ризиків), поширення мобільних платіжних додатків і криптовалют, формування нової фінансової культури клієнтів, орієнтованої на швидкість, безпеку та персоналізацію тощо [246; 298].

Таким чином, розвиток банківської сфери у контексті формування інформаційного суспільства відбувається поетапно, від банківських установ – класичних фінансових посередників до сучасних цифрових екосистем. Кожен етап характеризується певними технологічними інноваціями, зміною способів обслуговування клієнтів та впливом на фінансову культуру суспільства.

Нижче наведено узагальнену табл. 1.2, що відображає основні етапи еволюції банківських установ, їхні характерні риси та внесок у формування інформаційного суспільства.

Таблиця 1.2

Етапи розвитку банківської сфери в умовах формування
інформаційного суспільства [277; 252; 255; 295; 296; 247]

Етап	Характерні риси банківських установ	Внесок у формування інформаційного суспільства
Класичний етап розвитку банківської сфери (XIX – середина XX ст.)	Традиційні фінансові посередники; матеріальна форма активів; паперові технології обліку; локальний характер банківської діяльності.	Обмежений доступ до фінансових послуг, формування основ банківської культури.
Етап переходу банківської сфери до індустріального суспільства та електронізації (1950–1970-ті рр.)	Використання обчислювальної техніки; поява банкоматів та перших електронних платіжних систем; прискорення банківських операцій.	Започаткування цифрової трансформації; перехід від паперових до електронних технологій.
Інформаційна революція в банківській сфері (1980–2000-ні рр.)	Інтернет-банкінг; мобільні сервіси; електронні платіжні системи (SWIFT, Visa, Mastercard, PayPal); дистанційне обслуговування.	Масова доступність банківських послуг; глобалізація фінансових ринків; формування електронних каналів комунікації.
Сучасний етап розвитку банківської сфери (XXI ст.)	Фінтех-компанії; цифрові екосистеми; мобільні додатки; блокчейн і криптовалюти; використання ІІІ.	Інтеграція фінансів в інформаційне середовище; персоналізація банківських послуг; зростання кібербезпеки та інноваційності.

Джерело: систематизовано автором за даними [277; 252; 255; 295; 296; 247]

Отже, історичний розвиток банківських установ від традиційних форм до цифрових екосистем демонструє поступову інтеграцію фінансових інститутів у структуру інформаційного суспільства. Якщо на ранніх етапах ключовими характеристиками банківських установ були локальність і паперові технології, то в умовах інформаційного суспільства головними стають цифровізація, глобальна інтеграція та інноваційність, що підтверджує тезу про те, що сучасна банківська система є не лише фінансовою інфраструктурою, а й частиною інформаційно-комунікаційного середовища [255;246].

Таким чином, історична еволюція банківських установ від традиційних фінансових посередників до сучасних цифрових екосистем не лише відображає технологічні та організаційні зміни, але й свідчить про їхню інтеграцію у структуру інформаційного суспільства. Еволюція банківської системи відображає як технологічні зміни, так і трансформацію ролі банків у суспільстві, що підтверджує їхню інтеграцію у складну структуру інформаційного та фінансового середовища сучасної економіки.

Історичний розвиток банківської системи демонструє поступовий перехід від локальних фінансових посередників із обмеженим спектром операцій та паперовими технологіями обліку до сучасних цифрових екосистем, інтегрованих у структуру інформаційного суспільства [277; 255].

І цей процес був зумовлений економічними, соціальними та технологічними трансформаціями. Якщо на ранніх етапах банки діяли переважно в межах локальних ринків, спираючись на матеріальні активи та паперові технології, то поширення електронізації та інформаційної революції сприяло глобалізації фінансових ринків і підвищенню доступності послуг [252].

Така еволюція сприяла поступовому ускладненню функцій банків, розвитку регуляторних механізмів і формуванню багаторівневої структури, де центральний банк виконує роль регулятора, а комерційні та спеціалізовані банки забезпечують комплексне обслуговування клієнтів (рис. 1.1).

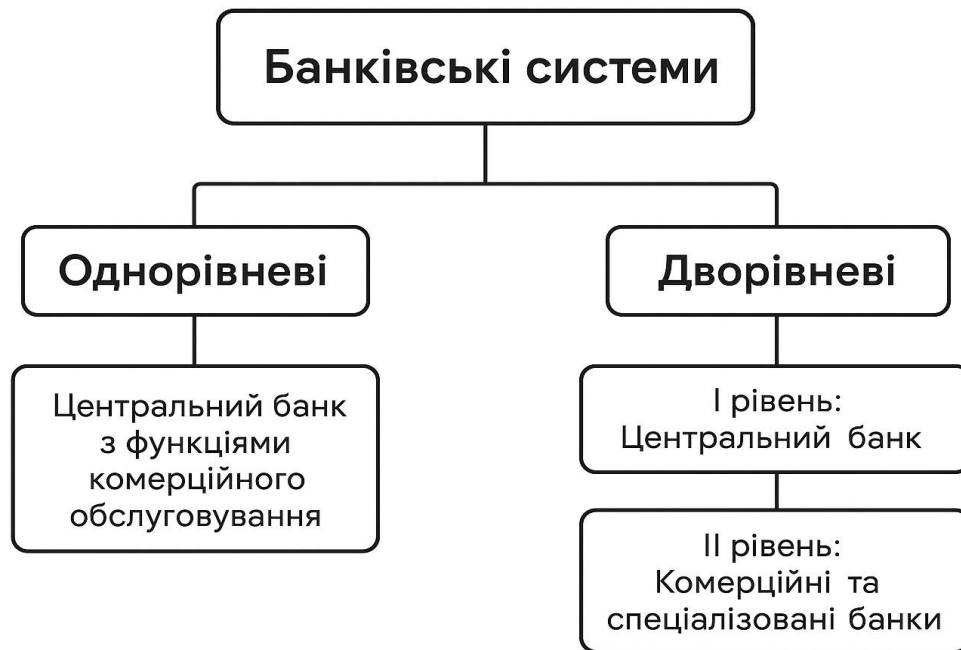

Рис. 1.1. Структура банківської системи [12; 13].

Тобто банківська система постає як багаторівнева та інтегрована структура, де центральний банк виконує регуляторні функції, а комерційні та спеціалізовані банки забезпечують комплексне фінансове посередництво. Вона поєднує історично сформовані інститути з новітніми інформаційними технологіями, зберігаючи свою ключову роль у забезпеченні стабільності та розвитку економіки інформаційного суспільства.

Розуміння сучасної багаторівневої структури банківської системи стає зрозумілішим при аналізі її історичного розвитку. Історичний розвиток банківської системи демонструє поступовий перехід від традиційних фінансових посередників до сучасних цифрових екосистем, що інтегруються в інформаційне суспільство. Розуміння цього процесу вимагає застосування інституційного, системного, функціонального, інноваційно-технологічного підходів, що дозволяє одночасно враховувати історичні, правові, організаційні та технологічні аспекти розвитку банківської системи.

Так, інституційний підхід дозволяє досліджувати нормативно-правові основи діяльності банків та роль регуляторів у забезпеченні стабільності

фінансової системи, що особливо актуально в умовах цифровізації та глобальної інтеграції фінансових ринків [245].

Системний підхід органічно поєднується з цим аналізом, розглядаючи банківську систему, як цілісний комплекс взаємопов'язаних елементів, де взаємодія різних рівнів установ забезпечує ефективність і стійкість фінансової інфраструктури [269].

Функціональний підхід дозволяє конкретизувати роль банків у здійсненні посередницьких, кредитних, розрахунково-касових та інвестиційних операцій, оцінюючи їхню здатність реагувати на сучасні економічні виклики [245; 254].

У сучасних умовах особливого значення набуває інноваційно-технологічний підхід, який висвітлює вплив цифрових технологій, мобільних платіжних систем, блокчейн-рішень та штучного інтелекту на трансформацію банківських процесів і взаємодію з клієнтами, що стає ключовим чинником підвищення конкурентоспроможності банків у цифровій економіці. Порівняльний аналіз розвитку банківських систем у різних країнах дозволяє виділити особливості їх організаційної та технологічної еволюції, оцінити ефективність інновацій та виробити рекомендації щодо оптимізації регуляторної політики та управлінських практик [275; 251].

Таким чином, теоретико-методичні підходи до аналізу банківської системи дозволяють розкрити її еволюцію та сучасні тенденції трансформації, однак вони набувають повної аналітичної значущості лише у зв'язку з ширшими соціально-економічними процесами. Слід зазначити, що наукове осмислення банківської системи в умовах сучасності потребує інтеграції її історико-економічного аналізу з концепцією інформаційного суспільства, що дозволяє пояснити її нову функціональну роль у глобальній економіці.

Отже, державне регулювання банківської діяльності має свої специфічні особливості в умовах інформаційного суспільства [22; 241], що обумовлено активним використанням сучасних інформаційних технологій та необхідністю захисту даних, які складають банківську таємницю.

Степанов В.Ю. визначає інформаційне суспільство як таке, де основним

предметом праці для більшості людей є інформація та знання, а ключовим інструментом діяльності – інформаційні технології; суспільство, орієнтоване на створення нових знань та інформаційних продуктів [194].

Водночас Єврокомісія трактує інформаційне суспільство як таке, в якому діяльність людей базується на сервісах, що надаються за допомогою інформаційних і телекомунікаційних технологій [66].

Стратегія Національного банку України до 2025 року визначає інформаційне суспільство як концепцію постіндустріального розвитку – новий етап еволюції цивілізації, у якому головними результатами виробництва є знання та інформація. Основні характеристики цього суспільства включають зростання значення знань та інформації в житті людей, збільшення обсягів інформаційних комунікацій і формування глобального інформаційного простору, що забезпечує ефективну взаємодію та доступ до глобальних інформаційних ресурсів [67].

Таким чином, в загальному вигляді, інформаційне суспільство визначається, як суспільство, у якому інформація та знання стають ключовим ресурсом конкурентоспроможності економіки та соціально-економічного розвитку країни.

У цьому контексті особливе значення набуває банківська система, яка є невід’ємною частиною інформаційного суспільства. Сучасні банківські установи виступають не лише посередниками між власниками та споживачами фінансових ресурсів, а й активними учасниками інформаційно-комунікаційного середовища. Їх функціонування безпосередньо пов’язане з використанням і поширенням інформаційних технологій, що забезпечують ефективність фінансових операцій, швидкість трансакцій та безпеку клієнтських даних [277; 246].

Тобто інформаційне суспільство створює нові умови, у яких банки змушені не лише адаптувати традиційні механізми фінансового посередництва, але й розвивати цифрові сервіси, інтегровані платформи та інноваційні рішення, що стають невід’ємними елементами глобальної економіки [298].

Взаємозв’язок банківських установ та інформаційного суспільства

проявляється у кількох вимірах, наведених нижче.

По-перше, інформаційні технології трансформують саму природу банківських операцій, переводячи їх у цифровий формат та формуючи нову фінансову культуру споживачів, орієнтовану на швидкість і персоналізацію.

По-друге, банки стають важливим інструментом інтеграції економічних суб'єктів у глобальне інформаційне середовище, забезпечуючи доступ до міжнародних платіжних систем, криптовалютних ринків та фінансових інновацій [252].

По-третє, банківська система виконує роль каталізатора у процесі переходу до інформаційного суспільства, оскільки саме через фінансову інфраструктуру відбувається практична реалізація багатьох інноваційних технологій – від мобільних додатків до блокчейн-платформ [255; 246], що представлено в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Узагальнення діяльності банківських установ в умовах
інформаційного суспільства [277; 246; 245; 254]

Вимір діяльності	Сутність	Приклади та прояви
Економічний	Акумуляція та перерозподіл фінансових ресурсів; забезпечення функцій кредитування, інвестування й платіжного посередництва	Кредитування бізнесу та населення; підтримка ліквідності; інвестиційні операції; стабілізація економічних процесів
Правовий	Нормативно-правове регулювання діяльності банків та визначення їх статусу як юридичних осіб	Закон України «Про банки і банківську діяльність» (2024); регулятивна роль центрального банку; наглядові механізми
Технологічний	Інтеграція цифрових технологій у банківську діяльність, що трансформує бізнес-моделі та підвищує ефективність операцій	Інтернет-банкінг; мобільні застосунки; блокчейн-рішення; використання штучного інтелекту; цифрові екосистеми

Тобто діяльність банківських установ у сучасному інформаційному суспільстві охоплює економічний, правовий та технологічний аспекти, які взаємопов'язані і формують цілісну систему функціонування, адже економічна ефективність, правова стабільність і технологічна адаптація забезпечують

банкам здатність ефективно реагувати на зміни ринку та сприяти розвитку інформаційного суспільства.

Узагальнено, діяльність банківських установ у контексті інформаційного суспільства може розглядатися як багаторівневий процес, у якому поєднуються економічні, правові та технологічні виміри. Економічний вимір відображає їхню роль у мобілізації та розподілі ресурсів; правовий – визначає інституційну основу функціонування банків і межі їхніх повноважень; технологічний – забезпечує інтеграцію інноваційних рішень у банківську діяльність, що стає ключовою умовою їхньої конкурентоспроможності. Саме така багатокомпонентність дозволяє розглядати банки не лише як окремі економічні суб'єкти, а як системоутворюючі елементи глобальної інформаційної економіки, які поєднують у собі фінансову, інституційну та інформаційну складові.

Загалом, на наш погляд, банківська сфера має величезне значення в забезпеченні сталого розвитку держави, а що стосується безпосередньо нашої країни, вважаємо, що саме банківська сфера є надзвичайно важливою в процесі реалізації таких Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, як «Сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх» (Ціль 8), «створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям» (Ціль 9), «Скорочення нерівності» (Ціль 10), «Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва» (Ціль 12) та «Зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках глобального партнерства в інтересах сталого розвитку» (Ціль 17) у їх тісному взаємозв'язку та з урахування особливостей та відповідних напрямів державного регулювання.

Отже, формування інформаційного суспільства та розвиток банківських установ є взаємопов'язаними процесами: перше визначає технологічні та соціальні умови функціонування фінансових інститутів, тоді як друге сприяє практичному впровадженню інновацій та поширенню цифрових практик у

глобальній економіці.

Разом з тим, розвиток інформаційного суспільства не лише окреслює загальні контури сучасної цивілізаційної трансформації, але й створює теоретико-методичне підґрунтя для осмислення нових форм функціонування фінансових інститутів, зокрема банківських установ. В умовах, коли інформація, знання та технології стають ключовими факторами виробництва, а цифрові платформи визначають логіку комунікацій та обміну, банківська система виявляється інтегрованою у структуру інформаційної економіки.

1.2. Теоретичні основи державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства

Сучасний етап еволюції держави як інституційної форми організації суспільства, поглиблення демократичних перетворень та формування новітньої моделі публічного управління й адміністрування зумовлюють об'єктивну необхідність упровадження оновленої системи цінностей і принципів державного регулювання соціально-економічних процесів. Особливої актуальності набуває розроблення нових теоретико-методичних засад державного впливу на фінансову сферу, передусім на функціонування банківського сектора, що стало особливо очевидним після глобальної фінансово-економічної кризи 2007–2008 рр. Зазначена криза, яка розпочалася з банкрутства провідних фінансових інститутів і банківських установ у Сполучених Штатах Америки, у короткі строки набула світового масштабу, призвела до неплатоспроможності значної кількості банків у європейських країнах та виявила системні дисбаланси у функціонуванні світової фінансової архітектури.

У зазначених умовах на державу покладається завдання забезпечення належного рівня фінансової стабільності, у зв'язку з чим подальше теоретичне осмислення та методичне вдосконалення механізмів державного регулювання

діяльності банківських установ в умовах формування інформаційного суспільства набувають особливої наукової та практичної значущості.

У зв'язку з цим доцільним є ґрунтовний аналіз теоретико-методичних підходів до державного регулювання функціонування банківського сектора в контексті розвитку інформаційного суспільства з акцентом на з'ясуванні сутності та змістовного наповнення базових наукових категорій як у сфері публічного управління та адміністрування, так і у межах банківської системи.

Насамперед варто звернути увагу на трансформацію наукового підходу від традиційної категорії «державне управління», у межах якої держава виступає провідним суб'єктом управління суспільним розвитком і регулювання суспільних відносин, до значно ширшого за своїм змістом європейського концепту «публічне управління». Останній охоплює процеси суспільного розвитку та регулювання всієї сукупності інститутів публічної влади, включаючи громадянське суспільство, бізнес-структури та інші заінтересовані сторони, що взаємодіють із державними органами на засадах рівноправного партнерства.

Науковці виокремлюють низку принципових відмінностей між державним управлінням і публічним управлінням, які проявляються у такому:

- державне управління переважно орієнтоване на реалізацію інтересів держави шляхом впливу на суспільство та громадян, тоді як публічне управління насамперед спрямоване на задоволення потреб і інтересів фізичних та юридичних осіб із використанням наявного правового, фінансового, кадрового та іншого потенціалу;

- у межах державного управління зворотний зв'язок із суспільством та окремими соціальними групами щодо оцінки прийнятих рішень або державної політики часто є недостатнім або формальним, тоді як публічне управління передбачає систематичний моніторинг рівня задоволеності громадян діяльністю органів публічної влади та коригування управлінських рішень з урахуванням отриманих результатів;

- державне управління має виразно політизований характер, ґрунтуючись

на політичних рішеннях, тоді як публічне управління функціонує переважно як деполітизований технократичний процес діяльності державної адміністрації, спрямований на забезпечення суспільних потреб і громадських інтересів;

– державному управлінню притаманний суб'єкт-об'єктний підхід, за якого держава здійснює односторонній вплив на поведінку та свідомість громадян, натомість публічне управління базується на суб'єкт-суб'єктній, партнерській моделі взаємодії, у межах якої держава й громадянин виступають рівноправними учасниками суспільних відносин, зорієнтованих на забезпечення життєдіяльності суспільства, реалізацію прав та захист законних інтересів фізичних і юридичних осіб [80].

Система державного управління є багатоелементним утворенням, що включає сукупність взаємопов'язаних підсистем, зокрема політичну, економічну, правову, соціальну, гуманітарну та інші, які забезпечують процеси її формування й розвитку. Водночас вона перебуває під постійним впливом як внутрішніх чинників (нестабільність суспільно-політичної системи держави тощо), так і зовнішніх детермінант (світові фінансово-економічні кризи, особливості геополітичного середовища, процеси глобалізації тощо). До базових функцій публічного управління належать формування та реалізація громадської політики, стратегічне планування, організація управлінських процесів, добір і мотивація персоналу, здійснення контролю, оцінювання результативності та інші управлінські дії [267].

Реалізація зазначених функцій і завдань об'єктивно зумовлює необхідність суттєвого вдосконалення організаційних засад діяльності органів державного управління та Національного банку України, що є особливо актуальним у межах тематики даного дослідження, а також призводить до зростання вимог до рівня професійної компетентності керівних кадрів.

Науковому обґрунтуванню відповідних управлінських трансформацій мають передувати поглиблені теоретичні дослідження, уточнення та розвиток понятійно-категоріального апарату, удосконалення існуючих моделей децентралізованого управління, а також впровадження на практиці принципів і

стандартів публічного управління, які довели свою ефективність у країнах із розвинутою економікою.

Загалом категорія «публічне управління» набула поширення у наукових дослідженнях у XX столітті, зокрема у працях Д. Осборна. Вагомий внесок у становлення та розвиток теорії публічного управління зробили також зарубіжні дослідники К. Поллітт, Г. Букерт, Т. Геблер, В. Фокс, Х. Віссінк та інші.

Серед українських учених проблематика публічного управління знайшла відображення у роботах О. Амосова і Н. Гавкалової, В. Борисенка, О. Волоха, О. Власюка, Т. Дерюгіної та І. Запатрини, Е. Жукової, Лі Жуйтіна, В. Козака, О. Стрельченка, О. Тодошак та Є. Фролової, І. Яремка, О. Ястремської та інших науковців. У їхніх дослідженнях розглядаються окремі аспекти формування дефініції публічного управління, його змістовного наповнення, а також основні напрями розроблення та практичного впровадження на державному рівні.

У процесі еволюції теорії та практики публічного управління сформувалися три базові моделі його організації [2]:

1. «Старий публічний менеджмент» – класична бюрократична система управління, сформована відповідно до концепції М. Вебера;
2. «Новий публічний менеджмент» – сукупність адміністративно-політичних стратегій, що ґрунтуються на трактуванні публічного управління крізь призму ринкової економіки, теорії суспільного (громадського) вибору та менеджеризму;
3. «Good Governance» – найвищий етап розвитку соціально-економічних систем, який характеризується соціально орієнтованим управлінням і реалізацією управлінських процесів на засадах демократичних принципів.

Слід наголосити, що ефективність систем публічного управління безпосередньо визначає рівень успішності розвитку держав у цілому. До таких належать найбільш економічно розвинені країни, серед яких Японія, Канада, Сполучені Штати Америки, Велика Британія та Швейцарія, а також Німеччина, Норвегія, Австралія, Швеція, Франція, Австрія. Окрім того,

вагомих результатів у соціально-економічному розвитку за останні десятиліття досягли Латвія, Литва, Естонія, Фінляндія, Польща. Вказані держави характеризуються високими показниками економічного зростання, розвитком систем охорони здоров'я, освіти, екологічної безпеки та, загалом, високою якістю життя населення.

У цьому зв'язку Чремко І. обґрунтовано зазначає, що «динамічні зміни в цивілізаційному просторі вимагають ефективності і результативності публічного управління» [244].

У розвинених країнах, за визначенням професора публічної адміністрації Католицького університету м. Левен К. Поллітта, термін «публічне адміністрування» використовується щонайменше у трьох основних значеннях: 1) як діяльність державних службовців і політичних діячів; 2) як система організаційних структур і процедур органів державної влади; 3) як самостійна галузь систематичних наукових досліджень, що вивчає зазначену діяльність, структури та процедури [283].

Один із провідних сучасних теоретиків публічного управління Герт Букерт наголошує, що «публічне управління не є нейтральним технічним процесом, а перебуває у тісному взаємозв'язку з політикою, правом і громадянським суспільством» [253].

На думку О. Ястремської, публічне управління слід розглядати як специфічний різновид державної діяльності, що ґрунтується на управлінському, тобто організаційно-регулюючому впливі, спрямованому на ті сфери та галузі суспільного життя, які потребують цілеспрямованого втручання із застосуванням повноважень органів виконавчої влади та силових структур [244].

Оболенський О. і Мельник А. трактують публічне управління як цілеспрямований організаційно-регуляторний вплив держави на стан і динаміку соціальних процесів, а також на свідомість, поведінку та діяльність людини і громадянина з метою досягнення визначених цілей та реалізації функцій держави, закріплених у законодавчих актах. Зазначений вплив

здійснюється шляхом реалізації державної політики, сформованої політичною системою та юридично оформленої через діяльність органів державної влади [158].

За визначенням В. Козака, система публічного управління є складним багаторівневим утворенням, що охоплює сукупність підсистем і сфер, серед яких політична, економічна, соціальна, адміністративна, правова, гуманітарна та інші. На їх функціонування впливають як внутрішні чинники (дисбаланси в суспільно-політичному устрої держави тощо), так і зовнішні детермінанти (геополітичні виклики, глобальні тенденції соціальних трансформацій тощо) [113].

Райт Г. розглядає публічне управління з позиції його сутнісного змісту як реальну діяльність або як форми, у яких воно проявляється та функціонує. Водночас теорія публічного управління, на його переконання, є складовою загального державного процесу, а предметом її дослідження виступає організаційне середовище, в межах якого здійснюються функції публічного управління як окремого виду професійної діяльності [209].

Власюк О., Дерюгіна Т. та Запатріна І. виокремлюють такі основні напрями та функції публічного управління:

- управління у сфері економіки, спрямоване на задоволення матеріальних і духовних потреб усіх членів суспільства;
- управління у сфері соціальних відносин, що охоплює систему охорони здоров'я, освіти, науки, культури, національно-релігійні відносини, соціальне та пенсійне забезпечення тощо;
- управління в адміністративній і політичній сферах, включаючи реалізацію внутрішньої та зовнішньої політики держави;
- управління у сфері культури та ідеології, що базується на конституційних нормах щодо свободи слова, преси, інформації, наукової, творчої й педагогічної діяльності, а також охорони пам'яток історії та культури;
- управління у сфері особистого життя громадян, у межах якого

державне регулювання має бути мінімальним і допускається лише за наявності суспільно значущих підстав (захист прав дітей, осіб похилого віку, людей з інвалідністю, дотримання моральних норм тощо) [32].

Узагальнення наукових підходів зазначених авторів до трактування сутності та змісту категорії «публічне управління», а також урахування масштабів його впливу на суспільні процеси дає підстави стверджувати, що публічне управління є формою спільної діяльності органів державної влади й суспільства, спрямованої на реалізацію функцій держави (адміністративних, економічних, оборонних, соціальних та інших) з метою досягнення якісного позитивного результату шляхом впровадження відповідних управлінських рішень і здійснення контролю за ефективністю їх виконання, у тому числі у банківській сфері.

Таким чином, у процесі історичного розвитку поняття «публічне управління» еволюціонувало від діяльності класичної веберівської бюрократії та державного управління як форми домінування держави над суспільством до сучасного усвідомлення необхідності партнерської взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, територіальними громадами та інституціями громадянського суспільства в межах концепції «Good Governance». Такий підхід є особливо актуальним для України, яка перебуває на етапі демократизації системи державного управління та місцевого самоврядування через реалізацію реформ, передусім у напрямі децентралізації, що потребує вивчення й адаптації передового зарубіжного досвіду до національних умов та історичних особливостей розвитку Української держави.

Сьогодні, за твердженням Лі Чжуйтіна, система публічного управління в Україні перебуває на стадії активного становлення та розвитку, що зумовлено особливостями сучасної суспільно-політичної ситуації в державі, а також динамічними змінами в законодавчій і нормативно-правовій базі [131].

Розглянемо більш детально проблематику публічного управління та державного регулювання економіко-фінансової діяльності держави, зокрема

у сфері функціонування банківських установ.

У сучасних наукових дослідженнях значна увага приділяється аналізу сутності та змістового наповнення категорії «державне регулювання економіки», яке переважно визначається як цілеспрямований вплив держави на суб'єктів економічної діяльності та перебіг соціально-економічних процесів шляхом установлення правил і норм поведінки учасників суспільних відносин з метою забезпечення економічної стабільності та спрямування розвитку економіки у суспільно бажаному напрямі [49; 57].

Банківська система як складова фінансового сектору потребує окремого наукового аналізу. Так, О. Драчевська зазначає, що «необхідність державного регулювання банківської діяльності зумовлена сукупністю причин, значущість яких істотно зростає в умовах розгортання кризових явищ в економіці держави. Регулювання банківської діяльності є важливою складовою економічної політики та однією з ключових функцій держави, що полягає у формуванні системи норм, які регламентують діяльність банків, визначають загальні принципи їх функціонування, порядок здійснення банківського нагляду, а також відповідальність за порушення вимог банківського законодавства» [60].

Процеси державного впливу на фінансово-банківську систему реалізуються за трьома основними напрямками.

У межах першого напрямку Л. Алексеєнко обґрунтовує необхідність посилення інституційного нагляду та наповнення державного регулювання ринку фінансових послуг, зокрема банківської сфери, новим змістом шляхом розвитку ліквідних ринків фінансових інструментів (корпоративних акцій та облігацій, деривативів), удосконалення правового регулювання діяльності страхових посередників, кредитних спілок, фінансового лізингу, здійснення валютної лібералізації, а також модернізації біржової та депозитарної інфраструктури [1].

У межах другого напрямку О. Стрельченко та В. Скорик акцентують увагу на «банківському маркетингу» як на цілеспрямованій, організуючій

діяльності банківської системи, що передбачає наявність чітко сформульованої організаційно-управлінської стратегії, орієнтованої на досягнення оптимального кінцевого результату із застосуванням відповідних засобів, способів і методів адміністрування [209].

У контексті третього напрямку О. Тодощак та Є. Фролова підкреслюють, що «цифровізація публічного управління є об'єктивною вимогою сучасності та невід'ємним етапом його подальшого розвитку». Водночас науковці наголошують, що «процес цифровізації публічного управління не зводиться виключно до використання інформаційних і телекомунікаційних технологій у публічно-управлінській діяльності, а передбачає комплексну та якісну трансформацію управлінського впливу влади. Найбільш суттєві якісні зміни простежуються у площині модернізації та оптимізації механізмів і технологій діяльності органів публічної влади» [209].

Слід зазначити, що електронне урядування визнано однією з найефективніших форм цифровізації публічного управління, сутність якої полягає у трансформації внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків у системі державного управління шляхом упровадження інформаційно-комунікаційних технологій з метою оптимізації управлінських (регуляторних) процедур, процесів надання державних послуг та забезпечення реалізації прав громадян. Це означає, що концепція електронного урядування ґрунтується на взаємодії органів влади з громадянами, підприємствами, організаціями та установами, у тому числі банківськими, за допомогою мережі Інтернет та інших інформаційних систем [26].

Зокрема, Національний банк України є одним із ключових суб'єктів публічного управління у сфері електронного урядування. Його «роль у даному процесі полягає в забезпеченні електронної ідентифікації громадян (банківський номер, ідентифікаційна картка, Mobile ID), а також у розробленні та впровадженні системи електронних платежів, у тому числі для надання адміністративних послуг в електронній формі» [36].

У цьому контексті однією з базових категорій теорії та практики

публічного управління й адміністрування в усій багатоманітності його форм і напрямів є державне регулювання діяльності банківських установ. У зв'язку з цим постає об'єктивна потреба у поглибленому аналізі змісту та сутності наукової дефініції «державне регулювання діяльності банківських установ».

Слід підкреслити, що в сучасних умовах становлення інформаційного суспільства, характерними ознаками якого є стрімкий розвиток цифрових та інформаційних технологій, значення ролі держави у регулюванні банківського сектору істотно зростає. Технологічні зміни, які трансформують сферу фінансових послуг, обумовлюють необхідність запровадження нових підходів до системи державного регулювання, адаптованих до актуальних соціально-економічних реалій. Це пояснюється тим, що діяльність банківських установ є ключовим чинником забезпечення стабільності фінансової системи держави та захисту прав і законних інтересів споживачів банківських послуг.

Інтенсивний розвиток інформаційних технологій зумовив глибокі трансформаційні зміни у функціонуванні банківського сектору. Такі інновації, як дистанційне обслуговування клієнтів, мобільні банківські застосунки, використання технології блокчейн та інші цифрові сервіси, набули масового поширення серед користувачів фінансових послуг. Водночас це вимагає відповідного коригування механізмів державного регулювання, які повинні відповідати новим умовам функціонування ринку. Зокрема, упровадження систем електронних платежів зумовило потребу у формуванні нових нормативно-правових вимог, спрямованих на забезпечення безпеки банківських операцій та захист персональних даних клієнтів.

З іншого боку, використання великих масивів даних (Big Data) та інструментів їх аналітичної обробки дає змогу банкам істотно підвищувати ефективність управління ризиками й здійснювати персоналізацію фінансових послуг. Водночас такі процеси підвищують вимоги до рівня захисту персональної інформації, що зумовлює необхідність розроблення державою відповідного законодавчого забезпечення та здійснення належного контролю за його дотриманням з боку банківських установ і їх клієнтів.

Перейдемо до більш детального аналізу змісту та сутнісних характеристик наукової категорії «державне регулювання діяльності банківських установ».

Так, Н. Блащук-Девяткіна, Л. Петик, Н. Ситник та А. Стасишин визначають регулювання банківської діяльності як сукупність заходів, за допомогою яких держава через центральний банк забезпечує надійне та стабільне функціонування банківського сектору, а також запобігає виникненню дестабілізаційних процесів у ньому [11].

Відповідно до положень Закону України «Про Національний банк України», банківське регулювання віднесено до ключових функцій Національного банку України та передбачає формування системи обов'язкових нормативних вимог, що визначають правила діяльності банків, загальні принципи їх функціонування, процедури здійснення банківського нагляду, а також відповідальність за порушення норм банківського законодавства [90].

Отже, Національний банк України є центральним органом, уповноваженим здійснювати регулювання банківської системи держави, реалізовувати монетарну та валютно-курсову політику, а також має статус особливого центрального органу державного управління. Його правовий статус, завдання, функції, повноваження та принципи діяльності визначені Конституцією України, спеціальним законом та іншими нормативно-правовими актами. Національний банк України є державною інституцією, що представляє інтереси держави у сфері регулювання економічних процесів [11; 90].

Законодавством також встановлено, що, діючи в межах наданих повноважень, Національний банк України забезпечує підтримання стабільності фінансової системи шляхом здійснення банківського нагляду як системи контролю та впорядкованих активних дій, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими підконтрольними суб'єктами вимог законодавства України та встановлених економічних нормативів. Метою банківського нагляду є гарантування безпеки банківської системи, її фінансової стійкості, а також захист інтересів вкладників і кредиторів [90].

Національний банк України здійснює регулювання та нагляд за діяльністю всіх банківських установ України та їх структурних підрозділів за кордоном, іноземних банків на території України, а також інших юридичних і фізичних осіб у частині дотримання вимог Закону України «Про банки і банківську діяльність» з метою забезпечення безпеки та фінансової стабільності банківської системи держави. Банківський нагляд формує для клієнтів, вкладників, кредиторів і позичальників упевненість у надійному функціонуванні банків та своєчасному і повному виконанні ними своїх фінансових зобов'язань [17].

Відповідно до чинного законодавства України Національний банк України виконує низку важливих функцій у сфері регулювання банківської діяльності [90; 83; 184; 12]. Зокрема, він здійснює ліцензування банківської діяльності, що передбачає надання дозволу комерційним банкам на здійснення окремих або всіх банківських операцій. Банківська ліцензія є офіційним записом у Державному реєстрі банків, який підтверджує право юридичної особи або філії іноземного банку на провадження банківської діяльності [83].

Крім того, Національний банк проводить авторизацію учасників платіжного ринку, здійснює фінансовий моніторинг, установлює обов'язкові вимоги щодо протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та контролює їх дотримання з метою недопущення використання банківської системи України для протиправної діяльності. Важливим напрямом діяльності НБУ є також забезпечення функціонування регуляторної платформи (регуляторного «пісочника»), яка виступає механізмом взаємодії регулятора з інноваційним фінансовим ринком та дає змогу тестувати нові фінансові сервіси й платіжні продукти в обмеженому середовищі без ризику порушення законодавства. Завдяки цьому регулятор отримує можливість модернізувати власні підходи до регулювання та оновлювати нормативно-правову базу [184].

До повноважень Національного банку також належать питання реорганізації, припинення діяльності та ліквідації банківських установ шляхом офіційного оприлюднення переліків банків, що перебувають у стадії

реорганізації, визнані неплатоспроможними, щодо яких Фондом гарантування вкладів фізичних осіб запроваджено тимчасову адміністрацію, а також банків, що перебувають у стадії ліквідації.

Отже, основним призначенням Національного банку України як центрального банку є управління грошовим обігом з метою забезпечення стабільного, неінфляційного розвитку національної економіки. Його особливий правовий статус зумовлений тим, що він поєднує в собі риси банківської установи та державного органу управління. З одного боку, НБУ здійснює банківські операції, які приносять дохід (кредитування комерційних банків, операції з цінними паперами на відкритому ринку, валютні операції тощо), а з іншого — метою цих операцій не є одержання прибутку, а реалізація інструментів монетарної політики. При цьому Національний банк діє виключно в інтересах держави та в межах чинного законодавства. У цілому правовий статус НБУ можна визначити як статус спеціального державного органу управління, на який покладено особливі функції у сфері грошово-кредитних відносин і банківської діяльності [11].

Перейдемо до більш детального аналізу змісту та сутності державного регулювання діяльності банківських установ у контексті формування інформаційного суспільства, зокрема через характеристику суб'єктно-об'єктних відносин у цій сфері.

У загальному розумінні суб'єктно-об'єктний підхід передбачає цілеспрямовану взаємодію між суб'єктом та об'єктом управління як складову організаційного процесу досягнення поставлених цілей і розв'язання відповідних завдань [113].

Суб'єктами державного регулювання економіки, з одного боку, виступають суб'єкти виконання – держава та її інституційні органи, до яких належать органи законодавчої, виконавчої та судової влади різних рівнів. З іншого боку, до суб'єктів впливу відносять громадські та політичні організації, засоби масової інформації, а також окремих індивідів. Об'єктами державного регулювання економіки є окремі сфери, галузі та регіони, а також процеси,

явища й ситуації соціально-економічного розвитку країни, у межах яких виникають або можуть виникнути проблеми, що не здатні вирішуватися самостійно або потребують невідкладного державного втручання з метою забезпечення стабільного функціонування економіки та підтримання соціальної рівноваги [57].

Як уже зазначалося, найбільш ефективною формою цифровізації публічного адміністрування визнається електронне урядування, яке розглядається як трансформація внутрішніх і зовнішніх управлінських зв'язків у системі публічної влади на основі впровадження інформаційно-комунікаційних технологій з метою оптимізації управлінських процедур, процесів надання публічних послуг і забезпечення реалізації прав громадян. Сутність електронного урядування полягає у налагодженні ефективної взаємодії держави з громадянами та бізнесом через мережу Інтернет та інші інформаційні системи [26].

Одним із ключових суб'єктів публічного адміністрування в умовах електронного урядування виступає Національний банк України. Його роль полягає, зокрема, у забезпеченні електронної ідентифікації громадян (BankID, ID-картка, Mobile ID), а також у розвитку системи електронних платежів, що використовується при наданні адміністративних послуг у цифровій формі [36].

До суб'єктів державного регулювання діяльності банківських установ доцільно віднести:

- Національний банк України як центральний орган банківського нагляду;
- Президента України та Верховну Раду України, яким НБУ підзвітний у межах конституційних повноважень;
- Кабінет Міністрів України, що здійснює управління корпоративними правами держави у державних банках;
- Асоціацію українських банків як інституцію саморегулювання;

- безпосередньо банківські установи, а також інші заінтересовані суб'єкти фінансового ринку.

Об'єктами державного регулювання виступають:

- банківська система загалом;
- окремі банківські установи;
- процеси, явища та проблемні ситуації, що виникають у сфері банківської діяльності та потребують оперативного реагування й ефективного вирішення.

Враховуючи результати проведених досліджень, державне регулювання діяльності банківських установ можна визначити як сукупність цілей, функцій, форм, принципів, механізмів та інструментів, за допомогою яких держава (суб'єкт регулювання) здійснює вплив на об'єкти регулювання з метою:

- забезпечення стабільності, безпеки та стійкого розвитку банківської системи;
- створення сприятливих умов для розвитку економіки та конкурентного середовища на фінансовому ринку;
- гарантування належного рівня захисту законних інтересів банківських установ, їхніх партнерів та клієнтів.

На нашу думку, фундамент державного регулювання діяльності банківських установ формують базові форми, функції, принципи, методи, механізми та інструменти, які потребують детального розгляду з наукових позицій для забезпечення цілісності та ефективності регуляторної політики.

Державний вплив на діяльність банківських установ здійснюється Національним банком України через систему таких основних форм регулювання:

- адміністративне регулювання, що охоплює процедури державної реєстрації банківських установ та ліцензування банківських операцій; установлення обов'язкових вимог і обмежень до діяльності банків; застосування адміністративних і фінансових заходів впливу; здійснення

банківського нагляду; надання методичних рекомендацій щодо організації та ведення банківської діяльності;

- індикативне регулювання, яке передбачає встановлення обов'язкових економічних (пруденційних) нормативів діяльності банків; визначення норм формування обов'язкових резервів; упровадження єдиних підходів до методик оцінювання та розрахунку банківських ризиків; регулювання процентної політики; проведення операцій з рефінансування банківських установ; організацію кореспондентських відносин; управління золотовалютними резервами країни, у тому числі шляхом здійснення валютних інтервенцій; виконання операцій з цінними паперами на відкритому ринку; регулювання руху капіталу за операціями імпорту та експорту [83].

До ключових функцій державного регулювання діяльності банківських установ в умовах становлення інформаційного суспільства належать такі [1; 26]:

1. Підтримання фінансової стабільності. Центральні банки та інші регуляторні інституції відіграють провідну роль у забезпеченні стабільності фінансової системи. Вони здійснюють контроль за рівнем ліквідності банків, дотриманням нормативів достатності капіталу та реалізують заходи монетарної політики. У періоди фінансових криз державне регулювання спрямоване на недопущення банкрутства системоутворювальних банків, крах яких може спричинити масштабні макроекономічні наслідки.

2. Забезпечення захисту прав споживачів банківських послуг. Державне регулювання у банківській сфері повинно гарантувати належний рівень захисту інтересів клієнтів фінансових установ. Це передбачає встановлення обов'язкових стандартів прозорості діяльності банків з метою забезпечення споживачів достовірною інформацією щодо умов кредитування, вартості банківських послуг та потенційних фінансових ризиків. Крім того, органи регулювання здійснюють контроль за діяльністю банків з метою недопущення шахрайських дій, зловживань та проявів недобросовісної конкуренції.

3. Протидія фінансовим правопорушенням. Унаслідок стрімкого

розвитку інформаційних технологій суттєво зростають загрози здійснення фінансових злочинів, зокрема легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування терористичної діяльності. Державне регулювання у банківській сфері встановлює обов'язкові норми, що зобов'язують банки впроваджувати комплексні системи внутрішнього контролю та фінансового моніторингу, а також взаємодіяти з правоохоронними органами з метою виявлення та запобігання таким правопорушенням.

Відповідно до чинного законодавства України Національний банк України здійснює такі основні функції у сфері регулювання діяльності банківських установ:

- виконує функцію кредитора останньої інстанції для банківських установ та організовує механізм їх рефінансування;
- встановлює обов'язкові правила проведення банківських операцій, ведення бухгалтерського обліку і фінансової звітності, забезпечення захисту інформаційних ресурсів, грошових коштів і майна;
- визначає стратегічні напрями розвитку електронних банківських і платіжних технологій, створює та забезпечує стабільне, безперервне й ефективне функціонування платіжних і облікових систем, національної системи дистанційної електронної ідентифікації BankID Національного банку України, встановлює порядок взаємодії суб'єктів у межах зазначених систем, контролює створення платіжних інструментів, систем автоматизації банківської діяльності та засобів захисту інформації;
- здійснює банківське регулювання та нагляд як на індивідуальній, так і на консолідованій основі;
- погоджує статuti банківських установ та зміни до них, здійснює ліцензування банківської діяльності й окремих банківських операцій, веде Державний реєстр банків, формує та підтримує Кредитний реєстр Національного банку України;
- представляє Україну у взаємовідносинах із центральними банками інших держав, міжнародними банківськими та кредитними організаціями,

співробітництво з якими здійснюється на міжцентральному рівні;

- бере участь у процесі підготовки фахівців для банківської системи України;
- визначає особливості функціонування та розвитку банківської системи держави;
- установлює обов'язкові вимоги та здійснює методологічне забезпечення процесів оброблення, зберігання, захисту, використання, передавання, розкриття та знищення інформації, що містить банківську та фінансову таємницю;
- реалізує державне регулювання у сфері електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг у банківській системі;
- визначає правила використання електронного підпису у банківській діяльності;
- здійснює державне регулювання та нагляд у сфері запобігання і протидії легалізації доходів, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення стосовно банків і філій іноземних банків;
- установлює порядок, вимоги та комплекс заходів щодо забезпечення кіберзахисту та інформаційної безпеки в банківських установах;
- забезпечує формування та ведення переліків об'єктів критичної інфраструктури і реєстру об'єктів критичної інформаційної інфраструктури у банківській системі України;
- формує та реалізує державну політику у сфері захисту критичної інфраструктури щодо банків;
- здійснює захист прав споживачів фінансових послуг, що надаються банківськими установами;
- установлює вимоги до банків, які здійснюють емісію депозитних сертифікатів;
- визначає порядок застосування технологій хмарних обчислень і надання хмарних сервісів у банківській діяльності;
- установлює обов'язкові вимоги щодо забезпечення доступності

банківських послуг для всіх категорій споживачів у межах банківської системи України [90].

Вагомим інструментом реалізації впливу Національного банку України на сферу надання банківських послуг є діяльність банків із державною формою власності.

Державним визнається банк, статутний капітал якого на сто відсотків належить державі. Такий банк функціонує виключно у формі акціонерного товариства, при цьому єдиним акціонером виступає держава. Управління корпоративними правами держави у державному банку здійснюється Кабінетом Міністрів України. Орган, який реалізує управління корпоративними правами держави, одночасно виконує функції вищого органу управління державного банку (далі – вищий орган). До інших органів управління належать наглядова рада державного банку та його правління. Рішення вищого органу оформлюються у вигляді актів Кабінету Міністрів України, проекти яких готуються і подаються на розгляд уряду центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної фінансової політики, без необхідності погодження з іншими заінтересованими органами [83].

Наглядова рада державного банку формується у складі дев'яти осіб, серед яких шість членів є незалежними, а троє – представляють інтереси держави. Один державний представник у наглядовій раді призначається вищим органом за поданням Президента України, ще один – за поданням Кабінету Міністрів України, та один – за поданням профільного комітету Верховної Ради України, до компетенції якого належать питання банківської діяльності.

Центральний орган виконавчої влади, відповідальний за формування державної фінансової політики, наділений правом отримувати повну інформацію щодо фінансово-господарської діяльності державного банку, у тому числі відомості, що становлять банківську таємницю, у межах, необхідних для проведення моніторингу діяльності такого банку та контролю за виконанням стратегії його розвитку.

Водночас законодавством чітко встановлено, що органам державної влади та органам місцевого самоврядування заборонено здійснювати будь-який вплив на керівництво або працівників банків у процесі виконання ними службових обов'язків, а також втручатися в операційну діяльність банківських установ, за винятком випадків, прямо передбачених законом. У разі заподіяння шкоди банку внаслідок такого незаконного втручання вона підлягає обов'язковому відшкодуванню в установленому законом порядку [90].

Суттєвим елементом механізму державного регулювання діяльності банківських установ є впровадження науково обґрунтованої системи принципів регулювання, що мають об'єктивний характер.

За підходом, запропонованим Г.Одінцовою, принципи управління слід розглядати як базові керівні положення, основні правила та норми поведінки, які відображають найбільш стійкі й загальні риси законів та закономірностей управлінської діяльності і яких необхідно дотримуватися у процесі управління [49].

Відповідно до Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11 вересня 2003 р. № 1160-IV, державна регуляторна політика має реалізовуватися на основі таких принципів, як доцільність, адекватність, ефективність, збалансованість, передбачуваність, відкритість, прозорість і врахування громадської думки [229].

У банківській сфері, зокрема під час здійснення банківського нагляду й контролю у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення, Національний банк України має право застосовувати професійне судження, яке формується з урахуванням таких ключових принципів:

- принципу відповідності сутності та форми, що передбачає оцінювання правочинів, операцій, подій і обставин як за їх економічним змістом, так і за формальними ознаками;
- принципу обґрунтованого сумніву, який полягає у здійсненні додаткових або поглиблених перевірок операцій, правочинів чи фактів за

наявності сумнівів щодо їх правомірності;

- принципу співмірності (пропорційності), що вимагає урахування конкретних умов і обставин ситуації під час формування професійного судження та ухвалення відповідного рішення;
- принципу комплексності аналізу, відповідно до якого перед прийняттям рішення мають бути досліджені всі аспекти відповідної ситуації [83].

Одним із базових принципів, що лежить в основі функціонування банківського сектору у переважній більшості країн світу, є принцип банківської таємниці. Банківська таємниця розглядається як правовий інститут, що забезпечує охорону інформації про вклади, рахунки клієнтів і банків-кореспондентів, а також відомостей про операції та угоди, здійснені в їх інтересах. Разом із тим зазначений принцип спрямований на захист даних, розголошення яких може порушити право клієнта на недоторканність приватного життя [16].

Вважаємо, що до основних принципів державного регулювання діяльності банківських установ у контексті цифровізації та розвитку інформаційного суспільства слід віднести: наукову обґрунтованість; законність; системність; адаптивність до умов глобального фінансового ринку; узгодження інтересів усіх учасників банківської сфери; банківська таємниця; прозорість і відкритість. Дотримання цих принципів створює нові можливості для розвитку банківської системи в умовах дії державних регуляторних механізмів, а також підвищує їхню дієвість, ефективність та результативність.

У системі державного регулювання діяльності банківських установ у процесі формування інформаційного суспільства провідну роль відіграють відповідні методи впливу. Методи державного регулювання розглядаються як сукупність засобів, способів і прийомів цілеспрямованого впливу держави через законодавчі та виконавчі органи на суб'єктів господарювання з метою формування та підтримання належних умов їх функціонування відповідно до пріоритетів економічної політики. До основних методів державного регулювання, зокрема у банківській сфері, належать інституційно-правові,

фінансово-економічні, адміністративно-організаційні та інформаційно-психологічні (пропагандистські) методи [49; 57].

У сучасних умовах активного розвитку науки «Публічне управління та адміністрування» широкого використання набула категорія «механізм». Водночас поняття «механізм державного регулювання» у фінансовій сфері, зокрема у контексті функціонування банківських установ, досі не має єдиного загальноприйнятого тлумачення. У зв'язку з цим важливим завданням дослідження теоретико-методичних засад державного регулювання банківської діяльності в умовах становлення інформаційного суспільства є виокремлення відповідних механізмів державного впливу, а також визначення їх змісту та сутнісних характеристик.

Аналіз наукових джерел свідчить про наявність різних підходів до трактування поняття «механізм державного регулювання». Так, М. Корецький визначає механізм державного регулювання економіки як систему взаємопов'язаних засобів, важелів, методів і стимулів, за допомогою яких держава здійснює вплив на економічні процеси та забезпечує реалізацію своїх соціально-економічних і правових функцій [119].

За визначенням О. Комякова, механізм державного регулювання є сукупністю організаційно-економічних методів і інструментів, за допомогою яких реалізуються взаємозалежні функції держави, що забезпечують безперервність і результативність її діяльності, спрямованої на підвищення ефективності національної економіки [116].

На думку М. Латиніна, механізм державного регулювання – це спосіб дій суб'єкта регулювання, який ґрунтується на базових принципах і функціях та забезпечує за допомогою форм, методів і інструментів ефективне функціонування системи державного регулювання з метою досягнення визначених цілей та подолання наявних суперечностей [130].

Вважаємо, що механізм державного регулювання діяльності банківських установ слід розуміти як систему способів та інструментів впливу суб'єкта регулювання на відповідні об'єкти у банківській сфері, що

реалізується через застосування методів, засобів, важелів, прийомів та стимулів. Його функціональне призначення полягає у забезпеченні стабільності, безпеки та стійкого розвитку банківської системи; формуванні сприятливих умов для розвитку економіки та підтримки конкурентного середовища на фінансовому ринку; гарантуванні належного рівня захисту законних інтересів банківських установ, їхніх партнерів та клієнтів.

Таким чином, механізм державного регулювання виступає комплексною категорією, що поєднує правові, адміністративні, фінансово-економічні та інформаційно-моніторингові інструменти, які у взаємодії забезпечують ефективність регуляторної політики у банківській сфері.

У ході здійсненого дослідження нами було окреслено ключові функціональні механізми державного регулювання діяльності банківських установ, серед яких виокремлено: нормативно-правовий, адміністративно-організаційний, фінансово-економічний та інформаційно-моніторинговий.

Нормативно-правовий механізм ґрунтується на національній системі права й охоплює комплекс законодавчих та підзаконних актів, що реалізуються через механізми правозастосування, нормотворення, а також діяльність судових, правоохоронних і правозахисних інституцій. Саме через ці інструменти здійснюється державний вплив на функціонування банківських установ та забезпечується правовий порядок у банківській сфері.

Адміністративно-організаційний механізм охоплює сукупність організаційних та адміністративних інструментів, спрямованих на створення належних умов для роботи банківського сектору. До нього належать: запровадження державних стандартів, здійснення контролю й нагляду, ліцензування, встановлення заборон і вимог, застосування санкцій, проведення державного аудиту тощо. Таким чином, цей механізм формує систему дозвільних, контрольних та наглядових заходів, які реалізуються уповноваженими органами у визначеному законодавством порядку.

Фінансово-економічний механізм являє собою комплекс економічних та фінансових інструментів, за допомогою яких держава впливає на процеси

в банківській сфері та здійснює пряме регулювання діяльності банківських установ. До числа базових важелів належить, зокрема, встановлення облікової ставки, що визначає рівень кредитних процентів для суб'єктів господарювання, а також валютне регулювання, яке впливає на курс національної валюти та умови реалізації зовнішньоекономічних операцій.

Функціонування системи державного регулювання банківської сфери потребує безперервного інформаційного забезпечення, що зумовлює необхідність виокремлення інформаційно-моніторингового механізму. Його призначення полягає в забезпеченні регуляторних органів актуальною та достовірною інформацією, необхідною для реалізації покладених на них функцій. У межах цього механізму важливими є налагоджені канали комунікації між суб'єктами державного регулювання банківського ринку, а також конструктивна взаємодія політичних, бізнесових та громадських середовищ щодо особливостей державного впливу на діяльність банків.

Отже, державне регулювання діяльності банківських установ у контексті формування інформаційного суспільства є складним багатовимірним процесом, що потребує постійної адаптації до нових викликів і можливостей цифрової трансформації. Сучасні інформаційні технології не лише змінюють способи надання фінансових послуг, а й формують підвищені вимоги до рівня інформаційної безпеки, прозорості та захисту прав споживачів фінансових послуг. У зв'язку з цим ефективне державне регулювання має ґрунтуватися на поєднанні інноваційних інструментів із класичними принципами забезпечення фінансової стабільності, надійності банківської системи та довіри до неї.

Сучасні умови розвитку цифрової економіки створюють значні можливості для впровадження та поширення інформаційно-комунікаційних технологій у банківській сфері, що обов'язково має враховуватися під час формування дієвої системи державного регулювання діяльності банківських установ в Україні.

Водночас за наявності кількості фінансово-економічних, технологічних

і безпекових ризиків держава повинна застосовувати комплекс відповідних інструментів і механізмів регулювання, спрямованих на мінімізацію загроз та подолання наявних проблем і суперечностей у функціонуванні банківських установ. Це, своєю чергою, зумовлює необхідність подальшої модернізації системи державного регулювання з урахуванням кращих світових практик і національних напрацювань у сфері публічного управління та адміністрування, зокрема у банківському секторі.

Таким чином, у сучасних умовах удосконалення теоретико-методичних засад державного регулювання діяльності банківських установ є необхідною передумовою забезпечення фінансової стабільності, стійкості банківської системи та належного рівня економічної безпеки як в умовах воєнного стану, так і в процесі формування інформаційного суспільства в Україні.

1.3. Особливості державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства в зарубіжних країнах

Ефективне регулювання банківської діяльності є ключовим інструментом забезпечення фінансової стабільності, захисту інтересів вкладників та підтримки розвитку економіки країн світу в умовах глобалізації та цифровізації.

Зрозуміло, що державне регулювання банківських установ у різних країнах має свої особливості, що визначаються історичними, економічними, соціальними, технологічними та іншими умовами. Окрім того, розвиток інформаційного суспільства вимагає від регуляторів впровадження сучасних підходів до забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів споживачів фінансових послуг [257; 271; 265; 270; 260].

Саме тому, розвиток інформаційного суспільства вимагає системного перегляду регуляторних практик, враховуючи передовий досвід інших країн,

особливо економічно розвинених. Адже з розвитком інформаційного суспільства змінюється роль та завдання банківських установ, особливо щодо їх регулювання державою, а досвід різних країн допомагає окреслити кращі практики та оптимізувати місцеві підходи до регулювання банківської діяльності з урахуванням цифрових технологій [1; 14].

До загальних принципів побудови банківських систем в світі належать:

1. Принцип унікальності банківської системи обумовлений національними традиціями, історичним досвідом, що свідчить про те, що та або інша структура банківської системи залежить від конкретних суспільно-економічних умов.

2. Принцип системи нагляду за діяльністю комерційних банків. У світовій банківській практиці існують різні підходи до організації банківського нагляду – можна виділити три групи країн, що відрізняються способами побудови наглядових структур, місцем і роллю центрального банку в цих структурах.

3. Принцип положення банків на ринку цінних паперів – в окремих країнах не існує чіткого розмежування між комерційними й інвестиційними банками, що визначається положенням останніх на ринку цінних паперів.

4. Принцип рівності банківських систем – сукупність діючих у країні банків може мати однорівневу або дворівневу (трирівневу) організацію [11].

Однією з найбільш розвинутих і водночас складних систем банківського регулювання у світі є система Сполучених Штатів Америки, яка поєднує в собі багаторівневу структуру, високу ступінь спеціалізації регуляторних органів та акцент на впровадженні інноваційних технологій.

Розглянемо ключові аспекти державного регулювання діяльності банківських установ в США, включаючи законодавчі ініціативи, роль основних регуляторів та вплив цифровізації на фінансову систему [26; 36].

У США державне регулювання банківської діяльності здійснюється на федеральному та штатному рівнях, а основними регуляторами є такі інституції.

Федеральна резервна система (ФРС) – головний регулятор, який

контролює монетарну політику, проводить стрес-тести банків і забезпечує стабільність фінансової системи [262; 289].

Управління контролера валюти (ОСС), яке займається наглядом за національними банками, зокрема перевіряє їхню відповідність законодавчим нормам [209].

Федеральна корпорація зі страхування депозитів (FDIC), яка забезпечує страхування депозитів та проводить ліквідацію неплатоспроможних банків [263].

США мають складну та багаторівневу систему регулювання банків. Національний банк, Офіс контролера грошового обігу та комерційні регулятори у штатах здійснюють різноспрямовані функції.

В США особливу увагу приділяють забезпеченню прозорості банківських операцій, посиленню вимог до фінансової звітності та боротьбі з кіберзлочинністю, що дає змогу реагувати на глобальні виклики, такі як фінансові кризи, кіберзагрози та стрімкий розвиток фінтех-сектора [262; 292].

Наприклад, Державна комісія з цінних паперів та бірж ставить жорсткі вимоги до фінансових технологій [257; 263].

До особливостей регулювання в США належить система «стрес-тестів», які є ключовим інструментом оцінки фінансової стійкості банків. Вони моделюють різні сценарії економічних шоків, аналізуючи здатність банків витримувати кризи без загрози для фінансової системи. Тести запроваджено після фінансової кризи 2008 р., і вони проводяться регулярно Федеральною резервною системою (рис. 1.2).

Результати зазначених тестів публікуються у відкритому доступі, що сприяє прозорості діяльності банківського сектору [289].

Регуляторна система США є однією з найрозвиненіших у світі завдяки динамічному оновленню законодавства відповідно до потреб економіки та викликів, які висуває інформаційне суспільство. Ефективне функціонування банківської системи в умовах глобалізації, цифровізації та зростаючої ролі фінансових технологій вимагає від держави постійного вдосконалення

державного регулювання діяльності банківських установ.

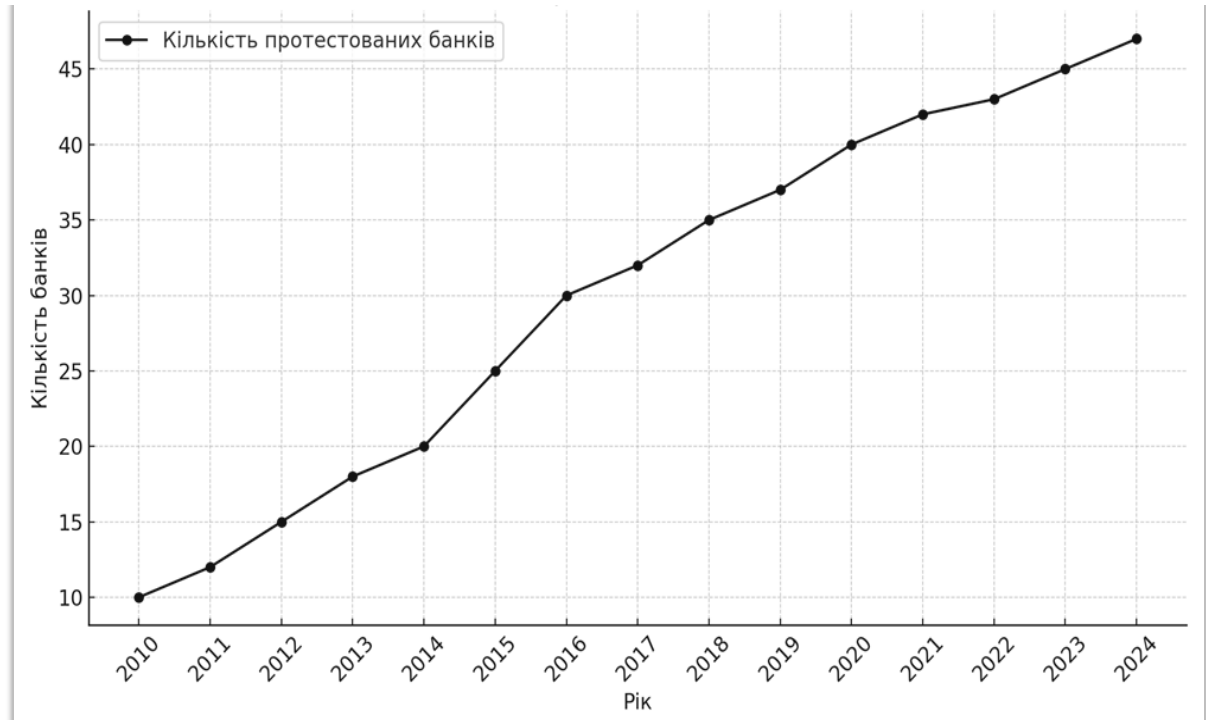

Рис. 1.2. Динаміка виконання стрес-тестів банками США, 2010-2024 рр. [289].

Основу цієї системи складають законодавчі акти, що адаптуються до змінних умов ринку, а їх впровадження дозволяє забезпечувати прозорість фінансових операцій, інтеграцію різних фінансових послуг, захист прав споживачів та стійкість банків перед викликами, такими як кіберзагрози та фінансові кризи.

Важливим Законом, який відображує особливості банківського регулювання в США є закон Додда–Франка, що був ухвалений у 2010 р., спрямований на зменшення системних ризиків у фінансовій системі США [14] і запровадив нові вимоги до капіталізації банків після фінансової кризи 2008 р. [272].

Основні положення вищезначеного закону наступні:

1. Створення Бюро фінансового захисту споживачів (CFPB), яке контролює практики банків щодо клієнтів.
2. Обмеження спекулятивної діяльності банків (правило Волкера).
3. Підвищення вимог до капіталізації банків з метою зменшення

ризиків їхньої неплатоспроможності.

Не менш важливим є акцент на комплаєнс-контролі, який передбачає дотримання банками норм щодо запобігання відмиванню грошей (AML) та фінансуванню тероризму (CFT).

До основних актів зазначеного напрямку відносяться:

- Закон про банківську таємницю (BSA), який вимагає звітування про підозрілі операції [248].
- Патріотичний акт, який розширює повноваження регуляторів у моніторингу фінансових потоків [36].

Закон про модернізацію фінансових послуг (Gramm-Leach-Bliley Act, GLBA) був ухвалений в США у 1999 р. з метою реформування фінансової системи та забезпечення її стабільності та розвитку, а також відкрив нові можливості для інтеграції банківських, інвестиційних та страхових послуг, сприяючи формуванню універсальних фінансових компаній.

До основних характеристик цього закону можна віднести наступні:

1. *Інтеграція фінансових послуг.* Однією з головних цілей GLBA було дозволити комерційним банкам, інвестиційним компаніям і страховим компаніям об'єднувати свої послуги. До цього моменту існували суворі обмеження, які забороняли різним фінансовим установам взаємодіяти між собою. Закон скасував багато таких обмежень, дозволивши створення універсальних фінансових установ, які надають широкий спектр послуг – від банківських рахунків і кредитів до інвестиційних та страхових продуктів.

2. *Покращення прозорості і захисту споживачів.* GLBA також зобов'язав фінансові установи розкривати інформацію про свої практики в частині конфіденційності та збору даних клієнтів. Зокрема, установи повинні були надавати клієнтам політику конфіденційності, яка описує, як і які дані збираються, використовуються та передаються третім особам.

3. *Захист особистих даних.* Закон передбачає запровадження заходів для захисту особистої фінансової інформації клієнтів і встановлює вимоги щодо безпеки даних, зокрема обов'язковість вжиття заходів для запобігання

несанкціонованому доступу до персональної інформації. Це включає в себе, наприклад, захист даних при передачі в електронному вигляді та контроль за безпекою мереж.

4. *Розвиток конкурентоспроможності та ефективності ринку.*

Завдяки дозволу на інтеграцію різних фінансових послуг, закон заохочував розвиток конкуренції та підвищення ефективності на фінансових ринках. У результаті компанії могли пропонувати більш комплексні та різноманітні продукти, що сприяло зниженню витрат і збільшенню доступу до фінансових послуг для споживачів.

5. *Тематичні зміни в регулюванні.* GLBA також регулює різні аспекти фінансової діяльності, включаючи вимоги до зберігання, доступу до фінансової інформації та її передачі. Закон також встановлює вимоги до подання фінансових звітів і відповідальність за порушення зобов'язань з конфіденційності.

Таким чином, Закон Gramm-Leach-Bliley значно змінив фінансовий ландшафт США, зокрема дозволивши більш тісну інтеграцію банківських, інвестиційних та страхових послуг, водночас посиливши захист споживачів та їх особистої інформації. Також заслуговує на увагу Закон про вдосконалення кібербезпеки (Cybersecurity Improvement Act (2015)) [257], який був розроблений для посилення заходів захисту банківських установ і їхніх клієнтів від кіберзагроз. Він спрямований на зобов'язання банків забезпечувати високий рівень захисту персональних даних, запобігати витокам інформації та захищати системи від зловмисних атак.

Основні положення закону відображені в наступному:

1. Обов'язковий моніторинг кіберзагроз, тобто банки повинні впроваджувати системи постійного моніторингу кіберзагроз і проводити оцінку ризиків у режимі реального часу.

2. Захист персональних даних, тобто Закон зобов'язує фінансові установи впроваджувати багаторівневий захист клієнтських даних, використовуючи сучасні технології шифрування, токенизації та багатофакторної

аутентифікації.

3. Вимоги до звітності, а саме, банки мають надавати звіти про дотримання стандартів кібербезпеки регуляторам, а також повідомляти про кіберінциденти протягом визначеного періоду (зазвичай до 72 годин).

4. Впровадження стандартів NIST, а саме, Закон орієнтує банки на дотримання стандартів Національного інституту стандартів і технологій (NIST), зокрема Cybersecurity Framework, який охоплює ідентифікацію, захист, виявлення, реагування та відновлення після атак.

5. Освітні програми, тобто установи зобов'язані проводити регулярні навчання для співробітників щодо розпізнавання кіберзагроз та реагування на них.

6. Практичне значення даного закону полягає в зменшенні ризиків, бо запобігання кібератакам та захист клієнтських даних сприяє підвищенню довіри до банків. Також забезпечується фінансова стабільність, оскільки попередження великих кіберінцидентів допомагає уникнути фінансових втрат для банків і економіки в цілому. Прийняття цього закону сприяє підвищенню репутації, а банки, які дотримуються високих стандартів кібербезпеки, здобувають конкурентну перевагу.

Цікавими є приклади застосування вищезазначеного закону.

Так, під час атаки на Equifax у 2017 р. відбувся масштабний витік персональних даних 147 млн клієнтів, що призвело до посилення вимог кібербезпеки. Завдяки впровадженню положень вищезгаданого закону банки уникли подібних ситуацій у майбутньому. Також, JP Morgan Chase після впровадження Cybersecurity Improvement Act інвестував понад \$600 млн у системи кібербезпеки та збільшив кількість фахівців до 3000 осіб.

Таким чином, закон про вдосконалення кібербезпеки став ключовим елементом державного регулювання діяльності банківських установ в умовах інформаційного суспільства. Він не лише сприяє зменшенню кіберзагроз, але й забезпечує стійкість фінансових установ до технологічних викликів. Це створює безпечне середовище для клієнтів і зміцнює банківську систему США в

глобальному контексті.

Отже, одні з ключових регуляторних нормативно-правових актів, які постійно оновлюються відповідно до потреб економіки та викликів інформаційного суспільства, і визначають сучасну банківську систему США та їх роль у належному функціонуванні банківських установ та зміцненні фінансової стабільності, наведені в табл. 1.4

Таблиця 1.4

Основні законодавчі акти, що регулюють
банківську діяльність в США

Закон	Рік ухвалення	Основна мета
Закон про банківську таємницю (BSA)	1970	Запобігання відмиванню грошей
Закон про модернізацію фінансових послуг (Gramm-Leach-Bliley Act)	1999	Інтеграція банківських, інвестиційних та страхо-вих послуг, посилення захисту споживачів
Патріотичний акт	2001	Боротьба з фінансуванням тероризму
Закон Додда–Франка	2010	Зменшення системних ризиків
Закон про вдосконалення кібербезпеки (Cybersecurity Improvement Act)	2015	Посилення заходів захисту банківських установ та їх клієнтів від кіберзагроз

Джерело: систематизовано автором за даними[1;14;248;36]

Проаналізуємо також дії уряду США з приводу регулювання діяльності банківських установ, які зосереджені у таких напрямках:

1. *Фінансування інновацій.* Уряд США активно стимулює банки та фінансові установи до впровадження інноваційних технологій, зокрема фінансових технологій (FinTech). Це здійснюється через різноманітні економічні механізми, такі як податкові пільги та гранти для компаній, які інвестують у розвиток нових технологій у фінансовому секторі. Ці стимули сприяють розвитку стартапів та інноваційних компаній, які можуть змінити традиційний фінансовий ландшафт, зробивши його більш доступним та ефективним. Податкові пільги дозволяють компаніям знижувати витрати на дослідження і розробки, що є ключовими для розвитку нових продуктів і

послуг у FinTech. Гранти, у свою чергу, надаються для підтримки проєктів, що можуть забезпечити поліпшення доступу до фінансових послуг, підвищити їхню безпеку та стати зручнішими для користувачів [271].

2. *Міжнародна співпраця.* США активно співпрацюють з міжнародними організаціями, такими як FATF (Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей) з метою зміцнення глобальних фінансових стандартів і боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Співпраця з FATF включає вдосконалення системи моніторингу фінансових операцій та встановлення вимог до звітності і прозорості для фінансових установ, щоб унеможливити використання фінансових каналів для нелегальних цілей. США також працюють над розширенням співпраці з іншими країнами для запобігання міжнародним фінансовим злочинам, що сприяє зміцненню глобальної економічної безпеки та стабільності [292].

3. *Цифровізація.* США активно працюють над розвитком цифрових фінансових послуг, сприяючи впровадженню нових технологій для полегшення доступу до банківських та фінансових послуг. Однією з ключових ініціатив є розширення доступу до банківських послуг через цифрові канали, що дозволяє значно знизити витрати на обслуговування клієнтів і забезпечити більш широкий доступ до фінансових продуктів для населення, включаючи тих, хто не має можливості відвідувати традиційні банківські установи. Це включає в себе розвиток онлайн-банкінгу, мобільних платіжних систем, а також створення нових цифрових валют, що можуть спростити міжнародні фінансові операції та підвищити їхню швидкість і безпеку [293].

Також слід зазначити, що Уряд США працює над поліпшенням регуляторної бази для забезпечення безпеки та прозорості цифрових фінансових операцій, щоб підтримати розвиток банківської сфери не тільки в контексті розвитку інформаційного суспільства, а й в умовах російської військової агресії проти України.

Так, США з 2022 р. запровадили санкції проти рф через війну в

Україні, а з грудня 2023 р. банки з дружніх Україні країн стали додатково посилювати підходи до роботи з російськими компаніями через указ президента США, згідно з яким іноземні банки можуть потрапити під обмеження за допомогу з угодами підсанкціонованим особам з РФ та сприяння поставкам російському ОПК. А вже у липні 2024 р. США посилили цей санкційний режим, включивши до визначення військово-промислової бази всі російські підсанкційні особи, зокрема банки [107].

Таким чином, система державного регулювання банківської діяльності в США є однією з найефективніших у світі. Вона поєднує жорсткий контроль, який спрямований на зменшення ризиків із підтримкою інновацій, що сприяє сталому розвитку банківської системи в умовах інформаційного суспільства. Регулювання банківської системи США демонструє багаторівневий підхід, орієнтований на захист фінансової стабільності, адаптацію до цифрових викликів та посилення кібербезпеки [249].

В умовах європейської інтеграції України, належної уваги заслуговує досвід ЄС щодо особливостей державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства.

Європейський Союз, як інтегроване економічне об'єднання, формує унікальну модель регулювання банківської діяльності, яка поєднує національні підходи країн-членів із загальноєвропейськими принципами, забезпечуючи баланс між централізованим управлінням і локальною специфікою [264; 285].

Європейський союз об'єднує 27 держав-членів із різними економічними умовами, що ускладнює розробку єдиної регуляторної стратегії. Тому створення Банківського союзу стало вирішальним кроком у формуванні ефективного механізму управління банківським сектором [265].

Банківський союз ЄС визначає стратегічні напрями розвитку банківської системи та впроваджує стандарти для адаптації до цифровізації [258], а його регуляторна діяльність зосереджена на трьох ключових елементах, а саме:

1. Єдиний механізм нагляду (Single Supervisory Mechanism, SSM). Центральну роль у цьому механізмі відіграє Європейський центральний банк (ЄЦБ), який відповідає за нагляд за найбільшими банками ЄС. SSM дозволяє зменшити ризики відмінностей у національному регулюванні та забезпечує єдиний стандарт для всіх банків [270].

Так, наприклад, у 2021 р. ЄЦБ застосував нові вимоги до капіталізації банків, які включають стійкість до економічних та технологічних ризиків. Такі заходи були введені після стрес-тестів, що виявили слабкі місця у деяких банківських установах [260].

2. Єдиний механізм вирішення проблем (Single Resolution Mechanism, SRM), який спрямований на запобігання банкрутствам банків, що могли б створити системні ризики. Цей механізм включає створення єдиного фонду вирішення проблем, фінансованого банками [264].

Так, наприклад, у 2017 р. SRM зіграв важливу роль у реструктуризації іспанського банку Banco Popular, адже замість його ліквідації, SRM забезпечив придбання банку групою Santander, що дозволило уникнути паніки серед вкладників і значних фінансових втрат [285].

3. Єдина схема страхування депозитів (European Deposit Insurance Scheme, EDIS), мета якої – захист депозитів громадян у будь-якій країні ЄС, незалежно від фінансового стану конкретного банку чи держави [258].

Тобто, наприклад, вкладник і у Німеччині, і у Греції отримає однаковий захист своїх коштів, що в цілому сприятиме зміцненню довіри до європейської банківської системи [288].

Загалом, успішне впровадження вищезазначених ініціатив Банківського союзу в діяльність банківських установ ЄС відображено на рис. 1.3.

Графік демонструє динаміку впровадження трьох основних ініціатив Банківського союзу Європейського Союзу (SSM, SRM, EDIS) у відсотковому співвідношенні до 2024 р. [276].

Спочатку розпочалося впровадження Єдиного механізму нагляду (SSM) – у 2014 р. Рівень впровадження стрімко зростав між 2014 і 2016 рр.,

досягнувши 80%, а до 2020 р. зазначений механізм було майже повністю реалізовано, і темп зростання після цього сповільнився [249; 279].

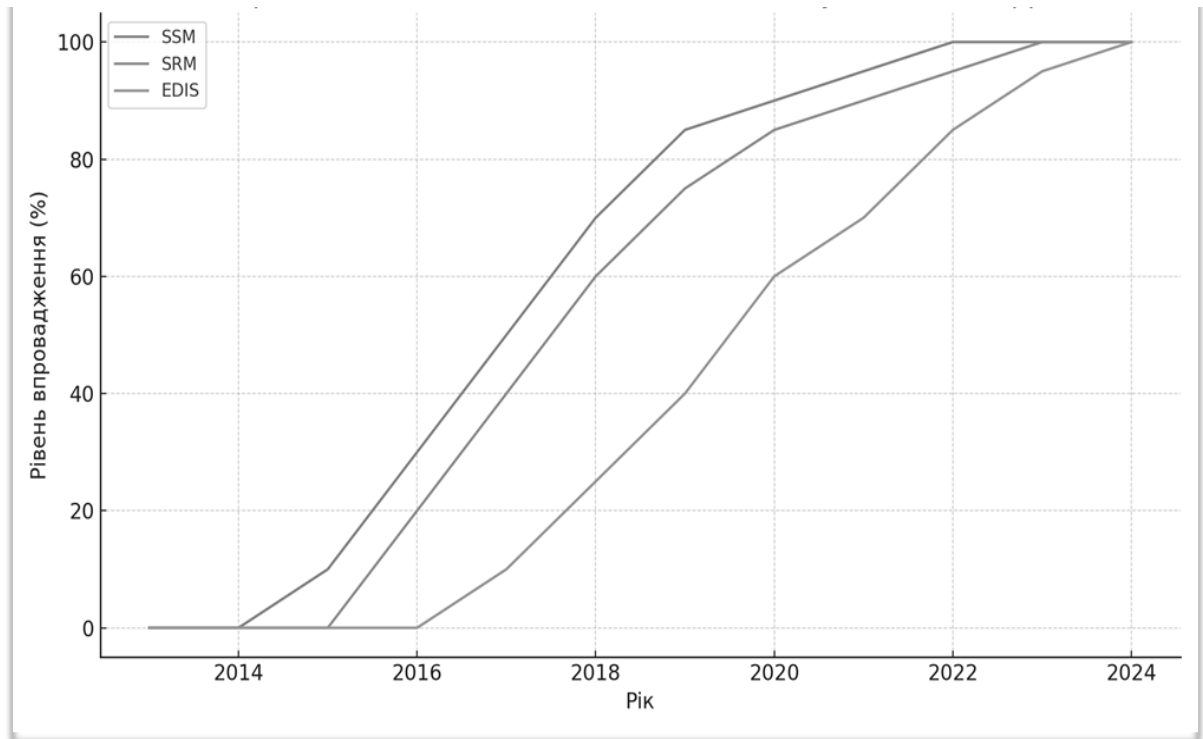

Рис. 1.3. Впровадження ініціатив Банківського союзу в діяльність банківських установ ЄС [276].

Запуск Єдиного механізму вирішення проблем (SRM) відбувся майже одночасно з SSM, але темпи впровадження були повільнішими на початкових етапах. Так, з 2015 р. по 2018 р. темпи реалізації були стабільно високими, досягнувши рівня понад 80%, а до 2024 р. SRM майже завершено на рівні 100% [265; 270].

Впровадження Єдиної схеми страхування депозитів (EDIS) розпочалося у 2016 р. Протягом 2016-2020 рр. прогрес був повільнішим порівняно з іншими ініціативами, однак починаючи з 2020 р., спостерігається стрімке зростання впровадження, яке тривало і у 2024 р.

Таким чином, SSM і SRM були пріоритетними для ЄС, що пояснює їх швидший прогрес у перші роки впровадження. EDIS залишається найскладнішою і найповільнішою ініціативою для впровадження через

необхідність узгодження між країнами-членами щодо механізмів страхування депозитів.

До 2024 р. всі три ініціативи досягли високого рівня впровадження, що свідчить про завершення основної фази їх реалізації. Впровадження цих ініціатив забезпечує більшу стабільність банківської системи ЄС, знижує ризики банкрутств і зміцнює довіру громадян до банківських установ. Особлива увага до EDIS показує прагнення ЄС захистити депозити клієнтів у межах єдиного ринку [260; 264; 285; 258; 288; 276].

Слід зазначити, що важливу роль у регулюванні діяльності банківських установ ЄС відіграють Базельські стандарти, які визначають правила для управління ризиками, капіталізації та ліквідності. В ЄС ці стандарти інтегровані у Директиву про капітальні вимоги (CRD) та Регламент про капітальні вимоги (CRR).

Наприклад, вимога про наявність буферів капіталу була особливо корисною під час пандемії COVID-19, коли банки зіткнулися з великими втратами через зростання кількості неповернених кредитів [249; 265; 279].

Тобто в країнах ЄС стандарти Базельського комітету є особливо важливими, адже передбачають підвищення ролі цифрової та кібербезпеки банків [276].

Наприклад, законодавство Німеччини зобов'язує банки перевіряти цифрові технології на стійкість до загроз [279].

Зростання цифрових банківських послуг у ЄС супроводжується значною увагою до кібербезпеки. Регулятори впроваджують суворі вимоги до банків щодо забезпечення безпеки даних та цифрових транзакцій, а саме [270; 260; 264; 285]:

- Директива PSD2 (Payment Services Directive 2) зобов'язує банки впроваджувати багатофакторну аутентифікацію для захисту онлайн-платежів. Окрім того, зазначений регламент PSD2 відкриває доступ до банківських даних третім сторонам, сприяючи конкуренції та інноваціям [261].
- Законодавство Німеччини забезпечує перевірку цифрових

технологій на стійкість до кіберзагроз, а також зобов'язує банки регулярно проводити аудити кібербезпеки. Так, наприклад, у 2022 р. великі банки Франції, як-от BNP Paribas, впровадили блокчейн-рішення для захисту транзакцій, що дозволило зменшити ризики шахрайства.

Забезпечення стабільності банківської системи в Європейському Союзі базується на чітко визначених правових актах, які відображають сучасні виклики глобальної економіки. Для регулювання діяльності банківських установ у ЄС було створено комплексний підхід, що охоплює фінансову стійкість, управління ризиками та процедури вирішення проблемних ситуацій [258; 288].

Основні законодавчі ініціативи, які визначають правила гри для банківських установ, наведено у табл. 1.5.

Таблиця 1.5

Основні регуляторні акти, що регулюють діяльність банківських установ в Європейському Союзі

Регуляторний акт	Рік ухвалення	Основна мета
Директива CRD IV	2013	Забезпечення фінансової стійкості
Регламент CRR	2013	Управління ризиками та ліквідністю
Директива BRRD	2014	Врегулювання банкрутств банківських установ

Джерело: систематизовано автором за даними [249; 265; 270; 276; 279]

Проаналізуємо вищенаведені ключові регуляторні акти ЄС у банківській сфері. Так, Директива CRD IV (Capital Requirements Directive IV) є основою для запровадження міжнародних стандартів Базель III в ЄС, а її метою є підвищення фінансової стійкості банків шляхом встановлення вимог до рівня капіталізації, зокрема буферів капіталу, щоб запобігти фінансовим кризам. Так, під час пандемії COVID-19 саме положення CRD IV дозволили банкам підтримувати кредитування бізнесу завдяки використанню антициклічного буфера [249].

Регламент CRR деталізує вимоги до управління ризиками, ліквідністю та фінансовими потоками, а його положення уніфікують правила для банків у всьому ЄС, зменшуючи ризики асиметрій у національному регулюванні. Наприклад, банки Нідерландів активно використовують положення CRR для управління ризиками кліматичних змін, враховуючи вплив екологічних факторів на свої інвестиційні портфелі [276; 279].

Директива BRRD (Bank Recovery and Resolution Directive) створює чіткий механізм врегулювання банкрутств банків, забезпечуючи мінімізацію витрат для платників податків. Вона включає принцип bail-in, який зобов'язує акціонерів і кредиторів нести фінансову відповідальність за відновлення платоспроможності банку. Так, у 2018 р. під час вирішення проблеми неплатоспроможності італійського банку Banca Carige, директива BRRD забезпечила захист депозитів громадян, не використовуючи державні кошти [265; 270].

Комплексний підхід до регулювання банківської діяльності в ЄС дозволяє адаптуватися до нових викликів і підтримувати стабільність фінансових ринків. Ці акти сприяють прозорості, знижують ризики та забезпечують довіру клієнтів до банківської системи. У подальшому аналізі розглянемо, як ці регуляторні ініціативи впливають на стійкість європейських банків в умовах цифровізації та глобальної економічної нестабільності.

Система державного регулювання банківської діяльності в ЄС поєднує централізований контроль з боку ЄЦБ із національними ініціативами. Завдяки Банківському союзу ЄС вдалося створити стабільну регуляторну базу для забезпечення фінансової стійкості та захисту інтересів вкладників в умовах інформаційного суспільства.

Регуляторна система ЄС є прикладом інтеграції міжнаціонального підходу до регулювання банківської діяльності, що сприяє уніфікації стандартів та підвищенню прозорості у фінансовому секторі [260; 264; 285].

Загалом, досвід ЄС у регулюванні банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства є важливим доповненням до аналізу

глобальних практик [288].

З метою порівняння основних елементів регулювання банківської системи США та ЄС проаналізуємо дані, наведені в табл. 1.6.

Таблиця 1.6

Основні елементи регулювання діяльності
банківських установ у США та ЄС

Країна / Регіон	Основні регулятори	Ключові інструменти
США	ФРС, OCC, FDIC	Стрес-тести, Закон Додда–Франка
ЄС	ЄЦБ, національні регулятори	Банківський союз, SSM, SRM, EDIS

Джерело: розроблено

Так, і в США, і в ЄС держава надає значну увагу фінансовій стійкості банківських систем, тобто в обох випадках запроваджено інструменти для управління ризиками, забезпечення стабільності банків та захисту споживачів [258].

Відмінною рисою є те, що у США акцент зроблено на індивідуальному підході до державного регулювання діяльності банківських установ (через кілька регуляторів і закони), а в ЄС державне (наддержавне) регулювання є більш інтегрованим і спрямоване на гармонізацію правил між різними країнами-членами завдяки Банківському союзу [288].

Отже, регуляторна система США більш фрагментована, що дозволяє враховувати особливості кожного штату. У ЄС створено комплексний підхід через Банківський союз, що забезпечує більшу єдність регулювання, необхідну для функціонування єдиного банківського ринку. Обидві системи зосереджуються на управлінні ризиками та підвищенні стійкості банків, але використовують різні інструменти для досягнення цієї мети. При цьому, досвід ЄС у регулюванні банківської діяльності демонструє баланс між централізованим наглядом і локальною адаптацією. Стандартизація на рівні ЄС сприяє зміцненню банківської системи, а акцент на цифровізації та кібербезпеці відповідає викликам інформаційного суспільства.

Цікавим є аналіз особливостей регуляторної системи Великої Британії

після Brexit. Після виходу з Європейського Союзу Велика Британія створила власну систему державного регулювання, яка спрямована на забезпечення стабільності фінансової системи, підтримку інновацій та захист інтересів споживачів. Основними регуляторами банківської діяльності є [249]:

1. Банківське управління Англії (PRA): структурний підрозділ Банку Англії, який здійснює пруденційний нагляд за банками, страхуванням і кредитними установами.

2. Управління фінансового контролю (FCA), яке відповідає за регулювання ринків фінансових послуг, а також контроль виконання правил захисту споживачів.

Ключовим напрямом державного регулювання є впровадження цифрових технологій.

Так, британський Уряд активно стимулює розвиток цифрових банківських послуг, тобто регулятори створюють умови для інновацій, підтримуючи FinTech-компанії та цифрові банки, такі як Revolut, Monzo та Starling Bank. Для цього впроваджуються спрощені правила для отримання ліцензій FinTech-компаніями та рамки для тестування нових цифрових продуктів у так званих «регуляторних пісочницях». Так, наприклад, у 2023 р. Управління фінансового контролю створило ініціативу "Digital Sandbox", яка дозволяє банкам тестувати використання великих даних для аналізу ризиків у контрольованих умовах [265].

Не менш важливим напрямком державного регулювання діяльності банківських установ є захист даних клієнтів відповідно до GDPR. Хоча Велика Британія вийшла з ЄС, принципи Загального регламенту щодо захисту даних (GDPR) залишаються основою для регулювання персональних даних, згідно з яким банки зобов'язані:

- захищати дані клієнтів від кіберзагроз.

- інформувати клієнтів про використання їхніх даних.

- забезпечувати право на забуття та перенесення даних [265].

Так, наприклад, у 2022 р. FCA оштрафувало один із великих

британських банків на 2 млн фунтів за порушення норм захисту даних клієнтів. В той же час, важко переоцінити роль інформаційного суспільства, яке створює як можливості, так і виклики для банківської системи Великої Британії, основними з яких є кіберзагрози, насамперед, зростання кількості кіберзлочинів, що змушує банки інвестувати в системи кібербезпеки, а тому PRA та FCA впроваджують суворі вимоги до кіберзахисту.

Наступним викликом, з яким стикаються банки є великі бази даних. Однак, використання аналітики великих баз даних допомагає банкам прогнозувати поведінку клієнтів та управляти ризиками.

Складним процесом також є застосування фінансових технологій (FinTech), які дозволяють створення нових каналів взаємодії з клієнтами через мобільні додатки, та використання блокчейн-технологій для зменшення транзакційних витрат [260; 264].

Так, у 2024 р. Monzo Bank повідомив про збільшення прибутковості на 15% завдяки автоматизації аналізу ризиків за допомогою штучного інтелекту [285; 258]. Вплив впровадження FinTech на ефективність діяльності банків у Великобританії в порівнянні зі США та ЄС відображено на рис. 1.4.

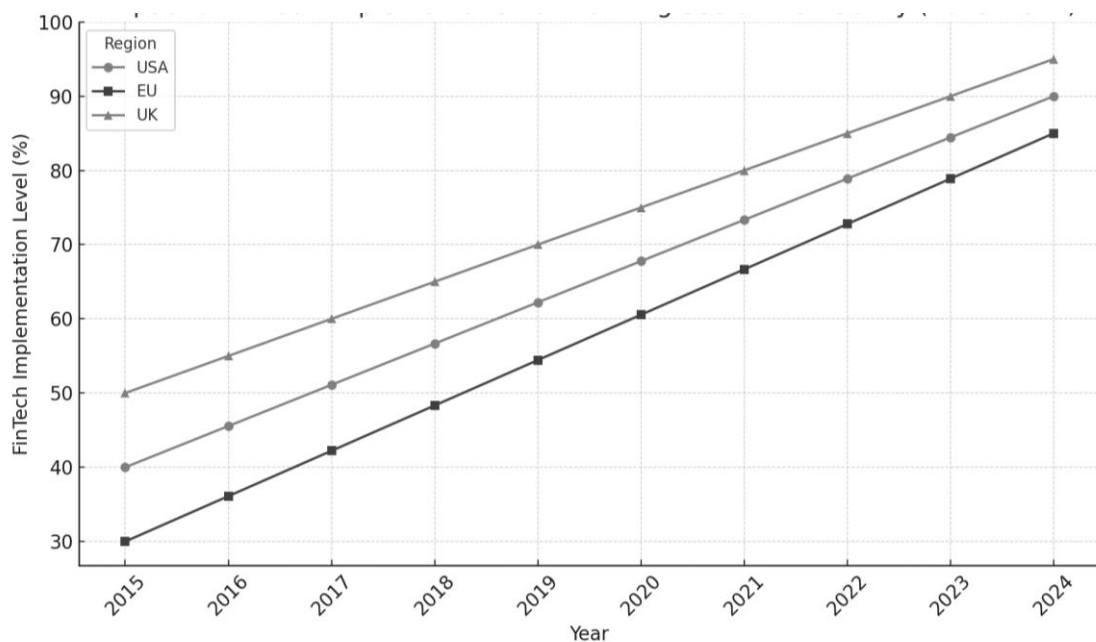

Рис. 1.4. Вплив FinTech на ефективність діяльності банківських установ в різних країнах [288].

Вищенаведені дані демонструють, як рівень впровадження FinTech впливає на дохідність банківського сектора у трьох регіонах: США, ЄС та Великобританії. Аналіз показує, що британські банки досягають вищої ефективності завдяки регуляторній підтримці впровадження у банківську сферу інновацій.

На основі даного аналізу можна зробити висновок, що ефективне державне регулювання банківської діяльності в умовах інформаційного суспільства передбачає впровадження інноваційних інструментів нагляду, посилення співпраці між регуляторами на міжнародному рівні та адаптацію до швидких технологічних змін.

Слід зазначити, що Британська система регулювання банків після Brexit демонструє гнучкість та орієнтацію на сучасні виклики інформаційного суспільства. Підтримка FinTech, підвищення рівня захисту даних та адаптація до нових ризиків є пріоритетами, які дозволяють країні залишатися одним із провідних фінансових центрів світу.

Цікавим та корисним є також досвід державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства в Азії. Азійські країни, особливо Сінгапур та Китай, займають провідні позиції у впровадженні інновацій у банківський сектор, зокрема в контексті формування інформаційного суспільства. Їхній досвід є яскравим прикладом того, як уряди можуть стимулювати цифрову трансформацію та одночасно забезпечувати стабільність фінансової системи.

У зазначених країнах уряди активно стимулюють впровадження фінансових інновацій та адаптацію банків до умов інформаційного суспільства. Ці процеси супроводжуються створенням відповідних регуляторних рамок, які забезпечують баланс між розвитком фінансових технологій (FinTech), захистом даних і кібербезпекою.

Основними регуляторними органами, механізмами та інструментами у банківській сфері Сінгапуру є [294]:

1. Рамка кібербезпеки, що забезпечує вимоги до кіберстійкості

банківських установ і включає обов'язкові стрес-тести на кіберзагрози.

2. «Cybersecurity Act 2018», який регулює захист критичних фінансових систем. Так, впровадження цифрових банків, таких як GrabBank і Trust Bank, забезпечило доступність банківських послуг для населення, що традиційно залишалося поза фінансовою системою, а завдяки цифровим платформам банки зменшили витрати на операційні процеси на 20%.

3. Monetary Authority of Singapore (MAS), який відповідає за регулювання банківської діяльності, ліцензування та нагляд за цифровими банками та ініціює програми розвитку FinTech через платформу "FinTech Regulatory Sandbox" для тестування інновацій у безпечному середовищі [294].

Загалом, Сінгапур, як один із глобальних фінансових центрів, запровадив сучасну модель державного регулювання діяльності банківських установ, що активно підтримує розвиток FinTech та цифрових банків.

Інформація про FinTech-компанії та інвестування в них представлена в табл. 1.7.

Таблиця 1.7

FinTech-компанії у Сінгапурі, як інструмент державного регулювання діяльності банківських установ

Рік	Кількість FinTech-компаній	Інвестиції у FinTech (млрд USD)
2015	50	0,5
2020	500	3,8
2024	1000+	6,5

Джерело: систематизовано автором за даними[294]

Так, вищенаведені дані таблиці свідчать, що до 2024 р. ринок забезпечив суттєве зростання з кількістю компаній, що перевищує тисячу і значним дворазовим збільшенням обсягів інвестицій. Це свідчить про зрілість FinTech-екосистеми в Сінгапурі та про її значний вплив на економіку країни в цілому та банківську систему зокрема, а також про потужну їх підтримку з боку уряду та інвесторів.

Також в межах зазначеного періоду 2015-2024 рр. спостерігалось значне збільшення як кількості компаній, так і обсягів інвестицій. Сінгапур став

важливим хабом для FinTech-компаній у регіоні, і він активно інвестує в інновації в цій сфері. Такий розвиток свідчить про високий потенціал FinTech-сектора для подальшого розвитку та зміцнення економіки країни та її банківської системи (рис. 1.5).

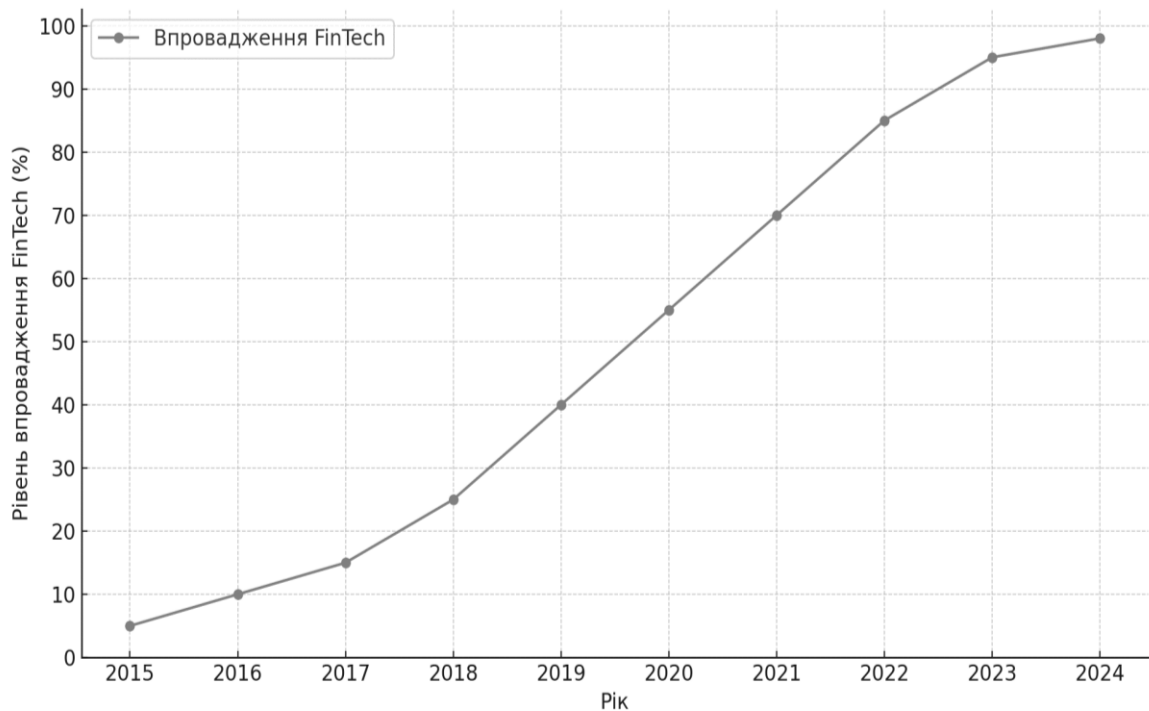

Рис 1.5. Впровадження FinTech у Сінгапурі, 2015-2024 рр.

Розглянемо також особливості та результативність державного регулювання діяльності банківських установ у Китаї, який є провідною країною у сфері цифрових фінансів, зокрема завдяки широкому використанню мобільних платежів і розвитку платформ FinTech.

Основними регуляторними органами, інструментами та механізмами державного регулювання діяльності банківських установ в Китаї виступають:

- People's Bank of China (PBoC), що відповідає за регулювання платіжних систем і цифрових валют та ініціював проект цифрового юаня (e-CNY), який покликаний знизити залежність від готівки та забезпечити прозорість фінансових операцій [286].
- Регулювання FinTech – законодавство щодо захисту даних

("Personal Information Protection Law", 2021), яке регулює використання персональних даних у фінансовій сфері та обмеження щодо діяльності великих платформ (наприклад, Ant Group) для забезпечення конкуренції на ринку [250].

Так, платформи WeChat Pay та Alipay охоплюють понад 90% користувачів цифрових платежів у Китаї. Завдяки цьому, обсяг безготівкових розрахунків зріс на 30% за останні 5 років, що значно покращило фінансову інклюзію [250]. Роль та тенденції розвитку ринку цифрових валют в Китаї наведено в табл. 1.8.

Таблиця 1.8

Роль та тенденції розвитку ринку цифрових валют у Китаї

Рік	Частка безготівкових платежів (%)	Обсяг транзакцій цифровим юанем (млрд USD)
2020	50	1,2
2022	70	5,8
2024	85	12,3

Джерело: систематизовано автором за даними [250]

Отже, виходячи з даних таблиці, можна укласти, що у 2020 р. частка безготівкових платежів у Китаї становила 50%, а до 2024 р. вона зросла до 85%, що свідчить про швидке впровадження безготівкових технологій у повсякденну економічну діяльність. Збільшення використання безготівкових платіжних систем є наслідком розвитку цифрових валют, зокрема цифрового юаня, що підтримує процеси діджиталізації китайської економіки.

У 2020 р. обсяг транзакцій з цифровим юанем становив 1,2 млрд USD, а до 2024 р. він досяг 12,3 млрд USD, що демонструє значну популярність та використання цифрового юаня, як основного інструменту для безготівкових транзакцій у Китаї. Зростання обсягів транзакцій свідчить про поступове інтегрування цифрової валюти у фінансову систему країни та зростаючу довіру до цієї форми валюти [297].

Зростання частки безготівкових платежів і обсягів транзакцій цифровим юанем вказує на те, що Китай активно розвиває та просуває свою цифрову

валюту, як інструмент, що сприяє оптимізації платіжних систем, зниженню транзакційних витрат та підвищенню фінансової інклюзії. Цифровий юань також стає важливим елементом монетарної політики Китаю, дозволяючи країні більш ефективно контролювати та моніторити фінансові потоки.

Таким чином, цифровий юань має значний потенціал стати основним елементом платіжної системи Китаю, зміщуючи традиційні методи розрахунків. Збільшення частки безготівкових платежів і обсягів транзакцій цифровим юанем є доказом успіху цієї інновації в Китаї та її інтеграції у глобальну економічну систему. Китай демонструє високий рівень технологічних інновацій у сфері цифрових валют, що, ймовірно, буде мати великий вплив на глобальну фінансову інфраструктуру.

Викликами для китайських банків у контексті інформаційного суспільства є кібербезпека, насамперед те, що частота кібератак зростає пропорційно до цифровізації банків та необхідність розробки інтегрованих систем моніторингу загроз, що вимагає відповідного регуляторного реагування, як з боку держави, так і з боку банківських установ.

Так, наприклад, великі китайські банки можуть блокувати рахунки через те, що їхні юридичні адреси збігаються з адресами підсанкційних організацій. Подібні обмеження наприкінці 2024 р. набули масового характеру. Зокрема, великі китайські банки Bank of China та Chouzhou Commercial активно блокували рахунки. До їхніх «чорних списків» потрапила одна з адрес масової реєстрації юридичних осіб у Туреччині, а також близько десяти адрес у Гонконзі. Під обмеження також потрапила адреса на території РФ, що призвело до того, що Bank of China проводив ретельну перевірку компаній, які мають одну адресу з підсанкційною компанією (перевіряється її назва, адреса, вид діяльності, гендиректор), а на час такої перевірки використання рахунків обмежено [107].

Загалом, міжнародна практика виходить з того, що знаходження компанії за однією адресою з підсанкційною особою є забороненим, і контрагенту потрібно провести перевірку, щоб переконатися, що насправді ця компанія не

діє на користь обтяженої санкціями особи. Потрапляння адреси компанії до «чорного списку» досить серйозна проблема, яка може спричинити не лише труднощі з безперебійною роботою рахунку, а й призвести до його закриття [107].

Також до викликів можна віднести великі дані (Big Data) – аналіз клієнтських даних для прийняття рішень щодо кредитування та питання захисту конфіденційної інформації. Інтеграція FinTech складним процесом, оскільки співпраця традиційних банків із FinTech-компаніями вимагає нових підходів до державного регулювання діяльності банківських установ [250].

Отже, досвід Сінгапуру та Китаю демонструє, що ефективне регулювання банківської діяльності в умовах інформаційного суспільства має бути орієнтоване на підтримку інновацій, забезпечення кібербезпеки та дотримання високих стандартів захисту даних. Інтеграція FinTech у фінансові системи сприяє не тільки підвищенню ефективності банків, але вимагає створення гнучких і адаптивних регуляторних рамок.

Слід зазначити, що в сучасних умовах в світі існує постійна загроза кібератак у банківській сфері. Окрім того, необхідність збільшення кількості користувачів банківських послуг та підвищення якості їх обслуговування – це саме ті передумови, які обумовлюють впровадження банківськими установами в зарубіжних країнах на всіх континентах технологій штучного інтелекту (ШІ) – сукупність інформаційних технологій, що здатні виконувати складні завдання, створювати власні бази знань, алгоритми роботи тощо.

Саме тому, в сучасних умовах глобальної цифрової трансформації великі закордонні банки активно інтегрують технології штучного інтелекту (ШІ) у свою діяльність. Зокрема, JPMorgan запровадив інноваційні системи ШІ для автоматизації аналізу юридичних документів, що дозволяє значно скоротити витрати часу та мінімізувати ризики людських помилок. У країнах Азії банки використовують ШІ для створення чат-ботів, які забезпечують оперативну комунікацію з клієнтами та підвищують якість обслуговування.

Японські фінансові корпорації, такі як Mizuho Financial Group та Sumitomo Mitsui Financial Group, активно впроваджують комп'ютеризовані системи, спрямовані на заміну ручної праці та оптимізацію внутрішніх бізнес-процесів. Це свідчить про прагнення банківських установ до підвищення ефективності та конкурентоспроможності в умовах цифрової економіки.

На провідних міжнародних форумах, зокрема на Web Summit у Лісабоні (Португалія), штучний інтелект розглядається як стратегічний інструмент, що відкриває нові можливості для залучення клієнтів, створення контенту та реалізації маркетингових активностей. Таким чином, ШІ стає не лише технологічним ресурсом, а й ключовим чинником формування інноваційної моделі розвитку банківської сфери [212].

Таким чином, світовий досвід свідчить, що лише там відбулось швидке досягнення міжнародної конкурентоспроможності країни, де наріжним каменем державної політики постало забезпечення прозорості і безпеки банківської системи та підвищення рівня її інтелектуалізації. Вивчення міжнародного досвіду регулювання банківських установ є важливим для формування ефективної національної регуляторної політики в зазначеній сфері. Саме тому, Україна має скористатися найкращим досвідом розвинутих країн та продемонструвати соціально-економічне зростання від підвищення ефективності банківської системи шляхом забезпечення скоординованої регуляторної діяльності на всіх рівнях публічного управління.

Таким чином, узагальнення світового досвіду державного регулювання діяльності банківських установ дозволило виявити методичні підходи, механізми, інструменти та принципи для використання в українській практиці публічного управління та адміністрування. В розвинутих країнах саме держава забезпечує необхідну нормативно-правову, інституційну та ресурсну підтримку банківської системи. Тому й в Україні належне державне регулювання має стати одним з основних чинників сталого соціально-економічного розвитку країни в довгостроковій перспективі.

Висновки до розділу 1

З'ясовано, що розвиток банківської сфери у контексті формування інформаційного суспільства відбувається поступово, від класичних фінансових посередників до сучасних цифрових екосистем. Кожен етап характеризується певними технологічними новаціями, змінами у способах обслуговування клієнтів та впливом на фінансову культуру суспільства. Історична еволюція банківської сфери відображає не лише організаційні та технологічні трансформації, а й інтеграцію банківської діяльності у структуру інформаційного суспільства. Якщо на початкових етапах ключовими ознаками були локальність і паперові технології, то в умовах інформаційного суспільства визначальними стають цифровізація, глобальна інтеграція та інноваційність, що підтверджує тезу про те, що сучасна банківська система є не лише фінансовою інфраструктурою, а й елементом інформаційно-комунікаційного середовища.

Визначено, що діяльність банків у цьому контексті є багаторівневим процесом, що поєднує економічні, правові та технологічні аспекти. Економічний вимір відображає роль банків у мобілізації та розподілі ресурсів; правовий – формує інституційну основу функціонування банків та межі їхніх повноважень; технологічний – забезпечує інтеграцію інноваційних рішень, яка є ключовою для конкурентоспроможності банків. Така багатокомпонентність дозволяє розглядати банки не лише як окремі економічні суб'єкти, а як системоутворюючі елементи глобальної інформаційної економіки, поєднуючи фінансову, інституційну та інформаційну складові. Формування інформаційного суспільства і розвиток банківських установ є взаємопов'язаними процесами: перше визначає технологічні та соціальні умови функціонування фінансових інститутів, друге – сприяє практичному впровадженню інновацій та поширенню цифрових практик у світовій економіці.

Доведено, що державне регулювання фінансово-банківської системи реалізується у трьох основних напрямках. Перший передбачає інституційний

нагляд і оновлення змісту державного регулювання фінансових ринків, зокрема банківської сфери, через розвиток ліквідних ринків фінансових інструментів (акції, облігації, деривативи), ефективне правове регулювання страхових посередників, кредитних союзів, фінансового лізингу, валютну лібералізацію, модернізацію біржової та депозитарної інфраструктури. Другий напрям пов'язаний із «банк-маркетингом» – цілеспрямованою організаційно-управлінською діяльністю банків, спрямованою на досягнення оптимального результату шляхом застосування відповідних засобів, методів і способів адміністрування. Третій напрям наголошує на цифровізації публічного управління як нагальній потребі сучасності: концепція електронного урядування передбачає взаємодію держави, громадян, підприємств та установ (включно з банківськими) через Інтернет та інші інформаційні системи.

Констатовано, що до суб'єктів державного регулювання діяльності банківських установ належать: Національний банк України як центральний орган банківського нагляду; Президент України та Верховна Рада України, яким НБУ підзвітний у межах конституційних повноважень; Кабінет Міністрів України, що здійснює управління корпоративними правами держави у державних банках; Асоціація українських банків як інституція саморегулювання; безпосередньо банківські установи та інші заінтересовані учасники фінансового ринку. До об'єктів державного регулювання належать: банківська система загалом; окремі банківські установи; процеси, явища та проблемні ситуації, що виникають у ході здійснення регуляторної політики та банківського нагляду й потребують оперативного вирішення.

Узагальнено та систематизовано існуючі наукові трактування сутності й змісту державного регулювання банківської сфери. На цій основі запропоновано авторське визначення механізму державного регулювання діяльності банківських установ як системи способів та особливостей застосування суб'єктами регулювання щодо відповідних об'єктів у банківській сфері сукупності методів, інструментів, засобів, важелів, прийомів і стимулів. Його метою є: забезпечення стабільності, безпеки та стійкого розвитку

банківської системи; створення сприятливих умов для розвитку економіки та конкурентного середовища на фінансовому ринку; гарантування належного рівня захисту законних інтересів банківських установ, їхніх партнерів та клієнтів.

Охарактеризовано зарубіжний досвід державного регулювання діяльності банківських установ в США і ЄС, який свідчить, що держава приділяє значну увагу фінансовій стійкості банківських систем, тобто запровадженню інструментів для управління ризиками, забезпечення стабільності банків та захисту споживачів. Відмінною рисою є те, що у США акцент зроблено на індивідуальному підході до державного регулювання діяльності банківських установ (через кілька регуляторів і закони), а в ЄС державне (наддержавне) регулювання є більш інтегрованим і спрямоване на гармонізацію правил між різними країнами-членами завдяки Банківському союзу. Тобто регуляторна система США більш фрагментована, що дозволяє враховувати особливості кожного штату, а у ЄС створено комплексний підхід через Банківський союз, що забезпечує більшу єдність регулювання, необхідну для функціонування єдиного банківського ринку. Обидві системи зосереджуються на управлінні ризиками та підвищенні стійкості банків, але використовують різні інструменти для досягнення цієї мети. При цьому, досвід Європейського Союзу в регулюванні банківської діяльності поєднує національні підходи країн-членів із загальноєвропейськими принципами, забезпечуючи баланс між централізованим управлінням і локальною специфікою. Стандартизація на рівні ЄС сприяє зміцненню банківської системи, а акцент на цифровізації та кібербезпеці відповідає викликам інформаційного суспільства.

Матеріали цього розділу оприлюднені в публікаціях [73], [77], [78], [300].

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ТА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

2.1. Сучасний рівень розвитку банківської сфери та результативність державного регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства

Забезпечення соціально-економічної стійкості України в умовах триваючих зовнішніх загроз та викликів, спричинених збройною агресією РФ, вимагає формування та реалізації ефективної державної політики, спрямованої на запобігання фінансовій та макроекономічній дестабілізації. Попри дію правового режиму воєнного стану, державі необхідно підтримувати економічний розвиток шляхом мобілізації фінансових ресурсів, їх раціонального спрямування на ключові потреби, утримання стабільності національної валюти та забезпечення доступного кредитування реального сектору економіки.

У цьому контексті особливого значення набуває завдання гарантування макроекономічної та фінансової рівноваги на загальнодержавному рівні, що зумовлює актуальність удосконалення державного регулювання функціонування банківської системи в умовах формування інформаційного суспільства та дії воєнного стану.

З метою оцінки дієвості державної політики у банківській сфері розглянемо динаміку розвитку банківського сектору України протягом останніх років.

За підсумками 2023 року платоспроможні банки отримали чистий прибуток у розмірі 86,5 млрд грн, що майже в чотири рази більше, ніж у 2022

році, і на 12% перевищує результат 2021 року. Операційні доходи демонстрували помірне зростання: операційний дохід підвищився на 15%, а чистий операційний прибуток до формування резервів – на 19%. Основним драйвером приросту доходів залишалися процентні надходження, зокрема від високоліквідних активів та кредитного портфеля. Порівняно з 2022 роком суттєво зменшилися обсяги формування резервів під можливі збитки – на 86%. Загальний обсяг сформованих резервів із початку повномасштабного вторгнення становив 133 млрд грн, тоді як у 2023 році банки відрахували лише 17 млрд грн. Рентабельність капіталу на 1 січня 2024 року досягла 31,6% проти 9,7% на аналогічну дату попереднього року [18].

Згідно з результатами оцінки стійкості банків, проведеної Національним банком за підсумками 2023 року, переважна більшість установ має достатній рівень капіталу, а банківська система загалом зберігає істотний запас міцності, незважаючи на воєнні умови.

Станом на 1 січня 2024 року лише 7 із 63 діючих банків (11,1%) працювали зі збитком, який у сукупності становив 245 млн грн [18].

У першому півріччі 2024 року рентабельність капіталу банків досягла 48,4%, що дещо нижче за показник першого півріччя 2023 року (56%). Водночас зросли податкові надходження: банки нарахували близько 22 млрд грн податку на прибуток. Серед малих банків зафіксовано 7 збиткових установ із сукупним збитком 171 млн грн (11,3%) [9].

Усього за перше півріччя 2024 року платоспроможні банки отримали 79 млрд грн чистого прибутку. Висока чиста процентна маржа та мінімальні обсяги нових резервів залишалися основними чинниками прибутковості сектору. Водночас у другому кварталі 2024 року спостерігалось зниження дохідності ключових активів: насамперед зменшилася ставка за депозитними сертифікатами НБУ, що зумовило скорочення банками вкладень у ці інструменти. Дохідність ОВДП та кредитних операцій також дещо зменшилася, хоча їх обсяги продовжили зростати. Активи збільшувалися завдяки збереженню високої процентної маржі та приросту доходів [9].

Серед позитивних тенденцій у банківському секторі України за підсумками 2023 року слід виокремити зменшення частки непрацюючих кредитів (NPL). На 1 січня 2024 року цей показник становив 37,4%, що на 0,8 в. п. менше порівняно з аналогічною датою 2023 року. У грошовому вимірі обсяг непрацюючих кредитів зменшився на 9,7 млрд грн і склав 422,4 млрд грн. Для порівняння, до початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну частка NPL у банківському секторі стабільно зменшувалася з 2018 року – із 55% до 27% станом на 1 березня 2022 року [229].

Головним чинником скорочення частки NPL стало збільшення кредитного портфеля, оскільки кредитування здійснювалося навіть у умовах воєнного стану. Протягом 2023 року попит на кредити у національній валюті зростав, зокрема на фоні відновлення ділової активності, що забезпечило приріст портфеля чистих корпоративних позик протягом семи місяців поспіль, включно з позабюджетними кредитами. Також відбувалося збільшення обсягів роздрібних незабезпечених споживчих позик та іпотечних кредитів. Додатковими чинниками зниження NPL були реструктуризація проблемних корпоративних боргів та відновлення їх обслуговування, переважно в державних банках, а також списання непрацюючих кредитів фізичних осіб [229].

Позитивна тенденція до зменшення частки NPL збереглася і на початку 2024 року. Станом на 1 липня 2024 року показник непрацюючих кредитів у банківському секторі становив 34,6%, що на 2,8 в. п. менше, ніж на початку року. Протягом першого півріччя 2024 року обсяг NPL зменшився на 4,2 млрд грн і склав 418,2 млрд грн. У роздрібному портфелі частка NPL знизилася на 3,9 в. п. до 19,6%, а в корпоративному – на 1,9 в. п. до 42,2% [230].

Ключовими причинами скорочення NPL у цей період стали зростання обсягів високоякісних гривневих позик та списання непрацюючих роздрібних кредитів, насамперед у приватних українських банках. Найпоширенішим інструментом роботи з NPL залишалися позасудові

реструктуризації, що дозволяли знизити боргове навантаження на позичальників і відновити їх платоспроможність [230].

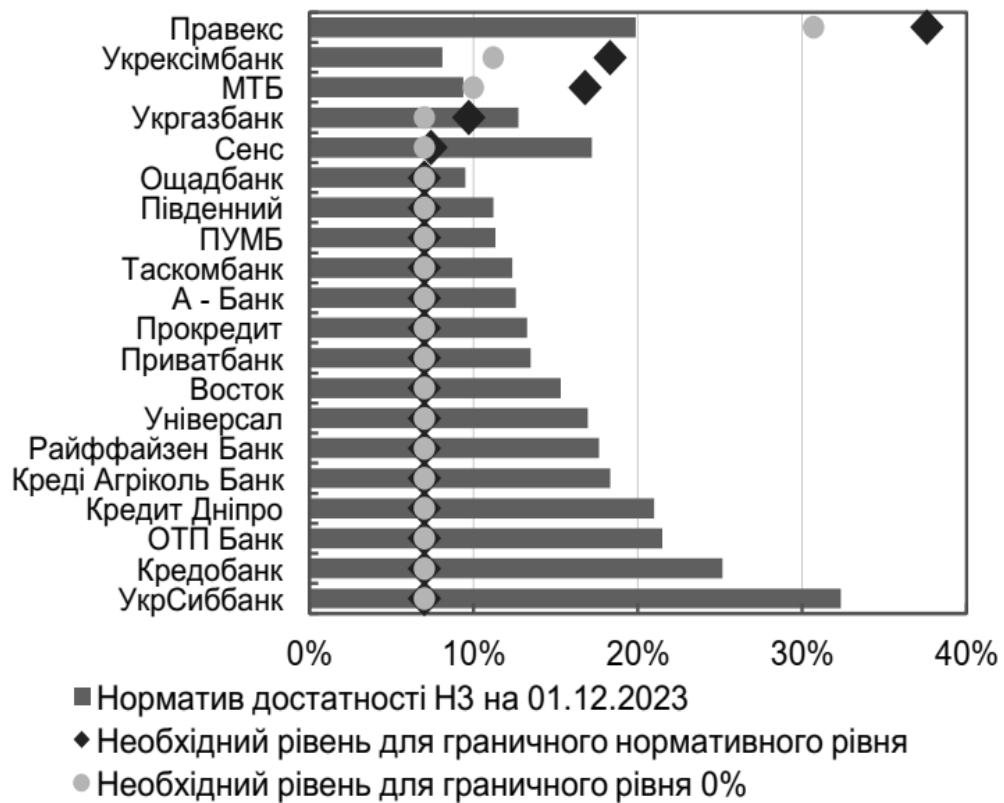
До початку повномасштабного вторгнення основним методом роботи з позичальниками з NPL була пролонгація кредитних зобов'язань, іноді з наданням пільгового періоду сплати процентів. Під час війни банки демонстрували більшу гнучкість: для прискорення відновлення фінансового стану клієнтів застосовувалося комбінування декількох інструментів одночасно – пролонгація кредиту та надання пільгового періоду сплати процентів. Водночас зниження ставок кредитування залишалося скоріше винятком, за винятком реструктуризацій, здійснених у рамках Закону України «Про фінансову реструктуризацію», що здебільшого проводилися до 2022 року [230].

Разом із позитивними тенденціями існують і негативні аспекти внутрішнього кредитування підприємств та населення. Банківські позики зазвичай стимулюють внутрішній попит, впливаючи на обсяги виробництва та реалізацію споживчих і інвестиційних товарів. Проте в умовах війни кредити стали чинником обмеження внутрішнього попиту. Ще до початку бойових дій рівень кредитування бізнесу та населення (у відношенні до ВВП) був одним із найнижчих серед країн із ринками, що формуються. У 2022–2023 роках обсяги нових позик скорочувалися, причому переважна більшість кредитів видавалася за державними програмами, такими як «Доступні кредити 5-7-9», «Державні гарантії на портфельній основі», «Є-Оселя». Однією з причин низького рівня кредитування залишалася висока вартість залучення фінансування, що визначалося жорсткою монетарною політикою Національного банку України. Середня річна ставка за новими кредитами для резидентів становила 19,5%, а ефективна реальна ставка – 14% [24].

Важливим елементом аналізу стану банківської системи України є визначення стійкості банківських установ, яке здійснює Національний банк України. Ця оцінка охоплює кілька ключових складових: аналіз якості активів (AQR) шляхом інспекційних перевірок банків; екстраполяцію

результатів AQR із додатковою верифікацією вартості застав за необхідності; прогнозування основних фінансових показників банків на три роки; а також оцінку достатності капіталу та визначення потреби в його нарощенні. Для проведення оцінювання обиралися банки з найбільшими значеннями середніх зважених показників за трьома основними критеріями: ризиковані активи, кредити та депозити фізичних осіб [96].

За підсумками 2023 року Національний банк здійснив оцінку стійкості 20 банків, сумарні активи яких перевищують 90% усієї банківської системи України (рис. 2.1).

Джерело: Національний банк.

Рис. 2.1. Необхідні рівні нормативів достатності основного капіталу банків в Україні за результатами оцінки стійкості [96].

Аналіз оцінки стійкості банківської системи свідчить про достатній рівень капіталу більшості банківських установ та наявність високого запасу

міцності всієї системи. Водночас підвищення нормативів капіталу було визначено лише для п'яти банків: АТ «СЕНС», АТ «Укргазбанк», АТ «МТБ», АТ «Укрексімбанк» та АТ «Правекс» [96].

Причиною встановлення підвищених нормативів стало те, що зазначені банки не могли за рахунок операційної ефективності повністю покрити потенційні збитки від кредитного ризику або компенсувати адміністративні витрати. Основною метою програм капіталізації та реструктуризації, поданих банками з підвищеними нормативами, є підвищення ефективності їхньої діяльності. Крім того, оцінка стійкості виявила окремі недоліки у бізнес-моделях та стратегіях банків, зокрема державних установ. Банки, яким встановлено підвищені нормативи капіталу, подали до Національного банку відповідні програми реструктуризації або капіталізації та виконують вимоги щодо досягнення визначеного рівня нормативів. Крім того, у результаті оцінки та нагляду банки отримали від НБУ рекомендації оновити свої стратегії для мінімізації ризиків [96].

За підсумками 2024 року кількість банківських установ в Україні скоротилася на дві невеликі організації – АТ «Комінвестбанк» та АТ «Альпарі» [160].

Загалом, починаючи з моменту повномасштабного російського вторгнення, дев'ять банків потрапили під процедуру виведення з ринку: вісім із них перебувають у стані ліквідації, один – АТ «СЕНС БАНК» – було націоналізовано. До цього процесу також увійшли дочірні структури російських банків – АТ «МР БАНК» (раніше «Сбербанк») та ПАТ «Промінвестбанк». Протягом двох років розпочато виведення з ринку АТ «АЙБОКС БАНК», АТ «АКБ «КОНКОРД», АТ «МЕГАБАНК», АТ «БАНК СІЧ», АТ «БАНК ФОРВАРД» та АТ «УКРБУДІНВЕСТБАНК» [221].

Варто зазначити, що з 24 лютого 2022 року по 1 листопада 2024 року Фонд гарантування вкладів фізичних осіб виплатив вкладникам банків, що перебувають у процесі ліквідації, майже 9 млрд грн гарантованого відшкодування. В цілому з моменту заснування Фонду сума виплат склала

104,7 млрд грн, при цьому понад 95% гарантованого відшкодування було виплачено вкладникам банків, ліквідація яких почалася після 24 лютого 2022 року [221].

Таке відшкодування стало можливим завдяки набранню чинності Законом України №2180-IX, який під час дії воєнного стану та протягом трьох місяців після його скасування встановлює 100% компенсацію за банківськими вкладками. Відповідно, вкладники банків, щодо яких прийнято рішення про виведення з ринку під час дії цієї норми, отримують повне відшкодування своїх коштів [84].

Незважаючи на незначне скорочення числа банків, обсяг їхніх активів у 2024 році зріс на 16,2% і перевищив 3600 млрд грн (рис. 2.2).

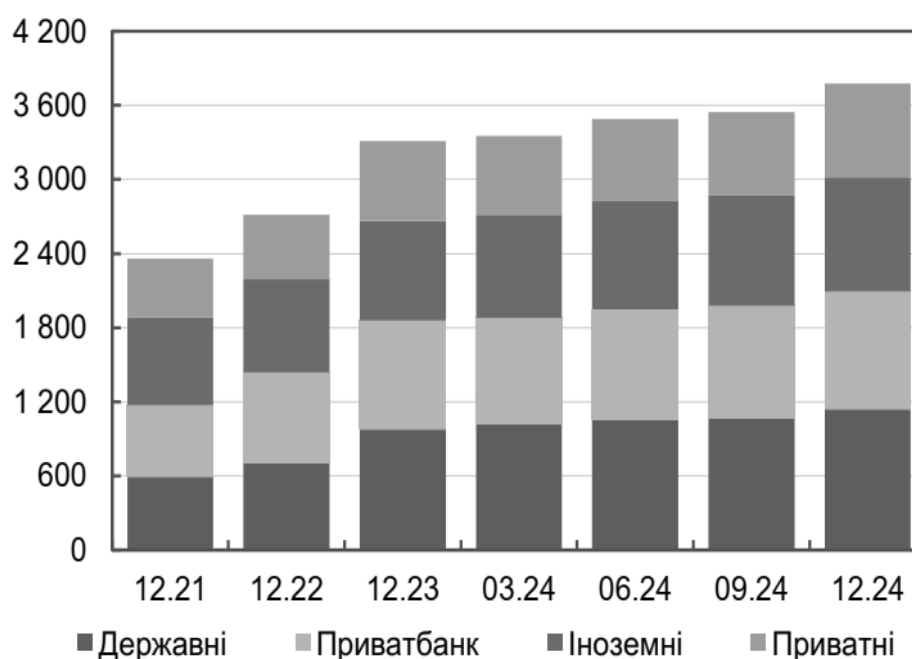

Рис. 2.2. Загальна вартість активів банківських установ в Україні (2021-2024 рр.), млрд грн [160].

Найбільш відчутним було збільшення інвестицій банків у державні облігації (ОВДП), портфель яких у 2024 році зріс більш ніж на третину. Банківські установи активно розширювали присутність державних облігацій

у своїх активах, що дозволяло підтримувати дохідність портфеля на тлі зниження ринкових процентних ставок.

За підсумками 2024 року державні банки зберегли значну частку у чистих активах банківського сектору – 53,3%, а їхня частка у коштах фізичних осіб становила 63,3%. У той же час приватні банки наростили частку в чистих активах на 0,9 в. п. порівняно з попереднім роком, досягнувши рівня 20,8%. Доля іноземних банківських установ у чистих активах, навпаки, зменшилася на 1 в. п. і склала 25,9% (рис. 2.3).

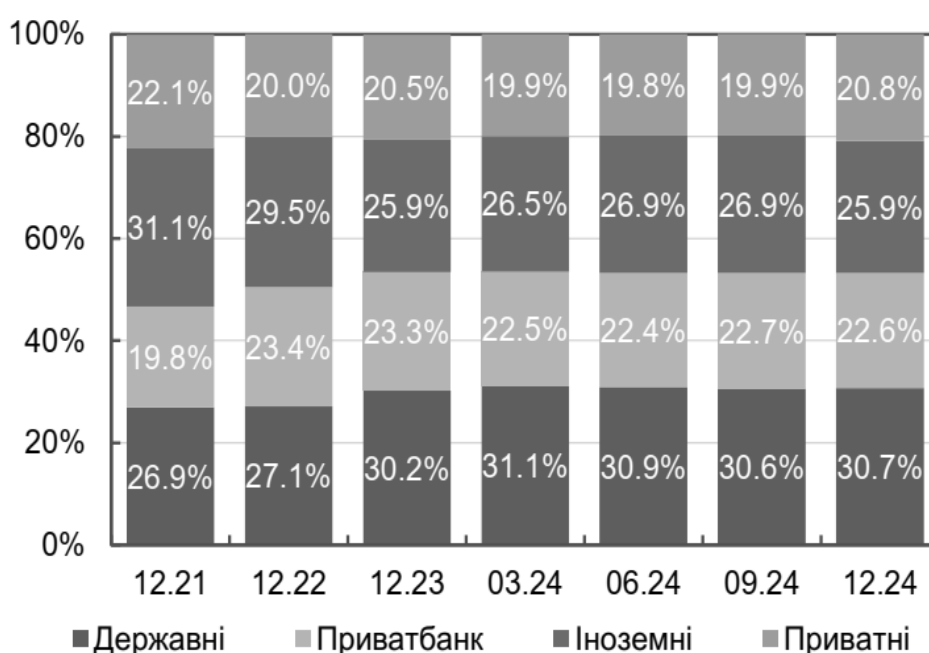

Рис. 2.3. Розподіл чистих активів банківських установ в Україні за групами банків (2021-2024 рр.), % [160].

У 2024 році загальний обсяг більшості компонентів чистих активів демонстрував тенденцію до зростання, при цьому основним драйвером залишалося активне збільшення портфеля державних облігацій (ОВДП) банками, який зріс на 35,6% порівняно з 2023 роком.

Портфель кредитів, наданих клієнтам, зріс на 21,2% у порівнянні з попереднім роком. Частка коштів фізичних осіб у державних банках

скоротилася до 63,3% (-1,2 в. п. за рік). Значні державні видатки наприкінці року стимулювали надходження коштів до банків і сприяли зростанню обсягів депозитних сертифікатів Національного банку України, хоча їх загальний обсяг за рік зменшився на 11,6%.

Операційна ефективність банківського сектору України залишалася високою. У IV кварталі 2024 року співвідношення операційних витрат і операційного доходу (CIR) склало 46,4%, порівняно з 37,6% у попередньому кварталі та 43,9% за підсумками 2023 року (рис. 2.4).

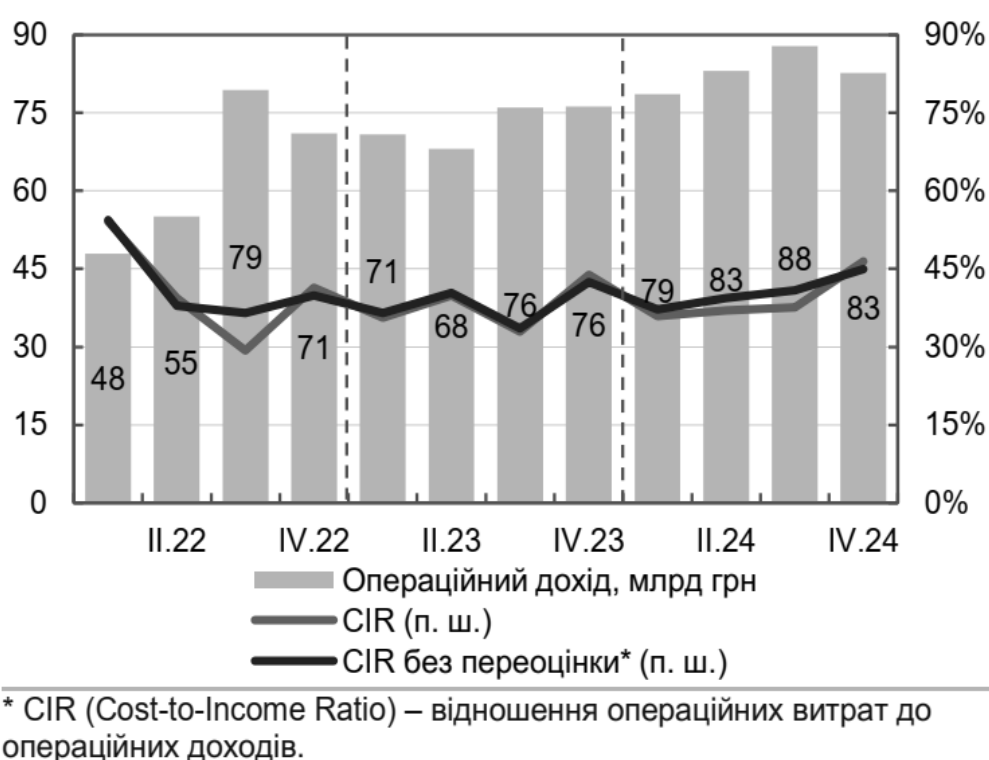

Рис. 2.4. Операційні доходи та операційна ефективність банків [160].

Середнє значення показника співвідношення операційних витрат і доходів (CIR) за 2024 рік склало 39,2%, при цьому операційно збитковими залишалися 8 банківських установ.

Рівень достатності капіталу банків протягом 2024 року утримувався на високому рівні: станом на 1 січня 2025 року він становив близько 17% для всіх категорій капіталу. Усі банки виконували нормативні вимоги щодо

достатності капіталу на кінець року. Регулятивний капітал банків зріс на 4,1% протягом року, а у IV кварталі зафіксовано зростання на 9,1%.

На кінець року достатність регулятивного капіталу становила 17,4%, капіталу першого рівня та основного капіталу першого рівня – 16,9%.

Після врахування впливу підвищеного податку на прибуток цей показник знизився приблизно на 0,4%. Найнижчі значення капіталу першого рівня та регулятивного капіталу спостерігалися у державних банках (14,3%), тоді як найвищі – у іноземних банківських установах (24,6%). При цьому середні показники у всіх групах перевищували встановлені мінімальні нормативи (рис. 2.5).

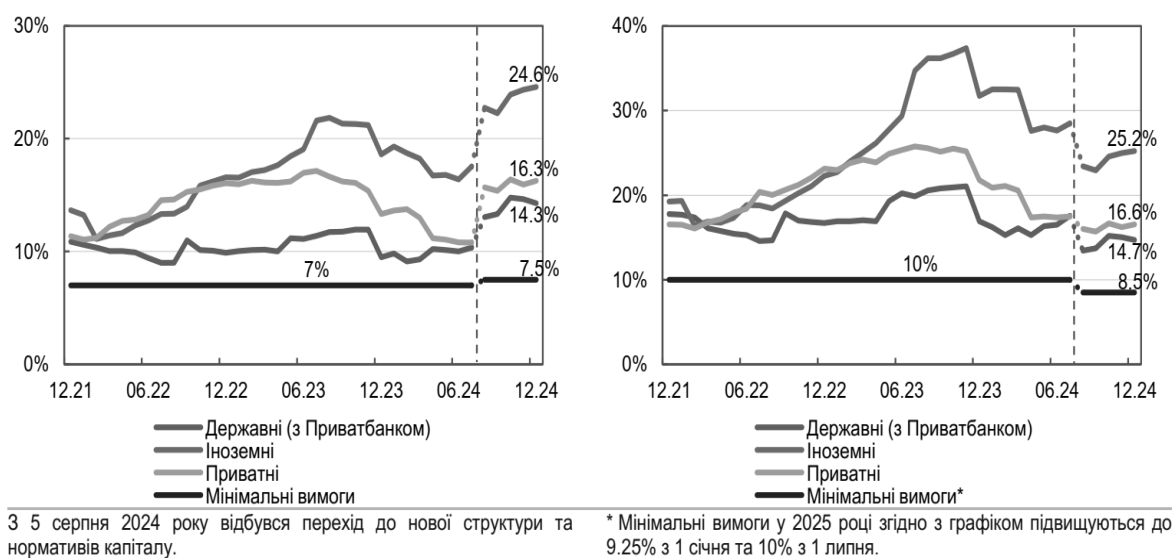

Рис. 2.5. Нормативи достатності основного капіталу (Н3) та капіталу 1 рівня (Нк1) – зліва, а також регулятивного капіталу (Н2/Нрк) – праворуч, за групами банківських установ в Україні [160].

Обсяги чистих гривневих кредитів банків для бізнесу зростають останніми роками, а за 2024 рік приріст становив 20,6%. У цілому, за період 2021–2024 рр. чисте кредитування бізнесу збільшилося на 20%, а населення – на 13% (рис. 2.6).

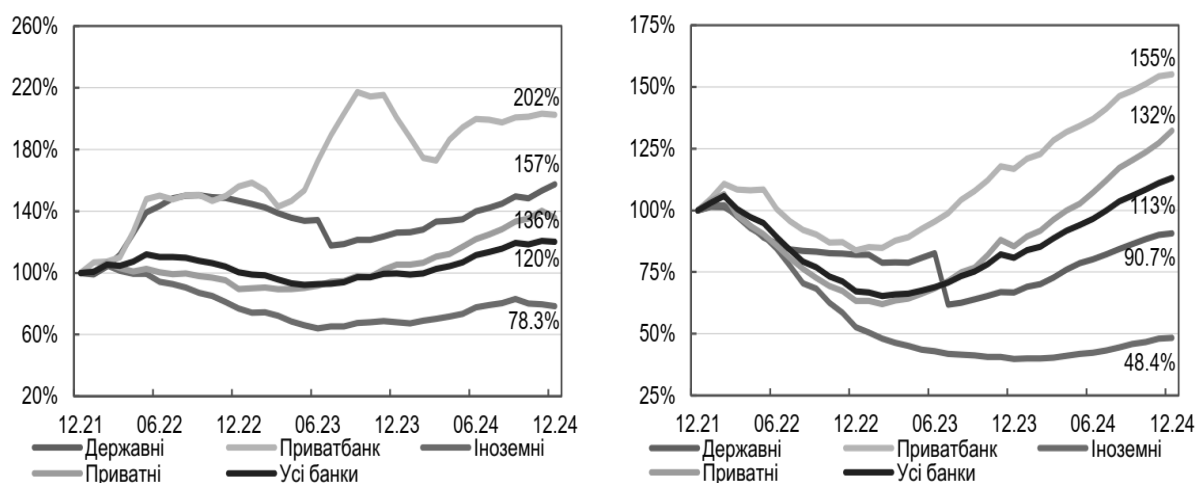

Рис. 2.6. Чисті кредити банківських установ в Україні суб'єктам господарювання (зліва) та фізичним особам (праворуч) в гривнях, 2021 = 100% [160].

У 2024 році обсяги гривневого кредитування малого та середнього бізнесу демонстрували активне зростання, яке становило 22,1% порівняно з попереднім роком, а частка цих кредитів у чистому портфелі бізнес-кредитування збільшилася до 60,2% (+0,7 в. п.). Кредитний портфель іноземних банків зріс на 15,2%, тоді як державних установ – на 24,8%. Найбільш помітне збільшення обсягів кредитування спостерігалось у секторах торгівлі та харчової промисловості. Позитивну динаміку підтримували сприятливі умови кредитування, включно з процентними ставками на рівні «доковідного» 2019 року, що стимулювало зростання позик та зменшувало потребу у державних субсидованих програмах. Частка позик за програмою «Доступні кредити 5–7–9%» на кінець 2024 року у гривневому портфелі бізнесу становила 33,7%.

За даними банківських установ, попит на кредити з боку бізнесу зростає, зокрема для фінансування капітальних інвестицій. Частка кредитів строком понад три роки у портфелі банків зросла до 25,2% (+6 в. п. за рік), а чисті кредити з таким терміном погашення збільшилися більш ніж на 58%. Чисті гривневі кредити фізичним особам у 2024 році зросли на 39,9%,

переважно за рахунок приватних банків та Приватбанку.

Якість кредитного портфеля продовжує покращуватися: частка непрацюючих кредитів (NPL) за підсумками 2024 року знизилася на 7,1 в. п., до 30,3%. Якщо виключити борги колишніх власників Приватбанку та заборгованість до кризи 2014–2016 рр., частка NPL становила 18,6%, що на 6,4 в. п. менше порівняно з початком року. Зменшення частки NPL серед населення відбувається швидшими темпами, ніж серед бізнесу, завдяки списанню проблемних кредитів та збільшенню обсягів нових позик. В усіх групах банків – державних, приватних та іноземних – відзначається зниження NPL.

Гривневі депозити населення у банках України за 2024 рік зросли на 11,5%, валютні депозити – на 2,7%, переважно за рахунок надходжень на поточні рахунки. Рівень доларизації депозитів знизився до 31,4% через скорочення строкових валютних депозитів на 6,2%. Кошти бізнесу у гривні на рахунках банків збільшилися на 19%, валютні – на 5,5%.

Щодо процентних ставок, Національний банк у грудні 2024 року підвищив облікову ставку з 13% до 13,5%, а у січні 2025 року – до 14,5%, завершивши цикл зниження ключової ставки, що тривав із середини 2023 року. Вартість нових гривневих депозитів населення у грудні 2024 року становила 9,6% річних. У IV кварталі 2024 року крива дохідності (UIRD) стала інверсійною: ставки за тримісячними депозитами перевищували річні, що відображає очікування зниження інфляційного тиску та ставок. Ставки за депозитами бізнесу знизилися до 8,3%, а гривневі кредити для бізнесу – до 14,7% річних. Найнижчі ставки пропонували іноземні банки: 11,4% для іноземних компаній та 14,3% для українських приватних підприємств. Ставки за кредитами населення залишалися на рівні близько 28% річних.

Незважаючи на активне зростання кредитування, українські банки поки що не відіграють достатньо значущої ролі як ключові кредитні інститути. Міжнародний валютний фонд (МВФ) у своєму меморандумі наголошує на необхідності того, щоб банківські кредити стали основним драйвером

розвитку приватного сектору та забезпечення інвестиційних потреб у післявоєнний період. МВФ доручив Національному банку України розробити комплексну стратегію підтримки кредитування з урахуванням фінансової стабільності.

Реалізація цієї стратегії має забезпечити ефективне кредитування секторів реальної економіки, зокрема тих, що забезпечують військові потреби країни. Для цього стратегія повинна бути практичною, з дієвими механізмами задоволення інвестиційних та споживчих потреб економіки та населення у період війни та під час післявоєнного відновлення.

За підсумками 2024 року банки отримали 103,7 млрд грн чистого прибутку, причому 39% від цієї суми забезпечив Приватбанк. Збитковими залишалися 9 малих банків із сукупним збитком 0,4 млрд грн. Втрати у IV кварталі (13,5 млрд грн) пояснювалися нарахуванням підвищеного податку на прибуток у розмірі 50% за весь 2024 рік (рис. 2.7).

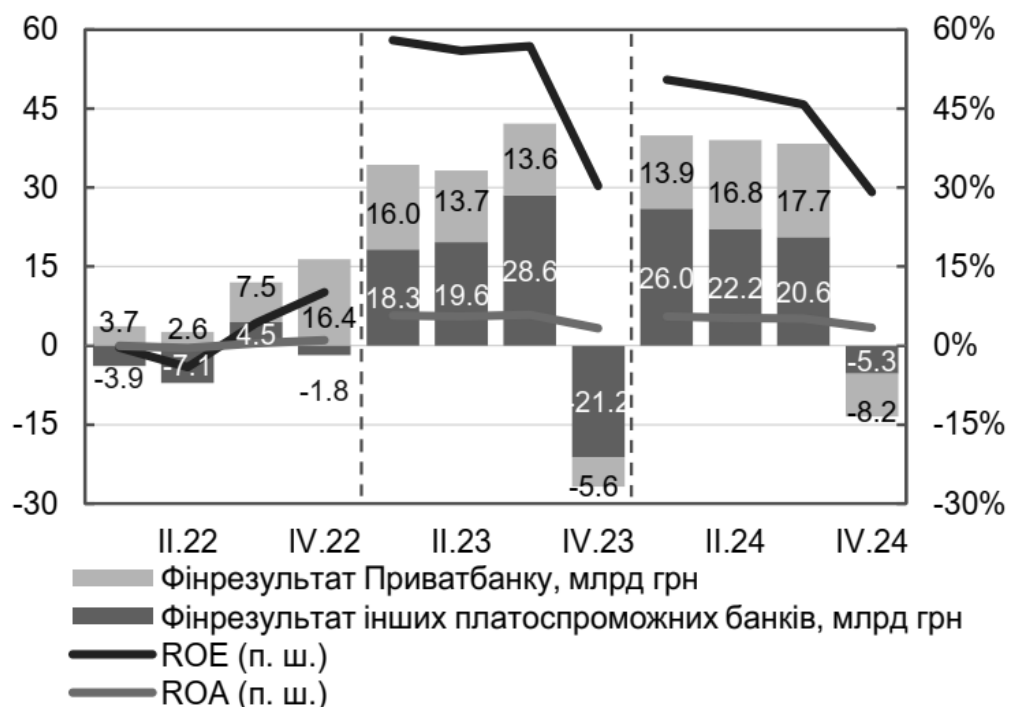

Рис. 2.7. Фінансовий результат, рентабельність капіталу та активів банківський установ України, 2022-2024 рр. [160].

У 2024 році банки України продовжували виконувати роль ключових донорів державного бюджету, зокрема у забезпеченні оборонних потреб країни. Так, обсяг інвестицій банків у державні облігації (ОВДП) за рік зріс майже на 230 млрд грн, а з початку повномасштабної війни перевищив 350 млрд грн. За підсумками 2024 року банківські установи сплатили до бюджету близько 130 млрд грн, що становило приблизно 5% усіх податкових та неподаткових надходжень державного бюджету.

Основним джерелом доходів українських банків залишався чистий процентний дохід. Водночас дохідність активів значно знизилася, зокрема через зменшення прибутковості депозитних сертифікатів Національного банку України. Незважаючи на це, стабільними залишалися прибутковість кредитного портфеля та ОВДП, а витрати за зобов'язаннями синхронно зменшувалися з доходами активів. У результаті процентна маржа протягом року залишалася на стабільному рівні, і за підсумками 2024 року середнє значення становило 7,6%. Чистий комісійний дохід зріс на 5,2% у порівнянні з 2023 роком, а в грудні 2024 року його місячний обсяг вперше з початку війни досяг передвоєнного рівня. Додатково, прибуток банків від операцій із купівлі-продажу валюти наприкінці року також демонстрував незначне зростання [160].

Станом на лютий 2025 року кількість банків в Україні зменшилася до 61 установи. Зокрема, 4 лютого 2025 року, за пропозицією Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Правління НБУ прийняло рішення про відкликання ліцензії та ліквідацію АТ «Комерційний Інвестиційний Банк» з 6 лютого 2025 року [104].

До липня 2025 року кількість банків скоротилася до 60 установ [108].

Динаміка кількісних показників банківського сектору за період 2008–2025 рр., включно з присутністю іноземного капіталу, демонструє скорочення числа діючих банків переважно за рахунок установ з вітчизняним капіталом. Так, загальна кількість банків за цей період зменшилася зі 175 до 60, з яких установи з іноземним капіталом скоротилися з 47 (станом на 1

січня 2008 р.) до 26 у липні 2025 року. Водночас кількість банків зі 100% іноземним капіталом не лише не зменшилася, а навіть зросла – з 17 у 2008 році до 19 установ у липні 2025 року [108].

Незважаючи на позитивну динаміку розвитку банківського сектору та його прибутковість, окремі установи продовжують стикатися з проблемами в сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та поширенню зброї масового знищення.

Так, у листопаді 2024 року Національний банк України застосував заходи регуляторного впливу до трьох банків за порушення вимог Закону про ПВК/ФТ. Зокрема, АТ «БАНК АЛЬЯНС» було оштрафовано на 15,051 млн грн за:

- неналежне проведення посиленої перевірки високоризикових клієнтів (ч. 1 ст. 12 Закону);
- неналежну перевірку існуючих клієнтів (п. 4 ч. 2 ст. 8 Закону);
- недотримання принципу ризик-орієнтованого підходу (ч. 1 та 2 ст. 7 Закону);
- порушення п. 15 ч. 2 ст. 8 Закону та п. 41 розділу IV Положення про порядок організації та здійснення нагляду у сфері фінансового моніторингу та валютного нагляду [Національний банк у листопаді застосував].

До АТ КБ «ПриватБанк» регулятор застосував такі заходи [149]:

1. Штраф у розмірі 10 млн грн за порушення:
 - п. 4 ч. 2 ст. 8 Закону про ПВК/ФТ, що стосується неналежного виконання банком обов'язку щодо належної перевірки нових та існуючих клієнтів;
 - ч. 1 ст. 12 Закону про ПВК/ФТ, у частині неналежного здійснення посиленої перевірки клієнтів із високим ризиком ділових відносин.
2. Письмове застереження за порушення:
 - абзаци 1 та 2 ч. 1 ст. 8 Закону про ПВК/ФТ, у зв'язку з неналежним розробленням, впровадженням та оновленням внутрішніх

документів ПВК/ФТ, а також відсутністю процедур для ефективного управління ризиками;

- ч. 14 (13*) ст. 11 Закону про ПВК/ФТ, щодо невжиття додаткових заходів перевірки клієнтів, що є політично значущими особами або пов'язаними з ними;
- п. 6 ч. 2 ст. 8 Закону про ПВК/ФТ, стосовно неналежного виявлення фінансових операцій, що підлягають моніторингу;
- підп. «б» п. 8 ч. 2 ст. 8 Закону про ПВК/ФТ, через несвоєчасне повідомлення спеціально уповноваженого органу про порогові фінансові операції;
- ч. 1 та 2 ст. 7 Закону про ПВК/ФТ, у зв'язку з неналежним застосуванням ризик-орієнтованого підходу в діяльності банку.

На АТ «АСВІО БАНК» Національний банк України застосував штраф у розмірі 2,449556 млн грн за порушення таких положень Закону про ПВК/ФТ:

- п. 4 ч. 2 ст. 8, що стосується неналежного проведення перевірки клієнтів;
- ч. 1 та 2 ст. 7, через неналежне застосування ризик-орієнтованого підходу, що проявилось у несвоєчасному виявленні критеріїв ризику та недостатній переоцінці рівня ризику клієнтів [149].

Крім того, 24 березня 2025 року Національний банк наклав на АТ «Ідея Банк» штраф у розмірі 102 тис. грн за порушення стандартів етичної поведінки. Це рішення було ухвалене за результатами безвиїзного нагляду, який виявив невідповідність банку вимогам щодо взаємодії зі споживачами при врегулюванні простроченої заборгованості [104].

Протягом 2024 року Фонд гарантування вкладів фізичних осіб здійснював дистанційний контроль виконання банками вимог Інструкції щодо захисту прав вкладників (затвердженої виконавчою дирекцією Фонду 26.05.2016 № 825). За підсумками I півріччя 2024 року перевірено 62 банки-учасники Фонду, рівень порушень становив 13%, за результатами чого складено 9 протоколів. Після розгляду справ видано 5 застережень

(порушення усунено) та 4 розпорядження щодо їх усунення. У II півріччі 2024 року перевірено 61 банк-учасник Фонду, порушень не виявлено [94].

Ефективність державного регулювання банків та захист прав вкладників підтверджується активним міжнародним співробітництвом. Так, під час четвертої Ukraine Recovery Conference 2025 (URC), що відбулася 10–11 липня 2025 року в Римі, українські банки уклали угоди з іноземними партнерами на суму майже 1,5 млрд євро. Лідерами за результатами конференції стали ПриватБанк, Укргазбанк, Укрексімбанк, Ощадбанк, Банк «Креді Агріколь Україна», Банк «Львів», Piraeus Bank та Кредобанк [167].

ПриватБанк підписав угоду з Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) щодо кредитної лінії, що покриватиме частину кредитного ризику банку за новими субкредитами. Гарантія ЄБРР на 185 млн євро відкриває доступ до фінансування для українського бізнесу на суму до 600 млн євро.

Укргазбанк уклав аналогічну угоду з ЄБРР на 89,2 млн євро, що забезпечить доступ до 300 млн євро нових позик. Додатково банк підписав три угоди з Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) у рамках нового фінансового пакета підтримки України, започаткованого спільно з Європейською комісією, загальною сумою 600 млн євро. Кошти будуть спрямовані на відновлення країни з акцентом на енергетику, інфраструктуру та розвиток приватного сектору. Кредитна лінія у розмірі 70 млн євро передбачає підтримку малих та середніх підприємств, зокрема у «зелених» інвестиціях, що відповідає довгостроковій стратегії Укргазбанку як провідного екобанку. Портфельна гарантія на 31,25 млн євро додатково підсилює здатність банку надавати кредити та залучати капітал для приватного сектору. Окремо 50 млн євро від ЄІБ спрямовуються на фінансування муніципалітетів для розвитку децентралізованої генерації тепла, інтеграції відновлюваних джерел енергії та підвищення енергоефективності громадських будівель [167].

Укрексімбанк підписав лист про наміри щодо фінансової угоди з ЄІБ у

межах програми «Програма підтримки економічної стійкості II» на 100 млн євро. Мета програми – розширити доступ приватних підприємств до довгострокового фінансування інвестиційних проєктів та обігового капіталу малих, середніх і середньокапіталізованих компаній.

Ощадбанк уклав фінансову угоду з ЄІБ на 50 млн євро у рамках Української інвестиційної програми (частина Ukraine Facility), що забезпечує доступ українських муніципалітетів, комунальних підприємств та органів державної влади до довгострокового фінансування критично важливих проєктів у сфері централізованого теплопостачання та енергоефективності. Додатково Ощадбанк отримав фінансування від Ukraine-Moldova American Enterprise Fund для другої хвилі грантової програми для жінок «Create» на 1 млн євро, спрямованої на розвиток підприємницької діяльності у виробничому секторі.

Банк «Креді Агріколь Україна» уклав угоду з International Finance Corporation (IFC) на 100 млн євро щодо розподілу ризиків і розширення кредитування середнього та великого бізнесу у різних секторах економіки – агробізнесі, виробництві, енергетиці та логістиці, а також для посилення енергетичної безпеки України [167].

Банк «Львів» уклав кредитну угоду з Європейським інвестиційним банком на суму 60 млн євро, призначену для фінансування малих і середніх підприємств (МСП). Крім того, було укладено гарантійну угоду, що дозволяє залучити додаткові ресурси для підтримки українського малого бізнесу. Також анонсовано підписання кредитної угоди з Банком розвитку Ради Європи (СЕВ), спрямованої на підтримку робочих місць та стимулювання економічної активності [167].

Кредобанк і Piraeus Bank підписали листи про наміри з ЄІБ щодо укладання гарантійних угод на загальну суму 30 млн євро для підтримки нових кредитів МСП. Ці гарантії відкривають банкам нові можливості для кредитування, зокрема у сферах сталого розвитку та «зелених» інвестицій, що відповідає сучасним пріоритетам розвитку економіки.

Голова Національного банку України А. Пишний зазначив: «Це свідчить про стан української банківської системи, який викликає довіру та демонструє її здатність бути дієвим інструментом стимулювання національної економіки. Залучені кошти будуть спрямовані на соціальні ініціативи, підтримку бізнес-проектів, підвищення енергоефективності громад та розвиток муніципалітетів» [167].

Наприкінці четвертого року широкомасштабної російської агресії проти України варто підкреслити, що банківський сектор країни витримав безпрецедентні випробування. На початку війни очікування громадян щодо роботи банків були доволі песимістичними: прогнозувалося припинення функціонування банкоматів, збої у комунікаціях та масові перебої у роботі установ. Проте завдяки ефективним діям Національного банку України та роботі банків сектор зміг стабільно функціонувати навіть в умовах воєнного стану.

Таким чином, основним ризиком для банківської системи України залишається триваюче російське вторгнення, що істотно ускладнює динаміку ключових макроекономічних показників. Водночас масштабна міжнародна допомога, адаптація бізнесу до екстремальних умов та цифровізація банківської системи дозволили економіці вистояти та поступово відновлюватися. Подальша модернізація державного регулювання банківської діяльності сприятиме вирішенню існуючих проблем і підвищенню фінансової безпеки України в умовах формування інформаційного суспільства та європейської інтеграції.

2.2. Аналіз нормативно-правового забезпечення державного регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства

У сучасних умовах цифровізації та розвитку інформаційного

суспільства банківська система відіграє ключову роль як інфраструктурний елемент, що забезпечує не лише фінансову стабільність, але й сприяє трансформації традиційних механізмів взаємодії між державою, бізнесом і громадянами. У процесі побудови інформаційного суспільства особливої актуальності набуває завдання ефективної інтеграції банківських установ у цифровий простір, що передбачає модернізацію фінансових інструментів, діджиталізацію банківських послуг, впровадження інноваційних рішень на основі штучного інтелекту, блокчейн-технологій, відкритих API, а також забезпечення високих стандартів кібербезпеки та захисту персональних даних клієнтів.

Водночас такі зміни повинні бути врівноважені відповідним нормативно-правовим полем, яке б не лише сприяло розвитку нових технологій, але й забезпечувало ефективне державне регулювання, мінімізувало ризики зловживань, кіберзагроз, недобросовісної конкуренції та порушення прав споживачів. У цьому контексті державна політика має бути спрямована на формування гнучкого, адаптивного та прозорого регуляторного середовища, здатного реагувати на виклики цифрової доби та одночасно підтримувати інвестиційну привабливість та стійкість банківського сектору.

Наявність ефективного нормативно-правового забезпечення державного регулювання банківської сфери в умовах цифрової трансформації є також важливою передумовою реалізації національних стратегій у сфері кібербезпеки, фінансової інклюзії, електронного урядування та цифрових послуг. Це, своєю чергою, дозволяє зміцнити довіру населення до банківських установ, активізувати участь громадян у фінансовому житті країни, сприяти соціальній згуртованості та стійкості державних інституцій в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів [171].

Саме тому комплексне дослідження чинного нормативно-правового забезпечення державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства в Україні є необхідним

для виявлення прогалин, формування стратегічних орієнтирів реформування та розробки практичних рекомендацій щодо вдосконалення правового середовища відповідно до вимог цифрової епохи.

Для всебічного аналізу нормативно-правового забезпечення діяльності банківських установ в умовах формування інформаційного суспільства доцільно виокремити основні законодавчі та підзаконні акти, що формують правове підґрунтя цифрової трансформації фінансового сектору в Україні. Ці акти визначають засади функціонування банків, регламентують питання захисту персональних даних, забезпечення кібербезпеки, використання фінансових технологій (FinTech), електронних платіжних засобів, а також встановлюють вимоги до цифрової звітності та прозорості банківських операцій.

Розглянемо загальні принципи державного регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства, які закладені в Конституції України, яка хоча і не містить положень щодо безпосереднього регулювання банківського сектору, однак встановлює основні принципи, що визначають рамки для державного регулювання економіки, зокрема банківської сфери. Окрім того, важливо зазначити, що Конституція України є основою для розробки спеціалізованих законів, що деталізують механізми та інструменти державного регулювання діяльності банківських установ, у тому числі в контексті формування інформаційного суспільства.

Так, до основних норм та положень Конституції України, які можна віднести до проблематики державного регулювання діяльності банківських установ, належать [118]:

- стаття 99. Держава забезпечує захист прав власності, свободу підприємницької діяльності, в тому числі фінансових установ – встановлює загальне право держави регулювати економічні процеси, включаючи діяльність банківських установ;
- стаття 100. Національний банк України є центральним органом

державного регулювання економіки в Україні – визначає роль Національного банку України як головного органу, який відповідає за стабільність національної валюти, банківської сфери та здійснює функції регулювання діяльності банківських установ;

- стаття 116. Порядок функціонування державних фінансових органів, а також регулювання банківської системи визначаються окремими законами. Зазначена стаття означає, що питання регулювання банківської системи деталізуються в окремих законах, таких як Закон України «Про банки і банківську діяльність», Закон України «Про Національний банк України» та інші, які детально буде розглянуто нижче.

Таким чином, Конституція України закладає основи для державного регулювання банківської системи через загальні положення та визначення повноважень державних органів, таких як Національний банк України. Однак детальні механізми регулювання банківської діяльності вже визначені у спеціалізованих нормативно-правових актах – розглянемо їх.

До базового банківського законодавства можна віднести Закони України «Про банки і банківську діяльність» та «Про Національний банк України» та інші, які формують фундамент нормативно-правового регулювання банківської сфери [83; 90].

Розглянемо сутність та ключові положення базових законодавчих актів, що визначають засади державного регулювання діяльності банківських установ в Україні.

Закон України «Про банки і банківську діяльність» закріплює структуру банківської системи, а також економічні, організаційні та правові основи створення, функціонування, реорганізації й ліквідації банків. Його метою є правове забезпечення захисту законних інтересів вкладників та інших клієнтів банків, гарантування сталого розвитку і стабільності банківської системи, а також формування сприятливих умов для розвитку національної економіки та конкурентного середовища на фінансовому ринку [83].

Відповідно до положень Конституції України, законів «Про банки і

банківську діяльність», «Про Національний банк України», інших нормативно-правових актів, державне регулювання та банківський нагляд здійснює Національний банк України. Він визначає особливості регулювання та нагляду за системно важливими банками з урахуванням специфіки їхньої діяльності.

У процесі здійснення наглядових функцій Національний банк України проводить перевірки банків щодо дотримання ними вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення. Також оцінюється достатність заходів, спрямованих на запобігання зазначеним ризикам (стаття 63) [83].

Метою банківського нагляду, відповідно до законодавства, є забезпечення стабільності банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів, зокрема гарантування безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках (стаття 67) [83].

Згідно статті 25 Закону України «Про Національний банк України», НБУ проводить грошово-кредитну політику (стосовно банківської сфери) шляхом застосування таких інструментів [90]:

- визначення та регулювання норм обов'язкових резервів для банків;
- процентна політика;
- рефінансування банків (також НБУ має право надавати кредити для рефінансування банку, якщо це не тягне за собою ризиків для банківської системи).

Окрім того, Національний банк України має право застосувати до банківських установ заходи відповідного впливу на виявлені порушення законодавства [90].

Закон України «Про електронні довірчі послуги» відіграє важливу роль у формуванні довіри до цифрових каналів взаємодії, адже електронний підпис, печатка, позначка часу є критичними інструментами для дистанційної ідентифікації та захисту електронних операцій [88].

Закон України «Про платіжні послуги» та постанова НБУ №42 відкривають ринок для небанківських гравців, сприяючи розвитку fintech-компаній і створенню більш гнучкого середовища для користувачів фінансових послуг, що відповідає глобальним трендам open banking та створює конкуренцію, що сприяє підвищенню якості цифрових сервісів [89].

На додаток до вищезазначених базових законодавчих актів, які регламентують банківську діяльність в Україні, значну роль у формуванні нормативно-правового поля відіграють підзаконні акти, зокрема постанови Національного банку України, а також стратегічні документи, спрямовані на розвиток банківської сфери. Ці документи деталізують механізми реалізації законодавчих норм, встановлюють правила впровадження новітніх технологій, регулюють функціонування цифрових сервісів та визначають стратегічні напрями цифрової трансформації банківської системи.

Нижче наведено приклади найбільш значущих постанов НБУ та стратегій, які формують сучасне бачення цифрового розвитку банківського сектору в контексті формування інформаційного суспільства в Україні:

Постанова Правління НБУ № 42 від 08.03.2022 р. – регламентує використання банками хмарних послуг в умовах воєнного стану, визначаючи вимоги до безпеки та захисту інформації при використанні таких технологій, регламентує порядок проведення віддаленої ідентифікації та верифікації, що відповідає європейським стандартам цифрового банкінгу та сприяє розвитку cashless-економіки [173];

- Постанова Правління НБУ № 199 від 29.12.2023 р. – затверджує Положення про авторизацію надавачів фінансових послуг та умови здійснення ними діяльності, що є важливим кроком у впровадженні open banking в Україні [175];

- Постанова Правління НБУ № 104 від 31.08.2024 р. – вносить зміни до Положення про ліцензування банків, зокрема щодо впровадження цифрових інновацій та посилення вимог до кібербезпеки [174].

Поряд із чинною законодавчою базою, важливу роль у регулюванні

банківської діяльності відіграють стратегічні документи та підзаконні нормативно-правові акти, які деталізують напрями цифрової трансформації, фінансової інклюзії та безпеки в банківському секторі. Національний банк України, як ключовий орган державного регулювання, активно ініціює та впроваджує стратегії розвитку фінансових технологій, вдосконалює механізми ідентифікації клієнтів, а також посилює вимоги до кібербезпеки банківських установ.

Розглянемо найбільш вагомні стратегічні документи, що визначають сучасні підходи до процесів державного регулювання цифровізації банківської системи в контексті формування інформаційного суспільства в Україні:

- Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року – визначає ключові напрями розвитку фінансового сектору, включаючи цифровізацію банківських послуг, впровадження інноваційних технологій та посилення кібербезпеки, тобто окреслює цифровізацію як один із пріоритетів. Стратегія включає підтримку новітніх технологій: штучного інтелекту, великих даних, кіберзахисту, що демонструє поступ до інформаційного суспільства, в якому банківська система виступає драйвером інновацій [199];
- Стратегія Національного банку України до 2025 року – передбачає трансформацію НБУ в інноваційний центральний банк, з акцентом на цифрові фінанси як драйвер економічного зростання та інтеграцію з європейським фінансовим простором [198].

Вищезазначені стратегічні документи формують нормативно-правову базу для цифрової трансформації банківської системи України, сприяючи впровадженню інноваційних технологій та забезпеченню стабільності фінансового сектору в контексті формування інформаційного суспільства в Україні. Тобто, ці стратегічні документи Національного банку України не лише окреслюють пріоритети розвитку фінансового сектору, а й створюють нормативну основу для впровадження сучасних цифрових рішень у

банківській сфері, а їх реалізація сприяє модернізації банківської інфраструктури, забезпеченню фінансової інклюзії, підвищенню рівня довіри до банків та адаптації до вимог європейського ринку.

У таблиці 2.1 наведено ключові нормативно-правові документи, які мають визначальний вплив держави на розвиток банківської сфери та діяльність банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства в Україні.

Таблиця 2.1

Ключові нормативно-правові акти, що регламентують особливості державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства в Україні

№	Нормативно-правовий акт	Основні положення	Вплив на формування інформаційного суспільства
1	Закон України «Про банки і банківську діяльність»	Визначає правові засади створення, функціонування та припинення банків.	Запровадження електронного документообігу, вимоги до кіберзахисту
2	Закон України «Про Національний банк України»	Регулює діяльність НБУ як головного регулятора.	Надання НБУ права на ліцензування електронних платіжних систем
3	Закон України «Про електронні довірчі послуги» (2017)	Визначає правила використання е-підпису, е-печатки.	Створює основу для дистанційної банківської ідентифікації
4	Закон України «Про платіжні послуги»	Імплементує положення PSD2 (ЄС).	Дозволяє небанківським установам надавати платіжні послуги
5	Постанова НБУ № 42 «Про здійснення віддаленої ідентифікації клієнтів»	Регламентує електронну ідентифікацію через Дія.	Сприяє розвитку необанкінгу та цифрових фінансових сервісів
6	Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року	Визначає напрями цифровізації банківської сфери.	Пріоритет на open banking, AI, big data, кібербезпеку

Джерело: систематизовано автором за даними[83; 90; 88; 89; 173; 199]

Представлена таблиця демонструє, як українське законодавство адаптується до вимог цифрової трансформації та інформаційного суспільства, створюючи регуляторні умови для інноваційного розвитку банківських установ.

Незважаючи на позитивні тенденції розвитку банківської сфери України,

ефективність державного регулювання діяльності банківських установ в сучасних умовах значною мірою залежить від належного нормативно-правового забезпечення. Адже, наприклад, у процесі цифровізації банківської сфери виникає ціла низка викликів, пов'язаних з адаптацією чинного законодавства до нових технологічних умов та викликів, що вимагає глибокого аналізу існуючих проблем та їх вирішення.

У цьому контексті доцільно розглянути основні проблеми нормативно-правового забезпечення державного регулювання діяльності банківських установ в умовах формування інформаційного суспільства в Україні.

Чинна нормативно-правова база, яка є основою державного регулювання діяльності банківських установ в Україні, не є досконалою та стикається з певними проблемами та суперечностями, які ускладнюють ефективне функціонування банківської сфери в сучасних умовах, серед яких можна виокремити такі:

1. Фрагментарність нормативно-правового забезпечення державного регулювання діяльності банківських установ в Україні, тобто законодавчі та нормативно-правові акти, що регулюють банківську сферу, приймаються окремо і не завжди є скоординованими між собою. Це означає, що часто відсутня цілісна система, яка б охоплювала всі аспекти банківської діяльності, особливо в умовах розвитку цифрових фінансових технологій.

Наприклад, законодавство, що регулює діяльність електронних платіжних систем, не завжди гармонізується з іншими законами, такими як Закон України "Про банки і банківську діяльність" або "Про Національний банк України", що може призвести до правових колізій і ускладнити інтеграцію нових технологій, таких як blockchain, у фінансову систему. Одним із прикладів є те, що в Україні досі відсутнє чітке правове регулювання криптовалют і криптоактивів, хоча вони набирають популярності в банківському секторі [171].

2. Низький рівень правової визначеності в умовах використання штучного інтелекту (ШІ), blockchain і великі дані (big data), тобто банківська система стикається з проблемою низького рівня правової визначеності, адже

законодавство часто відстає від технологічних досягнень, що створює правовий вакуум у питаннях, пов'язаних з використанням цих інновацій.

Так, використання ІІІ для автоматизації процесів у банках, таких як кредитування, виявлення шахрайства та аналіз фінансових даних, потребує чітких правових норм, які регулюють його застосування, наприклад, питання етики і захисту прав споживачів при використанні алгоритмів для прийняття кредитних рішень залишаються відкритими [212].

А, наприклад, технологія blockchain, яка широко застосовується в платіжних системах та для управління цифровими активами, ще не має достатнього правового регулювання в Україні. Це створює перешкоди для впровадження цієї технології у банківському секторі, оскільки невизначеність у правовому статусі криптовалют і смарт-контрактів може призвести до правових спорів або навіть до відмови від її використання.

Окрім того, використання великих даних для аналізу клієнтської поведінки та персоналізації фінансових послуг вимагає чітких норм щодо збору, обробки та захисту персональних даних. А відсутність відповідних норм може призвести до порушення прав споживачів і порушень конфіденційності [212].

3. Потреба у гармонізації нормативно-правового забезпечення державного регулювання діяльності банківських установ в Україні з правом Європейського Союзу.

Хоча в Україні вже прийнято низку законів та постанов, що спрямовані на наближення національної банківської системи до європейських стандартів, зокрема, в рамках виконання зобов'язань, передбачених Угодою про асоціацію з ЄС, однак на практиці гармонізація українського банківського законодавства з правом ЄС стикається з певними труднощами, а саме:

- Україна має імплементувати низку фінансових директив ЄС, таких як PSD2 (Платіжні послуги), MiFID II (Маркети фінансових інструментів) та E-money Directive, що потребує внесення змін до національних законів та адаптації існуючих нормативно-правових актів до вимог ЄС. Наприклад, Закон України "Про платіжні послуги" частково

імплементує положення директиви PSD2, яка сприяє розвитку open banking, однак для повної інтеграції потрібна подальша гармонізація з європейськими стандартами;

- проблеми в адаптації до регулювання європейських фінансових ринків, адже європейські стандарти регулювання фінансового сектору та банківської діяльності мають інший контекст та практичні підходи, що не завжди відповідає українським реаліям [225].

Отже, фрагментарність нормативно-правового забезпечення державного регулювання діяльності банківських установ призводить до недостатньої їх скоординованості та узгодженості, що ускладнює інтеграцію нових технологій в банківський сектор і може призвести до правових колізій. Низький рівень правової визначеності в умовах таких цифрових інновацій, як ІІІ, blockchain і big data ставить під загрозу безпеку банків та їх клієнтів, а також ускладнює реалізацію інноваційних фінансових продуктів. Потреба в гармонізації з правом ЄС також вимагає значних зусиль для адаптації українських законів до європейських стандартів, що є необхідним для інтеграції України у міжнародний фінансовий (в тому числі банківський) простір.

У зв'язку із вищезазначеними викликами, які постають перед банківською сферою в умовах формування інформаційного суспільства в Україні та глобальних економічних змін, необхідно внести відповідні зміни до нормативно-правового забезпечення державного регулювання діяльності банківських установ, що дозволить забезпечити ефективне їх функціонування, сприяти розвитку інноваційних банківських продуктів та послуг, а також зберегти баланс між інноваціями та захистом прав споживачів.

Слід підкреслити, що інформаційна безпека будь-якої держави тісно пов'язана із соціальною безпекою, оскільки вся інформація орієнтована насамперед на людей, зокрема на користувачів банківських послуг. Забезпечення цих видів безпеки відбувається через розроблення

збалансованої державної політики, що ґрунтується на ухвалених управлінських рішеннях і нормативно-правових актах, які реалізуються в рамках чинної системи інституційного забезпечення. Упродовж останніх років законодавчі органи ухвалили низку суттєвих правових документів, які визначили організаційно-правову основу функціонування критичної інфраструктури, а також гарантування інформаційної та інших форм безпеки. Це, у свою чергу, вплинуло на діяльність банківських установ у процесі становлення інформаційного суспільства в Україні (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Нормативно-правове забезпечення державного регулювання безпеки
банківських установ як об'єкту критичної інфраструктури в умовах впливу
інформаційних та інших загроз

Рівень державного регулювання	Правові акти, в яких визначені законодавчі державного регулювання безпекою банківських установ як ОКІ
Загальнодержавний	1. Концепція формування державної системи захисту критичної інфраструктури (2017 р.) передбачає упровадження загальнонаціональної моделі охорони об'єктів критичної інфраструктури; узгодження нормативно-правового регулювання у цій галузі; створення державного органу, відповідального за координацію дій у сфері захисту ОКІ; визначення функцій, відповідальності та повноважень центральних органів виконавчої влади й інших органів державної влади, а також прав і обов'язків власників критичної інфраструктури. Документом також встановлюються критерії та методологія класифікації й паспортизації ОКІ за галузевим і функціональним принципами, визначаються підходи до оцінювання загроз КІ та окреслюються напрями розвитку державно-приватного партнерства у відповідній сфері. 2. Національний план щодо захисту, безпеки та підвищення стійкості критичної інфраструктури (2023 р.) містить положення про необхідність удосконалення механізмів міжнародної взаємодії, що забезпечують ефективне функціонування об'єктів критичної інфраструктури. 3. Закон України «Про критичну інфраструктуру» (2021 р.) установлює правові та організаційні засади формування і роботи національної системи захисту критичної інфраструктури. У межах цієї системи виокремлюються такі ключові сектори, як енергетичний, банківський, оборонний, космічний та низка інших сфер. 4. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» (2024 р.) визначає правові й організаційні механізми охорони ключових інтересів громадян, суспільства і держави в кіберпросторі. У документі сформульовано цілі, принципи й

	напрями державної політики у сфері кібербезпеки, а також окреслено компетенції державних інституцій, організацій, підприємств та громадян, разом із базовими підходами до координації їхньої діяльності з метою гарантування кібербезпеки.
Регіональний або галузевий	1. Закон України «Про місцеве самоврядування» визначає компетенції органів місцевої влади щодо організації та забезпечення заходів цивільного захисту на об'єктах критичної інфраструктури та на об'єктах підвищеної небезпеки, оскільки частина ОКІ належить до потенційно небезпечних для населення й територій. 2. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» встановлює повноваження місцевих виконавчих органів, включно з військовими адміністраціями, у різних економічних секторах (містобудівної діяльності, житлово-комунальної сфери, побутового та торговельного обслуговування, транспорту й зв'язку, фінансової галузі тощо). Крім того, саме ці органи фактично відповідають за стан, фінансування і розвиток окремих секторів критичної інфраструктури, які виконують суспільно значущі функції.
Місцевий	
Об'єктовий	1. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання ідентифікації об'єктів підвищеної небезпеки» (2022 р.) закріплює обов'язок юридичних осіб здійснювати ідентифікацію таких об'єктів. Відомості про них мають бути внесені до відповідного державного реєстру та оприлюднюватися на вебресурсах місцевих адміністрацій і органів місцевого самоврядування. 2. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про здійснення контролю за дотриманням банками вимог законодавства з питань інформаційної безпеки, кіберзахисту та електронних довірчих послуг» (2021 р.) визначає порядок організації та проведення НБУ контрольних заходів щодо виконання банківськими установами вимог законодавства, яке регулює відносини у сферах кіберзахисту, інформаційної безпеки та електронних довірчих послуг.

Джерело: систематизовано автором за даними [11]

Підтвердженням цього слугують такі нормативно-правові акти, як Закон України «Про критичну інфраструктуру» (2021 р.), Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» (2017 р.), Стратегія інформаційної безпеки України (2021 р.), Концепція формування державної системи захисту критичної інфраструктури (2017 р.), Національний план щодо захисту, безпеки та стійкості критичної інфраструктури (2023 р.), а також постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про здійснення контролю за дотриманням банками вимог законодавства у сферах інформаційної безпеки, кіберзахисту та

електронних довірчих послуг» (2021 р.) та інші документи [164].

Далі розглянемо більш детально специфіку нормативно-правового забезпечення організаційно-управлінських основ державного регулювання безпеки банківської галузі як складової критичної інфраструктури (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Організаційно-управлінські засади державного регулювання ОКІ та безпеки банківського сектору

Суб'єкти державного регулювання	Основні функції, повноваження суб'єктів державного регулювання
Кабінет Міністрів України (ст. 14 ЗУ «Про критичну інфраструктуру»)	Розробка державної політики захисту, безпеки та стійкості об'єктів КІ.
Рада національної безпеки України	Формує та впроваджує державну політику щодо захисту й розвитку об'єктів критичної інфраструктури у різних секторах. У структурі РНБО діє Національний координаційний центр кібербезпеки, який також виконує комплекс важливих функцій, спрямованих на забезпечення безпеки ОКІ.
Міністерство енергетики України, Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України та ін.	Реалізують державну політику із захисту ОКІ у площині цивільного захисту; здійснюють заходи з попередження, виявлення й припинення терористичних загроз на об'єктах паливно-енергетичного комплексу; забезпечують відновлення критичної інфраструктури, пошкодженої внаслідок збройної агресії тощо. Однією зі стратегічних цілей Енергетичної стратегії до 2030 року визначено модернізацію та оновлення енергетичної інфраструктури.
Національний банк України та інші інституції (ст. 18 ЗУ «Про критичну інфраструктуру»)	Діяльність Національного банку України як уповноваженого органу у сфері захисту критичної інфраструктури, а також центральних органів виконавчої влади, що відповідають за формування й реалізацію державної політики у галузі цивільного захисту, Служби безпеки України, Національної гвардії, Національної поліції, Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту та Державної служби спеціального зв'язку і захисту інформації здійснюється у межах повноважень, визначених цим Законом, і відповідно до законодавчих актів, які регулюють їхню організацію та діяльність.
Державна служба України з надзвичайних ситуацій, що відносяться до секторальних органів (ст. 19 ЗУ «Про критичну інфраструктуру»)	Відповідає за реалізацію державної політики в галузі цивільного захисту, зокрема за охорону населення й територій від надзвичайних ситуацій, запобігання їх виникненню та ліквідацію наслідків. ДСНС у взаємодії з центральними й місцевими органами влади, органами самоврядування, підприємствами та установами проводить прогнозування можливості виникнення НС, визначає показники потенційних ризиків і здійснює районування території за рівнем небезпек. Територіальні

	підрозділи ДСНС ведуть і актуалізують інформацію про об'єкти підвищеної небезпеки, частина яких належить до критичної інфраструктури.
Служба захисту критичної інфраструктури та забезпечення національної системи стійкості України	Кабінет Міністрів України координує діяльність служби, відповідальної за формування й реалізацію державної політики у сфері захисту ОКІ, а також за створення, упровадження та забезпечення функціонування національної системи захисту критичної інфраструктури.

Джерело: систематизовано автором за даними [164]

Визначимо основні напрямки вдосконалення нормативно-правового забезпечення державного регулювання діяльності банківських установ в умовах формування інформаційного суспільства в Україні.

1. Гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами, що є вимогою Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Це дозволить українським банкам інтегруватися в міжнародний фінансовий ринок, а також забезпечить конкурентоспроможність та стабільність національної банківської системи шляхом:

- імплементації ключових фінансових директив ЄС, таких як PSD2 (Платіжні послуги), MiFID II (Маркети фінансових інструментів), E-money Directive, що має створити сприятливе правове середовище для розвитку фінансових технологій, особливо у сфері open banking, що дозволяє стороннім фінансовим установам отримувати доступ до банківських рахунків та здійснювати платіжні операції;
- адаптація до стандартів захисту персональних даних враховуючи необхідність посилення вимог до захисту персональних даних в рамках Загального регламенту захисту даних ЄС (GDPR). Україні необхідно вжити додаткових заходів для приведення національного законодавства до стандартів ЄС, що включає розробку чітких норм щодо обробки великих даних та захисту приватності користувачів у банківському секторі.

2. Враховуючи швидкий розвиток цифрових фінансових технологій (fintech) і необхідність їх інтеграції в банківський сектор, в Україні має бути створений єдиний правовий простір, що охоплює всі аспекти цифрових фінансових послуг, що включає прийняття нових нормативно-правових актів, а

також оновлення існуючих законів для врахування сучасних технологій шляхом:

- державного регулювання криптовалют та блокчейн-технологій через прийняття окремих законодавчих актів, що регулюють криптовалюти, блокчейн-технології та цифрові активи. Це дозволить не тільки забезпечити юридичний статус криптовалют, але й сприятиме розвитку криптофінансів в Україні. Наприклад, ЄС вже працює над законодавством для регулювання криптовалют, що дозволяє уникнути правових невизначеностей та колізій;

- державного регулювання ШІ у фінансовому секторі через створення (удосконалення) нормативно-правової бази для використання штучного інтелекту (ШІ) в банківських процесах, таких як кредитування, управління ризиками та аналітика, що допоможе забезпечити прозорість та етичність використання цієї технології. Законодавство повинно передбачати правила для безпечного використання алгоритмів, що приймають фінансові рішення, та захищати права споживачів від дискримінації;

- модернізації правового регулювання платіжних послуг через внесення відповідних змін до Закону України "Про платіжні послуги" з метою адаптації нормативно-правової бази до змін, пов'язаних з розвитком електронних грошей, безконтактних та мобільних платежів, що забезпечить прозорість і безпеку платіжних операцій.

3. Удосконалення регулювання кібербезпеки та захисту персональних даних в умовах цифровізації банківських послуг, що включає як зміцнення існуючих механізмів захисту, так і адаптацію законодавства до нових загроз, що виникають у цифровому середовищі шляхом:

- реалізації законодавчих ініціатив у сфері кібербезпеки через прийняття законів, що регулюють питання захисту банківських систем від кіберзагроз, захисту від кібершахрайства, а також захисту даних клієнтів, оскільки зростаюча кількість цифрових транзакцій створює нові вразливості для банківських установ;

- посилення вимог до захисту персональних даних: законодавство має чітко регламентувати збір, обробку та зберігання персональних даних, що використовуються у банківських послугах; адаптація національного

законодавства до вимог міжнародних стандартів, таких як GDPR, для підвищення рівня довіри споживачів до цифрових банківських послуг.

4. Підвищення правової визначеності в умовах впровадження новітніх технологій, таких як штучний інтелект, blockchain і big data, що дозволить банківським установам впроваджувати інноваційні продукти, одночасно зберігаючи правову безпеку і захист прав споживачів шляхом:

- чіткого визначення правового статусу таких технологій, як криптовалюти, blockchain та інші нові фінансові інструменти, що дозволить забезпечити захист учасників фінансового ринку та стимулювати інновації в банківській сфері;
- розробка законодавства, що регулює використання штучного інтелекту та великих даних для аналізу фінансових операцій, що стане важливим кроком для розвитку інноваційних послуг в банківському секторі.

5. Удосконалення механізмів та інструментів державного нагляду та контролю за діяльністю банківських установ, що є необхідним для забезпечення стабільності банківського сектору та захисту прав споживачів шляхом:

- забезпечення прозорості та підвищення довіри до цифрових банківських послуг через створення спеціалізованих органів нагляду, які б здійснювали контроль за дотриманням законодавства у сфері цифрових платіжних послуг та фінансових (банківських) технологій;
- підвищення ефективності Національного банку України, який виконує функції регулювання банківської діяльності через вдосконалення його інструментів контролю та їх адаптації до умов цифрової економіки.

Отже, нормативно-правове забезпечення державного регулювання діяльності банківських установ є важливим кроком в умовах формування інформаційного суспільства в Україні.

Таким чином, нормативно-правове забезпечення державного регулювання діяльності банківських установ в Україні поступово адаптується до вимог інформаційного суспільства. Проте існують значні виклики, пов'язані з фрагментарністю законодавства, недостатньою правовою

визначеністю щодо новітніх технологій і потребою у гармонізації з європейськими стандартами.

Подальше вдосконалення нормативно-правового забезпечення державного регулювання діяльності банківських установ має базуватись на принципах прозорості, інноваційності та безпеки. Впровадження єдиних стандартів, гармонізація законодавства з ЄС, створення правового простору для фінансових інновацій, посилення захисту персональних даних та розвиток механізмів державного нагляду дозволить забезпечити стабільність, конкурентоспроможність і розвиток банківської сфери в умовах цифровізації та в контексті розвитку інформаційного суспільства в Україні.

2.3. Виклики та суперечності державного регулювання банківських установ України в контексті цифрової трансформації та інформаційного суспільства

Сучасні загрози та виклики для соціально-економічного розвитку України значною мірою зумовлені військовою агресією РФ і виступають ключовим фактором, під впливом якого держава спрямовує свої дії на забезпечення фінансової стабільності, зокрема через вирішення актуальних проблем та суперечностей у державному регулюванні роботи банківських установ.

На жаль, як в економіці країни загалом, так і в банківській сфері зокрема, існує чимало проблем, що потребують термінового вирішення. Надзвичайно важливо, щоб держава навіть у умовах воєнного стану підходила до їхнього розв'язання комплексно, а не лише перекладала тягар на суб'єктів господарювання, у тому числі на банки.

Незважаючи на позитивні показники сучасного розвитку банківського сектору України, упродовж останніх років спостерігається суттєве посилення податкового навантаження на цю сферу економіки.

Так, 21 листопада 2023 р. Верховна Рада України ухвалила закон, яким було підвищено ставку податку на прибуток для банківських установ з 18% до 25%. Відповідна норма набрала чинності з 1 січня 2024 р. Окрім цього, було запроваджено спеціальне положення, що встановлювало підвищену ставку податку на прибуток за 2023 р. у розмірі 50%. Зазначена норма передбачала заборону на зменшення бази оподаткування за 2023 р. на збитки, отримані у попередніх податкових періодах.

Подальші зміни були закріплені Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану» від 10 жовтня 2024 р. № 4015-IX, який набрав чинності 1 грудня 2024 р. Цим законом було змінено підходи до оподаткування прибутку банківських установ: за підсумками податкового (звітного) 2024 року базова ставка податку на прибуток банків становила 50% замість попередніх 25% [238].

Основною причиною запровадження додаткового податку на прибуток у 2023 р. став дефіцит державного бюджету та необхідність забезпечення фінансування потреб оборони країни, оскільки міжнародна фінансова допомога не може бути спрямована на такі витрати. Водночас норма про підвищення ставки оподаткування до 50% за 2023 р. фактично мала ретроспективний характер, тобто застосовувалася «заднім числом». Оскільки податковим періодом для податку на прибуток є квартал, банки у листопаді 2023 р. вже сплатили податок за ставкою 18% за більшу частину року. Після набуття чинності закону вони були зобов'язані переглянути раніше сплачені податкові зобов'язання та застосувати ставку 50% до отриманих прибутків за весь 2023 рік [31].

За оцінкою заступника голови місії МВФ в Україні Т. Лессарда, повторне запровадження 50%-го податку на прибуток банків у 2023 та 2024 роках суперечить суті податку на надприбуток, підриває довіру до державної політики та не забезпечує ефективності [206].

У професійному середовищі ретроспективне застосування

законодавчих змін у сфері оподаткування банківської діяльності отримало критичну оцінку. Так, наприклад, в А-банку вважають, що «...ретроспективне застосування законодавчих змін токсичне, оскільки створює прецедент, на який при ухваленні рішень звернуть увагу інші бізнеси в Україні та зовнішні інвестори». А співзасновник Monobank О. Гороховський заявив, що «...метод, який запропонував Мінфін та підтримав профільний комітет, викликає шок. Цей шок не стільки від суми, яку необхідно доплатити, скільки від інструменту, який не має аналогів у світовій практиці, суперечить Конституції та основам Римського права. Закон не може мати зворотної сили. Це правове свавілля» [31].

Свою позицію висловив і Національний банк України, який вважає підвищення податку надмірно ризикованим. Зокрема, існує ймовірність, що окремі банки не зможуть виконати вимоги щодо достатності капіталу, що становить особливу загрозу для двох державних банків [206].

На нашу думку, у майбутньому зазначене підвищення податку на прибуток банківських установ на постійній основі потребує перегляду. Доцільним є повернення ставки оподаткування на довоєнний рівень та недопущення ретроспективного («заднім числом») застосування податкових норм. Адже, хоча підвищення податкового навантаження у короткостроковій перспективі не створює критичних ризиків для банківських установ, у довгостроковій перспективі воно може призвести до негативних економічних наслідків. Серед них – ухилення від оподаткування шляхом оптимізації прибутків та зростання рівня тінізації банківського сектору.

Так, є висока ймовірність, що повторне введення 50%-го податку стимулюватиме банки змінювати стратегію управління прибутком у очікуванні подальшого податкового тиску.

Українські банки володіють інструментами, які дозволяють на папері зменшувати прибуток, і можуть їх застосувати у відповідь на підвищення податку. Це може призвести до штучного заниження прибутків і недоотримання державою очікуваних податкових надходжень. Одним із таких

інструментів є формування резервів під активи, насамперед кредити.

На думку колишнього заступника голови правління НБУ О. Савченка, саме таку бізнес-стратегію банки можуть закласти на 2025 рік. Також він зазначає, що існує багато механізмів виведення прибутку з банків; якщо вони їх застосують, держава отримає менше податків, а кредити для населення стануть дорожчими [166].

Важливим елементом державного регулювання банків є фінансовий моніторинг – комплекс заходів, спрямованих на запобігання незаконним фінансовим операціям, включаючи відмивання грошей, фінансування тероризму та шахрайські дії. Проте цей процес часто створює незручності для клієнтів, які стикаються з блокуванням рахунків, вимогою надати додаткові документи або зупинкою транзакцій. Операції, що в одному банку проходять без проблем, в іншому можуть бути заблоковані через підозру в незаконній діяльності. Проблема полягає в недостатній прозорості фінансового моніторингу: банки застосовують власні політики перевірки транзакцій на основі загальних законодавчих вимог, але роблять це по-різному [146].

Тому на законодавчому рівні доцільно внести зміни, які забезпечать чіткість, прозорість і покроковість процесу перевірки фінансових транзакцій та виключать двозначність трактування норм. Зокрема, слід деталізувати положення Закону України «Про запобігання та протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», що визначають порогові та підозрілі операції (статті 20, 21) [86].

Фінансовий моніторинг є важливою складовою сучасного банківського сектора для забезпечення законності транзакцій і своєчасного оновлення даних. Його ефективність залежить від взаєморозуміння між банками та клієнтами, що дозволяє врахувати законні інтереси держави, економіки, банків і клієнтів.

Незважаючи на військову агресію РФ, у банківському секторі тривалий час використовувалося програмне забезпечення країни-агресора, включно з державними банками. У 2023–2024 роках НБУ проводив комплекс заходів для

реалізації стратегії нульової толерантності до російського та білоруського ПЗ [152].

У листопаді 2024 року НБУ офіційно підтвердив використання такого ПЗ українськими банками та зобов'язав сектор відмовитися від нього й повідомити регулятора протягом 21 дня про [152]:

- стан виконання плану щодо мінімізації кіберризиків, пов'язаних із російським ПЗ;
- рівень залежності банку від ПЗ російського або білоруського походження.

Ще у квітні 2023 року Асоціація IT Ukraine пропонувала віце-прем'єру – міністру цифрової трансформації запровадити національну програму відмови від ПЗ російського походження [151].

Проблема залишається актуальною, і загрози для сектору високі, адже неодноразові кібератаки на банки призводили до збоїв у роботі інтернет-банкінгу та мобільних додатків. Державне регулювання банків має забезпечувати участь сектору у фінансуванні відновлення національної економіки під час та після війни, залучаючи як українські, так і іноземні банки. Так, за результатами опитування 100 польських банків у серпні–вересні 2024 року, близько 30% сектору висловили зацікавленість у бізнесових процесах відбудови України. Це стосується не лише інвестицій в Україні, а й цільових інвестицій у Польщі на користь української відбудови. Головними мотивами польських банків є очікування клієнтів, етична солідарність та довгострокова прибутковість. Форми участі – кредити, фінансові консорціуми, розрахункові послуги та банківські гарантії [210].

Водночас польські банки зазначають високі інвестиційні ризики через війну та невідповідність правових норм, що обмежує широкомасштабну участь у відбудові; наразі можливі лише точкові інвестиції, переважно у критичну інфраструктуру. Держава має сприяти мінімізації ризиків через банківські інструменти, гарантії, політичні та правові механізми [210].

Тобто вищезазначена проблема вимагає нагального розв'язання на

державному рівні, в тому числі шляхом внесення відповідних законодавчих змін у систему державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства.

На жаль, попри активні заходи банківських установ щодо врегулювання проблемної заборгованості, частка непрацюючих кредитів (NPL) залишається значною, що зумовлено наслідками повномасштабної війни та новою хвилею дефолтів серед позичальників. За даними дослідження Національного банку України, у жовтні 2023 р. непрацюючі кредити бізнесу становили 31% від їх загального обсягу. У роздрібному кредитному портфелі за час війни накопичено понад 50% непрацюючих позик.

Водночас більшість NPL, сформованих у період воєнного стану, не мають прямого зв'язку з тимчасовою окупацією територій чи фізичним руйнуванням бізнес-активів. Це свідчить про потенційну можливість відновлення обслуговування таких кредитів у процесі подальшого економічного відновлення країни.

З метою мінімізації ризиків банки здійснили масштабну реструктуризацію проблемної заборгованості: станом на кінець 2023 р. реструктуровано понад 73 млрд грн, що становить близько 89% непрацюючих кредитів. При цьому кредити боржників, чиї основні активи були втрачені або залишаються на тимчасово окупованих територіях чи в зоні бойових дій, зарезервовані більш ніж на 77% [229]. Одним із наслідків вищезазначеної ситуації є той факт, що основною складовою збільшення прибутковості банківського сектору України у 2023-2024 рр. стало не збільшення обсягів кредитування реального сектору національної економіки, а зростання процентних доходів банків, оскільки банки заробляють, насамперед, на вкладеннях в депозитні сертифікати НБУ. При цьому експерти звертають увагу, що такий ефект є результатом певного "кругообігу" гривні в самій банківській сфері й поза економікою країни. Адже НБУ надає кредити банкам за облікової ставкою 16%, а потім ті ж самі банки знову вкладають ці ж самі гроші в депозитні сертифікати НБУ та ОВДП Мінфіну, але вже під 20%.

Таким чином 4% перетворюються на чистий прибуток комерційних банків України (й одночасно – на збитки Національного банку), зрештою – зростає піраміда прибутку, яка жодним чином не сприяє розвитку економіки [179].

Отже вищезазначена ситуація потребує удосконалення державного регулювання й перенаправлення основної діяльності українських банківських установ на виконання їх головної функції – фінансового забезпечення національної економіки та кредитування діяльності суб'єктів господарювання України.

Також серед основних викликів, з якими стикається державне регулювання діяльності банківських установ в умовах формування та розвитку інформаційного суспільства, можна виокремити [97; 234]:

1. Адаптація регуляторної бази. Швидкий розвиток технологій вимагає оперативного оновлення регуляторної бази, адже нормативно-правові акти повинні враховувати нові бізнес-моделі, які з'являються внаслідок впровадження фінансових технологій. При цьому регулятори повинні бути готові до таких трансформаційних змін і своєчасно реагувати на нові виклики.

2. Кібербезпека. Зі значним збільшенням кількості онлайн-транзакцій зростають ризики кібератак на банківські установи. Державне регулювання повинно включати норми, що забезпечують захист інформаційних систем банків. Це може включати вимоги до регулярних аудитів безпеки, навчання персоналу і співпраці з технологічними компаніями для розробки нових рішень у сфері безпеки банківських операцій.

Звичайно, одним з найбільших викликів стійкому функціонуванню банківської сфери України є російська військова агресія та запровадження у зв'язку з цим воєнного стану в країні, що не може не впливати на діяльність банківських установ. Одним із прикладів цієї проблеми є той факт, що 21.07.2023 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову № 739 «Про участь держави у виведенні системно важливого банку з ринку» щодо участі держави в особі Міністерства фінансів України у виведенні з ринку системно важливого банку АТ «СЕНС БАНК» [93].

Вищезазначену Постанову було ухвалено на підставі пропозиції Національного банку України щодо участі держави у процесі виведення з ринку системно важливого банку АТ «СЕНС БАНК». Відповідне рішення прийнято Національним банком України на підставі положень Закону України «Про банки і банківську діяльність» у зв'язку з обставинами, що виникли внаслідок збройної агресії російської федерації проти України. Йдеться, зокрема, про застосування міжнародних санкцій та санкцій відповідно до Закону України «Про санкції», що створювали загрозу інтересам вкладників та інших кредиторів банку, а також стабільності банківської системи через обмеження права особи, до якої застосовано санкції, розпоряджатися активами.

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб реалізував передбачений Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» механізм врегулювання у формі націоналізації системно важливого банку. Зокрема, 22 липня 2023 р. Міністерство фінансів України та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб уклали договір купівлі-продажу 100% акцій АТ «СЕНС БАНК», у результаті чого банк перейшов у власність держави. Органом управління корпоративними правами за акціями банку, що належать державі, визначено Міністерство фінансів України.

Націоналізація була здійснена відповідно до європейської практики врегулювання на засадах принципу *resolution weekend*, закріпленого Директивою 2004/59/ЄС. Це означало відсутність зупинки операцій банку та реалізацію процедури протягом двох вихідних днів, що забезпечило безперервність його функціонування та захист інтересів клієнтів [93].

В Україні функціонують п'ять банків державного сектору: АТ КБ «ПриватБанк», АТ «УКРГАЗБАНК», АТ «Укрексімбанк», АТ «Ощадбанк» та АТ «СЕНС БАНК». Зазначені установи включено до переліку об'єктів критичної інфраструктури банківської системи України, а також до переліку уповноважених банків, що залучаються до здійснення операцій в умовах особливого періоду. Саме тому їхнє стабільне функціонування у воєнний та

післявоєнний період має особливе значення для економіки та фінансової безпеки держави.

У період дії воєнного стану до банків державного сектору застосовуються посилені вимоги щодо рівня та якості корпоративного управління. З метою моніторингу, нейтралізації та раннього реагування на ризики й загрози фінансовій стабільності такі банки щотижнево надають Міністерству фінансів України інформацію про ключові показники, що характеризують наявні та потенційні ризики, а також про результати виконання державних програм [93].

Вважаємо, що до переліку об'єктів критичної інфраструктури доцільно включати не лише банки державного сектору, а й комерційні банки, які є рівноправними суб'єктами банківської системи та виконують важливі функції у забезпеченні фінансової стабільності. Особливе значення для економіки та безпеки держави у воєнний та післявоєнний період має приділятися не лише сталому функціонуванню державних банків, а й підтримці комерційних установ.

Незрозумілим залишається факт застосування посилених вимог до корпоративного управління виключно щодо банків державного сектору. На нашу думку, державні та комерційні банки повинні розглядатися як рівноправні економічні суб'єкти, а регуляторна увага держави має бути однаковою щодо обох категорій. Такий підхід дозволить максимально ефективно забезпечити стійкість усієї банківської системи України як в умовах воєнного стану, так і в процесі поствоєнного відновлення та розвитку країни.

Ще одним викликом розвитку банківської сфери в довгостроковій перспективі є стрімкий розвиток штучного інтелекту (ШІ), що також потрібно враховувати у вибудовуванні системи державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства.

Серед позитивів цього процесу той факт, що застосування штучного інтелекту та підвищення продуктивності праці призведе до того, що вже у 2027 р. банки зможуть отримати додаткові 12–17% прибутку до сплати податків, що принесе їм до \$180 млрд. прибутків. Адже банки, які протягом років модернізували свої ІТ-системи для пришвидшення процесів і зниження витрат

після фінансової кризи, активно впроваджували нове покоління інструментів штучного інтелекту для підвищення продуктивності [236].

За даними агентства Bloomberg, у найближчі три–п'ять років технології штучного інтелекту можуть призвести до скорочення понад 200 тис. робочих місць у банківській сфері, що в середньому становитиме близько 3% персоналу. При цьому американська транснаціональна банківська та фінансова корпорація Citigroup прогнозує, що саме банківська галузь зазнає найбільшого впливу від автоматизації порівняно з іншими секторами економіки, адже близько 54% робочих місць у банківській сфері мають високий потенціал для заміщення технологіями ІІІ.

Найбільш вразливими до автоматизації є працівники бек-офісу, середнього офісу та операційних відділів, де значна частина функцій може бути виконана автоматизованими системами. Зміни також можуть торкнутися сфери обслуговування клієнтів, де чат-боти та інші цифрові інструменти поступово перебирають на себе частину клієнтських функцій.

Водночас слід зазначити, що штучний інтелект не повністю замінить зазначені ролі, а радше трансформує структуру робочої сили у банківській сфері [236]. Проте така трансформація супроводжується ризиком скорочення робочих місць та потенційним зростанням рівня безробіття серед банківських працівників, що потребує розробки державних і корпоративних стратегій адаптації персоналу до нових умов цифрової економіки.

Потребують відповідного нормативно-правового забезпечення певні процеси, які відбуваються у банківській сфері.

Так, наприклад, ще у 2020 р. Національний банк України запровадив регуляторну "пісочницю" (Regulatory Sandbox) – спеціальний режим тестування фінансових продуктів в умовах часткового регуляторного нагляду, метою якого є надання можливості fintech-компаніям випробовувати інноваційні рішення без ризику порушення законодавства та протестувати нові сервіси (наприклад, блокчейн-рішення, цифрові валюти, чат-боти з фінансовими послугами, альтернативне кредитування) до їх повномасштабного впровадження [133].

Однак цей інструмент поки що не має чітко визначеного законодавчого статусу, що може призвести до правових невизначеностей при впровадженні інноваційних рішень, що працюють у межах цього простору. Необхідно закріпити правовий статус fintech-інновацій у законодавстві, що дозволить створити чіткі правові норми для тестування та впровадження нових технологій у фінансовому секторі. Це також сприятиме збільшенню інвестицій та розвитку нових технологій.

Наразі існують загальні вимоги щодо кібербезпеки, проте вони не завжди адаптовані до специфіки банківської діяльності, особливо в умовах цифрових трансформацій. Відсутність чітко визначених норм для банківського сектору ускладнює забезпечення належного рівня безпеки. Необхідно прийняття окремого закону «Про кібербезпеку банківського сектору» дозволить створити чіткі та спеціалізовані правила для забезпечення безпеки банківських транзакцій і захисту від кіберзагроз. Це важливий крок для забезпечення стабільності банківської системи та довіри до цифрових фінансових послуг.

Також в Україні на сьогодні відсутній правовий механізм для регулювання open banking, що обмежує потенціал для створення нових фінансових продуктів і послуг, що базуються на спільному використанні даних між банками та сторонніми сервісами. Тому необхідно прийняття законодавства, аналогічного PSD2 (Директива ЄС про платіжні послуги), що забезпечить чітке регулювання доступу до фінансових даних клієнтів через API, дозволить створити сприятливі умови для розвитку відкритих фінансових технологій та зростання фінансової інновації [225].

Потребують відповідного вирішення існуючі проблеми, які спіткають користувачів банківських послуг та банківські установи (обмінні пункти) при обміні валют.

Так, користувачі банківських послуг нерідко скаржаться на проблеми з обміном іноземної валюти, адже установи відмовляються приймати у клієнтів долари/євро старого зразка 1996 р. чи 2003 р. випуску тощо. Громадяни неодноразово скаржилися на свавілля обмінних пунктів, які відмовляються

приймати стару валюту без ознак сильного зношення чи встановлюють подвійний курс/додаткову комісію, що відбувається з двох причин: перша – валюту давніх років емісії дуже складно перевіряти на справжність; друга – банки переповнені так званими "зеленими" купюрами. Адже в умовах воєнного стану в країні складніше організувати транскордонне переміщення валютних цінностей (до війни банки користувалися послугами спеціальних авіаперевізників, за допомогою яких регулярно вивозилися старі та пошкоджені паперові гроші). Як результат, обсяг "синіх" доларів у сховищах зменшився, а "зелені" банкноти накопичуються, адже українці не погоджуються брати стару валюту, бо очікують проблем із обміном у майбутньому, а обмінні установи змушені вдаватися до неправомірних методів [227].

Слід зазначити, що після хвилі скарг регулятор – Національний банк України – втрутився у ситуацію і заборонив учасникам ринку встановлювати обмеження для клієнтів на обмін валюти залежно від року випуску (дійсними вважаються банкноти, надруковані після 1914 р.), якщо вони не мають ознак сильного зношення чи пошкодження. Законодавство дозволяє не приймати лише таку готівкову валюту: фальшиву; розірвану на частини; зі зміненим первісним кольором паперу та/або зображень; з локальними забрудненнями, плямами загальна площа яких перевищує 50% (важливо, щоб купюра містила не більше трьох плям діаметром до 5 мм кожна і написів площею до 200 кв. мм, інакше доведеться скористатися послугою інкасо); обпалену, пропалену, трухляву; з друкарськими недоліками [227].

І хоча за порушення вищезазначених вимог НБУ має штрафувати обмінні установи на великі суми, а в деяких випадках регулятор може позбавити учасника ринку навіть ліценції на здійснення діяльності, зазначені інструменти досить часто не застосовуються до порушників і здебільшого носять декларативний характер. На нашу думку, таку ситуацію потрібно виправляти шляхом відповідних перевірок обмінних установ, в тому числі через проведення контрольних обмінів валюти та забезпечити невідворотність та адекватність покарання обмінних установ за порушення діючого законодавства.

Повномасштабне вторгнення російської федерації проти України загостило низку проблемних аспектів, зокрема в частині безпеки функціонування банківських установ, інформаційного захисту, соціального забезпечення, роботи об'єктів критичної інфраструктури (ОКІ) тощо. Додаткову складність становить те, що зазначені сфери перебувають у тісному взаємозв'язку, що сприяє подальшому загостренню вже наявних викликів.

У науковому середовищі застосовуються правові та економічні підходи до трактування безпеки банківського сектору в умовах зростання зовнішніх ризиків і розвитку інформаційного суспільства. Водночас варто підкреслити, що гібридна агресія росії проти України зумовила необхідність використання міждисциплінарних методологічних інструментів для розв'язання проблем, притаманних цій сфері.

На нашу думку, методологічна основа відповідного міждисциплінарного підходу значною мірою сформована в межах галузі «Публічне управління та адміністрування». Доказом цього є наведені вище управлінські принципи — як загального, так і спеціального характеру. Вважаємо, що такий підхід доцільно доповнювати положеннями інституціональної теорії, яка останніми роками набуває зростаючого значення. Її застосування дозволяє точніше окреслити механізми взаємовпливу публічних і приватних інститутів, передусім через призму нормотворення й участь у цьому процесі соціальних інститутів, на які нині істотно впливає росія як держава, що генерує інформаційні та інші види загроз. Саме з цією роллю вона пов'язується світовою спільнотою і залишатиметься такою протягом багатьох років — факт, що не потребує додаткових доказів.

Слід зазначити, що ст. 7 Закону України «Про критичну інфраструктуру» та ст. 8 Закону України «Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність» містять норми, які провокують зайві наукові дискусії щодо інституційного забезпечення безпеки ОКІ. Формально суб'єкти, зазначені у ст. 7, не входять до Національної системи кібербезпеки, склад якої визначений у ст. 8 вищезгаданого закону.

На наш погляд, така ситуація є некоректною, адже будь-яка система складається з керівної (центральної) та керованої (регіональної, місцевої) підсистем, елементи яких функціонують відповідно до ієрархічних рівнів, сформованих з урахуванням адміністративно-територіального устрою держави. Крім того, такий підхід законодавця при визначенні суб'єктів сфери захисту ОКІ не дозволяє чітко вибудувати цілісний механізм інституційного забезпечення цієї безпеки. У результаті залишаються недоопрацьованими питання суб'єктності виконання окремих заходів, критерії їх упровадження та персоніфікація відповідальності.

До того ж не визначено місце та роль Кабінету Міністрів України у формуванні й реалізації державної політики кібербезпеки у банківській сфері. Хоча Уряд через відповідні міністерства (економіки, цифрової трансформації, оборони тощо), які входять до національної системи кібербезпеки, має забезпечувати координацію заходів центральних органів виконавчої влади, що фактично не включені до складу цієї системи.

Аналогічні прогалини стосуються статусу Верховної Ради України, яка не визначена суб'єктом національної системи захисту критичної інфраструктури [164]. Ба більше, Парламент не включено і до складу суб'єктів Національної системи кібербезпеки, хоча Конституція України покладає на нього функцію контролю за дотриманням законодавства у сфері інформаційної та кібербезпеки.

Окремої уваги потребують законодавчі дефініції «секторальних і функціональних органів», а також «уповноваженого органу», які відповідальні за ідентифікацію та безпеку ОКІ. Згідно з ч. 2 ст. 13 Закону України «Про критичну інфраструктуру» зазначені органи здійснюють формування та реалізацію державної політики у межах відповідних секторів критичної інфраструктури.

Крім цього, уповноважений орган у сфері захисту критичної інфраструктури забезпечує координацію діяльності суб'єктів національної системи її захисту [164, ч. 3 ст. 13].

У цьому контексті розмежування повноважень секторальних, функціональних і уповноваженого органів виглядає сумнівним, оскільки

свідчить про можливе дублювання їхніх сфер впливу. Це суперечить засадничим положенням науки про необхідність узгодженості, системності та балансу централізації й децентралізації при формуванні та реалізації державної політики.

Разом із тим більш чітко визначеними є функції суб'єктів, відповідальних за безпеку у банківському й фінансовому секторах, де ключову роль відіграє Національний банк України. Нині держава активно впроваджує заходи зі створення системи захисту ОКІ з урахуванням практик Європейського Союзу [129; 170]. Ще одним проблемним напрямом державного регулювання діяльності банківських установ в умовах розвитку інформаційного суспільства є протидія зовнішній економічній експансії та недопущення втручання у фінансову (банківську) сферу, на яку впливають як внутрішні, так і зовнішні чинники. Серед останніх особливого значення набувають позасистемні фактори, що складно, але можливо прогнозувати. Типовим прикладом є російська військова агресія проти України, яка формує різноманітні загрози, що призводять до кризових ситуацій та несанкціонованого втручання у функціонування банківської системи. Наслідки таких дій вимагають значного часу для повного відновлення нормального функціонування фінансових установ.

У цьому контексті особливої ваги набуває державне регулювання, спрямоване на запобігання кібератакам на фінансову сферу загалом та банківський сектор зокрема.

На жаль, слід констатувати зростання кількості атак на ці та інші ключові сфери життєдіяльності. За інформацією кіберфахівців СБУ, у 2022 році було нейтралізовано понад 4500 кібератак, ліквідовано понад 40 ботоферм, викрито понад 1200 інтернет-агітаторів і вручено 600 підозр у порушенні кіберзаконодавства [240]. У 2023 році кіберполіція зафіксувала понад 3600 кіберзлочинів [139], а у 2024 році значно почастишали атаки на українські банківські установи, зокрема на цифровий банк Monobank [278]. Упродовж останніх років кількість інформаційних та кібернападів на банківську сферу в Україні суттєво зросла, що підкреслює важливість гарантованої безпеки її функціонування та захисту громадян, які користуються банківськими послугами.

Таким чином, хоча в сучасних умовах банківська система України зберігає стійкість та спроможність протистояти поточним викликам та ризикам, а поточний стан діяльності банківських установ є задовільним, і їх прибутковість залишається стійкою, однак сучасні виклики та загрози, пов'язані, в тому числі з російською військовою агресією проти нашої країни потребують відповідної трансформації системи державного регулювання у зазначеній сфері. Тобто, сучасна складна макроекономічна ситуація в умовах воєнного стану підкреслює необхідність першочергового забезпечення фінансової безпеки країни, підтримки стійкого розвитку банківської системи та удосконалення державного регулювання діяльності банківських установ.

Висновки до розділу 2

Проведене дослідження дозволило охарактеризувати сучасний рівень розвитку та результативність функціонування банківської сфери України у 2022–2025 роках, оцінити ефективність державного регулювання та визначити здатність системи працювати в умовах воєнного стану й цифрової трансформації суспільства. Встановлено, що за підсумками 2024 року банківські установи отримали чистий прибуток близько 104 млрд грн, що на 20% перевищує показник 2023 року та більш ніж у п'ять разів – результати 2022 року; у 2025 році фінансовий результат зріс до 119,4 млрд грн. Операційні доходи зростали помірними темпами (на 15–19% у 2023 році та на 17–18% у 2024 році), а чистий операційний прибуток до формування резервів збільшився на 18%. Основним джерелом доходів залишалися процентні надходження від високоліквідних активів та кредитних операцій.

Рентабельність капіталу банківського сектору залишалася стабільно високою – від 9,7% на початок 2023 року до понад 30% у 2024–2025 роках (31,6% станом на 1 січня 2024 року та близько 30% на початок 2025 року), що свідчить про ефективне управління активами, належний рівень капіталізації та

збереження довіри населення й інвесторів. За оцінками НБУ, більшість банків зберігають достатній рівень капіталу, а система загалом характеризується високою стійкістю навіть у кризових умовах: у 2023 році збитковими були лише 7 із 63 банків із сукупним збитком 245 млн грн, а у 2024 році – 9 із 61 банку з втратами 418 млн грн (близько 15% від загальної кількості).

Констатовано, що за підсумками 2024 року активи банків зросли на 16,2% і перевищили 3600 млрд грн, а до Державного бюджету було сплачено близько 130 млрд грн, що становить 5% усіх податкових та неподаткових надходжень. Банки стали найбільшими донорами уряду, зокрема у фінансуванні оборонних потреб, збільшивши інвестиції в ОВДП майже на 230 млрд грн, а з початку війни – більш ніж на 350 млрд грн.

Водночас виявлено негативні тенденції у сфері внутрішнього кредитування підприємницького сектору та населення: у 2022–2024 роках обсяг виданих кредитів скорочувався, а більшість нових позик надавалася за державними програмами («Доступні кредити 5-7-9», «Державні гарантії на портфельній основі», «Є-Оселя»). Однією з ключових причин низької кредитної активності була висока вартість залучення ресурсів, зумовлена жорсткою монетарною політикою НБУ.

Визначено, що до основних норм та положень Конституції України, які можна віднести до проблематики державного регулювання діяльності банківських установ, належать наступні: держава забезпечує захист прав власності, свободу підприємницької діяльності, в тому числі фінансових установ (стаття 99) – встановлює загальне право держави регулювати економічні процеси, включаючи діяльність банківських установ; Національний банк України є центральним органом державного регулювання економіки в Україні (стаття 100) – визначає роль Національного банку України як головного органу, який відповідає за стабільність національної валюти, банківської сфери та здійснює функції регулювання діяльності банківських установ; порядок функціонування державних фінансових органів, а також регулювання банківської системи визначаються окремими законами (стаття 116), таких як Закон України «Про

банки і банківську діяльність», Закон України «Про Національний банк України» та інші.

Констатовано, що фрагментарність нормативно-правового забезпечення державного регулювання діяльності банківських установ призводить до недостатньої їх скоординованості та узгодженості, що ускладнює інтеграцію нових технологій в банківський сектор і може призвести до правових колізій. Низький рівень правової визначеності в умовах таких цифрових інновацій, як ІІІ, blockchain і big data ставить під загрозу безпеку банків та їх клієнтів, а також ускладнює реалізацію інноваційних фінансових продуктів. Подальше вдосконалення нормативно-правового забезпечення державного регулювання діяльності банківських установ має базуватись на принципах прозорості, інноваційності та безпеки. Впровадження єдиних стандартів, гармонізація законодавства з ЄС, створення правового простору для фінансових інновацій, посилення захисту персональних даних та розвиток механізмів державного нагляду дозволить забезпечити стабільність, конкурентоспроможність і розвиток банківської сфери в умовах цифровізації та в контексті розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Доведено, що головним ризиком для банківської системи залишається повномасштабна російська агресія, яка значно погіршила динаміку ключових макроекономічних показників. Водночас надходження міжнародної допомоги, адаптація бізнесу до екстремальних умов і продовження цифрової трансформації банківської системи дозволили економіці України витримати потрясіння та поступово відновлюватися. Попри те, що банківська система зберігає стійкість і прибутковість, існуючі виклики вимагають трансформації системи державного регулювання. Подальша модернізація регулювання діяльності банківських установ сприятиме вирішенню проблем і підвищенню фінансово-економічної безпеки України в умовах розвитку інформаційного суспільства та європейської інтеграції.

Матеріали цього розділу оприлюднені в публікаціях [72], [73], [74], [76].

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

3.1. Концептуальні засади стратегії державного регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства

Після проголошення незалежності та здійснення демократичних перетворень для України постала необхідність модернізації державного менеджменту, тобто системи державного (публічного) управління. Концептуальні підходи до нового публічного управління мають спиратися на автентичні демократичні принципи, верховенство права, а також на запровадження нової управлінської філософії, у центрі якої – гарантування прав і свобод людини.

Україна, перебуваючи на перехресті геополітичних впливів між Сходом і Заходом, між демократичним та авторитарним моделями розвитку, свідомо обрала демократичний шлях. Однак удосконалення функціонування державних інститутів, зокрема становлення ефективної системи публічного управління, відбувається під тиском численних зовнішніх та внутрішніх факторів. Найбільш деструктивним серед них сьогодні є військова агресія російського режиму проти суверенної України.

Щоб у майбутньому уникнути повторення наявних помилок і недоліків, державі потрібна цілісна стратегія розвитку, яка передбачатиме відкритість влади для громадян і суспільства. Такий підхід дасть змогу зміцнити систему публічного управління, забезпечить ширше практичне застосування демократичних принципів і сприятиме формуванню по-справжньому відкритої

моделі взаємодії «суспільство – влада – громадяни».

Отже, завданням концептуальних засад стратегії публічного управління (зокрема й у банківському секторі) є поступове формування сучасної, результативної та ефективної управлінської структури, що відкриє Україні шлях до рівня провідних демократичних держав світу.

У зв'язку з цим реформування державного управління виступає ключовим чинником сталого розвитку країни. Недаремно 21 липня 2021 року Кабінет Міністрів України ухвалив розпорядження «Деякі питання реформування державного управління України», яким схвалив Стратегію його модернізації на 2022–2025 роки та затвердив план практичних дій щодо її впровадження [216].

Головною метою цієї Стратегії є створення в Україні дієвої, сервісно орієнтованої та цифрової держави, що захищає інтереси громадян на засадах європейських підходів і практик. Очікується, що реалізація реформи державного управління до 2025 року забезпечить:

- формування ефективних і підзвітних суспільству державних інституцій, спроможних розробляти й реалізовувати політику задля сталого розвитку країни;
- надання якісних державних послуг і створення комфортних адміністративних процедур для населення та бізнесу;
- створення професійної, політично неупередженої публічної служби, спрямованої на захист прав та інтересів громадян [216].

Варто підкреслити, що розвиток сервісної та цифрової держави у сучасних умовах дії воєнного стану потребує стабільної роботи банківської системи. Банківський сектор має активно інтегруватися у глобальні процеси цифровізації й адаптуватися до реалій інформаційного суспільства, у якому діяльність людей значною мірою ґрунтується на використанні послуг, що надаються за допомогою сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій.

Одним із ключових завдань державної політики, навіть в умовах повномасштабної агресії росії проти України, має залишатися формування сучасної банківської системи, орієнтованої на подальший розвиток інформаційного суспільства. Йдеться про створення відкритого та прозорого

середовища, у якому людські інтереси є пріоритетом, де кожна особа може генерувати, накопичувати, вільно отримувати та обмінюватися інформацією і знаннями. Це означає, що кожен громадянин повинен мати умови для повної реалізації власного потенціалу, сприяючи особистому та суспільному прогресу й підвищенню рівня життя.

У світі протягом останніх років спостерігається активне становлення інформаційного суспільства, що супроводжується стрімким розвитком обчислювальних та інформаційних мереж – інтегрованої системи комп'ютерних і комунікаційних технологій. Країни дедалі інтенсивніше включаються у глобальні мережеві структури, передусім у всесвітню мережу Internet, і людство фактично увійшло в інформаційну епоху [22].

У сучасних умовах діяльність банків неможливо уявити без використання новітніх інформаційних технологій та глобальних комп'ютерних мереж, зокрема Інтернету. Масове впровадження інтернет-банкінгу дало змогу розширити клієнтську базу, одночасно скоротивши витрати на персонал та утримання розгалуженої мережі відділень.

Подальший розвиток інформаційних технологій у банківських процесах, удосконалення інформаційних систем та трансформація організаційних структур банків сприятимуть підвищенню ефективності банківського менеджменту, поліпшенню якості обслуговування клієнтів, зменшенню собівартості операцій, централізації підтримувальних функцій, оптимізації документообігу та звітності. Це також забезпечить прозорість і результативність управління. Загалом інтернет-банкінг здатний значно поліпшити рівень сервісу, розширити клієнтську аудиторію, збільшити кількість доступних послуг, знизити їх вартість і, зрештою, посилити обсяг безготівкових розрахунків [241].

Формування інформаційного суспільства не оминула й Україну, включно з активною цифровізацією та інформатизацією банківського сектору.

Так, відповідно до Закону України «Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», однією з ключових стратегічних цілей визначено державне сприяння становленню нових

«електронних» секторів економіки, зокрема сфери фінансових і банківських послуг [82].

З огляду на ці завдання у травні 2021 року Національний банк України розробив та започаткував нову інституційну Стратегію до 2025 року. Вона була орієнтована на максимальне створення доданої цінності для користувачів фінансових послуг і відповідала актуальним потребам розвитку інформаційного суспільства. Документ визначав три стратегічні напрями, деталізовані у дванадцяти стратегічних цілях. Один із них – «Цифрові фінанси як драйвер цифровізації економіки» – включав такі пріоритети: розбудову безготівкової економіки, посилення фінансової інклюзії, розвиток фінансових інновацій та зміцнення кіберзахисту фінансового сектора, у тому числі банківського. Крім того, інший напрям – «Інституційний розвиток та операційна досконалість Національного банку» – передбачав поглиблення цифрової трансформації НБУ та підвищення ефективності його діяльності [198].

Однак у 2023 році після двох років реалізації документ було оновлено з огляду на зміни, спричинені повномасштабною війною. У травні 2023 року НБУ презентував нову інституційну Стратегію, яка враховує вплив воєнних дій на функціонування банківської системи та спрямована на забезпечення фінансової стійкості та підтримку відновлення держави. Реалізація оновленої Стратегії передбачає п'ять стратегічних цілей і двадцять чотири ініціативи, частина з яких безпосередньо стосується розвитку інформаційного суспільства в Україні [217].

Зокрема, один із пріоритетів – «Сучасні фінансові послуги» – акцентує на тому, що фінансова система (включно з банками) має працювати безперебійно навіть у воєнних умовах, під час бойових дій або у разі тривалих відключень електроенергії. Важливими завданнями НБУ визначено підсилення кібербезпеки, підвищення ефективності готівкового обігу, продовження цифровізації фінансових сервісів, упровадження нових технологій та подальше поширення безготівкових платежів. Для цього передбачено такі ініціативи:

- фінансовий ринок як «цифрова фортеця»;
- Power banking 2.0 – відновлення інфраструктури на деокупованих

територіях;

- технологічний розвиток фінансового ринку;
- стійкий, ефективний та клієнтоорієнтований готівковий обіг;
- регулювання віртуальних активів та цифрових грошей НБУ як елемент забезпечення монетарного суверенітету;
- цифрові фінансові послуги як складова цифрової держави [217].

Крім того, ціль «Ефективний центральний банк» передбачає подальшу цифрову трансформацію Національного банку та гарантування стійкості, безперервності й результативності його функціонування [217].

Для поживлення кредитування реального сектору економіки в умовах війни та подальшого розвитку кредитного ринку в червні 2024 року Рада з фінансової стабільності схвалила Стратегію розвитку кредитування. Документ формує комплексне бачення ключових принципів функціонування кредитного ринку України та визначає дії, необхідні для сталого економічного відновлення держави. Головною її метою є забезпечення економічного відновлення, включно з реконструкцією енергетичної інфраструктури, шляхом акумулювання фінансових ресурсів та стимулювання попиту, пов'язаного з посиленням обороноздатності країни. Стратегія передбачає реалізацію заходів за двома напрямками: перший охоплює комплекс рішень, спрямованих на підтримку кредитування галузей, визначених пріоритетними під час війни, без порушення фінансової стабільності; другий спрямований на створення нормативно-правової бази для повоєнного розвитку ринкового кредитування [96].

У реалізації Стратегії ключову роль відіграватимуть такі інституції:

- Національний банк України, який має забезпечити подальше підтримання макрофінансової стабільності та збалансування регуляторних вимог для одночасного збереження стійкості та стимулювання кредитної активності;
- Міністерство фінансів України, завданням якого є підвищення готовності державних банків до кредитування економічно життєздатних проєктів у пріоритетних сферах та концентрація державних гарантій на кредитуванні бізнесів, що працюють на деокупованих і прилеглих до зони бойових дій

«територіях стійкості»;

- Міністерство економіки України, що має удосконалити механізми державних програм для підтримки ключових галузей економіки – оборонно-промислового комплексу, критичної енергетичної інфраструктури, переробної промисловості та агросектора, особливо на «територіях стійкості» [96].

Спільні дії Уряду та НБУ в межах зазначеної Стратегії повинні посилити внесок фінансового, зокрема банківського, сектора у відновлення економіки в умовах воєнного стану [96].

У липні 2025 року Національний банк України також оприлюднив іншу схвалену Радою з фінансової стабільності та Правлінням НБУ Стратегію – з розвитку іпотечного кредитування, яка орієнтована на запровадження ринкових механізмів та підвищення доступності житла. Документ розроблено відповідно до домовленостей із Міжнародним валютним фондом і включає такі основні цілі [163]:

- зниження ризиків завдяки запровадженню масового страхування воєнних ризиків та поліпшенню законодавчого регулювання житлового будівництва;
- забезпечення прозорих і зрозумілих умов кредитування шляхом модернізації державних програм підтримки та приведення стандартів розкриття інформації у відповідність до норм ЄС;
- зміцнення захисту прав кредиторів через оновлення процедур роботи з проблемними боргами;
- розроблення та впровадження у національне законодавство механізмів сек'юритизації та випуску покритих облігацій для розширення та масштабування ринку іпотечного кредитування.

Голова НБУ А. Пишний наголосив, що зазначена Стратегія кредитного розвитку продемонструвала свою результативність; також уже досягнуті нові домовленості з державними інституціями, які мають забезпечити стимул для формування повноцінного ринку іпотеки. Банки володіють ресурсами та операційними можливостями для надання доступних кредитів на придбання житла широкому колу українських громадян, проте для цього необхідно

створити відповідні передумови [163].

Це означає, що реалізація передбачених Стратегією заходів покладається на НБУ, Уряд, Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку, які спільно з Верховною Радою мають забезпечити необхідні зміни нормативно-правової та законодавчої бази.

Одним із ключових завдань Національного банку залишається підтримка стійкості валютного ринку, тобто забезпечення такої динаміки курсу гривні, яка дозволить утримувати інфляцію під контролем і поступово знизити її до цільового рівня – близько 5% у найближчі роки.

Саме тому в липні 2023 року НБУ представив Стратегію пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої курсової гнучкості та повернення до режиму інфляційного таргетування [239].

Фіксація офіційного курсу гривні та введення жорстких валютних обмежень 24 лютого 2022 року була вимушеним антикризовим заходом. Поступово НБУ перейшов до режиму керованої гнучкості курсу та почав послаблювати валютні обмеження. Такий підхід дав змогу уникнути панічних явищ, стабілізувати роботу фінансової системи та допоміг бізнесу і населенню адаптуватися до умов широкомасштабної війни.

Водночас режим фіксованого курсу з жорсткими обмеженнями має як переваги, так і ризики: тривале утримання курсу на одному рівні зазвичай спричиняє накопичення дисбалансів, виснаження міжнародних резервів, різку девальвацію та глибоке економічне падіння. Саме тому більшість держав не застосовують таку модель тривалий час. У жовтні 2023 року НБУ перейшов до керованої гнучкості обмінного курсу і надалі планує поступово пом'якшувати валютні обмеження [239]. Завдяки переходу до більш гнучкого курсоутворення Україна, навіть в умовах війни та дії воєнного стану, змогла уникнути накопичення валютних дисбалансів і запобігти валютним кризам, які раніше виникали періодично. Упродовж усього періоду застосування плаваючого курсу, попри окремі коливання, обмінний курс залишався відносно стабільним, а Національний банк нарощував міжнародні резерви. Тобто повернення до

гнучкішого механізму курсоутворення зміцнило стійкість національної економіки та валютного ринку до зовнішніх і внутрішніх викликів, пов'язаних насамперед із російською збройною агресією.

Реалізація Стратегії пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування передбачає її здійснення у три поступові етапи.

На сьогодні більшість заходів першого етапу вже впроваджено: зокрема, вдалося практично ліквідувати множинність курсів – різниця між офіційним та готівковим курсом уже тривалий час не перевищує 1%. Це стало можливим завдяки розширенню можливостей бізнесу для проведення торговельних операцій. Крім того, НБУ зняв низку обмежень для стимулювання припливу нових інвестицій в Україну. Зокрема, бізнес отримав дозвіл погашати «нові» зовнішні кредити та частково виплачувати за кордон «нові» дивіденди.

У травні 2024 року розпочалася реалізація другого етапу пом'якшення обмежень, оскільки для цього було сформовано необхідні передумови. До таких заходів належать: • лібералізація правил торгового фінансування; • розширення можливостей банків стосовно управління валютними ризиками; • зняття заборони на сплату процентів за «старими» зовнішніми кредитами, які не були охоплені першим етапом.

У перспективі НБУ планує перехід до третього етапу валютної лібералізації, який передбачає поступове повернення до рівня обмежень, що діяв до початку повномасштабної війни. Це означатиме повну лібералізацію виплат за всіма кредитами та інвестиціями, розширення можливостей населення, зокрема дозволи на переказ коштів на картки іноземних банків із гривневих карток, а також поступове відновлення операцій із деривативами – «свопами» та «форвардами». Передбачається також можливість кредитування нерезидентів і здійснення інвестицій за кордон [239].

Протягом реалізації Стратегії НБУ має підтримувати такий рівень облікової ставки, який дозволить громадянам зберегти заощадження в національній валюті за допомогою гривневих активів (строкові депозити та

ОВДП), що важливо для підтримання привабливості гривневих заощаджень, стримування попиту на іноземну валюту і захисту рівня міжнародних резервів.

Регуляторна політика НБУ та режим керованої гнучкості передбачають недопущення надмірної волатильності курсу гривні щодо долара. Обмінний курс має виконувати функцію своєрідного «амортизатора» зовнішніх і внутрішніх шоків, допомагаючи економіці адаптуватися до змін. Водночас заходи регулятора мають бути спрямовані на формування передбачуваних курсових та інфляційних очікувань, а також на поступове здійснення валютної лібералізації відповідно до Стратегії переходу до гнучкого курсоутворення та інфляційного таргетування [98].

Отже, забезпечення стабільності валютного ринку надалі залишатиметься одним із пріоритетів НБУ, адже саме це є передумовою для сталого зниження інфляції та зміцнення фінансової системи. Кінцевим результатом реалізації Стратегії має стати повернення до режиму інфляційного таргетування з плаваючим курсом, який діяв до початку повномасштабної війни. Саме такий режим дозволяє Національному банку забезпечувати довгострокову цінову і фінансову стабільність та підтримувати сталий економічний розвиток країни [239].

Наприкінці 2023 року розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1218-р від 27 грудня 2023 року було затверджено Національну стратегію доходів до 2030 року – документ, який виступає «дорожньою картою» реформування податкової та митної сфер, удосконалення адміністрування доходів, цифровізації процесів та боротьби з ухилянням від оподаткування. Однією з норм цієї Стратегії є положення про розкриття банківської таємниці, що розглядається як елемент стратегічного планування та підготовки майбутніх реформ [188].

У зв'язку з цим Голова НБУ А. Пишний наголосив, що захист банківської таємниці залишається принциповим завданням Національного банку, особливо в контексті євроінтеграційного курсу України. Він підкреслив, що банківська таємниця – це фундаментальний елемент, який визначає специфіку банківського сектора як важливої складової суспільної взаємодії та одного з інструментів

захисту демократичних інституцій. Без збереження таємниці неможливі ні ефективна банківська діяльність, ні довіра громадян до легальної фінансової системи [103].

Саме тому парламентський Комітет з питань фінансів, податкової та митної політики у липні 2025 року рекомендував до першого читання законопроект № 13233, який спрямований на інтеграцію України до платіжної зони SEPA (Single Euro Payments Area). Законопроект передбачає створення централізованого реєстру банківських рахунків та індивідуальних сейфів громадян. У ньому міститиметься інформація про відкриття й закриття рахунків, включно з електронними гаманцями, а також про договори оренди банківських сейфів. Доступ до реєстру отримають Державна податкова служба, правоохоронні органи (зокрема НАБУ, БЕБ), Держфінмоніторинг, НАЗК та АРМА. Формування такого реєстру є черговим кроком у напрямі поступового розкриття банківської таємниці [103].

Варто підкреслити, що стрімкий технологічний прогрес у банківській сфері є стійкою світовою тенденцією, яка трансформує як внутрішні процеси фінансових установ, так і поведінку їхніх клієнтів. Поява нових банківських продуктів і сервісів, зростання швидкості та складності операцій, значне збільшення обсягу даних, а також посилення регуляторних вимог з боку наглядових органів визначили потребу в активному розвитку регуляторних технологій (регтех, RegTech) і наглядових технологій (суптех, SupTech). Ці рішення допомагають фінансовим установам та регуляторам оптимізувати ключові процеси, розширювати клієнтську базу та ефективно ідентифікувати потенційні ризики у функціонуванні банківського сектору.

Тому впровадження та розвиток SupTech- і RegTech-рішень визначено одним із стратегічних напрямів діяльності Національного банку, що зафіксовано у Стратегії розвитку фінансового сектору до 2025 року, Стратегії розвитку фінтеху до 2025 року та Стратегії НБУ до 2025 року. Важливим кроком у цьому напрямі стало розроблення Концепції розвитку інноваційних наглядових і регуляторних технологій, створеної Національним банком у співпраці зі

Світовим банком, українськими банками, RegTech-компаніями та асоціацією UAFIC [182].

Крім того, у Стратегії НБУ та Стратегії розвитку фінансового сектору України передбачене виконання стратегічної ініціативи «Посилення співпраці з учасниками ринку щодо розвитку регтеху в Україні» [81].

У більш широкому вимірі розвиток регтеху в банківській сфері ґрунтується на тісній взаємодії всіх ключових учасників ринку, де:

- провідну роль відіграють банки – як основні користувачі регтех-рішень, що дозволяють суттєво оптимізувати комплаєнс-процедури;
- не менш важливе значення мають постачальники регтех-технологій – як суб'єкти, зацікавлені у впровадженні своїх продуктів;
- стимулюючу місію виконує регулятор, тобто НБУ, який створює умови для розвитку регуляторних технологій на банківському ринку, орієнтуючись на стратегічні цілі та завдання у сфері фінансової стабільності [81].

Загалом, на нашу думку, впровадження регтеху та суптеху сприятиме зростанню стійкості, керованості та конкурентоспроможності банківської системи, а також покращенню якості взаємодії зі споживачами фінансових послуг. Ці технології забезпечують доступ до більш якісних продуктів, підвищують рівень захисту користувачів і сприяють удосконаленню банківських операцій. Їхній подальший розвиток має базуватися на постійному діалозі між регулятором, фінансовими установами та регтех-компаніями, що є необхідною умовою для формування спільного бачення ролі таких технологій у системі державного регулювання банківської діяльності в умовах становлення інформаційного суспільства.

У Стратегії розвитку фінтеху в Україні до 2025 року передбачено також створення нових фінансових продуктів, удосконалення системи захисту прав споживачів, зниження транзакційних витрат та забезпечення рівних конкурентних умов для постачальників фінансових послуг.

Важливим кроком у напрямі підтримки інновацій стало підписання Меморандуму про взаєморозуміння між Національним банком України та

Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC). Документ є частиною чотирирічної Програми технічної допомоги «Фінансова інклюзія задля економічного зростання», реалізованої у партнерстві з Державним секретаріатом Швейцарії з економічних питань (SECO) та Фондом ефективного врядування уряду Великої Британії [212]. Ці кроки демонструють готовність українського банківського сектору до впровадження сучасних технологічних рішень, зокрема й інтеграції штучного інтелекту у різні напрями фінансової діяльності.

Серед ключових чинників, що свідчать про збереження тенденцій розвитку штучного інтелекту в банківській сфері, можна виділити такі [212]:

- регулятори фінансового ринку дедалі активніше розглядають застосування моделей ШІ для боротьби із шахрайством та запобігання відмиванню коштів;
- подорожчання корпоративного кредитування та відтік депозитів потребуватимуть інноваційних підходів, а також інвестицій у ризик-менеджмент і цифрові рішення;
- стрімкий розвиток фінтеху, зростання популярності безконтактних платежів, поширення мобільних пристроїв і цифровізація публічних послуг формують стійкий попит на нові технологічні рішення.

Це засвідчує, що українським банкам необхідно продовжувати адаптацію до трансформацій фінансового ринку, активно інвестувати у нові технології та розробляти ефективні стратегії цифрового розвитку. При цьому особливу увагу слід приділяти забезпеченню кібербезпеки, захисту даних і тісній взаємодії з державними інституціями, що забезпечують підтримку цих процесів на національному рівні [212].

До ключових стратегічних напрямів застосування штучного інтелекту в українській банківській сфері належать [212]:

- формування високо персоналізованих банківських продуктів і сервісів шляхом автоматичного аналізу фінансової поведінки клієнтів та пропозиції індивідуальних рішень відповідно до їхніх конкретних потреб;
- прогнозування фінансових ризиків та підвищення ефективності

управління активами завдяки обробці великих масивів даних і виявленню прихованих закономірностей, які неможливо визначити за допомогою традиційних аналітичних інструментів;

- посилення протидії шахрайству та забезпечення кіберзахисту банківських операцій шляхом застосування моделей штучного інтелекту, здатних у реальному часі виявляти аномалії в поведінці системи та ідентифікувати потенційні хакерські атаки;

- автоматизація кредитного скорингу з метою швидкого та об'єктивного визначення кредитоспроможності позичальників і прогнозування їхньої здатності виконувати фінансові зобов'язання;

- розвиток сервісів у сфері страхування шляхом використання штучного інтелекту для створення персоналізованих продуктів, мобільних додатків, застосування технологій блокчейну та смарт-контрактів, а також забезпечення високого рівня інформаційної безпеки.

У цьому контексті українським фінансовим установам необхідно формувати такі стратегії впровадження інновацій, які забезпечуватимуть баланс між технологічними можливостями та захистом інтересів споживачів, а також високий рівень операційної безпеки банків. Очевидно, що майбутній розвиток банківського сектору вже неможливий без інтеграції рішень на основі штучного інтелекту, які відкривають для фінансових установ нові можливості зростання [212].

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що в Україні можна виокремити три концептуальні підходи до реформування та вдосконалення державного регулювання у фінансово-банківській сфері.

Перший підхід, аргументований Л. Алексеєнко, ґрунтується на інституційному оновленні механізмів державного впливу на ринки фінансових послуг. Він передбачає модернізацію та розвиток ліквідних ринків фінансових інструментів (акцій, облігацій, деривативів), дерегуляцію сегментів із низьким рівнем ризиків, удосконалення правового регулювання діяльності страхових посередників, кредитних спілок, лізингових компаній, а також валютну

лібералізацію та розвиток біржової й депозитарної інфраструктури [1].

У межах другого підходу О. Стрельченко та В. Скорик виокремлюють банківський маркетинг як комплексну управлінську діяльність банківської системи, спрямовану на досягнення оптимальних результатів шляхом застосування відповідних інструментів адміністрування, методів організації та управління [262].

Третій підхід, представлений роботами О. Тодощак та Є. Фролової, наголошує на тому, що цифровізація публічного адміністрування є невідворотним процесом і ключовим чинником модернізації управлінських механізмів. Дослідники підкреслюють, що цифрова трансформація в публічній сфері – це не просто впровадження ІТ-рішень, а якісна зміна форм і способів владно-управлінського впливу, що проявляється у модернізації механізмів прийняття рішень, оптимізації процедур та підвищенні ефективності публічно-владної діяльності [209].

Основною метою цього підходу, особливо в умовах війни, є створення зручного сервісного середовища для громадян, що отримують адміністративні послуги, без істотного впливу на економічне середовище та підприємницьку активність.

Порівняльний аналіз трьох підходів дає підстави стверджувати, що нині в Україні у практичній площині переважає реалізація другої моделі. При цьому банківська система часто орієнтується не на кредитування реального сектору економіки, а на отримання прибутку за рахунок операцій на міжбанківському ринку та інвестування в державні цінні папери. Така модель, за своєю суттю, стримує розвиток національної економіки та нівелює одну з ключових функцій банків – стимулювання економічної активності.

З огляду на це актуальним є посилення інституційної складової державного регулювання та переорієнтація банківської діяльності з операцій із державними цінними паперами на кредитування реального сектору економіки. Першим кроком у цьому напрямі стало збільшення ставки податку на прибуток для комерційних банків. Однак це рішення не вирішує системної проблеми –

повернення банків до виконання їхніх основних функцій: забезпечення стабільності національної валюти, кредитування бізнесу та населення, мобілізації фінансових ресурсів суб'єктів господарювання, установ та громадян [14].

Тобто, постає потреба у системному оновленні підходів до державного регулювання банківської системи, що виходить за межі точкових рішень на кшталт підвищення податкових ставок і спрямоване на комплексне забезпечення виконання банками їхніх базових функцій у нових умовах цифрової трансформації. Саме у цьому контексті нами обґрунтовано авторську концептуальну модель державного регулювання банківської системи в умовах цифрової трансформації, що ґрунтується на визначенні інституційних компонентів (Національний банк, законодавство, стратегія цифрової трансформації) та окресленні багатовекторних напрямів регуляторного впливу: інституційного – узгодження ролей, повноважень і координації між регуляторами; правового – захист прав споживачів, персональних даних і розвиток цифрової ідентифікації; технологічного – впровадження штучного інтелекту, Big Data, кібербезпеки та інтероперабельності; ризикового – управління капіталом, ліквідністю та протидія відмиванню коштів (AML/KYC); інноваційного – підтримка фінтеху через регуляторні «пісочниці» та пілотні проекти; соціального – забезпечення довіри, інклюзії та доступності цифрових послуг. Запропоновано комплекс інструментів регулювання, що включає гармонізацію норм із європейськими стандартами, механізми захисту споживачів (прозорість тарифів, інститут омбудсмена, ADR), технологічний нагляд (автоматизований моніторинг, супервізорні платформи), регуляторні «пісочниці» для тестування інновацій та інтероперабельність (відкриті API, реєстри, цифрова ідентифікація). У сукупності ці елементи сприяють формуванню інформаційного суспільства та забезпечують очікувані ефекти: стабільність – фінансова стійкість і контроль ризиків; інноваційність – розвиток нових сервісів і технологій; довіру – підвищення прозорості та захисту прав клієнтів; інклюзію – розширення доступу до фінансових послуг для всіх верств населення рис.3.1.

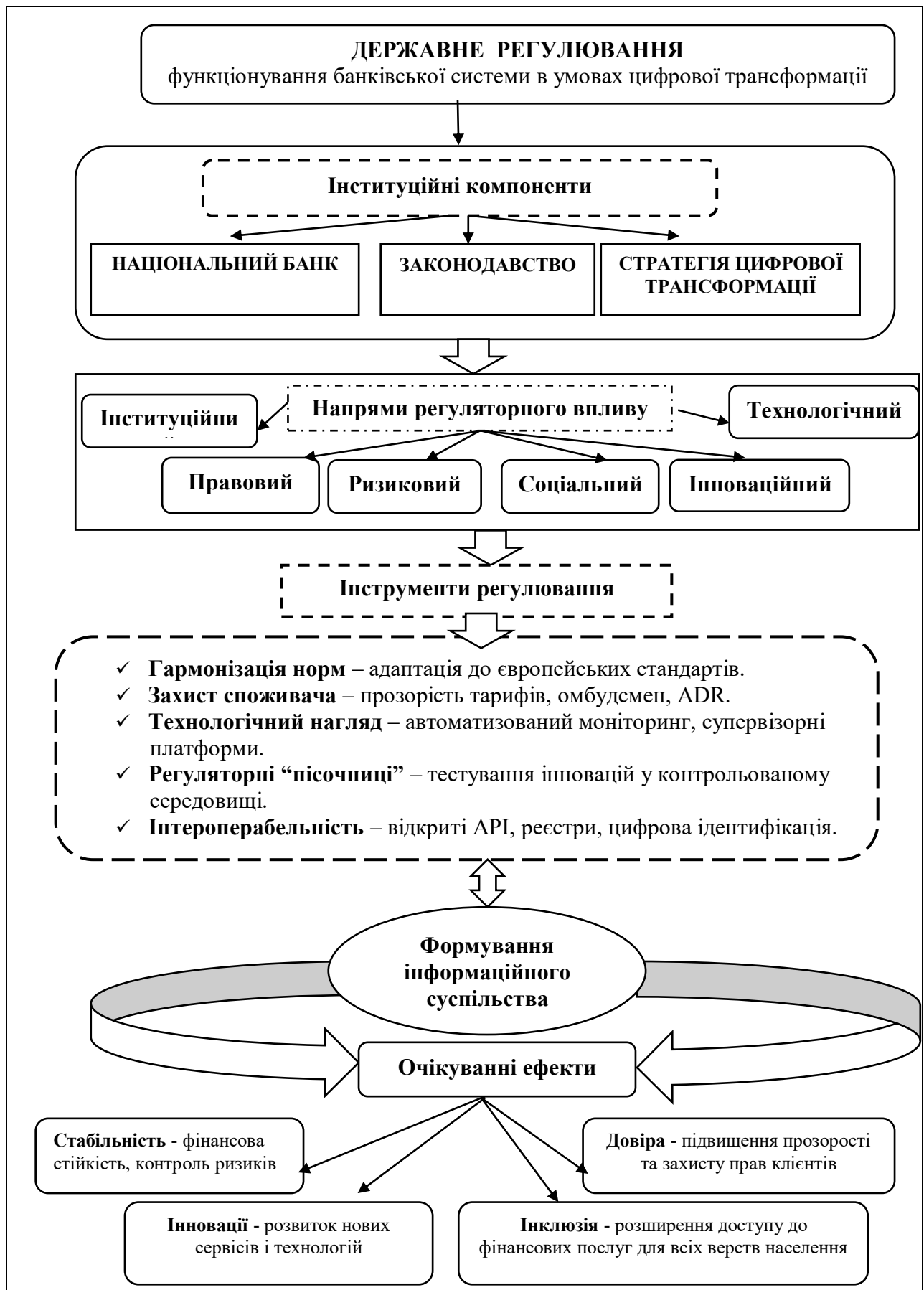

Рис. 3.1. Концептуальна модель державного регулювання банківської діяльності в умовах цифрової трансформації. Розроблено автором.

У межах дослідження концептуальних засад стратегії державного регулювання діяльності банківських установ у контексті формування цифрового суспільства важливо зазначити, що за останні шість років, попри повномасштабну війну, система цифрових державних послуг продовжує розвиватися досить динамічно (рис. 3.2).

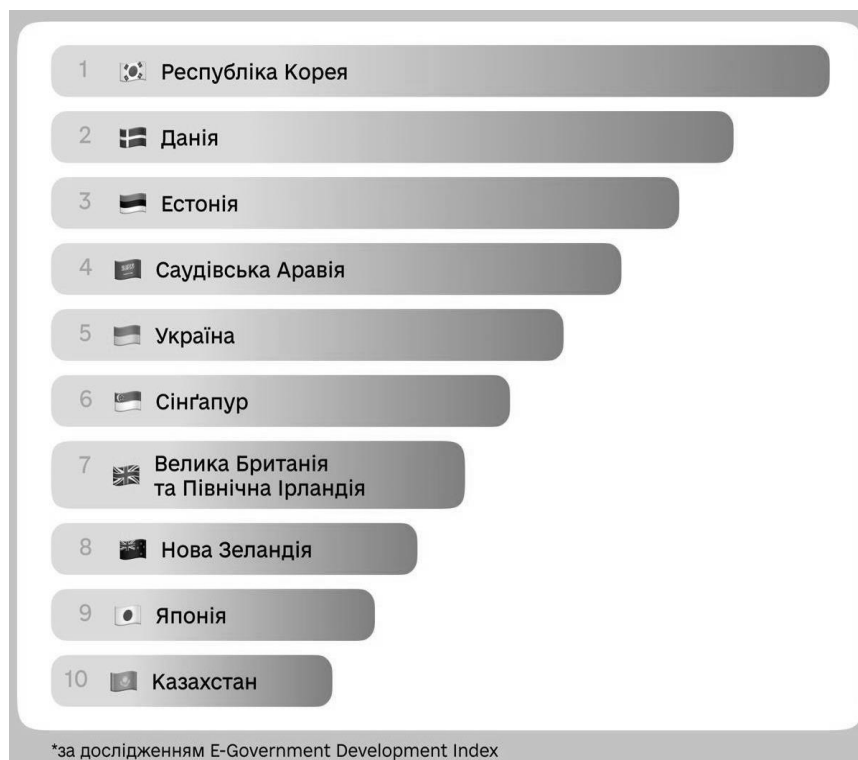

Рис. 3.2. Рейтинг країн світу за рівнем розвитку цифрових державних послуг, 2024 р. [214].

Тобто темпи формування інформаційного суспільства в Україні, зокрема в такому визначальному аспекті, як розвиток цифрових державних послуг, демонструють динаміку, що випереджає показники більшості розвинених країн. Показово, що за підсумками 2024 року Україна посіла п'яте місце у світі за рівнем розвитку цифрових публічних сервісів, тоді як ще у 2018 році перебувала на 102-й позиції міжнародного рейтингу [214].

Такий стрибок є свідченням результативності цифрової трансформації, послідовності державної політики та високої адаптивності інституцій до сучасних технологічних викликів.

Виходячи з цього, публічне управління та адміністрування слід

розглядати як фундаментальний механізм здійснення державної влади, що відображає національні інтереси суспільства. Ідеологія нового публічного управління має виступати інтегрованою системою моральних, соціальних, культурних та економічних принципів, які орієнтовані на розвиток держави через формування відповідальної громадянської свідомості. Водночас публічне управління та адміністрування є процесом реалізації державотворчих ідей, спрямованих на збереження, зміцнення та сталий розвиток України.

А від так, систематизація та критичне осмислення досвіду провідних держав світу засвідчує необхідність розроблення довгострокової стратегії розвитку України на перспективу (10–20 років). Концептуальним ядром такої стратегії мають стати інтегровані стратегічні пріоритети державного регулювання банківської діяльності в умовах становлення інформаційного суспільства. На відміну від наявних фрагментарних та переважно галузево орієнтованих моделей, запропонований підхід ґрунтується на синергії нормативно-правових, адміністративно-організаційних, фінансово-економічних та інформаційно-аналітичних механізмів рис. 3.3.

Узагальнюючи викладене, запропонована концептуальна модель державного регулювання банківської системи в умовах цифрової трансформації не лише окреслює інституційні компоненти, напрями та інструменти регуляторного впливу, а й закладає підґрунтя для практичної реалізації стратегічних завдань у сфері фінансової політики. У цьому контексті особливого значення набуває дослідження цілісних, інтегрованих стратегічних пріоритетів державного регулювання діяльності банківських установ у контексті формування інформаційного суспільства (рис. 3.3).

Реалізація зазначеної стратегії передбачає чітке визначення стратегічної мети, побудову ієрархії цілей, формулювання принципів та умов здійснення регуляторної політики. Її спрямованість полягає у формуванні стійких інституційних засад розвитку банківської системи з урахуванням: процесів цифрової трансформації; посилення вимог фінансової та інформаційної безпеки; специфіки функціонування банківського сектору в

умовах повномасштабної військової агресії Російської Федерації проти України; потреб післявоєнної реконструкції та відновлення національної економіки.

Рис.3.3. Цілісні, інтегровані стратегічні пріоритети державного регулювання банківської діяльності в умовах становлення інформаційного суспільства

Розроблено автором.

Таким чином, стратегічне бачення розвитку банківської системи України має спиратися на комплексний, міждисциплінарний та інституційно

орієнтований підхід, що забезпечує її адаптивність і стійкість у довгостроковій перспективі.

При цьому концепція нового публічного управління та адміністрування повинна спиратися на реальні демократичні цінності правової держави, а також передбачати запровадження актуальної управлінської ідеології, у якій пріоритетним є сталий економічний розвиток та гарантування прав і свобод громадян у тісній взаємодії з державними інституціями. У цьому контексті стає очевидним, що після глибоких демократичних і соціально-економічних змін, які відбулися в Україні, настав період інституційного оновлення системи державного регулювання банківської сфери. А метою концептуальних засад стратегії публічного управління має стати поступове формування такої моделі державного регулювання діяльності банківських установ, яка забезпечуватиме їхній стабільний розвиток у рамках становлення інформаційного суспільства. Це, у свою чергу, є необхідною передумовою соціально-економічного поступу держави та ефективного функціонування суспільних інституцій у коротко-, середньо- та довгостроковій перспективі.

3.2. Шляхи трансформації державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства в умовах європейської інтеграції України

Формування цифрового суспільства є невід'ємною передумовою подальшого розвитку сучасної цивілізації. Одним із ключових чинників забезпечення його стійкого розвитку у довгостроковій перспективі виступає всебічна інформатизація та цифровізація банківської системи. Вона не лише прискорює соціально-економічні трансформації, а й сприяє підвищенню якості життя та добробуту населення.

Сучасні виклики та загрози сталому розвитку України значною мірою

зумовлені збройною агресією російської федерації. У цих умовах держава має концентрувати зусилля на забезпеченні стійкості економіки та соціальних інституцій, формуванні та реалізації ефективної системи державного регулювання діяльності банківських установ, враховуючи євроінтеграційний вектор розвитку країни.

Цифровізація банківської системи є органічною складовою процесу становлення інформаційного суспільства в Україні. Тому подальший розвиток системи державного регулювання банківської діяльності у цьому контексті має бути спрямований на досягнення балансу між ризиками цифровізації та перевагами новітніх технологій. Особливого значення набувають питання захисту персональних даних, використання штучного інтелекту та забезпечення кібербезпеки, що є необхідною передумовою успішної інтеграції України до європейського простору.

Загалом, у процесі трансформації до інформаційного суспільства в Україні значно зростає роль банківських установ як ключових суб'єктів цифрової економіки. Формування законодавчих засад для забезпечення ефективного та прозорого державного регулювання діяльності банків в умовах цифровізації є важливою умовою фінансової стабільності та інтеграції України до глобального цифрового простору [125].

Цифрова трансформація банківської сфери – ключовий етап у формуванні сучасного інформаційного суспільства, яка змінює формат взаємодії між клієнтами й банками, дозволяє забезпечити доступ до послуг у режимі 24/7, підвищує ефективність роботи банківських установ і відкриває простір для інновацій.

Розглянемо найбільш показові приклади таких трансформацій, які є надзвичайно важливими з точки зору успішної європейської інтеграції України у питаннях подальшого розвитку банківської сфери:

1. Електронна ідентифікація через Дія.Підпис.

З 2021 р. в Україні набуло широкого поширення використання Дія.Підпису – цифрового аналога власноручного підпису, який надає юридичну

силу електронним документам. Особливості цього сервісу полягають в ідентифікація особи за допомогою мобільного застосунку «Дія» на основі біометричних даних (розпізнавання обличчя). Також можливий підпис документів, договорів, заявок на кредити, відкриття рахунків онлайн, без необхідності відвідувати банк. Це має значний вплив на подальший розвиток банківської сфери, адже дозволяє:

- відкривати банківські рахунки і оформлювати кредити дистанційно;
- зменшити адміністративне навантаження на співробітників банківських установ;
- підвищити рівень цифрової інклюзії, особливо серед населення в сільській місцевості або за кордоном [224].

2. Розвиток фінтеху та створення інноваційного середовища (Fintech Sandbox).

В Sandbox працювали компанії Moneyveo, A-Bank, Sportbank, IZI Bank та інші. Загалом, Sandbox має вплив на інформаційне суспільство через прискорення впровадження інновацій, високу конкуренцію в секторі банківських послуг та більшу доступність фінансових сервісів через смартфон або комп'ютер.

3. Розвиток open banking та API-рішень. Open banking – це концепція, за якої банки відкривають доступ до рахунків клієнтів для сторонніх розробників (TSP – third-party service providers) через API (Application Programming Interface), за згодою самого клієнта. Ключовими особливостями є те, що клієнти можуть бачити всі свої рахунки з різних банків в одному мобільному застосунку. Також є можливість надавати фінансову аналітику та формування персоналізованих банківських продуктів [223].

Так, API-платформа NBU HUB дозволяє розробникам підключатися до банківських даних і створювати фінансові сервіси нового покоління.

Розвиток open banking та API-рішень впливає на прозорість і зручність для клієнтів, стимулює фінансову грамотність через доступ до аналізу витрат і доходів та сприяє інтеграції української банківської системи у європейський простір PSD2.

Розглянуті вище напрями цифрових трансформацій у банківській сфері в умовах формування інформаційного суспільства в Україні наведено в табл. 3.1

Таблиця 3.1

Порівняльна таблиця прикладів цифрових трансформацій

Приклад цифровізації	Основна суть	Вплив на банківську систему
Дія.Підпис	Біометрична ідентифікація та електронний підпис	Спрощення доступу до послуг, безпаперовий сервіс
Fintech Sandbox	Тестування інновацій у режимі часткової регуляції	Зростання кількості fintech-гравців
Open banking & API	Надання доступу до даних через API стороннім сервісам	Персоналізація, інтеграція з ЄС

Джерело: систематизовано автором за даними [224, 223, 133, 136]

Кожен з розглянутих вище елементів – електронна ідентифікація через Дія.Підпис, розвиток фінтеху через Sandbox та впровадження Open Banking – відіграє свою роль у розвитку банківського сектору в Україні в умовах європейської інтеграції. В Україні активно використовуються електронні ідентифікаційні сервіси, такі як Дія та BankID, що дозволяють користувачам здійснювати ідентифікацію в банківських установах без фізичної присутності. Це суттєво підвищує зручність для клієнтів і зменшує навантаження на банківські відділення.

Для забезпечення більш високого рівня інтеграції з міжнародними стандартами необхідно уніфікувати стандарти ідентифікації з європейськими практиками, що дозволить зробити ці сервіси більш доступними для міжнародних користувачів і підвищити рівень довіри до них [133].

Проголошені Україною євроінтеграційні прагнення передбачають адаптацію національного законодавства до законодавства Європейського Союзу та становлять міжнародне зобов'язання, закріплене в Угоді про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами від 14 червня 1994 р. Згідно з її положеннями, Україна взяла на себе обов'язок гармонізувати власну правову систему з правом ЄС.

Подальшим етапом стало синхронне ратифікування Угоди про асоціацію між Україною та ЄС Верховною Радою України та Європейським Парламентом

16 вересня 2014 р. Цей документ визначив якісно новий формат відносин між сторонами на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції і став стратегічним орієнтиром для системних соціально-економічних реформ в Україні [213].

За період 2014–2024 рр. загальний прогрес виконання Угоди про асоціацію зріс з 77% у 2023 р. до 81% у 2024 р., тобто на 4 відсоткових пункти (при цьому у 2024 р. фактичний прогрес виконання завдань становив 70%). У розрізі окремих виконавців показники імплементації виглядають так:

- Кабінет Міністрів України – виконано 79% заходів;
- Верховна Рада України – 74%;
- інші органи державної влади (НБУ, НАБУ, СБУ тощо) – 62% [94].

Таким чином, можна констатувати, що органи державної влади України ще не повною мірою забезпечують імплементацію положень Угоди про асоціацію, що потребує подальшого удосконалення державної політики євроінтеграції. Це є необхідною умовою для забезпечення належної динаміки сталого розвитку держави в умовах сучасних викликів і загроз.

Варто зазначити, що прогрес виконання Угоди за напрямом «Фінансові послуги» у 2014–2024 рр. є нижчим за середній показник і становить 74% (рис. 3.4).

ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ

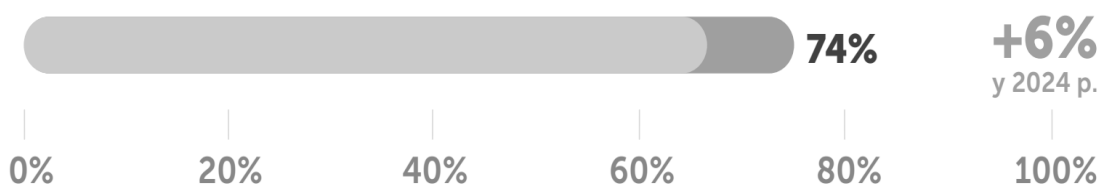

Рис. 3.4. Виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за напрямом «Фінансові послуги», 2014-2024 рр. [94].

Невід’ємною складовою євроінтеграційних заходів за напрямом «Фінансові послуги» є впровадження в діяльність банківських установ

законодавства ЄС. Розглянемо особливості цього процесу та його результативність в Україні протягом останніх років.

Так, у межах подальшого реформування системи державного регулювання діяльності банківських установ у контексті становлення інформаційного суспільства та поступу євроінтеграційних процесів України у 2023 р. на законодавчому рівні було ухвалено значну кількість нормативно-правових актів і прийнято важливі рішення у сфері державного управління.

Так, у серпні 2023 р. з метою підтримання фінансової стабільності в Україні на період дії воєнного стану уповноважені інституції, відповідальні за стабільність фінансової системи, затвердили нову Стратегію розвитку фінансового сектору. Її заходи поділено на короткострокові (спрямовані на забезпечення стабільності та запобігання погіршенню ситуації у фінансовому секторі й економіці загалом) і середньострокові (які мають стати підґрунтям для подальшої відбудови та економічного зростання) [93].

Крім того, протягом 2023 р. здійснювалася робота щодо наближення українського законодавства у сфері врегулювання неплатоспроможності (resolution) кредитних установ. З цією метою було підготовлено проєкт Закону України про внесення змін до Закону «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», який передбачає імплементацію положень Директиви Європейського Парламенту і Ради № 2014/59/ЄС від 15.05.2014 р. щодо створення рамок для відновлення платоспроможності та врегулювання діяльності кредитних установ та інвестиційних фірм. Наразі документ опрацьовується із зовнішніми стейкхолдерами, зокрема FinSac World Bank. Розроблялися й оновлювалися проєкти планів врегулювання банків, віднесених до категорії проблемних, а також інших банків, щодо яких виконавча дирекція Фонду гарантування вкладів фізичних осіб ухвалила рішення про надання відповідної інформації з метою реалізації покладених на Фонд функцій відповідно до Плану заходів з виконання Листа про наміри Уряду України та Національного банку перед МВФ від 19 червня 2023 р. та Меморандуму про економічну й фінансову політику. Структура

інформаційного змісту цих планів була максимально наближена до вимог європейського законодавства [93].

У межах імплементації Директиви Європейського Парламенту і Ради 2014/49/ЄС про схеми гарантування депозитів від 16.04.2014 р. рішенням виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 13.11.2023 р. № 1460 затверджено Методику оцінки фінансової стійкості Фонду. Цей документ визначає механізм оцінювання спроможності забезпечувати покриття прогнозованих ризиків у банківській системі, а також порядок, умови й періодичність розрахунку цільових показників Фонду, цільового обсягу фонду, строків досягнення цільового орієнтира, ризику ліквідності та скоригованого капіталу. Методика розроблена з урахуванням керівних принципів стрес-тестування депозитних гарантійних систем ЕВА/GL/2021/10. Упродовж 2023 р. Фонд, маючи повноваження, що відповідають вимогам статті 4 Директиви 2014/49/ЄС, здійснив перевірки 31 банку – учасника системи гарантування. Виявлені порушення були незначними, стосувалися переважно неточностей у розрахунку зборів і не впливали на стабільність функціонування системи гарантування вкладів [93].

Для реалізації положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення питань організації корпоративного управління в банках та інших питань функціонування банківської системи» від 30 червня 2021 р. № 1587-IX, який враховує вимоги Директиви 2013/36/ЄС та Регламенту 575/2013/ЄС (частина положень набуде чинності 5 серпня 2024 р.), Національний банк України затвердив Положення про порядок визначення банками регулятивного капіталу (постанова Правління НБУ від 28.12.2023 р. № 196). Крім того, з метою подальшого узгодження зі стандартами ЄС, зокрема Директиви 2013/36/ЄС та Делегованого Регламенту 2021/9232/ЄС, НБУ ухвалив нову редакцію Положення про політику винагороди в банках (постанова Правління НБУ від 27.12.2023 р. № 189) [93].

Протягом 2023 р. Національний банк України здійснив розробку та

оновлення нормативно-правових актів відповідно до вимог Закону України «Про платіжні послуги» від 30 червня 2021 р. № 1591-IX, що імплементує основні положення Директиви 2015/2366/ЄС (PSD2). Зокрема, були ухвалені:

- зміни до Положення про порядок здійснення авторизації діяльності надавачів фінансових та обмежених платіжних послуг (постанова Правління НБУ від 21.04.2023 р. № 54);
- Положення про застосування посиленої автентифікації на платіжному ринку (постанова Правління НБУ від 03.05.2023 р. № 58);
- Положення про пред'явлення вимог та застосування заходів впливу НБУ до об'єктів оверсайту платіжної інфраструктури (постанова Правління НБУ від 09.05.2023 р. № 61);
- зміни до Положення про залучення комерційних агентів для надання фінансових платіжних послуг (постанова Правління НБУ від 18.09.2023 р. № 117);
- зміни до Положення про реєстрацію платіжних систем, учасників платіжних систем та технологічних операторів платіжних послуг (постанова Правління НБУ від 05.12.2023 р. № 156).

У рамках реалізації Стратегії НБУ до 2025 р. та дорожньої карти розвитку системи електронних платежів Національний банк у 2023 р. завершив перехід на нове покоління СЕП-4.0, побудоване на міжнародному стандарті ISO 20022. Водночас банки продовжували функціонування з урахуванням обмежень, визначених постановою НБУ «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» від 24.02.2022 р. № 18 [93].

З метою поступового пом'якшення адміністративних обмежень та переходу до більш гнучкого обмінного курсу Національний банк підготував Стратегію пом'якшення валютних обмежень, повернення до інфляційного таргетування та підвищення гнучкості курсу, затверджену 29.06.2023 р. Подальші кроки щодо пом'якшення або скасування заходів, передбачених Постановою № 18, будуть реалізовуватися відповідно до пріоритетів і

принципів Стратегії, із дотриманням етапності, визначеної Дорожньою картою, та за наявності відповідних передумов. Кожен крок здійснюватиметься на основі оцінки впливу на валютний ринок, міжнародні резерви, макроекономічну та фінансову стабільність [93].

У червні 2023 р. Верховна Рада України ухвалила Закон № 3153-IX «Про захист прав споживачів», який набере чинності 07.07.2024 р., але не раніше припинення або скасування воєнного стану. Закон спрямований на наближення українського законодавства у сфері захисту прав споживачів до стандартів ЄС. Норми цього Закону щодо захисту прав споживачів фінансових послуг застосовуються з урахуванням особливостей, встановлених законами про фінансові послуги.

З листопада 2023 р. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, як один із бенефіціарів проекту ЄС, що реалізується Академією електронного врядування (eGA, Естонія) у співпраці з Міністерством цифрової трансформації, впровадив онлайн-виплати відшкодування за вкладами з використанням механізмів застосунку Дія. Рівень гарантованого відшкодування під час військового стану залишився на рівні 100% для вкладників-фізичних осіб. У 2023 р. Фонд провів близько 60 тисяч виплат на суму понад 3 млрд грн. Рішенням виконавчої дирекції Фонду від 28.06.2023 р. № 779 було приведено у відповідність до пункту 3 статті 16 Директиви 2014/49/ЄС положення Інструкції про порядок захисту прав та охоронюваних інтересів вкладників [93].

У 2023 р. Національним банком України було ухвалено низку нормативних актів у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг, включаючи фінансові платіжні послуги. Зокрема, затверджено: зміни щодо інформаційного забезпечення споживачів із метою підвищення прозорості та повноти розкриття умов і ключових характеристик банківських та інших фінансових послуг через канали дистанційного обслуговування (вебсайти банків та небанківських фінансових установ) — постанови Правління НБУ від 18.10.2023 р. № 129, 130; зміни у частині здійснення нагляду за

додержанням надавачами фінансових (у тому числі платіжних) послуг вимог законодавства України щодо захисту прав споживачів фінансових послуг — постанова Правління НБУ від 02.09.2022 р. № в редакції постанови Правління НБУ від 28.09.2023 р. № 118 зі змінами, затвердженими постановою Правління НБУ від 27.11.2023 р. № 152 [93].

Крім того, у 2023 р. Україна стала повноправним членом Банку розвитку Ради Європи (БРРЕ), що відкриває доступ до всіх фінансових інструментів банку, зокрема проектного та програмного кредитування, міжгалузевого фінансування, механізмів співфінансування з боку ЄС, фінансування державного сектору та державно-приватного партнерства [93].

У 2024 р. Національний банк продовжив імплементацію законодавства ЄС у сфері регулювання діяльності банків і банківських груп в Україні. Зокрема, Правлінням НБУ були ухвалені нормативні та розпорядчі акти щодо:

- запровадження коефіцієнтів покриття ліквідністю (Liquidity Coverage Ratio, LCR) та коефіцієнта чистого стабільного фінансування (Net Stable Funding Ratio, NSFR) на консолідованій основі;
- уточнених підходів до визначення непрацюючих активів та припинення визнання дефолту боржника;
- оновлених мінімальних вимог до достатності капіталу банків;
- нової структури капіталу банківських груп та мінімальних вимог до достатності капіталу груп;
- оцінки внутрішньої ліквідності банків і банківських груп (Internal Liquidity Adequacy Assessment Process, ILAAP);
- коефіцієнта левериджу (Leverage Ratio, LR) з урахуванням розрахунку експозиції за деривативами методом оцінки кредитного ризику контрагента (Counterparty Credit Risk, CCR);
- вимог до оцінки ризику розрахунку, що покривається капіталом [94].

Одночасно, для вдосконалення інструментів банківського нагляду, у 2024 р. було затверджено:

- Порядок поточного моніторингу фінансового стану банків і показників банківських груп;
- Розпорядження від 06.06.2024 р. № 1734-ра «Про посилення ефективності контролю за виконанням банками рекомендацій за результатами інспекційних перевірок та оцінки банків (SREP)»;
- Порядок оцінки НБУ рівня організації корпоративного управління та внутрішнього контролю банків;
- зміни до Порядку оцінки бізнес-моделей банків;
- Концепцію змін до законодавства щодо оцінки у фінансовому секторі, включно з процесом оцінки банківської застави та контролю її якості;
- Методику оцінки ризиків банків для визначення пріоритетів наглядової діяльності;
- План наглядових дій щодо банків на 2025 р. відповідно до рівня інтенсивності нагляду;
- зміни до Положення про порядок проведення оцінки банків під час здійснення банківського нагляду;
- зміни до Положення про здійснення безвиїзного банківського нагляду [94].

Протягом 2024 р. Національний банк України активно працював над розробленням проектів нормативно-правових актів відповідно до Закону України від 30.06.2021 р. № 1591-IX «Про платіжні послуги», що відображає ключові положення Директиви ЄС 2015/2366. Зокрема, було підготовлено Положення про відкритий банкінг в Україні та Положення про використання електронних довірчих послуг під час доступу надавачів платіжних послуг до рахунків користувачів платіжних послуг.

У 2024 р. також здійснено оновлення нормативно-правових актів НБУ відповідно до Закону про платіжні послуги. З 01.12.2024 р. запрацювала нова версія системи електронних платежів (СЕП) із функціоналом миттєвих кредитових переказів. Цей сервіс забезпечує майже моментальне перерахування

коштів з рахунку платника на рахунок отримувача (не більше 10 секунд). Максимальна сума однієї операції миттєвого переказу становить 100 тис. грн, що покриває більшість потреб бізнесу та громадян [94].

У 2024 р. продовжувалася законотворча діяльність у сфері протидії відмиванню (легалізації) доходів, одержаних злочинним шляхом. Так, 29.08.2024 р. Комітет Верховної Ради з питань фінансів, податкової та митної політики рекомендував Верховній Раді прийняти за основу законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо адаптації законодавства України до стандартів FATF».

Крім того, Національний банк осучаснив порядок здійснення нагляду за дотриманням законодавства України про захист прав споживачів фінансових та платіжних послуг. Затверджені зміни до Положення про нагляд спрямовані на підвищення прозорості та справедливості екосистеми фінансових, супровідних, платіжних і обмежених платіжних послуг, посилення захисту інтересів споживачів, запровадження чітких правил камеральних перевірок для виявлення порушень та застосування професійного судження при здійсненні нагляду. Також удосконалено нагляд за дотриманням законодавства щодо взаємодії зі споживачами під час врегулювання простроченої заборгованості відповідно до Закону України від 17.02.2022 № 2073-IX «Про адміністративну процедуру» та рекомендацій Ради Європи щодо адміністративних процедур [94].

З метою покращення регулювання та функціонування бюро кредитних історій, зокрема забезпечення дотримання прав суб'єктів кредитної історії, Національний банк ініціював законопроект «Про кредитну історію», зареєстрований 28.11.2024 р. за № 12260 та направлений на всенародне обговорення. Законопроект пропонує зміни до Закону України «Про організацію формування та обігу кредитних історій» та інших законів, що посилять можливості НБУ здійснювати нагляд за діяльністю бюро кредитних історій.

Слід відзначити, що в умовах воєнного стану та з урахуванням Закону України «Про санкції» Фондом гарантування вкладів фізичних осіб у 2024 р.

прийнято низку рішень виконавчої дирекції, що регламентують питання відповідно до директив 2001/24/ЄС, 2014/49/ЄС та 2014/59/ЄС [94]:

- від 19.02.2024 р. № 210 – затверджено зміни до Положення про порядок складання та ведення реєстру акцептованих вимог кредиторів і задоволення вимог кредиторів банків, що ліквідуються;
- від 14.03.2024 р. № 331 – внесено зміни до Положення про виведення неплатоспроможного банку з ринку та до Положення про реєстр акцептованих вимог кредиторів;
- від 18.07.2024 р. № 777 – змінено Положення щодо організації продажу активів банків, що ліквідуються;
- від 22.07.2024 р. № 796 – внесено зміни до Положення про надання в оренду нерухомого майна банків через відкриті торги (аукціони);
- від 01.08.2024 р. № 831 – затверджено зміни до Положення про відшкодування коштів за вкладками та скасовано рішення від 24.03.2022 р. № 201;
- від 15.08.2024 р. № 880 – внесено зміни до Положення про виведення неплатоспроможного банку та реєстру акцептованих вимог кредиторів;
- від 18.07.2024 р. № 774 – визначено особливості ліквідації банків у період воєнного стану щодо продажу їх майна;
- від 05.12.2024 р. № 1269 – внесено зміни до Положення про виведення неплатоспроможного банку з ринку.

Згадані рішення передбачають:

- удосконалення складання та ведення реєстру акцептованих вимог кредиторів і механізму розрахунків з ними;
- зміни щодо початку задоволення вимог кредиторів у кожній черзі;
- запровадження процедури примусового відчуження майна банків відповідно до Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану»;

- вдосконалення передачі майна банку у безоплатне користування для потреб Міністерства оборони, ЗСУ, СБУ, Нацгвардії, інших військових формувань та правоохоронних органів, військових адміністрацій і органів місцевого самоврядування;
- визначення особливостей управління майновими правами банку за кредитними договорами з фізичними особами – військовослужбовцями;
- запровадження процедури підготовки до виведення неплатоспроможного банку з ринку;
- встановлення критеріїв та напрямів заходів раннього реагування, які здійснює Фонд [94].

З метою збалансованого впровадження європейських стандартів та збереження здатності банківської системи підтримувати національну економіку, з 5 серпня 2024 р. набули чинності оновлені вимоги Закону України «Про банки і банківську діяльність». Відповідно до цих змін банки перейшли на трирівневу структуру капіталу та нові нормативи його достатності. Зокрема:

- капітал тепер складається з трьох складових замість двох: основного капіталу першого рівня, додаткового капіталу першого рівня та капіталу другого рівня;
- основний капітал першого рівня, що є найякіснішою складовою та аналогом основного капіталу за попередньою структурою, збільшився завдяки можливості включати в нього прибутки минулих років та поточного року. Раніше прибутки враховувалися переважно до додаткового капіталу. В результаті основний капітал першого рівня зріс із 178 млрд грн на 1 серпня 2024 р. до 238 млрд грн на 1 вересня 2024 р.;
- регулятивний капітал банків знизився до майже 245 млрд грн, що зумовлено додатковими вирахуваннями з активів (відстрочені податкові активи, переоцінки, інвестиції) та запланованими дивідендами [15].

Для збереження балансу між впровадженням європейських вимог та можливістю банків надалі нарощувати кредитну підтримку економіки

Національний банк України встановив низку перехідних положень:

1. Поетапне досягнення мінімального нормативу достатності регулятивного капіталу:

- з 05 серпня 2024 р. до 31 грудня 2024 р. – не менше 8,5%;
- з 01 січня 2025 р. до 30 червня 2025 р. – не менше 9,25%;
- з 01 липня 2025 р. – не менше 10%.

2. Включення до основного капіталу першого рівня:

○ прибутку банку за перше півріччя та дев'ять місяців 2024 р. без попереднього погодження НБУ та аудиторської перевірки проміжної фінансової звітності. Прибуток включається з урахуванням запланованих дивідендів та до дати проведення річних загальних зборів за підсумками 2024 р.;

○ коштів, отриманих банком як оплата простих акцій або на підвищення їх номінальної вартості, протягом 2024 р., що сприятиме завершенню заходів з докапіталізації.

3. Включення до додаткового капіталу першого рівня та капіталу другого рівня інструментів із умовами списання/конверсії та субординованих боргів на період погоджувальних процедур Національного банку за поданими документами банків [15].

Перехід на нову структуру капіталу дозволив підтримувати майже двократний запас капіталу всіх рівнів та забезпечив відповідність розрахункових показників капіталу банків чинним нормативам, що позитивно вплинуло на стан банківської системи України в умовах європейської інтеграції.

Станом на 1 вересня 2024 р. всі українські банки виконують мінімальні вимоги щодо достатності основного капіталу першого рівня, капіталу першого рівня та регулятивного капіталу. Зокрема:

- середній норматив достатності регулятивного капіталу становив 16,2% при мінімальному рівні 8,5% з урахуванням перехідних норм;
- середні нормативи достатності капіталу першого рівня та

основного капіталу першого рівня становили 15,7% при нормативних значеннях не менше 7,5% та 5,625% відповідно [15].

Внесені зміни до структури капіталу разом із наданим банкам перехідним періодом значно підвищили здатність банків нарощувати кредитування. Прибутковість банків підтримує їх капітал, що дозволяє безболісно впроваджувати європейські вимоги до достатності капіталу, забезпечуючи виконання головної функції банківської системи — кредитної підтримки економіки та відновлення країни в умовах повномасштабного російського вторгнення [15].

У 2025 р. Національний банк України планує провести оцінку стійкості банківської системи для перевірки достатності капіталу для покриття неочікуваних збитків у кризових умовах. До отримання результатів цієї оцінки пріоритетом залишатиметься підтримка капіталу банків для забезпечення стабільності системи та можливості нарощувати кредитування [15].

Завдяки активному впровадженню євроінтеграційних реформ сучасний стан банківського сектору України є задовільним, а прибутковість банків — стійкою. Це дозволяє Національному банку впроваджувати подальші регуляторні вимоги відповідно до європейських стандартів та євроінтеграційних прагнень України.

Так, на червневому засіданні 2024 р. Рада з фінансової стабільності рекомендувала поступове підвищення цільового показника Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) з 2,5% станом на 1 січня 2025 р. до 3,5% до 1 січня 2028 р. [96].

ФГВФО, як установа, що гарантує повернення вкладів вкладникам у разі ліквідації банку, відшкодовує кошти вкладників у повному обсязі, включаючи нараховані відсотки, за винятком випадків, передбачених законодавством [221].

Запровадження цільового показника дозволить наповнити систему гарантування достатніми ресурсами для покриття ризиків неплатоспроможності банків. Він відображає необхідний рівень ресурсів для

покриття прогнозованих витрат ФГВФО, враховуючи можливі кризові явища. Мінімальне значення показника не може бути меншим за 2,5% гарантованих коштів вкладників. Якщо розраховане значення перевищує мінімум, Фонд пропонує оновлене значення та строки його досягнення на розгляд Ради, після чого рішення виконавчої дирекції ФГВФО затверджується з урахуванням рекомендацій Ради.

Встановлення цільового показника у 3,5% до 1 січня 2028 р. дозволить капіталізувати систему гарантування вкладів у достатньому обсязі для покриття прогнозованих ризиків неплатоспроможності банків та можливих витрат. Основним джерелом капіталізації є внески банків-учасників Фонду [96].

До останнього часу максимальна сума відшкодування вкладів для фізичних осіб у разі ліквідації банку в Україні становила 200 тис. грн. У зв'язку з російською агресією, для додаткового захисту вкладників були запроваджені тимчасові заходи: на період воєнного стану та протягом трьох місяців після його завершення гарантоване 100% відшкодування всіх вкладів, при цьому мінімальна гарантована сума не може бути меншою за 600 тис. грн, що за курсом на жовтень 2024 р. становить приблизно €13 тис. [221].

Для порівняння, у ЄС гарантована виплата одному вкладнику становить до €100 тис. [64].

В умовах європейської інтеграції та прогнозованого вступу України до ЄС доцільно поступово збільшувати гарантовану суму повернення вкладів.

Подальша трансформація державного регулювання банківської діяльності в контексті формування інформаційного суспільства та європейської інтеграції передбачає прийняття законодавчих та стратегічних програмних документів. Так, у травні 2024 р. оновлено Стратегію Національного банку України до 2025 р., яка, окрім протидії російській агресії та відновлення країни, визначає ключові структурні реформи, заходи монетарної та валютної політики, планування відновлення та розвитку банківської системи, у тому числі в умовах європейської інтеграції.

Одна з цілей Стратегії НБУ «Фінансова фортеця України» – «Ефективний

центрального банку», що передбачає забезпечення стійкості, ефективності та безперебійної роботи центробанку, включаючи європейську інтеграцію фінансового та банківського сектору, міжнародну співпрацю та обмін експертизою [217].

У 2025 р. продовжуються процеси євроінтеграції у сфері регулювання банківської діяльності. Зокрема, Україні необхідно забезпечити позасудовий доступ податкової служби до даних про кошти на банківських рахунках платників податків. Міністерство фінансів розробило законопроект про приєднання України до SEPA (Single Euro Payments Area), без чого країна не зможе інтегруватися у європейську фінансову інфраструктуру. Влітку 2025 р. Комітет Верховної Ради рекомендував законопроект SEPA до розгляду у першому читанні, передбачивши створення реєстру банківських рахунків і сейфів громадян. Протягом наступних трьох років планується послаблення банківської таємниці та надання Державній податковій службі позасудового доступу до руху коштів на рахунках [30].

Переваги приєднання України до SEPA включають:

- рівень комісій за перекази до ЄС буде аналогічним внутрішнім переказам;
- перекази до 100 000 євро здійснюватимуться за 10 секунд;
- платежі будуть виконуватись протягом одного банківського дня;
- спрощення ведення бізнесу з європейськими партнерами [30].

Отже, банківська сфера України поступово адаптується до цифрових викликів, хоча потребує подальшої гармонізації з європейськими стандартами. Основні напрями регуляторних змін охоплюють електронну ідентифікацію, цифрову безпеку, розвиток open banking та конкуренцію на фінансовому ринку. Акцент на безпеку та інновації формує стійку основу для розвитку fintech-сектора, підвищення фінансової інклюзії та прозорості у взаємодії банківських установ з клієнтами.

Українська банківська система активно інтегрується у цифрову економіку та європейський банківський простір, використовуючи державні цифрові сервіси

та регуляторні інновації.

Основними тенденціями є дистанційне обслуговування, підтримка фінтех-стартапів, інтеграція з відкритими банківськими платформами – відображають перехід до інформаційно-орієнтованої банківської моделі, що базується на даних, довірі та цифрових навичках користувачів. Подальша підтримка таких ініціатив сприятиме посиленню конкурентоспроможності банків, їхній відкритості для інновацій та економічній стійкості в умовах європейської інтеграції України.

Загалом, виходячи із нагальної потреби забезпечення національних інтересів в банківській сфері, Україна має вживати необхідних заходів для налагодження міжнародного співробітництва у зазначеній сфері, формуючи відповідну систему державного регулювання. З урахуванням сучасних тенденцій світової економіки Україна має спрямовувати свої зусилля в напрямку поступової інтеграції в європейські структури з метою входження до європейського фінансово-економічного та банківського простору.

Таким чином, формування та реалізація сучасної державної політики у банківському секторі економіки України має відбуватись шляхом подальшого всебічного стійкого розвитку цілісної банківської системи у відповідності з існуючими європейськими стандартами та в умовах подальшої всебічної міжнародної інтеграції. Тому для подальшої інтеграції України в Європейський Союз та запровадження стандартів життя євроспільноти у банківській сфері необхідне проведення подальших дієвих реформ щодо удосконалення державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства до правил, норм та стандартів ЄС у зазначеній сфері.

3.3. Напрями вдосконалення механізмів державного регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства

Недоліки чинної системи державного регулювання діяльності банківських

установ в умовах становлення цифрового суспільства в Україні актуалізують потребу формування нових політичних, правових, адміністративних, організаційних, економічних та інформаційних засад, які б забезпечували її ефективне та стабільне функціонування. У зв'язку з цим одним із ключових теоретико-методичних і практичних завдань сучасного етапу розвитку держави є модернізація наявних механізмів державного впливу на банківський сектор.

У контексті нашого дослідження доцільно визначити напрями вдосконалення окреслених механізмів нормативно-правового, адміністративно-організаційного, фінансово-економічного та інформаційно-моніторингового регулювання діяльності банківських установ у процесі розвитку інформаційного суспільства в Україні.

На наше переконання, удосконалення нормативно-правового механізму державного регулювання банківської сфери в умовах цифровізації має здійснюватися за низкою ключових напрямів, які потребують ґрунтовного аналізу. Одним із важливих чинників підвищення дієвості державного регулювання банківських установ у площині забезпечення державного суверенітету, територіальної цілісності, конституційного ладу та недопущення зовнішнього втручання (зокрема в умовах повномасштабної російської агресії) стало ухвалення Верховною Радою України 16 листопада 2021 року Закону «Про критичну інфраструктуру».

У цьому законі визначено категорію життєво важливих для держави об'єктів, припинення або порушення діяльності яких може завдати істотної шкоди національним інтересам. До таких об'єктів віднесено підприємства енергетики, водопостачання, охорони здоров'я, фармацевтичної галузі, електронних комунікацій, фінансової сфери, транспорту, оборони, правопорядку, цивільного захисту, космічної діяльності, хімічної промисловості тощо [34].

Як зазначалося раніше, повномасштабне вторгнення російської федерації є фактором, спрямованим на порушення стабільності функціонування інститутів державного управління та приватного сектору, значна частина яких належить до об'єктів критичної інфраструктури (ОКІ) [129; 170].

Закон закріплює перелік із 17 секторів критичної інфраструктури, серед яких згідно з п. 10 ч. 4 ст. 9 Закону України «Про критичну інфраструктуру» визначено сектор, що забезпечує надання фінансових послуг, тобто банківський сектор [164].

У відповідності до законодавчого визначення, об'єкти критичної інфраструктури повинні забезпечувати виконання життєво важливих функцій та/або надання послуг, зупинення чи порушення яких може спричинити значні негативні наслідки для національної безпеки нашої держави [164, ч. 4 ст. 9].

Крім того, закон передбачає чотирирівневу систему організації безпеки ОКІ, що охоплює загальнодержавний, регіональний (галузевий), місцевий і безпосередньо об'єктовий рівні [164, ч. 1 ст. 7].

Відповідно до ст. 7 вказаного закону, до суб'єктів, на яких покладаються повноваження щодо реалізації заходів безпеки ОКІ, належать [164; 170]:

- міністерства та інші центральні органи виконавчої влади;
- місцеві державні адміністрації;
- органи місцевого самоврядування;
- правоохоронні, розвідувальні та контррозвідувальні структури, а також суб'єкти оперативно-розшукової діяльності;
- Збройні Сили України та інші військові формування;
- Національний банк України;
- підприємства, установи та організації, що належать до ОКІ;
- суб'єкти господарювання та громадяни України, діяльність або послуги яких пов'язані з національними інформаційними ресурсами, електронними сервісами, електронними правочинами, комунікаційними мережами чи забезпеченням інформаційної безпеки.

У межах власної компетенції зазначені суб'єкти виконують також інші функції та повноваження, визначені чинним законодавством [164].

Варто окремо наголосити, що саме Національний банк України наділений повноваженнями щодо формування та забезпечення функціонування реєстру об'єктів критичної інфраструктури (ОКІ) у фінансово-банківській сфері.

Відповідно до ч. 2 ст. 8 Закону України «Про критичну інфраструктуру», визначення банків та інших учасників ринку фінансових послуг, які перебувають під регуляторним і наглядовим впливом Національного банку, а також платіжних організацій, учасників платіжних систем і операторів платіжної інфраструктури, здійснюється згідно з процедурою, встановленою цим Законом [164].

Так, Постанова НБУ № 151 від 30 листопада 2020 року, якою затверджено Положення про визначення об'єктів критичної інфраструктури в банківській системі України, встановлює критерії, за якими банки можуть бути віднесені до ОКІ. До таких об'єктів можуть належати: Національний банк; банк, включений до переліку системно важливих; банк, уповноважений на здійснення операцій в особливий період; банк, у статутному капіталі якого держава прямо або опосередковано володіє часткою понад 75 % [176].

Починаючи з червня 2025 року, згідно з Постановою Правління НБУ № 69 від 27 червня 2025 року «Про критичну інфраструктуру фінансового сектору», до категорії «операторів критичної інфраструктури фінансового сектору» віднесено, зокрема: Національний банк України; банки, визнані НБУ системно важливими; уповноважені банки; банки, що мають статус кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг; а також інші установи – оператори платіжних систем і технологічні оператори платіжних послуг – залежно від рішень регулятора [177].

Разом із тим, погоджуючись із позицією Національного банку України щодо особливої ролі банківських установ для економічної стабільності та безпеки держави у воєнний і післявоєнний періоди, слід визнати доцільність розширення кола об'єктів критичної інфраструктури банківського сектору.

На нашу думку, до такого переліку варто включити не лише установи, що відповідають чинним критеріям, а всі функціонуючі банки України, що потребуватиме відповідних змін до законодавства. Це обґрунтовується тим, що чинне нормативне визначення передбачає: «об'єкт критичної інфраструктури в банківській системі України – це банки України, стале функціонування яких

забезпечує стабільність банківської системи, має суттєве значення для економіки та безпеки держави, функціонування суспільства та які становлять значний суспільний інтерес» [176].

Відтак, під це визначення логічно підпадають усі діючі банківські установи, кількість яких станом на 2025 рік становить 60. Слід також підкреслити, що реалізація державної політики у сфері захисту об'єктів критичної інфраструктури здійснюється секторальними та функціональними органами, а також уповноваженим органом.

Проведений аналіз їхніх повноважень засвідчує наявність певного дублювання функцій у сфері забезпечення безпеки ОКІ. Крім того, виявлено прогалини щодо нормативного визначення інституційної ролі Парламенту України у механізмах забезпечення безпеки критичної інфраструктури.

У зв'язку з цим виникає необхідність внесення змін до законодавства з метою чіткішого окреслення функцій Верховної Ради України, які впливають із її статусу суб'єкта парламентського контролю.

Проблемним залишається і той факт, що законодавче регулювання сфери захисту критичної інфраструктури, зокрема в банківському секторі, характеризується фрагментарністю. На це вказує значна кількість нормативно-правових актів, що регулюють питання кібербезпеки, інформаційної безпеки та електронних довірчих послуг, проте не створюють цілісної та узгодженої системи.

Узагальнюючи викладене, у таблиці 3.2 представлено основні напрями удосконалення нормативно-правового механізму державного регулювання діяльності банківських установ у контексті розвитку інформаційного суспільства в Україні. Запропоновані напрями удосконалення нормативно-правового механізму державного регулювання діяльності банківських установ відповідають сучасним технологічним тенденціям і здатні сприяти подальшому розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Напрямки вдосконалення нормативно-правового механізму державного
регулювання діяльності банківських установ в контексті формування
інформаційного суспільства в Україні

Напрямок вдосконалення	Опис	Очікувані результати
Гармонізація з європейськими стандартами	Імплементація фінансових директив ЄС, таких як PSD2, MiFID II, E-money Directive. Адаптація до стандартів захисту персональних даних (GDPR)	Збільшення інтеграції банківської системи України в міжнародний фінансовий ринок, підвищення конкурентоспроможності банків.
Створення єдиного законодавчого простору для цифрових фінансових технологій	Прийняття законодавства, що регулює криптовалюту, blockchain, цифрові активи, а також штучний інтелект у фінансовому секторі	Забезпечення правового статусу нових технологій, сприяння розвитку інновацій у банківському секторі, підвищення рівня безпеки.
Удосконалення регулювання кібербезпеки та захисту персональних даних	Вдосконалення законодавства з питань кібербезпеки та захисту персональних даних, адаптація до міжнародних стандартів, таких як GDPR	Збільшення довіри до цифрових фінансових послуг, покращення захисту даних клієнтів.
Підвищення правової визначеності в умовах нових технологій	Визначення правового статусу криптовалют, blockchain, ІІІ та інших фінансових інструментів, створення законодавчої основи для використання великих даних у фінансах	Створення чіткої правової основи для інноваційних технологій у фінансовому секторі, сприяння розвитку нових банківських продуктів.
Покращення інструментів державного нагляду та контролю	Вдосконалення інструментів нагляду за цифровими фінансовими послугами, створення спеціалізованих органів нагляду	Підвищення рівня прозорості та довіри до цифрових фінансових послуг, забезпечення стабільності банківської системи.
Електронна ідентифікація	Необхідність адаптації та уніфікації до європейських стандартів	Уніфікувати стандарти ідентифікації з європейськими
Регулювання fintech	Не має законодавчого статусу	Закріпити правовий статус fintech-інновацій
Кібербезпека	Наявні в основному лише загальні вимоги	Прийняття окремого закону «Про кібербезпеку банківського сектору»
Обіг даних	Недосконалість правового механізму open banking	Прийняття законодавства щодо спільного використання фінансових даних (на зразок PSD2)

На наш погляд, удосконалення адміністративно-організаційного

механізму регулювання банківської сфери в умовах становлення інформаційного суспільства має здійснюватися за кількома ключовими напрямками, які розглянемо докладніше.

Одним із пріоритетів Уряду, визначених у Програмі його діяльності, є зменшення частки держави в банківському секторі. У цьому контексті 2 жовтня 2025 р. Кабінет Міністрів ухвалив рішення щодо початку підготовки до приватизації державних пакетів акцій АТ «Сенс Банк» та АБ «Укргазбанк». Процедура продажу відбуватиметься у три етапи: підготовка пакета акцій, проведення конкурсу та укладення договору купівлі-продажу. У серпні 2025 р. Рада з фінансової стабільності оцінила можливі ризики реалізації цих активів і підтвердила відсутність загрози для стабільності фінансової системи України [180].

Поряд із цим, у рамках виконання зобов'язань перед МВФ за програмою EFF (ухваленою 31 березня 2023 р. строком на 48 місяців із доступом до 11,6 млрд СПЗ) Україні необхідно дотримуватися низки вимог, зокрема щодо банківського сектору. Серед них:

- продовження передачі державних банків в управління Міністерству фінансів; при цьому нові державні банки не повинні рекапіталізуватися за рахунок бюджету;
- розроблення в консультаціях з ФГВФО та МВФ концепції оздоровлення банків;
- запровадження ризик-орієнтованої методології оцінювання наглядових пріоритетів.

Ще одним актуальним питанням є забезпечення прозорості карткових переказів між фізичними особами. Йдеться про необхідність обов'язкового надання банками розширеної інформації про кінцевих отримувачів коштів (ім'я, прізвище, номер рахунку), оскільки це дозволить знизити рівень шахрайства, зокрема при переказах між картками різних банків (наприклад, на картки клієнтів Монобанку).

У відповідних змінах до Положення про порядок емісії та еквайрингу

платіжних інструментів, запропонованих Національним банком і запланованих до впровадження з 1 жовтня 2025 року, передбачалася вимога надавати учасникам транзакції розширені дані про отримувача. Це мало стосуватися як фізичних, так і юридичних осіб (у другому випадку – із зазначенням коду ЄДРПОУ) [175].

Передбачалося, що така новація істотно посилить захист клієнтів та ускладнить роботу шахрайських схем [204].

Однак станом на 1 жовтня 2025 р. НБУ ще не запровадив обов'язкові правила розкриття повної інформації під час карткових переказів. Попри те, що відповідний проєкт постанови був оприлюднений для громадського обговорення ще у березні 2025 р., зміни не набули чинності. Тому наразі банківські установи не зобов'язані надавати клієнтам розширені відомості про отримувачів переказів. На нашу думку, імплементація цих вимог має бути пріоритетною, оскільки вони сприятимуть підвищенню безпечності та прозорості карткових операцій і значно зменшать масштаби шахрайства.

Крім того, в межах удосконалення системи регулювання доречно розглянути можливість створення спеціального реєстру клієнтів банків, які надавали свої рахунки для відмивання коштів або інших незаконних операцій. Наявність такого списку дозволила б підвищити ефективність протидії тіншовим фінансовим схемам, оскільки шахрайські дії часто здійснюються саме через рахунки клієнтів-посередників.

Національний банк України підготував законопроект щодо підвищення платіжної дисципліни, яким пропонується створення спеціалізованого реєстру осіб, що продавали персональні дані, використовували власні банківські картки у шахрайських схемах, а також суб'єктів господарювання, у діяльності яких зафіксовано випадки міскодингу. Потрапляння до такого реєстру не означатиме повного виключення з фінансової системи, проте істотно звужить доступ до окремих фінансових інструментів. Адміністратором реєстру визначається НБУ, а інформацію до нього передаватимуть банки та інші постачальники платіжних послуг. Згідно з

проектом закону, до списку включатимуть не лише осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах, а й тих, хто свідомо продавав свої персональні дані або надавав картки для проведення шахрайських транзакцій, що в перспективі може негативно вплинути на їхню професійну репутацію та кредитні можливості [190].

Водночас перед банківськими установами стоїть завдання посилити комунікацію з клієнтами стосовно необхідності належного документального підтвердження джерел їхніх доходів. У цьому контексті важливого значення набуває створення єдиного централізованого реєстру клієнтів, що викликають сумніви у банківських установ, що дозволить ефективніше обмінюватися інформацією між фінансовими інститутами та підвищить результативність фінансового моніторингу.

На нашу думку, одним із ключових інструментів удосконалення адміністративно-організаційного механізму регулювання банківської сфери в умовах розвитку інформаційного суспільства є укладення меморандумів між регулятором та учасниками банківського сектору.

Меморандум у цьому контексті розглядається як форма організаційної взаємодії між НБУ та банками, спрямована на координацію їх поведінки та забезпечення узгодженості дій на ринку банківських послуг. Він визначає спільні домовленості, принципи співпраці та заходи, що підлягають виконанню, тобто виконує переважно організаційну управлінську функцію. Часто підписання таких документів відбувається в умовах адміністративного впливу з боку регулятора, хоча формально вони залишаються добровільними та не мають сили нормативно-правового акта.

Необхідно підкреслити, що меморандум не належить до джерел права і не має юридичної сили, подібної до законів чи підзаконних актів. Це, здебільшого, декларація про наміри або рамкова угода рекомендаційного характеру, яка відображає спільну позицію сторін. Банківські установи долучаються до таких домовленостей добровільно, керуючись власними економічними та репутаційними інтересами. НБУ може ініціювати подібні

документи з метою координації заходів у сферах курсової політики, кредитування, реструктуризації, захисту прав вкладників та інших напрямів.

Так, у грудні 2024 р. найбільші банки країни – ПриватБанк, monobank, Ощадбанк, ОТП Банк, ПУМБ, Райффайзен Банк та Таскомбанк – підписали меморандум, спрямований на посилення фінансового моніторингу та впровадження нових обмежень у сфері карткових переказів. Участь у цій ініціативі взяли також Національна асоціація банків України (НАБУ) та Асоціація українських банків (АУБ). Від самого початку передбачалося, що більшість комерційних банків приєднаються до цього документа, і згодом він може стати фактичним альтернативним регуляторним механізмом, здатним у певних аспектах замінити відповідні нормативні акти НБУ [215].

Надалі меморандум, який передбачає встановлення лімітів на карткові перекази та посилення моніторингу, був підтриманий ще 23 банками та двома фінансовими установами. До нього долучилися: АТ Укрексімбанк; АБ Укргазбанк; АТ Кристалбанк; АТ КБ Глобус; ПАТ МТБ Банк; АТ Радабанк; АТ Ідея Банк; АТ Альтбанк; АТ Банк Альянс; АТ ЄПБ; АБ КЛІРИНГОВИЙ ДІМ; АТ Полікомбанк; АТ БАНК ТРАСТ-КАПІТАЛ; АТ Український банк реконструкції та розвитку; АТ Оксі Банк; АТ Перший інвестиційний банк; АТ Агропросперіс Банк; ТОВ НоваПей (NovaPay); АТ ПроКредит Банк; АТ Комінбанк; АТ Правекс Банк; ТОВ ФК ЕВО (RozetkaPay); АТ Банк Український Капітал; АТ Сенс Банк; АТ Скай-Банк [237].

На нашу думку, такі меморандуми є дієвим інструментом запровадження єдиних стандартів прозорості та відповідальності банківських установ. Вони також відіграють важливу роль як елемент саморегуляції банківської сфери України, особливо з огляду на необхідність консолідації зусиль у питаннях протидії банківським злочинам та забезпечення стійкого розвитку банківського сектору.

В умовах війни одним із ключових напрямів державного регулювання банківської сфери є забезпечення фізичного доступу населення до банківських послуг у прифронтових регіонах, де функціонування стаціонарних відділень є

неможливим. Для цього застосовуються мобільні банківські відділення у форматі броньованих автокомплексів. Важливим новаторським рішенням стало також запровадження нового типу установи — банку фінансової інклюдії з обмеженою банківською ліцензією. Такі банки покликані розширити доступ населення та бізнесу до базових фінансових послуг у невеликих населених пунктах та на територіях, наближених до зони бойових дій. Поряд із цим держава стимулює розвиток Cashless-економіки [186].

Удосконалення фінансово-економічного механізму державного регулювання діяльності банківських установ в умовах формування інформаційного суспільства в Україні, на наш погляд, має здійснюватися за низкою ключових напрямів.

Першим із них має стати посилення адвокатування, виявлення та припинення порушень конкурентного законодавства на ринках банківських і агентських послуг. З цією метою доцільним є внесення змін до чинних законодавчих та нормативно-правових актів, відповідно до яких виключними надавачами окремих агентських та банківських послуг визначаються лише банки державного сектору й/або системно важливі банки. Зміни мають бути спрямовані на створення умов для розвитку конкуренції між усіма банками, незалежно від форми власності чи статусу системної важливості. Це дозволить забезпечити доступ споживачів — фізичних і юридичних осіб — до банківських та агентських послуг за критерієм оптимального співвідношення «ціна/якість» [185].

Прийняття таких змін у нормативно-правовому полі створить підґрунтя для запуску конкурентного механізму відбору банків для надання відповідних послуг у сферах, які нині обслуговуються переважно банками державного сектору або системно важливими банками. На даний момент такий механізм фактично відсутній.

Станом на сьогодні в Україні функціонує 5 банків державного сектору та 15 системно важливих банків (до складу останніх входять також державні банки). Водночас на ринку працює понад 60 банківських установ, що свідчить

про наявність конкуренції. Це забезпечує споживачам можливість обирати банківську установу за вигідними для них умовами, а банкам – змагатися між собою за рівнем сервісу, ціною та якістю послуг [185].

У зв'язку з цим ухвалення нормативно-правових актів, які надають виключні повноваження державним або системно важливим банкам щодо обслуговування окремих сфер господарської діяльності, потенційно може порушувати конкурентне середовище. Така практика здатна призвести до формування невинуватених переваг для обмеженого кола банків і до обмеження прав фізичних та юридичних осіб щодо вільного вибору установи для отримання необхідних банківських чи агентських послуг.

Станом на серпень 2025 р. законодавчі та нормативно-правові зміни, спрямовані на відкриття ринку агентських і банківських послуг для ширшого кола банків (не лише державних або системно важливих), ще не були ухвалені. Відповідні ініціативи не відображені у чинному законодавстві, а пропозиції Антимонопольного комітету України поки що залишаються на рівні рекомендацій без суттєвого прогресу в межах Верховної Ради чи Уряду України.

З огляду на викладені обставини, для мінімізації негативного впливу на конкурентне середовище у окремих сегментах ринку банківських та агентських послуг доцільним є вжиття низки заходів на рівні центральних органів виконавчої влади, зокрема:

- ініціювати подання до Кабінету Міністрів України пропозицій щодо перегляду нормативно-правових актів, які фактично закріплюють за державними та/або системно важливими банками виключне право на надання окремих видів банківських чи агентських послуг;
- запровадити відкриті й недискримінаційні конкурси для визначення банків, що можуть надавати такі послуги, на основі прозорих критеріїв відбору, аби забезпечити чесну конкуренцію та можливість банків здобувати переваги завдяки власним досягненням і якості роботи;
- розширити доступ до надання відповідних послуг для банків, що не є

державними та не мають статусу системно важливих, тобто відкрити ринок у тих сегментах, де сьогодні домінують виключно державні або системні банки [185].

Антимонопольний комітет України неодноразово наголошував, що державні виплати, соціальна допомога та інші фінансові перекази часто проводяться або через один конкретний державний банк, або лише через банки державного сектору, або через державні та системно важливі установи. Такі підходи свідчать про можливе порушення принципу конкурентної нейтральності, оскільки окремим банкам фактично надаються преференції.

Це особливо актуально, враховуючи, що банківський ринок України включає понад 60 активних банківських установ. Тобто ринок є достатньо конкурентним і здатен забезпечити споживачам свободу вибору та можливість отримувати послуги на вигідних умовах. Банки, у свою чергу, можуть суперничати між собою за ціною, якістю сервісу, умовами обслуговування тощо [185].

Тому надання переваг державним чи системним банкам у здійсненні державних виплат або допомоги може мати такі наслідки:

- формування невиправданих конкурентних переваг і домінуючого становища для державних (системних) банків;
- послаблення конкуренції через її викривлення, обмеження чи усунення в окремих сегментах ринку банківських послуг;
- створення додаткових адміністративних перешкод для інших банків, що прагнуть увійти до таких сегментів ринку, що, у свою чергу, негативно позначається на загальному конкурентному середовищі [185].

Саме тому доцільним є розширення переліку банків, уповноважених здійснювати державні виплати та соціальні програми, за умови встановлення чітких і об'єктивних критеріїв відбору. Це дозволить банкам різних форм власності конкурувати на рівних умовах, вибудовуючи свої переваги завдяки результатам діяльності, а не завдяки статусу.

Подальше вдосконалення інформаційно-моніторингового механізму державного регулювання банківської сфери в умовах розвитку

інформаційного суспільства, на нашу думку, має ґрунтуватися на ряді пріоритетних напрямів.

Як багаторазово підкреслювалося, банківський сектор є критично важливим елементом економічної системи держави. Зважаючи на воєнний стан і триваючу агресію, українські банки потребують максимально швидкого впровадження цифрових рішень. Сучасні платіжні системи вже активно використовують інноваційні технології для забезпечення швидких, безпечних і зручних фінансових операцій.

Активне поширення діяльності необанків – повністю цифрових фінансових установ – свідчить про значний потенціал інновацій у банківській системі. Вони створюють додаткові можливості для користувачів і посилюють конкуренцію, стимулюючи традиційні банки до цифрової модернізації.

Серед ключових цифрових інновацій слід виділити впровадження технологій штучного інтелекту, які здатні радикально змінити підхід до обслуговування клієнтів і оптимізувати внутрішні бізнес-процеси банку.

Одним із важливих завдань сучасних банківських установ є покращення клієнтського досвіду, зокрема через цифрову трансформацію. Одним із практичних рішень є використання чат-ботів, які працюють у режимі 24/7 і здатні відповідати на запитання, обробляти клієнтські звернення, виконувати окремі фінансові операції, записувати клієнтів у відділення та перенаправляти їх до відповідних спеціалістів залежно від типу запиту. Це суттєво підвищує доступність і якість банківських послуг.

Інтеграція технологій штучного інтелекту в банківський сектор дозволяє значно вдосконалити управління кредитним портфелем, зокрема через аналіз поведінкових характеристик клієнтів, підвищення точності оцінювання їхньої платоспроможності та формування індивідуалізованих фінансових пропозицій. Використання ШІ також сприяє моніторингу транзакцій для виявлення підозрілої активності та зміцнення кіберзахисту. Введення в експлуатацію цифрових платформ, голосових асистентів та чат-ботів

забезпечує клієнтам безперервний доступ до банківських послуг у режимі 24/7, що мінімізує часові витрати та полегшує взаємодію з фінансовими установами. Цифровізація банківських процесів водночас сприяє скороченню операційних витрат, зниженню ризиків, удосконаленню кредитного скорингу та зміцненню безпеки проведення операцій [212].

Разом із тим застосування штучного інтелекту потребує врахування етичних аспектів, зокрема забезпечення прозорості алгоритмів, дотримання принципів справедливості при ухваленні рішень і безумовного захисту персональних даних клієнтів. Для мінімізації ризиків та повноцінної реалізації потенціалу цифрових технологій банки мають формувати комплексні стратегії розвитку, які включають інвестиції в технологічні рішення, підготовку та перепідготовку кадрів, підвищення цифрової компетентності населення, а також гарантування інформаційної безпеки банківської інфраструктури [212].

Попри нагальну потребу у впровадженні цифрових інновацій, їх використання має бути виваженим і регульованим. Це стосується, зокрема, встановлення чітких норм щодо застосування алгоритмів штучного інтелекту, щоб уникнути дискримінаційних рішень, наприклад гендерної упередженості. На нашу думку, такі обмеження мають бути чітко визначені у нормативно-правовій площині.

Отже, широке застосування ШІ у вітчизняній банківській сфері вимагає координованої співпраці державних органів, регуляторів, професійних банківських об'єднань, міжнародних партнерів, фінансових установ, користувачів банківських послуг і наукових установ. Важливим є також адаптація національного законодавства до європейських стандартів, а також гарантування високого рівня кіберзахисту та фінансової інклюзії.

Банки як складова критичної інфраструктури особливо вразливі до зовнішніх загроз. Йдеться не лише про збільшення кількості кібератак на банківські системи та сервери, а й про прямі наслідки воєнних дій: пошкодження офісів, ризики для життя та здоров'я працівників, перебої з електропостачанням та транспортною логістикою. Це ускладнює доступ

громадян до банківських послуг, зокрема тих, хто проживає на тимчасово окупованих територіях, де банківські відділення вимушено припиняють роботу. Таким чином, російська агресія створює комплекс небезпек, що підривають стабільність функціонування банківської системи та обмежують реалізацію прав громадян.

Подолання зазначених викликів у фінансовій, інформаційній та соціальній площинах безпосередньо пов'язане з побудовою ефективного державно-правового механізму забезпечення банківської безпеки. Саме тому інститут банківської безпеки повинен бути чітко закріплений та структурований у системі національного законодавства [58; 147].

Сфера забезпечення безпеки банків потребує чіткого визначення того, які саме правовідносини у цій галузі підпадають під регулювання публічного управління та адміністрування. Оскільки державно-правовий механізм захисту банківських установ належить до публічно-правової сфери, необхідно встановити характерні риси відповідних правовідносин, які формують їхню галузеву специфіку.

У процесі нормотворчості важливо враховувати, що правовідносини, пов'язані з управлінням фінансовими потоками, спрямовані не лише на створення належних умов функціонування банків, але й на гарантування прав громадян у сфері соціального забезпечення. Публічне управління фінансовими потоками свідчить про їх належність до сфери публічного права та до системи забезпечення національної безпеки, складовою якої є банківська безпека. Це зумовлено тим, що саме суспільна безпека формує основу функціонування загальнодержавного механізму безпеки [21; 147; 148; 201; 284].

У межах публічного управління фінансовими потоками виникає комплекс правовідносин, спрямованих на підтримання стабільності та безпеки банківської системи. З метою запобігання реальним і потенційним загрозам фундаментальна юридична наука має окреслити напрями вдосконалення законодавства, яке регулює безпекові аспекти діяльності банків в умовах розвитку інформаційного суспільства та зростання зовнішніх

ризиків [147; 193; 201].

Відповідно до п. 19 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», до об'єктів критичної інфраструктури належать комунікаційні та технологічні системи, кібератаки на які можуть порушити їх стає функціонування. Це повною мірою стосується банківських установ, адже такі порушення здатні обмежити реалізацію прав громадян. У цьому контексті актуальним є розширення використання цифрових сервісів, призначених для забезпечення безпеки населення та захисту його законних прав. Йдеться про чат-боти, мобільні додатки та інші електронні інструменти, що дозволяють надавати консультації й послуги оперативно – у мирних, воєнних чи надзвичайних умовах.

Характерним прикладом ефективної цифрової екосистеми є китайський сервіс WeChat, який дозволяє здійснювати широкий спектр операцій – від отримання заробітної плати до доступу до банківських послуг. Такий досвід демонструє два ключові завдання держави: по-перше, забезпечення розвитку цифрового суспільства та підвищення фінансової грамотності населення; по-друге, гарантування прав громадян при наданні цифрових послуг.

Важливо також враховувати, що у березні 2024 року Європейський парламент ухвалив законодавство, яке обмежує використання штучного інтелекту, зокрема у фінансовій, освітній та інших сферах [68].

Експерти наголошують на необхідності посиленого захисту персональних даних громадян, у тому числі – заборони збору або використання інформації, що може нанести шкоду державі, суспільству чи окремим особам. Крім того, у ЄС заборонено збирати дані про індивідуальні вподобання користувачів, зокрема ті, що виявляються при взаємодії з онлайн-рекламою. Це спрямовано на зменшення ризиків шахрайства та маніпуляції поведінкою громадян. Україна, рухаючись у напрямку європейської інтеграції, повинна враховувати такі принципи стриманого та відповідального застосування цифрових технологій, включно зі штучним інтелектом.

Для підвищення результативності та ефективності інформаційно-

моніторингового механізму державного регулювання діяльності банків важливо забезпечити регуляторний процес актуальною статистико-аналітичною інформацією. Проте на практиці в Україні існують довготривалі проблеми із збором та оновленням відповідних даних. Так, на сайті Державної служби статистики України розділ «Інформаційне суспільство» містить дані за 2018–2019 роки з позначкою «інформація не оновлюється» [65].

Відповідно, така ситуація не пов'язана з повномасштабною російською агресією, що розпочалася у 2022 році.

Крім того, перелік категорій, за якими раніше здійснювався збір статистичної інформації щодо розвитку інформаційного суспільства, є неповним і не дозволяє комплексно оцінити його сучасний стан. Окремою проблемою є недостатня доступність статистичної інформації щодо тенденцій розвитку банківської сфери в Україні, що істотно ускладнює формування обґрунтованих управлінських рішень у цій галузі.

Складна ситуація з доступністю та якістю статистико-аналітичних даних в Україні потребує системного вирішення на державному рівні. Йдеться насамперед про налагодження повного циклу збору, опрацювання, зберігання та відкритого оприлюднення інформації, що характеризує специфіку державного регулювання діяльності банківських установ у контексті розвитку інформаційного суспільства.

З огляду на узагальнені напрями підвищення ефективності державного впливу у цій сфері, доцільним є вдосконалення регуляторної політики за такими ключовими векторами: оновлення та розвиток нормативно-правової бази; формування сучасних фінансово-економічних інструментів; створення правових і організаційних умов для посилення стійкості банківського сектору; забезпечення належного рівня банківського обслуговування в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови.

Таким чином, на нашу думку, подальший розвиток системи державного регулювання банківської діяльності в умовах інформаційного суспільства має реалізовуватися через удосконалення чотирьох взаємопов'язаних механізмів:

нормативно-правового, адміністративно-організаційного, фінансово-економічного та інформаційно-моніторингового. Саме в їхньому межах слід формувати комплекс інструментів, спрямованих на подолання існуючих проблем та узгодження суперечностей у процесах регулювання банківської сфери.

При цьому, модернізація системи державного регулювання банківських установ має базуватися на створенні прозорих, стабільних і зрозумілих правил функціонування ринку, які зберігатимуть свою актуальність у довгостроковій перспективі. А реалізація запропонованих напрямів удосконалення механізмів регулювання сприятиме зміцненню стабільності банківської системи в сучасних умовах та підвищенню рівня довіри населення до банківських інституцій в Україні.

Висновки до розділу 3

Визначено, що концептуально процеси державного регулювання у фінансово-банківській сфері можуть реалізовуватися за трьома основними напрямками: по-перше, розвиток ліквідних ринків фінансових інструментів, таких як корпоративні акції, облігації та деривативи; по-друге, дерегуляція ринків фінансових послуг із низьким рівнем ризику та забезпечення ефективного правового регулювання діяльності страхових посередників, кредитних спілок, надання різноманітних послуг фінансового лізингу; по-третє, валютна лібералізація та модернізація біржової й депозитарної інфраструктури. Паралельно існує концепція "банківського маркетингу" – цілеспрямованої організаційної діяльності банківської системи, що базується на чітко сформульованій організаційно-управлінській стратегії, спрямованій на досягнення оптимального кінцевого результату за допомогою відповідних засобів, методів і способів адміністрування. До цього додається процес цифровізації публічного адміністрування, який передбачає застосування

інформаційно-телекомунікаційних технологій у діяльності органів влади та комплексну трансформацію управлінського впливу. В Україні на практиці переважає реалізація другої моделі, коли банківський менеджмент обирає легкий шлях отримання прибутку через обслуговування не економічного сектору національної економіки, а через міжбанківське самокредитування, що, в цілому, негативно впливає на соціально-економічний розвиток країни.

Результатом дослідження стало обґрунтування авторської моделі державного регулювання банківської системи в умовах цифрової трансформації, що інтегрує ключові інституційні елементи, напрями регуляторного впливу та інструменти гармонізації й технологічного нагляду, забезпечуючи системне формування інформаційного суспільства та досягнення очікуваних ефектів – фінансової стабільності, розвитку інновацій, зростання довіри та розширення інклюзії.

Зазначено, що концепція нового публічного адміністрування в Україні має спиратися на реальні демократичні цінності правової держави та впровадження нової ідеології, у центрі якої стоїть сталий економічний розвиток і реалізація прав і свобод громадян через співпрацю з державними інститутами. У цьому контексті очевидним стає, що після демократичних і соціально-економічних трансформацій в Україні настав час реформ у сфері формування та реалізації вдосконаленої системи державного регулювання розвитку банківської сфери. А метою концептуальних засад стратегії публічного управління є поетапне створення такої системи регулювання діяльності банківських установ, яка забезпечуватиме сталий розвиток банківської сфери в умовах формування інформаційного суспільства. Це, у свою чергу, є необхідною передумовою соціально-економічного розвитку України та належного функціонування суспільства як у короткостроковій, так і в середньо- та довгостроковій перспективі.

Констатовано, що банківська сфера України поступово адаптується до цифрових викликів, хоча потребує подальшої гармонізації з європейськими стандартами, а основні напрями регуляторних змін мають охоплювати

електронну ідентифікацію, цифрову безпеку, розвиток open banking та конкуренцію на фінансовому ринку. Адже акцент на безпеку та інновації формує стійку основу для розвитку fintech-сектора, підвищення фінансової інклюзії та прозорості у взаємодії банківських установ з клієнтами. Українська банківська система активно інтегрується у цифрову економіку та європейський банківський простір, використовуючи державні цифрові сервіси та регуляторні інновації, а основними тенденціями є дистанційне обслуговування, підтримка фінтех-стартапів, інтеграція з відкритими банківськими платформами, що свідчить про перехід до інформаційно-орієнтованої банківської моделі, що базується на даних, довірі та цифрових навичках користувачів, що сприяє посиленню конкурентоспроможності банків, їхній відкритості для інновацій та економічній стійкості в умовах європейської інтеграції України.

Узагальнено напрями підвищення ефективності та результативності державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства за такими напрямками: удосконалення нормативно-правової бази у зазначеній сфері за визначеними механізмами; створення сприятливих фінансово-економічних інструментів та правових умов для забезпечення стійкості банківського сектору та забезпечення відповідного рівня банківського обслуговування клієнтів в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови країни. При цьому, Державна політика у банківській сфері потребує істотного переосмислення та узгодження відповідних механізмів її реалізації з урахуванням сучасних викликів сьогодення шляхом запровадження прозорого та об'єктивного державного регулювання.

Доведено доцільність удосконалення державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства в Україні за виокремленими механізмами: нормативно-правовим, адміністративно-організаційним, фінансово-економічним, інформаційно-моніторинговим, в межах яких необхідно розробляти та впроваджувати інструменти вирішення існуючих проблем і суперечностей в зазначеній сфері в

сучасних умовах. При цьому, удосконалення системи державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства в Україні має бути спрямовано на встановлення чітких, прозорих та зрозумілих норм і правил функціонування цієї сфери економіки, які мають бути сталими в довгостроковому періоді та сприяти забезпеченню стабільності банківської сфери в сучасних умовах та підвищенню рівня довіри клієнтів до банківських установ в Україні.

Матеріали цього розділу оприлюднені в публікаціях [72], [75], [78], [300], [301].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення конкретного науково-прикладного завдання, що полягає в обґрунтуванні напрямів державного регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства, що дало змогу сформулювати такі висновки й пропозиції.

1. Узагальнено теоретико-методичні підходи до визначення сутності та змісту державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства, яке має базуватися на принципах: наукової обґрунтованості; законності; системності; банківської таємниці; адаптації до особливостей глобального фінансового ринку; погодження інтересів всіх суб'єктів банківської сфери; прозорості та відкритості; інноваційності та безпеки, і відображає регуляторний вплив держави через виокремлені функціональні механізми: нормативно-правовий, адміністративно-організаційний, фінансово-економічний, інформаційно-моніторинговий з метою забезпечення стабільності, безпеки і стійкого розвитку банківської системи, створення сприятливих умов для розвитку економіки і конкурентного середовища на фінансовому ринку, а також забезпечення належних умов для захисту законних інтересів вкладників та інших клієнтів банків.

2. Визначено особливості сучасних зарубіжних підходів до практики державного регулювання банківської діяльності в умовах формування інформаційного суспільства, які в різних країнах визначаються історичними, політичними, економічними, соціальними, технологічними та іншими умовами і є ключовим інструментом забезпечення фінансової стабільності, захисту інтересів клієнтів, адаптації до інформаційних та цифрових викликів, посилення кібербезпеки та підтримки розвитку економіки. В провідних країнах світу регулятори застосовують сучасні підходи та інструменти державного регулювання діяльності банківських установ, а саме: використання системи

«стрес-тестів» з метою оцінки фінансової стійкості банківських установ; стимулювання інвестування в системи кібербезпеки, які передбачають суворі вимоги до кіберзахисту, що сприяє зменшенню кіберзагроз й забезпечує стійкість банківських установ до технологічних викликів; стимулювання банків до впровадження інноваційних технологій, зокрема фінансових технологій (FinTech) шляхом надання податкових пільг та грантів з метою підтримки проєктів, що забезпечують поліпшення доступу до банківських послуг, підвищують їхню безпеку та стають зручнішими для користувачів; сприяння впровадженню нових цифрових технологій для полегшення доступу до банківських послуг шляхом розвитку онлайн-банкінгу, мобільних платіжних систем, створення нових цифрових валют, що можуть спростити міжнародні фінансові операції та підвищити їхню швидкість і безпеку; впровадження інноваційних інструментів нагляду, посилення співпраці між регуляторами на міжнародному рівні та адаптацію до швидких технологічних змін, що може стати основою для удосконалення державного регулювання діяльності банківських установ України в контексті формування інформаційного суспільства.

3. Проведене дослідження дозволило охарактеризувати сучасний рівень розвитку банківської сфери України, оцінити ефективність державного регулювання у 2022–2025 роках та визначити здатність банківської системи функціонувати в умовах воєнного стану й цифрової трансформації суспільства.

Виявлено незначну частку збиткових банків, яка не мала системного впливу на стабільність: у 2023 році збитковими були лише 7 із 63 банків (11,1%) із сукупним збитком 245 млн грн, а у 2024 році – 9 із 61 банку (14,8%) із загальними втратами 418 млн грн. Така динаміка підтверджує життєздатність банківської системи та її здатність виконувати ключові функції навіть у кризових умовах.

Аналіз динаміки прибутковості показав зростання чистого фінансового результату більш ніж у п'ять разів порівняно з 2022 роком і досягнення 119,4 млрд грн у 2025 році, що свідчить про ефективність регуляторної політики та її

здатність забезпечувати стабільний розвиток банків і підтримку економіки країни.

Установлено високий рівень рентабельності капіталу (понад 30% у 2024–2025 роках), що демонструє ефективне управління активами, належну капіталізацію та довіру населення й інвесторів, а також здатність банківської системи залучати інвестиції.

Констатовано, що за підсумками 2024 року банки отримали 103,7 млрд грн прибутку, активи зросли на 16,2% і перевищили 3600 млрд грн, до бюджету було сплачено близько 130 млрд грн (5% усіх надходжень), а інвестиції в ОВДП збільшилися майже на 230 млрд грн (з початку війни – понад 350 млрд грн), що зробило банки найбільшими донорами уряду, зокрема у фінансуванні оборонних потреб.

Отримані результати доводять, що система державного регулювання забезпечила адаптацію банківських установ до екстремальних умов війни, сприяла надходженню міжнародної допомоги, створила передумови для цифрової трансформації фінансової сфери та підтримала відновлення промислового виробництва, що у комплексі забезпечує фінансову стійкість і поступове відновлення економіки України.

4. У дослідженні здійснено комплексний аналіз проблем державного регулювання банківських установ України в умовах інформаційного суспільства та воєнних викликів, що поєднав вивчення фінансово-економічних дисфункцій із цифровими загрозами. Встановлено, що банки поки що не виконують належної ролі кредитних інститутів, а їхні ресурси не стали драйвером розвитку приватного сектору та відновлення критичної інфраструктури; рівень оподаткування прибутковості підвищено з 25% до 50%, що знизило довіру до державної політики у банківській сфері; окремі установи залишаються слабкими у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму; зберігається залежність від російського та білоруського програмного забезпечення, що підвищує кіберризики; кількість інформаційних атак на банки зросла у кілька разів порівняно з довоєнним періодом.

Узагальнення цих чинників дозволило сформувати цілісне бачення сучасних викликів, показати їхню взаємозалежність із питаннями кібербезпеки та довіри до державної політики й створити наукове підґрунтя для інтеграції фінансових, правових і технологічних аспектів у єдину систему регуляторних заходів, що відкриває можливості для розробки нових механізмів державного впливу, здатних забезпечити стійкий розвиток банківської сфери України у період війни та післявоєнного відновлення.

5. У дослідженні представлено концептуальну модель державного регулювання банківської системи в умовах цифрової трансформації, яка інтегрує інституційні компоненти, багатовекторні напрями регуляторного впливу та сучасні інструменти регулювання, спрямовані на формування інформаційного суспільства й досягнення ефектів стабільності, інноваційності, довіри та інклюзії. Запропонована модель дала змогу окреслити теоретичні засади та інструменти регуляторного впливу, а також обґрунтувати цілісні, інтегровані стратегічні пріоритети державного регулювання діяльності банківських установ у контексті побудови в Україні спроможної сервісної та цифрової держави. Така стратегія має бути системною й комплексною, підзвітною та відкритою, ефективною й чутливою до зовнішніх викликів і загроз, відповідати європейським стандартам і міжнародному досвіду, враховувати політичні, воєнні, економічні, соціальні та екологічні фактори, глобальні обмеження й можливості. Реалізація цих пріоритетів направлена на створення максимальної цінності для клієнтів банківських установ, забезпечуючи підвищення стійкості, контрольованості та конкурентоспроможності банківської сфери, а також більш якісне обслуговування, доступні продукти, кращу захищеність, безпеку та модернізацію фінансової політики України.

6. Окреслено пріоритетні напрями трансформації державного регулювання діяльності банківських установ у контексті формування інформаційного суспільства в умовах європейської інтеграції України, реалізація яких передбачає забезпечення стійкого розвитку банківських

установ через такі стратегічні пріоритети: подальше удосконалення нормативно-правової бази системи державного регулювання та приведення її у відповідність із рекомендаціями міжнародних організацій (Базельський комітет з банківського нагляду, МВФ, Світовий банк) і директивами ЄС, зокрема практикою Німеччини, Франції, Польщі та ін.; впровадження електронної ідентифікації та цифрової безпеки за прикладом Естонії, Латвії, Литви та ін., розвиток відкритого банкінгу (open banking) та належної конкуренції на банківському ринку відповідно до досвіду Великої Британії та Нідерландів; виконання критеріїв інтеграції України в Єдину зону платежів у євро (SEPA), що вже діє у країнах ЄС, у тому числі забезпечення позасудового доступу податкових органів до даних щодо коштів на банківських рахунках платників податків. Усе це сприятиме формуванню системи державного регулювання банківських установ, яка відповідатиме євроінтеграційним прагненням України та її майбутньому повноправному членству в ЄС.

7. Визначено шляхи вдосконалення механізмів державного регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства, а саме: *нормативно-правового механізму*: гармонізація українського законодавства з європейськими та міжнародними стандартами з метою забезпечення стабільного розвитку банківських установ та стійкості банківської сфери; удосконалення правового простору у сфері банківської безпеки за відповідними її складовими (фінансовою, економічною, операційною, репутаційною, системною, кібербезпекою тощо); удосконалення законодавства в частині державного нагляду (регулятор створює (удосконалює) регуляторні рамки та контролює дотримання норм) та управління банківськими ризиками (банки всередині цих рамок створюють (удосконалюють) професійну систему управління ризиками); *адміністративно-організаційного механізму*: підготовка та реалізація комплексної стратегії підтримки банківського кредитування економіки шляхом застосування дієвих важелів та інструментів, які

задовільняють інвестиційні та споживчі потреби реального сектору та населення у період воєнного стану та післявоєнного відновлення країни; координація спільних зусиль державних регуляторів, банківських асоціацій, банківських установ, науковців, експертного середовища, засобів масової інформації, споживачів банківських послуг щодо забезпечення стійкості банківської системи, в тому числі шляхом укладання відповідних дієвих меморандумів; організація та впровадження заходів щодо відродження назви «шаг» замість «копійка» з метою повернення українським монетам власної ідентичності; *фінансово-економічного механізму*: створення сприятливих умов для розвитку безготівкової економіки; стимулювання інноваційного розвитку банків та підтримка фінансової інклюзії; виважене запровадження технологій штучного інтелекту; цифрова трансформація Національного банку та підвищення його операційної ефективності; запровадження сучасних методів та стандартів банківського обслуговування клієнтів з метою покращення його якості; *інформаційно-моніторингового механізму*: забезпечення кібербезпеки та захисту персональних даних шляхом організації системного моніторингу інформаційних ресурсів, збору та аналізу даних про кіберзагрози, обміну інформацією між суб'єктами кібербезпеки та інформування користувачів про ризики й способи їх уникнення; сприяння розвитку комплексної системи збору, обробки, зберігання, захисту та публікації інформації щодо особливостей розвитку банківської сфери і, особливо, інформаційного суспільства в Україні у відкритих джерелах; проведення на загальнонаціональному, регіональному, місцевому рівнях державної інформаційної кампанії з метою просвіти населення та підвищення його фінансової (банківської) грамотності та формування довіри до цифрових банківських послуг серед громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеєнко Л. М. Державне регулювання банківського бізнесу в умовах модернізації фінансового ринку. *Економічний простір*. 2020. № 154. С. 186-189.
2. Амосов О.Ю. Гавкалова Н.Л. Моделі публічного адміністрування (архетипова парадигма) [Моделі публічного адміністрація (архетипна парадигма)]. Публічне управління: теорія та практика : збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління. Спеціальний випуск – Державне управління: теорія і практики: збірник наукових праць. ADSPA. Спецвипуск. 2013. С. 6–13.
3. Андрусенко Г. О., Мостовий Г.І. Державне регулювання макроекономічними процесами: Опорний конспект лекцій. Х.: Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2003. 168 с.
4. Антоняк С. М. Фінансова безпека банківської системи України та її забезпечення в сучасних умовах. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2023. URL: <https://archer.chnu.edu.ua>
5. Ареф’єва О. В. Божанова О. В., Аберніхіна І. Г. Стратегічне управління діяльністю банківських установ в умовах інформаційного суспільства. *Управління економікою: теорія та практика*. Чумаченківські читання: зб. наук. праць / НАН України, Ін-т економіки пром-сті; редкол.: О. О. Хандій (голов. ред.), В. І. Ляшенко (відп. ред.), В. Є. Куриляк та ін. Київ, 2024. С. 24-38.
6. Ареф’єва О. В., Мушнікова С. А., Аберніхіна І. Г. Державне регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства. *Проблеми економіки*. 2024. №4. С. 235–244.
7. Ареф’єва О. В., Самошкіна І.Д., Бабаєв І. О., Баран Я. Р. Безпековий

розвиток смарт-системи диджиталізації в банківських установах в умовах управління змінами. *Актуальні проблеми економіки* № 1 (283), 2025. С. 274-290.

8. Бакуменко В. Д., Надолішній П. І. Теоретичні та організаційні засади державного управління : навч. посібник. К. : Міленіум, 2003. 256 с.

9. Банки зберігають прибутковість та нарощують капітал для виконання мінімальних вимог та подальшого розвитку кредитування. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-zberigayut-pributkovist-ta-naroschuyut-kapital-dlya-vikonannya-minimalnih-vimog-ta-podalshogo-rozvitku-kredituvannya>

10. Банківська гарантія в Україні: види та умови надання банківських гарантій. URL: https://bankchart.com.ua/kredit/stati/bankivska_garantiya_vidi_aspekti_tarifi

11. Банківська система: навчальний посібник / [Ситник Н.С., Стасишин А.В., Блащук-Девяткіна Н.З., Петик Л.О.] ; за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с.

12. Банківська система / навч. посіб. (Л.І. Катан, Н.І. Демчук, В.Г. Бабенко-Левада, Т.О. Журавльова); за ред. І.М. Мазур. Дніпро: Пороги, 2017. 444 с.

13. Банківська система : підручник / О.М. Тридід, Б.В. Самородов, І.М. Вядрова та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. Львів: «Новий Світ – 2000», 2020. 536 с.

14. Банківська система України. Велика Українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/>

15. Банківська система успішно перейшла на нову структуру капіталу. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankivska-sistema-uspishno-pereyshla-na-novu-strukturu-kapitalu>

16. Банківська таємниця в Україні – що це та чи хочуть її скасувати. <https://finance.novyny.live/bankivska-taiemnitsia-v-ukrayini-shcho-tse-ta-chi-khochut-yiyi-skasuvati-226988.html>

17. Банківський нагляд. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/about>

18. Банківський сектор отримав 86,5 млрд грн прибутку за 2023 рік згідно з оперативними даними. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankivskiy-sektor-otrimav-865-mlrd-grn-pributku-za-2023-rik-zgidno-z-operativnimi-danimi>

19. Банківські групи. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/registration/bankgroups>

20. Барна М. Ю., Руцишин Н. М. Стан і тенденції розвитку банківської системи в контексті структурного реформування національної економіки України. *Науковий журнал “Наукові горизонти”*. 2020. Т. 23, № 12. С. 84-98.

21. Беляй С.В. Розроблення комплексного державного механізму протидії кризовим ситуаціям за масовою участю населення. URL: http://www.pa.stateandregions.zp.ua/archive/3_2013/11.pdf.

22. Біленчук Д.П., Біленчук П.Д. Сучасні можливості використання інформаційних технологій у банківській та страховій справі. URL: <https://forinsurer.com/public/03/02/06/265>

22. Біленчук Д. П., Біленчук П. Д. Сучасні можливості використання інформаційних технологій у банківській та страховій справі. URL: <https://forinsurer.com/public/03/02/06/265>

23. Бланк І. О. Фінансовий менеджмент. Київ: Ніка-Центр, 2018. 752 с.

24. Богдан Т. ВВП у 2023 році: фактори зростання й майбутні перспективи. URL : https://biz.censor.net/columns/3469171/vvp_u_2023_rotsi_factory_zrostannya_yi_mayibutni_perspektyvy

25. Борисенко О. П. Банківська система: сучасний стан та перспективи розвитку. Харків: Фоліо, 2018. 312 с.

26. Борисенко В.Д. Електронне урядування в публічному адмініструванні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2023. Вип. 76(2). С. 36-40.

27. Бочарова Н. В. Інформаційні технології у фінансових послугах: нові виклики для регуляторів. *Економічний вісник*, 3(2). 2022. С. 78-89.

28. Валютно-фінансові операції в міжнародному бізнесі: навчальний

посібник / укладачі: Т.В. Андросова, Л.Л. Носач, К.Ю. Величко, І.Ю. Мелушова, О.І. Печенка. Х. :ХДУХТ, 2019. 217с.

29. Варцаба В.І., Заславська О.І. Сучасне банківництво: теорія і практика: Навч. посібник. Ужгород:Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. 364 с.

30. Відкриття банківської таємниці – до чого готуватися українцям. URL: <https://novyny.live/ekonomi/vidkrittia-bankivskoyi-taiemnitsi-do-chogo-gotuvatisia-ukrayintsiam-264782.html>

31. Вінокуров Я. Надподатки на надприбутки: чому держава оподатковує банки «заднім числом» і що це змінить? URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/11/22/706863/>

32. Власюк О. С., Дерюгіна Т. В., Запатріна І. В. Державне управління: плани і проєкти економічного розвитку / Державні адміністрації: плани та проєкти економічного розвитку]: моногр. Київ: VIP. 2019. 624 с.

33. Вовчак О. Д., Алілуйко М. С. Систематизація та удосконалення класифікації ресурсної бази банків // *Деньги, финансы и кредит*. № 1/7(21). 2015 . С. 57-60.

34. Водяний А. Рада ухвалила Закон «Про критичну інфраструктуру». URL. : https://lb.ua/news/2021/11/16/498766_rada_uhvalila_zakon_pro_kritichnu.html.

35. Волкова С. Депозитні сертифікати VS банківські вклади. URL: <https://minfin.com.ua/ua/deposits/articles/depozitnye-sertifikaty-vs-bankovskievklady/>

36. Волох О. К. Національний банк України як суб'єкт публічного адміністрування електронного урядування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер. : Юридичні науки. 2017. Вип. 1(2). С. 16-19.

37. Воротін В. Є. Макроекономічне регулювання в умовах глобальних трансформацій : монографія / К. : Вид-во УАДУ, 2002. 392 с.

38. Галапуп Л. О. Сучасні тенденції функціонування ринку міжбанківського кредитування в Україні [Текст] / *Економічний аналіз* : зб.

наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. Тернопіль : ВПЦ Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. Том 24. № 2. С. 15-21.

39. Гальчинський А. С. Теорія грошей. Київ: Основи, 2020. 527 с.

40. Герасименко Л. В. Фінансова система України в умовах глобалізації. Київ: КНЕУ, 2021. 298 с.

41. Глобалізація і безпека розвитку : монографія / [О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін. ; кер. авт. кол. і наук. ред. О. Г. Білорус]. К. : Вид-во КНЕУ, 2001. 733 с.

42. Господарський кодекс України : Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV. URL: [http:// zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15)

43. Грищенко І. М. Державне регулювання діяльності банківський установ у контексті застосування інноваційних інформаційних технологій. *Інвестиції: практика та досвід*, № 15, 2025. С. 266–273. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/7154>

44. Грищенко І. М. Державне регулювання діяльності банківських установ в умовах євроінтеграції: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, № 7, 2025. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/6961>

45. Грищенко І. М. Банківська система України в умовах формування глобального інформаційного простору: між кіберзагрозами і цифровими інноваціями. *Наукові перспективи*, № 7(61), 2025. С. 126–137. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/27003>

46. Гроші та кредит : навч. посіб. для підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Ч. 1. Гроші. / Шевчук І.Л., Ставерська Т.О., Жилякова О.В. та ін. / Х. : Видавець Іванченко І.С., 2018. 271 с.

47. Гура О. Л. Проблеми та перспективи функціонування банківської системи України. *Ефективна економіка*. 2018. С. 24-29.

48. Гурне Б. Державне управління : науки, права, кадри та організації. Публічне управління: наукові, правові, кадрово-організаційні принципи]; переклад В. Шовкуна. Київ: Основа. 2005. 167 с.

49. Державне управління і менеджмент : навч. посіб. у табл. і схемах / Г. С. Одінцова, Г. І. Мостовий, О. Ю. Амосов [та ін.] ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Г. С. Одінцової. Х. : Вид-во ХарРІ УАДУ, 2002. 492 с.

50. Державне регулювання економіки : підручник / І. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка, З. Залога ; за ред. д-ра екон. наук, проф., акад. АН вищої школи України І. Р. Михасюка ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. 2-ге вид., випр. і доп. К. : Атіка ; Ельга-Н, 2000. 592 с.

51. Державне управління : словник-довідник / В. М. Князєв, В. Д. Бакуменко та ін. К. : Вид-во УАДУ, 2002. С. 117 – 118.

52. Державне управління і менеджмент : навч. посіб. у табл. і схемах / Г. С. Одінцова, Г. І. Мостовий, О. Ю. Амосов [та ін.] ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Г. С. Одінцової. Х. : Вид-во ХарРІ УАДУ, 2002. 492 с.

53. Державне управління : навч. посіб. у табл. і схемах / Г. С. Одінцова, Г. І. Мостовий, О. Ю. Амосов [та ін.] ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Г. С. Одінцової. Х. : Вид-во ХарРІ УАДУ, 2000. 352 с.

54. Державна політика / ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін [та ін.]. К. : НАДУ, 2014. 448 с.

55. Державна політика : аналіз та механізм її впровадження в Україні: навч. посіб. / кол. авт.; за аг. ред. В. А. Ребкала, В. В. Тертички. К. : Вид-во УАДУ, 2000. 232 с.

56. Дегтяр А. О. Державно-управлінські рішення: інформаційно-аналітичне та організаційне забезпечення : [монографія]. Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2004. 224 с.

57. Дідківська Л.І., Головка Л. С. Державне регулювання економіки : навч. посіб. К. : Знання-Прес, 2000. 209 с.

58. Дмитренко Е. С. Юридична відповідальність суб’єктів фінансового права у механізмі правового забезпечення фінансової безпеки України :

монографія. К. : Юрінком Інтер, 2009. 592 с.

59. Доходи та витрати банків України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision>

60. Драчевська О. О. Державне регулювання банківської діяльності в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія : Юридичні науки – Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Том. 11(1). 2020. С. 14-19.

61. Древаль Ю.Д. До питання про сутність та зміст механізмів державного управління. *Вісник Національного університету цивільного захисту України* : зб. наук. пр. Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2014. Вип. 1 (1). С. 57 – 63. (Серія «Державне управління»).

62. Дудченко В. Ю. Етапи формування та сучасні проблеми розвитку банківської системи України . *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2014. Вип. 40. С. 99-108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pprbsu_2014_40_13

63. Дятлова Ю. В. Розвиток банківського сектору України в умовах конкурентної інтерналізації: методичний підхід до оцінювання. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2019. Вип. 16. Т. 1. С. 67-74.

64. Дячук О. Замало суддів, багато поліціантів і тіньова економіка: порівнюємо Україну з ЄС. URL: <https://www.rfi.fr/uk/%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0/20231201>

65. Економічна статистика / Економічна діяльність / Інформаційне суспільство. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

66. Електронна нервова система для державних служб. URL: <http://www.microsoft.com/ukr/government/whitepapers>.

67. Енциклопедичний словник із державного управління / [уклад. Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.] ; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. К. : НАДУ, 2010. 820 с.

68. Європарламент ухвалив перший у світі закон про обмеження штучного інтелекту. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2018. № 4 (52). URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2024/03/13/>.

69. Єпіфанов А. О. Операції комерційних банків [Текст] : навчальний посібник / А.О. Єпіфанов ; Н.Г. Маслак ; І.В.Сало. Суми : Університетська книга, 2007. 523 с.

70. Єрьоміна Н. В. Банківські інформаційні системи : Навч. посіб. / Н. В. Єрьоміна; Київ. нац. екон. ун-т. К., 2000. 220 с.

71. Житар М., Чуднівець А. Фінансові технології як чинник підвищення ефективності банківської діяльності в умовах цифрової економіки . *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2(17), 2025. С. 9–17.

72. Жилін С.В. Забезпечення функціонування банківської сфери України у воєнний час. *Публічне управління в умовах воєнного стану: матеріали І наук.-практ. конф. «Публічне управління та адміністрування: реалії та перспективи»* / за заг. ред. Л. М. Мельничук; ННІНО НАУ (м. Київ, 14 груд. 2023 р.). Київ, 2023. С. 118-122.

73. Жилін С.В. Особливості державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства // *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : тези доп. XIII Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 30-річчю Харк. нац. ун-ту внутр. справ у статусі університету (м. Вінниця, 22 листоп. 2024 р.). Вінниця : ХНУВС, 2024. С. 154-156.

74. Жилін С.В. Оцінка результативності державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства та в умовах воєнного стану в Україні // *Вісник Національного університету цивільного захисту України*: зб. наук. пр. Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2024. Вип. 2 (21). С. 110-120. (Серія «Державне управління»). URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/23503/1/Zhylin.pdf>. DOI 10.52363/2414-5866-2024-2-12.

75. Жилін С.В. Перспективи розвитку державного регулювання щодо забезпечення безпеки банківських установ у контексті формування інформаційного суспільства // *Вісник Національного університету цивільного захисту України*: зб. наук. пр. Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2024. Вип. 1 (20). С. 215-

228. (Серія «Державне управління»). URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/20353/1/26Zhylin.pdf>. DOI 10.52363/2414-5866-2024-1-26.

76. Жилін С.В. Сучасні проблеми державного регулювання діяльності банківських установ в Україні // *Економіка та публічне управління: нові виклики та рішення*: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., Харків, 23-24 січня 2025 р. / Редкол.: В.В. Лебедченко та ін. Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ», 2025. С. 175-179.

77. Жилін С.В. Теоретико-методичні засади державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства // *Вісник Національного університету цивільного захисту України* : зб. наук. пр. – Черкаси : Вид-во НУЦЗУ, 2025. Вип. 1 (22). С. 12-21. (Серія «Державне управління»). URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/25209/1/Zhylin.pdf>. DOI 10.52363/2414-5866-2025-1-2.

78. Жилін С.В. Шляхи трансформації державного регулювання діяльності банківських установ в умовах європейської інтеграції України // *Публічне управління у сфері цивільного захисту: освіта, наука, практика*: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Черкаси, 27 березня 2025 р. / за заг. ред. С. М. Домбровської. Черкаси : НУЦЗУ, 2025. С. 220-223.

79. Жирій К. Як банки допомагають вистояти економіці та громадянам у часи війни. unian.ua. 2022. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/yak-banki-dopomagayut-vistoyati-ekonomici-tagromadyanam-u-chasiviyni-novini-ukrajina-11753254.html>.

80. Жукова Ю. Є. Публічне адміністрування та державне управління: особливості співвідношення. *Аналітично порівняльне правознавство*. том. 2. 2022. С. 137-140.

81. Загальний огляд Зеленої книги з розвитку регуляторних технологій на фінансовому ринку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/suptech-regtech>

82. Закон України «Основні засади розвитку інформаційного

суспільства в Україні на 2007-2015 роки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text>

83. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III (зі змінами і доповненнями станом на 2024 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>

84. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб» №2180-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2180-20#Text>

85. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» № 1160-IV від 11 вересня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 9. С.79 – 85.

86. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

87. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». № 1160-IV від 11 вересня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 9. С.79 – 85.

88. Закон України «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>

89. Закон України «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>

90. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>

91. Закон України «Про національну безпеку України» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, ст. 241). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.

92. Засадна Х.О. Про захист послуг Інтернет-банкінгу // *Вісник університету банківської справи національного банку України*. 2008. № 3. С. 225–229.

93. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2023 рік. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/zvit-pro-vykonannia-ua-za-2023-UA_2.pdf.

94. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2024 рік. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55/zvit-pro-vikonannia-ugodi-pro-asociaciiu-za-2024-rik.pdf>

95. Звіт про діяльність Антимонопольного комітету України за 2024 рік. URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/67e/d42/ed4/67ed42ed4f36c957834466.pdf>

96. Звіт про діяльність Ради з фінансової стабільності (серпень 2023 – липень 2024). URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSB_Report%202023-2024.pdf?v=8

97. Зелінська О. В. Державне регулювання банківської діяльності: проблеми та перспективи. *Журнал «Фінанси України»*, 4(1). 2020. С. 45-60.

98. Зорик А. Як МВФ вплинув на валютну політику НБУ. URL: https://24tv.ua/economy/yak-nbu-mozhe-zminiti-svoyu-politiku-valyutnomu-rinku-ekonomika_n2638542

99. Зубок М.І. Безпека банківської діяльності. URL : http://shron.chtyvo.org.ua/Zubok_M_I/Bezpeka_bankivskoi_diialnosti.pdf.

100. З'явився інструмент для відстеження фінансової надійності банків України. URL: <https://news.dtki.ua/finance/bank-system/59329>

101. Іваницька О. М. Державне регулювання розвитку фінансової інфраструктури в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук з держ. упр. : спеціальність 25.00.02 "Механізми державного управління". К., 2006. 36 с.

102. Іващук О.В. Антикризисні механізми відновлення стійкості банківської системи в умовах глобальної нестабільності. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 5 (133). С. 141-146.

103. Ігнатова І. Банківську таємницю розкриють: Мінфін наполягає на змінах. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/bankivsku-tayemnytsiu-rozkryiut-minfin-napoliahaye-na-zminakh-2863019.html>

104. «Ідея Банк» оштрафували на понад ₪100 тисяч - НБУ назвав причину. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3974314-idea-bank-ostrofuvali-na-ponad-100-tisac-nbu-nazvav-pricinu.html>

105. Кадала В. В., Хайлова Т. В., Гузенко О. П. Банківське право: навчальний посібник / за ред. д-ра юрид. наук, проф. Б. В. Дерев'янка; МВС України, Донецький юридичний інститут. Кривий Ріг : ДЮІ, 2020. 172 с.

106. Карчева Г. Т. Фінансовий стан банків України в умовах загрози світової фінансово-економічної кризи. *Ефективна економіка*. 2020. № 3. С. 1-9.

107. Китайські банки почали масово блокувати рахунки російським компаніям за «чорними списками» юридичних адрес. URL: <https://infonavigator.com.ua/novosti/kytajski-banky-pochaly-masovo-blokovaty-rakhunky-rosijskym-kompaniiam-za-chornymy-spyskam-yurydychnykh-adres/>

108. Кількість банків в Україні (2008-2025). URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/>

109. Коваленко В.В. Моніторинг фінансової стабільності банківської системи України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Вип. 2 (19). С. 321-330.

110. Коверза В. С., Неізнана О. В., Шендригоренко М. Т., Іванова Н. С. Шляхи підвищення конкурентоспроможності банків в контексті інтеграції в ЄС. *Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка"*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/77.pdf.

111. Коваленко М. М. Держава та банківський сектор: реалістична організація взаємодії: монографія // Харків: Тім Publishing Group, 2015. 332 с.

112. Коваль Я.С. Державне регулювання економічною безпекою банківських установ України. URL: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vchenizapiski-universitetu-krok/article/view/131>.

113. Козак В.І. Публічне управління в системі координатів української державності. Ефективність державного управління. том. 44. 2015. С. 64–70.
114. Кознова О. Агентство Fitch погіршило кредитний рейтинг України. URL: https://biz.ligazakon.net/news/229360_agentstvo-fitch-pogrshilo-kreditniy-reyting-ukrani
115. Колесникова К. Співвідношення державного управління та публічного адміністрування у процесі суспільної трансформації. *Публічне управління*. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2013-3/doc/1/06.pdf>.
116. Комяков О. М. Державне регулювання перехідної економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спеціальність 08.01.01. «Економічна теорія». К., 2000. 19 с.
117. Конкурентоспроможність національної економіки: фіскальні важелі та стимули : кол. моногр. / [Ситник Н.С., Стасишин А.В., Ватаманюк-Зелінська У.З.]; під заг. ред. д.е.н. Ситник Н.С. Львів : «Апріорі», 2017. Ч.2. 512 с.
118. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
119. Корецький М. Х. Державне регулювання аграрної сфери у ринковій економіці : монографія. К. : Вид-во УАДУ, 2002. 260 с.
120. Косов А.С. Міжнародний досвід регулювання банківської ліквідності та можливості його реалізації в Україні / Косов А.С. URL : http://rev.kpu.zp.ua/journals/2019/5_16_uk/51.pdf
121. Котенко А. В. Фінансові інститути в умовах інформаційного суспільства. Київ: Видавництво «Наукова думка». 2021. С.143-151.
122. Кочеров М. В. Формування ефективних механізмів контролю та управління банківською діяльністю в сучасному інформаційному середовищі. С. 62-268. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/7430>
123. Кочеров М. В. Державне регулювання банківського сектора України в умовах цифрової трансформації. С. 271-277. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/7226>

124. Кочеров М. В. Пріоритетні напрями вдосконалення державного регулювання банківського сектора в умовах формування інформаційного суспільства. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/7238>
125. Кривенко Ю. В. До питання цифровізації банківських послуг // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. № 84. С. 45–49. URL: <http://visnyk-juris-uzhnu.com>
126. Кузнєцова Л.В. Вплив глобалізації на розвиток банківської діяльності: кол. монографія. Одеса, 2011. 520 с.
127. Кузьменко В., Овчаренко В. Тенденції розвитку сучасних банківських технологій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. № 2. С. 98-103.
128. Лазор О.Я. Публічне управління та адміністрування: ретроспектива деяких теоретичних аспектів. *Університетські наукові записки*, 2015, № 56, С. 111-121.
129. Лазор О.Ф., Юник І.Г., Чемерпільська А.М. Організаційно-правові засади забезпечення кібернетичної безпеки об'єктів критичної інформаційної інфраструктури України: формування та розвиток *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. № 5. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/3677>.
130. Латинін М.А. Аграрний сектор економіки України: механізм державного регулювання : монографія. Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2006. 320 с.
131. Лі Жуйтін. Концепція нового державного управління американських учених Т. Геблера та Д. Озборна. Національна академія державного управління при Президентові України. Київ. 2016. 20 с.
132. Лукінов І. Методи і засоби державного регулювання економіки перехідного періоду. Тернопіль : Збруч, 1995. 183 с.
133. Луценко В. Р., Пікуля Т. О. Правове забезпечення цифрової трансформації в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. № 81. С. 61–68.

134. Майстренко С. В. Банківництво у стародавньому світі: історичний та релігійний аспекти. URL : http://dspace.ubs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/816/1/Maistrenko_Bankind_in.pdf

135. Майстро С.В. Ефективність державного регулювання розвитку банківського сектора України в сучасних умовах. *Вісник Національного університету цивільного захисту України* : зб. наук. пр. Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2025. Вип. 2 (23). (Серія «Державне управління»). С. 78-86.

136. Максимов Є. А. Цифровізація та її вплив на розвиток фінансових технологій (на прикладі банківського сектору). / Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. Київ, 2024. 65 с.

137. Марич М.Г., Марич А.В. Оцінка фінансової стійкості комерційних банків України на сучасному етапі розвитку. URL : [http:// global-national.in.ua/archive/17-2017/142.pdf](http://global-national.in.ua/archive/17-2017/142.pdf)

138. Мартиненко В.М. Демократичне врядування: проблеми теорії та практики. Публічне управління: теорія та практика: Зб. наук. праць. Х.: Вид-во "ДокНаукДержУпр", 2010. № 1. С. 16-22.

139. Михайлов Д. За 2023 рік кіберполіція виявила понад 3600 кіберзлочинів. URL : <https://suspilne.media>.

140. Мишкін Ф. Гроші, банківництво і фінансові ринки. Наукова редакція С. Панчишина. Переклад з англ. Панчишин С.М., Стеблій Г.Я., Стасишин А.В. Київ: Основи, 1998. 963 с.

141. Міжбанківський кредитний ринок URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/credit/mb/>

142. Міжнародний день банків. URL: <https://daytoday.ua/podiya/mizhnarodnyy-den-bankiv/#:~:text=>.

143. Міжнародні інтеграційні процеси сучасності : монографія / [А. С. Філіпенко (кер. авт. кол.), В. С. Будкін, М. А. Дудченко та ін.]. К. : Знання України, 2004. 304 с.

144. Міжнародні організації : навч. посіб. / за ред. Ю. Г. Козака [та ін.]. К. : Центр навч. літ., 2007. 440 с.

145. Мороз В.М. Розвиток громадянського суспільства: взаємозобов'язання і взаємовідповідальність між основними учасниками соціального діалогу. Вісник Національного університету цивільного захисту України : зб. наук. пр. Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2014. Вип. 2 (2). С. 14 – 22.

146. Муренко Н. Як фінансовий моніторинг перетворюється на виклик для клієнтів банків. <https://zn.ua/ukr/law/jak-finansovij-monitorinh-peretvorjujetsja-na-viklik-dlja-klijentiv-bankiv.html>

147. Надьон О.В. Сучасні пріоритети адміністративно-правового забезпечення фінансової безпеки банків України // Тенденції та пріоритети реформування законодавства України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (9–10 грудня 2016 р.). Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. С. 100– 101.

148. Надьон О.В., Помаза-Пономаренко А.Л. Правовий механізм державного регулювання фінансової безпеки банків України : монографія. Харків: НУЦЗ України, 2018. 198 с.

149. Національний банк у листопаді застосував до трьох банків та двох небанківських фінансових установ заходи впливу за порушення у сфері фінмоніторингу. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-u-listopadi-zastosuvav-do-troh-bankiv-ta-dvoh-nebankivskih-finansovih-ustanov-zahodi-vplivu-za-porushennya-u-sferi-finmonitoringu>

150. Національний банк України. Щодо впровадження відкритого банкінгу в Україні: огляд підходів та план дій. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Open_Banking_Roadmap.pdf

151. НБУ зобов'язав банки відмовитись від російського ПЗ за 21 день. URL: <https://fintechinsider.com.ua/nbu-zobov'yazav-banky-vidmovytys-vid-rosijskogo-pz-za-21-den/#:~:text=2F86444>.

152. НБУ офіційно підтвердив використання українськими банками російського ПЗ та вказав на ризики. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2024/11/18/140047817/>

153. НБУ зробив крок до поживавлення кредитування. URL : <https://www.epravda.com.ua/news/2020/02/21/657317/>

154. НБУ пом'якшує вимоги до підтвердження та реєстрації банками угод на міжбанківському валютному та кредитному ринках. URL :<https://taxlink.ua/ua/news/nbu-pomjakshu-vimogi-do-pidtvrdzennjata-restracii-bankami-ugod-na-mizbankivskomu-valjutnomu-takreditnomu-rinkah.htm#hcq=GJ2W5Vr>

155. Нова система валютного регулювання. URL :https://protocol.ua/ua/nova_sistema_valyutnogo_regulyuvannya/

156. Нормативно-правове забезпечення управління публічними фінансами у воєнний період // ResearchGate. 2024. URL: <https://www.researchgate.net>

157. Облікова ставка НБУ. URL : https://bankchart.com.ua/spravochniki/indikatory_rynka/nbu_discount_rate 100.

158. Оболенський О.Ю. та ін. Державне адміністрування: навч. посібник / за ред. А. Ф. Мельник. Київ: Знання-Прес. 2003. 343 с.

159. Огієнко, В.І., Луняков О.В., Лісняк О.Ю. Інтернет-банкінг як перспективний напрям розвитку ринку фінансових послуг. *Ефективна економіка*. 2012. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1217>.

160. Огляд банківського сектора – лютий 2025 рік. Національний банк України. 14 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2025-02.pdf?v=14

161. Олійник, А.В., Шацька В. М. Інформаційні системи і технології у фінансових установах [Текст] : навч. посібник. Львів : Новий світ-2000, 2006. 436 с.

162. Онищенко Ю.І. Основні етапи еволюції банківської діяльності. URL : http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_06/265.pdf

163. Оприлюднено Стратегію з розвитку іпотечного кредитування. URL : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oprilyudneno-strategiyu-z-rozvitku-ipotechnogo-kredituvannya>

164. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>.

165. Перелік системно важливих банків. URL : <https://bank.gov.ua/news/all/natsionalniy-bank-onoviv-perelik-sistemno-vajlivih-bankiv>

166. Пиріг В. Банки можуть штучно занижити прибутки через великі податки: чим це загрожує. URL: <https://hromadske.radio/news/2024/12/17/banky-mozhut-shtuchno-zanyzyty-prybutky-cherez-velyki-podatky-chym-tse-zahrozhuie>

167. Під час Ukraine Recovery Conference 2025 у Римі українські банки уклали більше 10 угод з міжнародними інституціями на майже 1,5 млрд євро. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pid-chas-ukraine-recovery-conference-2025-u-rimi-ukrayinski-banki-uklali-bilshe-10-ugod-z-mijnarodnimi-institutsiyami-na-mayje-15-mlrd-yevro>

168. Плюсы и минусы интернет-банкинга. Електронний журнал «*Business-investor*». URL: <http://www.business-investor.info/journal/article-2774.htm>.

169. Полях С. С. НБУ та АМКУ як основні державні органи регулювання банківської системи України // Smart and Young. 2016. № 5. С. 40-48.

170. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Вектори забезпечення стійкого функціонування об'єктів критичної інфраструктури й об'єктів підвищеної небезпеки в Україні та за кордоном. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. № 5. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/issue/view/147>.

171. Попов О. Г. Теоретичні основи забезпечення банківської безпеки держави *.Економіка, менеджмент та адміністрування*. 2023. № 3(105). С. 195-202.

172. Порядок здійснення міжбанківських розрахунків в Україні. URL : [https:// sites.google.com/site/igroupteamsite/bankivske-pravo-ukraieni/ poradok-zdijsnenna-mizbankivskih-rozrahunkiv-v-ukraieni](https://sites.google.com/site/igroupteamsite/bankivske-pravo-ukraieni/poradok-zdijsnenna-mizbankivskih-rozrahunkiv-v-ukraieni)

173. Постанова Правління Національного банку України № 42 від 05.02.2022 «Про здійснення віддаленої ідентифікації клієнтів». URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_05022022_42

174. Постанова Правління Національного банку України № 104 від 31.08.2024 «Про внесення змін до Положення про ліцензування банків». URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_31082024_104

175. Постанова Правління Національного банку України № 199 від

29.12.2023 «Про затвердження Положення про авторизацію надавачів фінансових послуг та умови здійснення ними діяльності». URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_29122023_199

176. Постанова Правління Національного банку України №151 від 30 листопада 2020 року «Про визначення об'єктів критичної інфраструктури в банківській системі України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0151500-20#Text>

177. Постанова Правління Національного банку України №69 від 27 червня 2025 року «Про критичну інфраструктуру фінансового сектору». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0069500-25#n10>

178. Правила функціонування Системи підтвердження угод на валютному ринку України / Постанова НБУ №10 від 2 січня 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010500-19>

179. Прибуток українських банків досяг рекордних 95 млрд грн. FinClub. URL : <https://finclub.net/ua/news/prybutok-ukrainskykhbankiv-dosiah-rekordnykh-95-mlrd-hrn.html>

180. Присяжна Л. Уряд готує до продажу державних пакетів акцій «Сенс Банку» та «Укргазбанку». URL : https://biz.ligazakon.net/news/239430_uryad-gotu-do-prodazhu-derzhavnikh-paketv-aktsy-sens-banku-ta-ukrgazbanku

181. Про боротьбу з корупцією : Закон України від 05.10.95 р. № 356/95-ВР. Офіційний сайт Верховної Ради України Україна. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/cqi-bin//laws/main.cqi>

182. Про впровадження суптех (SupTech) та регтех (RegTech). URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/suptech-regtech>

183. Публічне управління та адміністрування в умовах інформаційного суспільства: вітчизняний і зарубіжний досвід: монографія / За заг. ред. С. Чернова, В. Воронкової, В. Банаха, О. Сосніна, П. Жукаускаса, Й. Ввайнхардт, Р. Андрюкайтене; Запоріж. держ. інж. акад. Запоріжжя: ЗДІА, 2016. 606 с.

184. Регуляторна платформа НБУ. URL: <https://promo.bank.gov.ua/sandbox/>

185. Річний звіт Антимонопольного комітету за 2023 р. URL:

<https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/65f986107/65f98610791ef043066379.pdf>

186. Річний звіт Національного банку за 2024 рік: стійкість як фундамент для відновлення економіки. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/richniy-zvit-natsionalnogo-banku-za-2024-rik-stiykist-yak-fundament-dlya-vidnovlennya-ekonomiki>

187. Рогач, І.Ф., Сендзюк М. А., Антонюк В. А. Інформаційні системи у фінансово-кредитних установах: навч. посібник. К. : КНЕУ, 1999. 216 с.

188. Розпорядження Кабінету Міністрів № 1218-р від 27 грудня 2023 року Уряд «Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2023-%D1%80#Text>

189. Руцишин Н. М., Мединська Т. В., Лихна С. П. Трансформація банківського сектору національної економіки в умовах сучасних викликів. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 27. С. 337-344.

190. Рябінін І. НБУ хоче створити чорний список клієнтів банків: кого це торкнеться та які будуть наслідки. URL: <https://blik.ua/finance/3967-nbu-khoche-stvoriti-chornii-sписок-kliyi-entiv-bankiv-kogo-ce-torknetsya-ta-yaki-budut-naslidki>

191. Сайфулін С. С. Банківські операції. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 384 с.

192. Сербина, О.Г. Інтернет-банкінг: українська практика та світовий досвід / О. Г. Сербина, О. М. Загузова // *Молодий вчений*. 2014. № 4(07)(1). С. 122-125.

193. Смовженко Т.С., Тридід О.М. Антикризове управління стратегічним розвитком банку: монографія. Київ, 2008. 473 с.

194. Степанов В.Ю. Концептуальні засади формування та розвитку інформаційного суспільства: державно-управлінський аспект. : монографія. Х.: Вид-во «С.А.М.». 2010. 416 с.

195. Стігліц Дж. Економіка державного сектора / пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. К. : Основи, 1998. С. 36.

196. Стойка В. С. Теоретичні підходи до визначення сутності банківської

системи та її роль в економіці країни. *Науковий вісник Ужгородського університету* : Серія: Економіка / редкол.: В.П. Мікловда (голов. ред.), М.І. Пітюлич, Н.М. Надь та ін. Ужгород: Видавництво УЖНУ «Говерла», 2010. Вип. 30. С. 202–209.

197. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації : монографія / за ред. д.е.н., проф. Д. Г. Лук'яненка. К, 2001. С. 533.

198. Стратегія Національного банку до 2025 року: фокус на активізацію економічного зростання та цифровізацію. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-natsionalniy-bank-do-2025-roku-fokus-na-aktivizatsiyu-ekonomichnogo-zrostannya-ta-tsifrovizatsiyu>

198. Стратегія Національного банку України до 2025 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_NBU_2025.pdf

199. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Financial_Sector_Development_Strategy_2025.pdf

200. Страхарчук, А. Я. Інформаційні системи і технології в банках : навч. посіб. для студ. ВНЗ / А. Я. Страхарчук, В. П. Страхарчук; Нац. банк України, УН-т банк. справи. К., 2007. 515 с.

201. Стрельбицька Л.М., Стрельбицький М.П., Гіжевський В.К. Банківське безпекознавство: навчальний посібник. Київ : Кондор, 2007. 602 с.

202. Стрельченко О., Скорик В. Характеристика банківського маркетингу як складника діяльності публічної адміністрації у сфері економіки та фінансів. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 6. С. 156-161.

203. Стукало Н., Литвин М. Державне антикризове регулювання банківського сектору: досвід ЄС та України. Вісник Національного банку України: наук. вісник : зб. наук. праць. Київ : Вид-во Національний банк України. 2010. № 6. С. 20-25.

204. Супівська Є. В Україні хочуть змінити правила переказу коштів – що планує НБУ. URL: <https://novyny.live/ekonomi/v-ukrayini-khochut-zminiti-pravila-perekazu-koshtiv-shcho-planuie-nbu-243508.html>

205. Сурмін Ю. П. Методологія галузі науки «Державне управління» : монографія. К. : НАДУ, 2012. 372 с.
206. Тарасовський Ю. У МВФ назвали неефективним повторне запровадження 50% податку на прибуток банків. URL: <https://forbes.ua/news/u-mvf-nazvali-neefektivnim-povtorne-zaprovadzhennya-50-podatku-na-pributok-bankiv-04112024-24557>
207. Тертичка В.В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. 750 с.
208. Ткаченко А. О., Ткаченко І. В. Створення і діяльність банківських установ на території України: економіко-правовий аспект (XVIII століття – початок 30-х років XX століття). Суми: видавництво «Ярославна», 2014. 252 с.
209. Тодощак О. В., Фролова Є. І. Оптимізація методів публічного адміністрування в умовах цифровізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2023. Вип. 76(2). С. 79-84.
210. Третина польського банкового сектору зацікавлена взяти участь у відбудові України – дослідження. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-polshcha-banky-vidbudova-ukrainy/33209822.html>
211. Трусова Н. В., Чкан І. О. Кіберзахист банківської системи України в умовах цифровізації. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету ім. Дмитра Моторного*. 2023. № 3. С. 45–52.
212. Тютюн А. Штучний інтелект в українському банківському секторі: можливість чи необхідність? URL: <https://forbes.ua/innovations/shtuchniy-intelekt-v-ukrainskomu-bankivskomu-sektori-mozhlivist-chi-neobkhidnist-30042024-20636>
213. Угода про асоціацію між Україною та ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu>.
214. Україна на п'ятому місці у світі за розвитком цифрових держпослуг. URL: <https://nenka.info/ukrayina-na-pyatomu-misczi-u-sviti-za-rozvytkom-czyfrovyh-derzhposlug>

215. Українські банки планують зміну правил для клієнтів. URL: https://businessua.com/banki/101858ukrainski-banki-planuyut-zminu-pravil-dlya-klientiv.html#google_vignette

216. Уряд схвалив Стратегію реформування державного управління України до 2025 року. URL.: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-strategiyu-reformuvannya-derzhavnogo-upravlinnya-ukrayini-do-2025-roku>.

217. Фінансова фортеця України: НБУ презентував нову Стратегію, сфокусовану на спротиві російській агресії та відновленні країни. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/finansova-fortetsya-ukrayini-nbu-prezentuvav-novu-strategiyu-sfokuso-vanu-na-sprotivi-rosiyskiy-agresiyi-ta-vidnovlenni-krayini>

217. Фінансова фортеця України: НБУ презентував нову Стратегію, сфокусовану на спротиві російській агресії та відновленні країни. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/finansova-fortetsya-ukrayini-nbu-prezentuvav-novu-strategiyu-sfokuso-vanu-na-sprotivi-rosiyskiy-agresiyi-ta-vidnovlenni-krayini>

218. Фінансова стійкість банку. URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123698&cat_id=123324

219. Фінансово-кредитні системи: проблеми теорії і практик: Всеукр. студ. наук. конф. (Київ, 20 березня 2019 р.): тези доп. : відп. ред. Н.П. Шульга – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т.

220. Фонд гарантування вкладів відшкодував понад 95% вкладів у банках, що пішли в ліквідацію під час вторгнення. URL: <https://borgexpert.com/news/fond-harantuvannia-vkladiv-vidshkoduvav-ponad-95-vkladiv-u-bankakh-shcho-pishly-v-likvidatsiiu-pid-chas-vtorhnennia>

221. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. URL: <https://privatbank.ua/depozit/fond-garantirovaniya-vkladov>

222. Халімон Т. М. Принципи (засади) організації та здійснення банківської діяльності. Прикарпатський юридичний вісник. 2018. Вип. 4 (25). Т. 3. С. 71-75.

223. Хаустова М. Г. Правове забезпечення цифрової трансформації у сучасних умовах. *Право та інновації*. 2022. № 2(38). С. 7-13.

224. Хмелярська О. В. Особливості та проблеми функціонування банківської системи України в умовах цифровізації. *Вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2024. № 1. С. 123-130.

225. Целуйко В. А., Лебедєв О. П., Гетманець К. А. та ін. Правове регулювання банківської діяльності. *Державний торговельно-економічний університет*. 2024. 150 с.

226. Цивільний кодекс України URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

227. Ці долари потрапили в "чорний список" – що мають знати українці. URL: <https://novyny.live/ekonomi/tsi-dolari-potrapili-v-chornii-spisok-shcho-maiut-znati-ukrayintsi-260652.html>

228. Чайковський Я. І. Організація платіжних операцій банків : навчальний посібник. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 232 с.

229. Частка непрацюючих кредитів у банках за 2023 рік скоротилася до 37,4%. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/chastka-nepratsyuyuchih-kreditiv-u-bankah-za-2023-rik-skorotilasya-do-374>

230. Частка непрацюючих кредитів у банках скоротилася за перше півріччя 2024 року до 34,6%. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/chastka-nepratsyuyuchih-kreditiv-u-bankah-skorotilasya-za-pershe-pivrichchya-2024-roku-do-346>

231. Чепис О.І., Юска А.І. Сутність факторингу та його переваги над іншими фінансовими інструментами. URL: http://www.visnykjuris.uzhnu.uz.ua/file/No.44/part_1/26.pdf

232. Чорноус А. Правові аспекти непрацюючих кредитів в Україні: останні зміни та перспективи. URL: <https://eba.com.ua/pravovi-aspekty-nepratsyuyuchykh-kredytiv-v-ukrayini-ostannizminy-ta-perspektyvy/>

233. Шакура О.О. «Bancassurance» - як перспективна форма конвергенції банків та страхування. *Інноваційна економіка*. 2013. № 8. С. 275-280. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_8_60

234. Шевченко І. П. Кібербезпека в банківському секторі: виклики та

рішення. *Вісник Національного банку України*, 1(2). 2019. С.23-31.

235. Шпильовий Б. В. Основні інструменти забезпечення фінансової безпеки банків. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 10(2). С. 139-142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2016_10%282%29__33

236. Штучний інтелект може замінити понад 200 тисяч робочих місць у банківській сфері. URL: https://sud.ua/uk/news/obshchestvo/320246-iskusstvennyy-intellekt-mozhet-zamenit-bolee-200-tysyach-rabochikh-mest-v-bankovskoy-sfere#google_vignette

237. Ще 25 банків і фінустанов підтримали посилення фінмоніторингу та зниження лімітів на перекази. URL: https://www.slovoidilo.ua/2024/12/18/novyna/suspilstvo/shhe-25-bankiv-finustanov-pidtrymaly-posylennya-finmonitorynhu-ta-znyzhennya-limitiv-perekazy#google_vignette

238. Щодо особливостей оподаткування банків за результатами 2024 року. URL: <https://medoc.ua/blog/shhodo-osoblivostej-opodatkuwannja-bankiv-za-rezultatami-2024-roku->

239. Що НБУ планує робити з курсом та валютними обмеженнями? URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/scho-nbu-planuye-robiti-z-kursom-ta-valyutnimi-obmejennyami>

240. Щорічний звіт СБУ «2022 рік: захист держави в умовах війни». URL: <https://ssu.gov.ua/uploads/documents/2023/04/24/ssu-report-2022-web.pdf>.

241. Юрчук Н.П. Перспективи розвитку інформаційних технологій в банківській системі. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4305>

242. Яременко О.Р., Беренич А.В. Механізм управління та фактори впливу на фінансову стійкість банку. URL: <http://globalnational.in.ua/archive/20-2017/186.pdf>

243. Яремко І. І. Ефективність публічного управління та адміністрування: проблеми та напрями вдосконалення. *Управління і*

підприємництво в Україні: етапи розвитку становлення та проблеми розвитку. Том. 4. 2022. С. 49-56.

244. Ястремська О. М. Публічне управління: навчальний посібник. Харків: ХНЕУ ім.С. Кузнеця. 2021. 131 с.

245. Allen F., Gale D. Comparing Financial Systems. Cambridge, MA: MIT Press, 2000. 520 p.

246. Armstrong A. Banking 4.0: Banking Everywhere, Never at a Bank. London: Marshall Cavendish, 2020. 288 p.

247. Banking Forum. Trends in Global Banking Development. Kyiv: Banking Forum, 2015. 142 p.

248. Bank Secrecy Act (BSA). (1970). Title II of the Bank Secrecy Act, Public Law 91-508. URL: <https://www.fincen.gov/resources/statutes-regulations/bank-secrecy-act>

249. Bank of England. Prudential Regulation Authority (PRA) - Overview and Responsibilities. URL: <https://www.bankofengland.co.uk/prudential-regulation>

250. Bank for International Settlements (BIS) – Звіти та дослідження BIS про цифрові валюти центральних банків (CBDC) та їх вплив на економіку. URL: www.bis.org

251. Beck T. Finance and Economic Development: New Evidence. World Bank Policy Research Working Paper. 2010. № 4889.

252. Bodie Z., Merton R. C. Finance. Prentice Hall, 2000. 752 p.

253. Bouckaert G. Modernizing the Rechtsstaat: Paradoxes of the Management Agenda. Berlin: Duncker & Humblot. 2002. 78 p.

254. Brealey R. A., Myers S. C., Allen F. Principles of Corporate Finance. 12th ed. McGraw-Hill, 2017. 992 p.

255. Castells M. The Rise of the Network Society. 2nd ed. Wiley-Blackwell, 2000. 597 p.

256. China's Digital Currency Electronic Payment (DCEP) Project – Інформація про проект цифрової валюти в Китаї, зокрема цифровий юань (e-CNY). URL: www.chinadaily.com.cn

257. Cybersecurity Improvement Act. (2020). H.R. 7331 - Cybersecurity Improvement Act of 2020. URL: <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/7331>
258. Deloitte Insights. The Future of Banking in a Digital World: UK and Global Trends. URL: <https://www2.deloitte.com>
259. Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act. (2010). Public Law 111-203. URL: <https://www.congress.gov/bill/111th-congress/house-bill/4173/text>
260. European Banking Authority (EBA). Data Protection in Banking Activities: Implementation of GDPR. URL: <https://www.eba.europa.eu>
261. European Banking Authority. (2023). Guidelines on the Regulatory Framework for Digital Banking. London: EBA.
262. Federal Reserve System. (2020). Federal Reserve: Structure and Functions. Federal Reserve Board. <https://www.federalreserve.gov/aboutthefed.htm>
263. Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC). (2020). FDIC: The Federal Deposit Insurance Corporation. URL: <https://www.fdic.gov/about/>
264. Financial Stability Board (FSB). Cyber Resilience in Financial Services. URL: <https://www.fsb.org>
265. Financial Conduct Authority (FCA). About the FCA and its role in regulating financial services in the UK. URL: <https://www.fca.org.uk>
266. Financial Times – Статті та новини, які висвітлюють впровадження цифрових валют у Китаї та їхній вплив на фінансові системи. URL: www.ft.com
267. Fox W., Schwella E., Wissink H. Public Management. Sun Press, 2004. pp. 4-6.
268. Gramm-Leach-Bliley Act (GLBA). (1999). Financial Services Modernization Act of 1999. URL: <https://www.govtrack.us/congress/bills/106/s900/text>
269. Haken H. Synergetics: An Introduction. Springer, 2013. 364 p.
270. HM Treasury. Financial Services Regulatory Framework post-Brexit.

Офіційний урядовий документ. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/hm-treasury>

271. Innovations in Financial Technology (FinTech). (2020). FinTech: A New Frontier for Financial Services. *Journal of Financial Regulation and Compliance*, 28(3), 228-241.

272. International Monetary Fund. (2022). *FinTech: Growth and Regulatory Challenges*. Washington, DC: IMF.

273. Johns C. M. Intergovernmental Innovation and the Administrative State in Canada (July, 2004). *Public Management Reforms in Central and Eastern Europe* (2008), NISPA Press, pp. 245-257; 287-291.

274. Kachula S., Zhytar M., Sidelnykova L., Perchuk O., Novosolova O. (2022). The Relationship between Economic Growth and Banking Sector Development in Ukraine. *WSEAS Transactions on Business and Economics*, 19, 222–230.

275. La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Shleifer A., Vishny R. W. Investor Protection and Corporate Governance. *Journal of Financial Economics*. 2002. Vol. 58, No. 1–2. P. 3–27.

276. McKinsey & Company. *Leveraging Big Data and FinTech for Improved Banking Efficiency in the UK*. URL: <https://www.mckinsey.com>

277. Mishkin F. S. *The Economics of Money, Banking and Financial Markets*. 11th ed. Pearson, 2019. 736 p.

278. Monobank пережив масштабну DDoS-атаку. Хакери майже два роки постійно атакують українські банки. Як це впливає на їх бізнес. URL: <https://forbes.ua/ru/innovations/tse-prosto-kosmos-monobank-perezhivmasshtabnu-ddos-ataku-iz-navantazhennyam-580-mln-zapitiv-yak-podibni-atakivplivayut-na-biznes-22012024-18687>.

279. OECD. *Innovation in Financial Services and Regulatory Challenges*. URL: <https://www.oecd.org>

280. Office of the Comptroller of the Currency (OCC). (2020). *The Role of the OCC in the Federal Banking System*. URL: <https://www.occ.gov/about/who-we-are.html>

281. Paper presented to Governance: An International Journal of Policy, Administration and Institutions, World Bank.
282. Public Administration Review, Vol. 56, No. 3 (May – Jun., 1996), pp. 247-255.
283. Pollitt C., Bouckaert G. Public Management Reform: A Comparative Analysis. (2004), Oxford: University Press, pp. 12-13; 24-38; 65-103.
284. Pomaza-Ponomarenko A., Hren L., Durman O., Bondarchuk N., Vorobets V. Management mechanisms in the context of digitalization of all spheres of society // Revista San Gregorio. SPECIAL EDITION-2020. Núm. 42. URL: <http://revista.sangregorio.edu.ec/index.php/REVISTASANGREGORIO/issue/view/RSAN42/showToc>.
285. PwC UK. How FinTech is Transforming the Banking Sector in the UK. Аналітичний звіт. URL: <https://www.pwc.co.uk>
286. People's Bank of China (PBOC) Reports – Офіційні звіти та публікації Народного банку Китаю, що стосуються розробки та впровадження цифрового юаня. URL: www.pbc.gov.cn
287. ResearchGate – Платформа для наукових публікацій, де можна знайти статті про впровадження цифрових валют та технологій в Китаї. URL: www.researchgate.net
288. Statista. Adoption of Financial Technology (FinTech) Solutions in Banking (2024). Статистичні дані. URL: <https://www.statista.com>
289. Stress Testing and Bank Stability. (2018). Stress Testing Banks: A Comparative Study of Financial Resilience. Journal of Financial Stability, 34, 123-136.
290. The People's Daily – Офіційна китайська газета, де публікуються новини про фінансові інновації та розвиток цифрової валюти в Китаї. URL: www.peoplesdaily.com.cn
291. The USA PATRIOT Act. (2001). Public Law 107-56. URL: <https://www.congress.gov/bill/107th-congress/house-bill/3162/text>
292. The Financial Action Task Force (FATF). (2020). FATF

Recommendations. URL: <https://www.fatf-gafi.org/recommendations.html>

293. The Role of Digitalization in the Financial Sector. (2021). Digital Finance and the Future of Banking. Journal of Digital Banking, 7(2), 117-129.

294. The International Monetary Fund (IMF) – Статті та дослідження IMF про цифрові валюти та їх роль у глобальній економіці. URL: www.imf.org

295. Toffler A. Powershift: Knowledge, Wealth, and Violence at the Edge of the 21st Century. New York: Bantam Books, 1990. 585 p.

296. Webster F. Theories of the Information Society. 4th ed. Routledge, 2014. 395 p.

297. World Bank Reports on Cashless Payments – Звіти Світового банку щодо безготівкових платежів та їх розвитку по всьому світу, включаючи Китай. URL: www.worldbank.org

298. World Bank. World Development Report 2022: Finance for an Equitable Recovery. Washington, DC: World Bank, 2022. 320 p.

299. Zhytar M., Ananieva Y. Methodological justification of state regulation and self-regulation of the development of the banking sector and its financial security. Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку, №3(18), 2025. PP. 20–34.

300. Zhylin S. Directions of improving the state regulation of the activities of banking institutions in the context of the formation of the information society and in the conditions of European integration of Ukraine. Collection of scientific papers "Public administration and state security aspects". Vol. 2/2 2024. P.186-192. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/24617/1/Zhylin.pdf>. DOI: 10.52363/passa-2024.2-28.

301. Zhylin Sergiy. The concept of public administration: background and influence into the banking sector. Eurasian Academic Research Journal. 2023. № 40. С. 52-61. URL: http://www.earj.org/wp-content/uploads/2023/09/%D0%95%D0%90_2023_40_6.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «КОМІНБАНК»
Юридична адреса:
вул. Бульварно-Кудрявська, 6, м. Київ, Україна, 04053
Адреса для листування:
вул. Предславинська, 28, м. Київ, Україна, 03150

12.01.2026р. № 46-907/1

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

Результати дисертаційного дослідження Жиліна С.В. на тему: “Державне регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства” на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 – Публічне управління та адміністрування впроваджені в діяльності банку АТ “КОМІНБАНК” у ході формування та реалізації державної політики розвитку банківської сфери з урахуванням її визначальної ролі у забезпеченні національної безпеки та включення банківських установ до переліку об’єктів критичної інфраструктури з внесенням відповідних змін у чинне законодавство України.

Начальник
Харківського відділення
АТ «КОМІНБАНК» у м. Харків

Наталія БЛУДОВА
(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

0 800 501 200

info@cib.com.ua

cib.com.ua

 CRÉDIT AGRICOLE22.01.26 № 123/5-11**ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ**

Результати дисертаційного дослідження Жиліна С.В. на тему: “Державне регулювання діяльності банківських установ в Україні в контексті формування інформаційного суспільства” на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 – Публічне управління та адміністрування впроваджені в діяльності банку АТ “КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК” у ході формування та реалізації державної політики розвитку банківської сфери з урахуванням її визначальної ролі у забезпеченні національної безпеки та включення банківських установ до переліку об’єктів критичної інфраструктури з внесенням відповідних змін у чинне законодавство України.

Директор комерційного центру №9-10
АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»

Зачепа Руслан
(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

А. В яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Жилін С.В. Перспективи розвитку державного регулювання щодо забезпечення безпеки банківських установ у контексті формування інформаційного суспільства. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*: зб. наук. пр. Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2024. Вип. 1 (20). С. 215-228. (Серія «Державне управління»). URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/20353/1/26Zhylin.pdf>. DOI 10.52363/2414-5866-2024-1-26.
2. Жилін С.В. Оцінка результативності державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства та в умовах воєнного стану в Україні. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*: зб. наук. пр. Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2024. Вип. 2 (21). С. 110-120. (Серія «Державне управління»). URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/23503/1/Zhylin.pdf>. DOI 10.52363/2414-5866-2024-2-12.
3. Zhylin S. Directions of improving the state regulation of the activities of banking institutions in the context of the formation of the information society and in the conditions of European integration of Ukraine. *Collection of scientific papers "Public administration and state security aspects"*. Vol. 2/2 2024. P.186-192. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/24617/1/Zhylin.pdf>. DOI: 10.52363/passa-2024.2-28.
4. Жилін С.В. Теоретико-методичні засади державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*: зб. наук. пр. – Черкаси : Вид-во НУЦЗУ, 2025. Вип. 1 (22). С. 12-21. (Серія «Державне управління»). URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/25209/1/Zhylin.pdf>. DOI 10.52363/2414-5866-2025-1-2.

Б. Які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Жилін С.В. Забезпечення функціонування банківської сфери України у воєнний час. *Публічне управління в умовах воєнного стану*: матеріали І наук.-практ. конф. «Публічне управління та адміністрування: реалії та перспективи» / за заг. ред. Л. М. Мельничук; ННІНО НАУ (м. Київ, 14 груд. 2023 р.). Київ, 2023. С. 118-122.

6. Жилін С.В. Особливості державного регулювання діяльності банківських установ в контексті формування інформаційного суспільства. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*: тези доп. XIII Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 30-річчю Харк. нац. ун-ту внутр. справ у статусі університету (м. Вінниця, 22 листоп. 2024 р.). Вінниця : ХНУВС, 2024. С. 154-156.

7. Жилін С.В. Сучасні проблеми державного регулювання діяльності банківських установ в Україні. *Економіка та публічне управління: нові виклики та рішення*: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., Харків, 23-24 січня 2025 р. / Редкол.: В.В. Лебедченко та ін. Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ», 2025. С. 175-179.

8. Жилін С.В. Шляхи трансформації державного регулювання діяльності банківських установ в умовах європейської інтеграції України. *Публічне управління у сфері цивільного захисту: освіта, наука, практика*: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Черкаси, 27 березня 2025 р. / за заг. ред. С. М. Домбровської. Черкаси : НУЦЗУ, 2025. С. 220-223.

9. Zhylin Sergiy. The concept of public administration: background and influence into the banking sector. *Eurasian Academic Research Journal*. 2023. № 40. С. 52-61. URL: http://www.earj.org/wp-content/uploads/2023/09/%D0%95%D0%90_2023_40_6.pdf